Italo

Calvino

JEIGU KELEIVIS ŽIEMOS NAKTĮ

Italo Calvino

JEIGU KELEIVIS ŽIEMOS NAKTĮ

Iš italų kalbos vertė
ASTA ŽŪKAITĖ

baltų lankų
rinktinė proza

baltos lankos

UDK 850-3
Ca-124

Redaktorius
PRANAS BIELIAUSKAS

Dailininkė
AGNĖ DAUTARTAITĖ-KRUTULIENĖ

Versta iš:
Italo Calvino, *Se una notte d'inverno un viaggiatore,*
Milano, Arnoldo Mondadori, 1994

Printed in Lithuania
ISBN 9955-23-052-5

Skiriama Daniele'i Ponchiroli'ui

I

Tu pradedi skaityti naują Italo Kalvino romaną *Jeigu keleivis žiemos naktį*. Atsipalaiduok. Susikaupk. Nuvyk šalin visas kitas mintis. Tegu tave supantis pasaulis išnyksta migloje. Duris verčiau uždaryk; už sienos visą laiką įjungtas televizorius. Pasakyk iškart, kad kiti girdėtų: „Ne, aš nenoriu žiūrėti televizoriaus!“ Pakelk balsą, jei tavęs negirdi: „Aš skaitau! Nenoriu, kad man trukdytų!“ Gal tavęs per tą šurmulį neišgirdo, tad pasakyk dar garsiau, riktelėk: „Pradedu skaityti naują Italo Kalvino romaną!“ Bet jei nenori, gali ir nesakyti; tikėkimės, kad jie tave paliks ramybėje.

Įsitaisyk kuo patogiau: gali sėdėti, drybsoti, susisukti į kamuoliuką, atsigulti. Atsigulti ant nugaros, ant šono, ant pilvo. Krėsle, ant sofos, supamojoje kėdėje, šezlonge, ant pufo. Hamake, jei tik turi hamaką. Ir, žinoma, ant lovos arba lovoje. Gali įsitaisyt ir žemyn galva kaip jogas. Suprantama, knygą irgi reikės apversti.

Aišku savaime, surasti idealią skaitymo padėtį nelengva. Kadaise buvo skaitoma stačiomis priešais pultą. Stovėti nejudant buvo įprasta. Taip žmonės ilsėdavosi, kai pavargdavo jodinėti. Skaityti raitam dar niekam nebuvo šovę į galvą. Tačiau dabar mintis skaityti balne, pasidėjus knygą ant karčių ar – dar

geriau – specialiu prietaisu pritvirtinus prie arklio ausų, tau atrodo visai patraukli. Turėtų būti labai patogu skaityti įspyrus pėdas į balnakilpes; pakeltos kojos – pirmoji sąlyga mėgautis skaitymu.

Nagi, ko lauki? Ištiesk kojas, pėdas užmesk ant pagalvės, gali ir ant dviejų, arba ant sofos atramos, krėslo ranktūrio, arbatinio staliuko, rašomojo stalo, pianino, gaublio. Tik pirma nusiauk batus. Jei nori užsikelti kojas; jei ne, vėl apsiauk. Tik nestovėk čia su batais vienoje ir knyga kitoje rankoje.

Pakreipk šviesą taip, kad nevargtų akys. Tai padaryk nieko nelaukdamas, nes vos tik įniksi į skaitymą, tavęs jau nieku gyvu neišjudinsi. Žiūrėk, kad puslapis neatsidurtų šešėlyje ir nepavirstų juodų raidžių, vienodų kaip pelių banda, tirštyne pilkam fone. Bet saugokis, kad iš viršaus neplieкstų per daug ryški šviesa ir, atsispindėdama ant akinamai balto popieriaus, nenugraužtų raidžių šešėlių kaip vidudienį Pietuose. Jau dabar pasistenk numatyti viską, kas tau galėtų sutrukdyti skaitymą. Jei rūkai, cigaretes ir peleninę pasidėk po ranka. Na, kas dar? Nusičiurkšt? Tebūnie, tau geriau žinoti.

Negalima sakyti, kad iš šios knygos tikėtumeisi kažko ypatinga. Esi vienas iš tų, kurie iš esmės jau nebesitiki nieko iš nieko. Daugelis jaunesnių ar senesnių už tave žmonių gyvena tikėdamiesi nepaprastų potyrių – iš knygų, iš kitų žmonių, iš kelionių, iš įvykių, iš to, ką jiems rengia rytojus. Tu – ne. Tu žinai, kad geriausia, ko galima laukti, – išvengti to, kas blogiausia. Prie šios išvados priėjai asmeniniame gyvenime ir spręsdamas bendruosius, net visos žmonijos klausimus. O kaip su knygomis? Jas išskiri todėl, kad tau atrodo, jog tą jaunatvišką lūkestį būtų teisinga palikti vienam konkrečiam dalykui, tai yra knygoms. Čia tau gali sektis arba ne, tačiau nusivylimo tikimybė nedidelė.

Taigi laikraštyje perskaitei, kad ką tik išėjo *Jeigu keleivis žiemos naktį*, – nauja, ilgai laukta Italo Kalvino knyga. Užsukai į knygyną ir nusipirkai vieną egzempliorių. Ir gerai padarei.

Knygyno vitrinoje iš karto atpažinai viršelį su pavadinimu, kurio ieškojai. Sekdamas šiuo regimuoju pėdsaku, sėkmingai prasibrovei pro tankią užtvarą iš Neskaitytų Knygų, kurios prisimerkusios stebėjo tave nuo lentynų ir prekystalių, norėdamos įbauginti. Bet tu žinai, kad negali leistis jų įbauginamas, kad tarp jų driekiasi kilometrinės virtinės Knygų, Kurių Galėtum Mažiau Skaityti, Knygų, Skirtų Kitiems, Ne Skaitymo, Tikslams, Jau Perskaitytų Knygų, Kurių Nėra Jokio Reikalo Dar Kartą Skaityti, Nes Jos Priklauso Kategorijai Knygų, Perskaitytų Anksčiau Nei Buvo Parašytos. Tad įveiki pirmuosius bastionus, ir tada tave užgriūva pėstininkai: Knygos, Kurias Tikrai Mielai Perskaitytum, Jei Turėtum Keletą Gyvenimų, Bet, Deja, Tau Duotas Vienas Gyvenimas, Ir Nieko Nepadarysi. Skubiai jas peršoki ir atsiduri tarp falangų Knygų, Kurias Žadi Skaityti, Bet Pirma Turėtum Perskaityti Kitas, Knygų, Kurios Dabar Per Brangios, Todėl Verčiau Luktelsi Ir Nusipirksi, Kai Bus Išpardavimas Už Pusę Kainos, Anksčiau Minėtų Knygų, Kurias Nusipirksi, Kai Bus Išleistos Minkštais Viršeliais, Knygų, Kurias Iš Ko Nors Pasiskolinsi, Knygų, Kurias Visi Jau Skaitė, Todėl Atrodo Lyg Tu Jas Irgi Būtum Skaitęs. Išsisukinėdamas nuo jų atakų, žygiuoji prie tvirtovės bokštų, kur atkakliai priešinasi

Knygos, Kurias Jau Seniai Ketini Perskaityti,

Knygos, Kurių Daugelį Metų Nesėkmingai Ieškojai,

Knygos Apie Tai, Kas Tave Domina Šiuo Metu,

Knygos, Kurias Nori Turėti Po Ranka Bet Kuriuo Atveju,

Knygos, Kurias Atidėtum Į Šalį Ir Galbūt Perskaitytum Šią Vasarą,

Knygos, Kurių Tau Trūksta Užpildyti Tarpams Knygų Lentynoje,

Knygos, Kurios Tau Netikėtai Žadina Pasiutusį Ir Ne Visai Pateisinamą Smalsumą.

Štai tau ir pavyko sumažinti begalines priešo pajėgas iki, žinoma, dar labai didelio, bet baigtinio skaičiaus, net jeigu šiam santykiniam palengvėjimui gresia pasala iš Knygų, Kurias Kažkada Skaitei, Bet Laikas Jas Dar Kartą Perskaityti, ir Knygų, Kurias Visada Apsimetinėjai Skaitęs, Tačiau Šiandien Reikėtų Jas Iš Tikrųjų Perskaityti.

Staigiais zigzagais išsivaduoji ir akimoju įsiskverbi į Naujų Knygų, Kurių Autorius Arba Tema Tave Domina, citadelę. Bet netgi šios tvirtovės viduje galėtum atrasti gynybos spragų, suskirstydamas ją į Naujas Knygas, kurių Autorius arba Tema Nenauji (tau ar apskritai), ir Naujas Knygas, Kurių Autorius Arba Tema Visiškai Nežinomi (bent jau tau), ir apibrėžti, kuo jos tave traukia, turint omeny tavo polinkius ir poreikius patirti ką nors nauja ir nenauja (nauja, kurio tu ieškai tame, kas nenauja, ir nenauja, kurio ieškai tame, kas nauja).

Trumpai tariant, greitu žvilgsniu perbėgęs knygyne išdėliotų knygų pavadinimus, ėmei žingsniuoti ką tik iš spaustuvės atgabentų knygų *Jeigu keleivis žiemos naktį* stirtos link, pastvėrei vieną egzempliorių ir nusinešei prie kasos patvirtinti į jį savo nuosavybės teisės.

Dar kartą sutrikusiu žvilgsniu apžvelgei knygas (tiksliau, sutrikusiu žvilgsniu į tave žiūrėjo knygos, kaip miesto šunyne iš savo narvų žiūri šunys, matydami, kaip buvusį jų bičiulį už pavadėlio išsiveda šeimininkas) ir išėjai.

Ką tik išleista knyga teikia ypatingą malonumą, net ne pati knyga, kurią nešiesi, bet jos naujumas, kuris, galima sakyti, ne-

labai skiriasi nuo daikto, ką tik išėjusio iš fabriko, nes knygos taip pat spindi pigiu grožiu, kol dar nepagelto jų viršeliai, kol neužklojo jų suodžiai, kol atėjus ankstyvam bibliotekų rudeniui dar nenušiuro jų nugarėlių kampai. Ne, tu visada tikiesi susitikti su tikra naujiena, kuri, kartą tapusi naujiena, tokia išliks amžinai. Jei perskaitysi ką tik išleistą knygą, pasisavinsi šią naujieną iškart, ir tau nebereikės jos ieškoti, vaikytis ją vėliau. Ar šįkart pasiseks? Niekada negali žinoti. Pažiūrėkime, kaip prasideda knyga.

Gal knygą pradėjai vartyti jau knygyne? O gal negalėjai, nes ji buvo įpakuota į celofaną? Dabar važiuoji autobusu, stovėdamas tarp žmonių, viena ranka įsikibęs rankenos, kita stengiesi išvynioti paketą, esi truputį panašus į beždžionę, kuri nori nudaužti bananą ir sykiu nepaleisti šakos, į kurią įsikibusi. Na va, jau baksnoji alkūne kaimynus; bent atsiprašyk.

Galbūt pardavėjas knygą ne įpakavo, o įdėjo į maišelį. Tada paprasčiau. Sėdi prie automobilio vairo, sustojęs ties šviesoforu išsitrauki knygą iš maišelio, nuplėši permatomą plėvelę ir imi skaityti pirmas eilutes. Gatvę užtvindo automobilių pypsėjimas; žalia šviesa; tu trukdai eismui.

Sėdi prie darbo stalo, knyga lyg atsitiktinai guli tarp įstaigos popierių; vienu metu patrauki bylą, ir knyga atsiduria tau tiesiai prieš akis; išsiblaškęs ją atverti, atsiremi alkūnėmis į stalą, smilkinius paremi sugniaužtais kumščiais, ir atrodo, kad susikaupęs sprendi kokią praktinę užduotį, o iš tikrųjų tyrinėji pirmuosius knygos puslapius. Palengva atremi pečius į kėdės atkaltę, kilsteli knygą priešais nosį, lošteli atgal, perkeldamas visą svorį ant užpakalinių kėdės kojų, ištrauki šoninį rašomojo stalo stalčių, kad galėtum susikelti kojas – kojų padėtis skaitant labai svarbi, – ir ištiesi kojas per visą stalą ant neatidėliotinų bylų.

Tačiau ar nemanai, kad trūksta pagarbos? Suprantama, ne tavo darbui (niekas neketina abejoti tavo darbo našumu; tarkim, tavo pareigos nuolat įtraukiamos į neproduktyvios veiklos sistemą, užimančią svarbią vietą nacionalinėje ir pasaulinėje ekonomikoje), o knygai. Dar blogiau, jei esi iš tų, kurie – iš reikalo ar iš meilės – kai jau dirba, tai dirba rimtai, atlieka – sąmoningai ar netyčia – kažką reikalinga ar bent naudinga kitiems, jau nekalbant apie save: tad knyga, kurią atsinešei į darbą kaip kokį amuletą ar talismaną, kartkartėmis vis bando kelioms sekundėms atitraukti tavo dėmesį nuo pagrindinio objekto, nesvarbu, kas jis: elektroninių kortelių perforatorius, virtuvinės orkaitės, buldozerio vairalazdės ar pacientas, tysantis išverstomis žarnomis ant operacinio stalo.

Apskritai būtų geriau, kad sutramdytum savo nekantrumą ir palauktum, kol galėsi atsiversti knygą namie. Dabar jau gali. Tu savo kambaryje, ramus, atsiverti pirmą, ne, paskutinį knygos puslapį, pirmiausia nori pamatyti, kokia jos apimtis. Laimei, ji ne per ilga. Šiais laikais rašyti ilgus romanus – tikriausiai kažkoks nesusipratimas: laikas suskilęs į skeveldras, mes gyvename ar galvojame tik laiko gabalais, kurie juda toldami nuo mūsų kiekvienas savo trajektorija ir iškart pranyksta. Laiko vientisumą dar galime rasti tik romanuose iš epochos, kai laikas jau neatrodė sustingęs, bet ir nebuvo tarsi susprogdintas, epochos, kuri tęsėsi maždaug šimtą metų, paskui baigėsi.

Vartalioji knygą rankose, akimis perbėgi eilutes ant nugarėlės, ant atlanko – bendri, nedaug ką sakantys žodžiai. Bet taip geriau, nėra tokios kalbos, kuri galėtų begėdiškai užgožti pačios knygos kalbą, tai, ką turėtum iš jos išspausti, nesvarbu, daug ar mažai. Žinoma, ir toks susipažinimas su knyga, tai yra skaitymas apie knygą pirma, nei pačios knygos skaitymas, sudaro dalį

malonumo, kurį teikia nauja knyga, tačiau kaip visi išankstiniai malonumai jis negali užsitęsti per ilgai, jei juo norima pasiekti turiningesnį malonumą, kylantį iš paties vartojimo akto, tai yra iš knygos skaitymo.

Taigi dabar esi pasirengęs kibti į pirmąsias pirmo puslapio eilutes. Ketini atpažinti su niekuo nesupainiojamą autoriaus balsą. Ne. Tu jo tikrai neatpažinsi. Tačiau kas gi tau sakė, kad šio autoriaus balsas su niekuo nesupainiojamas? Priešingai, žinoma, kad šis autorius kiekvienoje knygoje vis kitoks. Kaip tik iš šios kaitos jis ir atpažįstamas. Atrodo, ši knyga visiškai neturi nieko bendra su visu tuo, ką jis yra parašęs anksčiau, bent jau su tuo, ką prisimeni. Nusivylei? Pamatysim. Galbūt iš pradžių jausiesi šiek tiek sutrikęs, tarsi tau pristatytų žmogų, apie kurį girdėjai, bet įsivaizdavai visai kitaip, ir dabar stengiesi suderinti matomus bruožus su tais, kuriuos prisimeni, bet tau nepavyksta. Tačiau po kurio laiko imi pastebėti, kad knygą vis tiek lengva skaityti nepriklausomai nuo to, ko tikėjaisi iš autoriaus, kad ši knyga pati savaime žadina tau smalsumą ir, gerai pagalvojus, tau tai net labiau patinka – susidurti su kažkuo, ko dar gerai nepažįsti.

JEIGU KELEIVIS ŽIEMOS NAKTĮ

Romanas prasideda geležinkelio stotyje, pūkščia lokomotyvas, stūmoklio leidžiamas garas uždengia pirmo skyriaus pradžią, dūmų debesėlyje pasislepia pirmos pastraipos dalis. Į stoties kvapą įsimaišo gūsis stoties bufeto kvapų. Kažkas žiūri pro aprasojusius langus, atidaro stiklines baro duris, visur, net ir viduje, tvyro migla, tarytum viskas būtų matoma trumparegio akimis arba akimis, pribyrėjusiomis anglies grūdelių. Knygos puslapiai atrodo apmusiję kaip seno traukinio langai, dūmų debesėlis užkloja sakinius. Lietingas vakaras; žmogus įeina į barą; atsisagsto drėgną lietpaltį; jį apgaubia garų debesėlis; kiek tik užmato akis, žvilgančiais nuo lietaus bėgiais tolsta švilpesys.

Sušvilpia tarsi garvežys ir išpučia garus kavos virimo aparatas, senas barmenas nuspaudžia rankenėlę, lyg duotų ženklą traukiniui išvykti, bent jau taip atrodo iš sakinių sekos antroje pastraipoje, kurioje stalus apgulę kortuotojai glusteli prie krūtinės kortų vėduokles ir atsigręžia į naujai atvykusįjį trigubu kaklo, pečių ir sėdmenų sukiniu, o klientai, įsitaisę prie baro, pakelia puodukus ir pučia kavą primerkę akis, atkišę lūpas, arba atsargutėliai, kad tik neišlaistytų, siurbčioja alaus sklidinus bokalus. Katinas pastato gūbrį, kasininkė uždaro kasą, pasigirsta dlin. Visi šie ženklai, krūvon sudėjus, byloja, kad kalbama apie

nedidukę provincijos stotį, kur kiekvienas atvykėlis iškart pastebimas.

Visos stotys panašios; nesvarbu, kad lempų šviesa neprasimuša už rato, kurį jos apšviečia, vis tiek tai aplinka, kurią tu pažįsti atmintinai, pažįsti traukinių kvapą, neišnykstantį net tada, kai visi traukiniai išvykę, tą ypatingą stočių kvapą, kuris tvyro išvykus paskutiniam traukiniui. Atrodo, kad stoties šviesos ir tavo skaitomi sakiniai veikiau ištirpdo nei parodo daiktus, išnyrančius iš po rūko ir miglos skraistės. Šįvakar išlipau šioje stotyje pirmą kartą savo gyvenime, o atrodo, kad nugyvenau čia gyvenimą, visą laiką vaikščiodamas į šį barą ir iš jo, traukdamas tai perono, tai drėgnų pjuvenų tualete kvapus; visi jie čia susilieja į vienintelį – laukimo kvapą, tą patį, kuris tvyro telefono būdelėse, kai tau nelieka nieko kita, tik pasiimti žetonus atgal, nes surinktas numeris nerodo jokių gyvybės ženklų.

Esu tas žmogus, kuris vaikšto pirmyn atgal tarp baro ir telefono būdelės. Arba: tas žmogus vadinasi „aš" ir tu daugiau nieko apie jį nežinai, kaip ir apie šią stotį, kuri vadinasi tiesiog „stotis" ir už jos nėra nieko, išskyrus pypsėjimą ragelyje, kai tolimo miesto tamsiame kambaryje skamba telefonas. Pakabinu ragelį, laukiu, kol iš metalinės gerklės barkštelės geležėlė, vėl stumteliu stiklines duris ir einu per garų debesį džiūstančių puodelių krūvos link.

Espresso kavos aparatai stočių kavinėse atkakliai primena garvežius, vakarykščiai ir šiandieniniai aparatai primena vakarykščius ir šiandieninius garvežius ir elektrovežius. Aš veltui vaikštau pirmyn atgal, suku ratus, darau posūkius: pakliuvau į spąstus, tuos amžinus spąstus, kuriuos neišvengiamai paspendžia stotys. Praėjo daugel metų, kai linijos buvo elektrifikuotos, tačiau stočių ore dar sklando anglies dulkelytės, ir romanas, pasakojantis apie stotis ir traukinius, negali neperteikti šio dūmų kvapo. Jau perskaitei

porą puslapių ir būtų pats laikas tau aiškiai pasakyti, ar vieta, kur aš išlipau iš traukinio, yra kada nors buvusi ar dabar esanti stotis; tuo tarpu frazės toliau ritasi į nežinomybę, į pilkumą, į savotišką niekieno žemę, kurioje patirtis suvienodinta iki bendro mažiausio vardiklio. Būk atsargus: ta sistema tikrai sukurta taip, kad po truputį tave įtrauktų, tau pačiam nepastebint įpainiotų į veiksmą: tai spąstai. O gal autorius dar neapsisprendęs, kaip, beje, ir tu, skaitytojau, nesi visiškai tikras, apie ką tau labiau patiktų skaityti: ar apie atvykimą į seną stotį – tai suteiktų grįžimo atgal, prarastų laikų ir vietų atsikovojimo įspūdį, – ar apie šviesų ir garsų žaismą, ir tada tu pasijustum esąs žvalus šiandien, nes šiandien manoma, kad būti žvaliam malonu. Mano akys, trumparegės ar sudirgusios, šį barą (kitaip dar vadinamą „stoties bufetu") kažkada galbūt matė aprūkusį ir miglotą, tačiau taip pat tikėtina, kad jis galėjo būti užlietas šviesos, kurią spinduliavo žaibo spalvos lempos ir atspindėjo veidrodžiai, kurie pripildė visus koridorius, visus tarpsienius, ir toje erdvėje be šešėlio visu garsu skardeno muzika, plyšojanti iš drebančio aparato „užmušk tylą", ir buvo apgulti visokie elektroniniai žaidimai, mėgdžiojantys biliardą, žirgų lenktynes ar žmogaus medžioklę, ir spalvoti šešėliai plaukiojo televizoriaus ir akvariumo ekrane, kuriame atogrąžų žuvytės linksminamos vertikalia oro burbuliukų srove. Ir mano ranka nelaiko kelionės krepšio, išsipūtusio ir truputį nušiurusio, ji stumia kvadratinį lagaminą iš tvirtos plastikinės medžiagos su mažais ratukais apačioje, vairuojamą sustumiama chromuota metaline lazdele.

Tu, Skaitytojau, manei, kad ten, perone, mano žvilgsnis sustos ties senos stoties apskrito laikrodžio rodyklėmis, skylėtomis kaip alebardos, veltui bandydamas priversti jas suktis atgal, perbėgti atbulomis praėjusių valandų kapinyną, tą apvalųjį panteoną, kuriame jos tyso be dvasios. Bet kas tau sako, kad laikrodžio skait-

menys nepasirodo stačiakampėse durelėse ir aš nematau, kaip kiekviena minutė staiga krinta ant manęs tarsi giljotinos ašmenys? Šiaip ar taip, rezultatas nedaug ką pakeistų: net judėdama nugludintame ir takiame pasaulyje mano sulenkta ranka, laikanti lengvą ieną, vairuojančią lagaminą su ratukais, vis tiek visada bylotų apie vidinį pasipriešinimą, tarsi šis gėdingas bagažas man būtų nemiela, alinanti našta.

Tikriausiai kažkas čia vyksta ne taip, kaip norėčiau: ar aš apsirikau, ar pavėlavau, ar praleidau savo traukinį; gal atvykdamas turėjau pasirūpinti, kad kas nors mane sutiktų, tikriausiai kas nors, susijęs su šiuo lagaminu, kuris, atrodo, neduoda man ramybės, nežinia, ar iš baimės jį pamesti, ar iš noro kuo greičiau jo atsikratyti. Rodos, tikras tik vienas dalykas – tai ne šiaip koks bagažas, kurį būtų galima palikti nešulių saugykloje ar neva pamiršti laukiamojoje salėje. Neverta žvilgčioti į laikrodį; jei kas nors ir buvo atėjęs manęs sutikti, tai jau senokai išėjo; kurių galų nertis iš kailio, norint priversti laikrodžius ir kalendorius skaičiuoti laiką atbuline tvarka, tikintis sugrįžti į tą akimirką, kai dar nebuvo atsitikę kažkas, ko neturėjo atsitikti. Jeigu šioje stotyje turėjau sutikti ką nors, kas galbūt neturėjo nieko bendra su šia stotimi, jam, kaip ir man, tereikėjo išlipti iš vieno traukinio ir išvykti kitu traukiniu, ir vienas iš mudviejų turėjo kažką perduoti kitam, tarkim, aš turėjau patikėti kitam šį lagaminą su ratukais, tačiau jis liko man ir dabar degina rankas, tokiu atveju vienintelė išeitis – stengtis pakartoti neįvykusį susitikimą.

Jau porą kartų perėjau kavinę ir žvilgtelėjau pro duris į nematomą aikštę ir kaskart tamsos siena mane blokšdavo atgal į šį savotišką apšviestą limbą, įspraustą tarp dviejų tamsumų: bėgių voratinklio ir ūkanoto miesto. Kurgi patraukti iš čia išėjus? Miestas ten, išorėje, dar neturi pavadinimo, nežinome, ar jis liks romano

paraštėse, ar savo juodu rašalu nuspalvins visą pasakojimą. Žinau tik, kad šis pirmas skyrius vėluoja atsiplėšti nuo stoties ir nuo baro: būtų neišmintinga atitolti nuo čia, kur kas nors gali ateiti manęs ieškoti, kaip ir rodytis žmonėse su šiuo griozdišku lagaminu. Todėl toliau šeriu žetonais telefono automatą, kuris man juos kiekvieną kartą išspjauna: daugybę žetonų, tarsi skambinčiau labai toli: kas žino, kur dabar tie, iš kurių turiu gauti instrukcijas, net įsakymus, juk aišku, kad aš priklausomas nuo kitų ir nesu panašus į tokį, kuris keliauja turėdamas savų tikslų ar tvarko privataus verslo reikalus; veikiau atrodau kaip vykdytojas, kaip pėstininkas labai sudėtingoje partijoje, kaip mažas sraigtelis didelėje mašinoje, toks mažas, kad net neturėtų jo matytis: išties buvo planuota, kad išnyksiu iš čia nepalikęs pėdsako, tačiau kiekvieną minutę, kurią praleidžiu čia, palieku pėdsaką: palieku pėdsaką, jeigu su niekuo nekalbu, nes pasirodau kaip tipas, kuris nepraveria burnos, palieku pėdsaką, jeigu kalbu, nes kiekvienas ištartas žodis neišnyksta ir gali vėliau sugrįžti, su kabutėmis ar be jų. Gal todėl autorius krauna vieną prielaidą ant kitos į ilgas pastraipas be dialogų, tankias ir neperregimas kaip švinas, kuriame aš galėčiau išnykti nepastebėtas, tiesiog dingti.

Esu vienas iš tų žmonių, kurie tikrai nekrinta į akis, anonimiška būtybė dar anonimiškesniame fone, bet jeigu tu, Skaitytojau, negalėjai susilaikyti neišskyręs manęs iš žmonių, kurie lipo iš traukinio, ir sekęs mano vaikščiojimą pirmyn atgal tarp baro ir telefono, tai tik dėl to, kad aš vadinuosi „aš", ir tai yra vienintelis dalykas, kurį tu žinai apie mane, tačiau to užtenka, kad kažkuri tavo dalis susitapatintų su šiuo nepažįstamuoju „aš". Taip pat ir autorius, nors ir neturėdamas jokio noro kalbėti apie save patį ir nusprendęs pavadinti personažą „aš", galima sakyti, tam, kad nukreiptų nuo jo dėmesį, kad nereikėtų jo vadinti vardu ir aprašinėti,

nes bet koks kitas įvardijimas ar požymis pasakytų apie jį daugiau nei šis niekingas įvardis, jau vien dėl to rašydamas „aš" jis jaučia pareigą suteikti šitam „aš" truputį savęs, dalelę to, ką jaučia ar įsivaizduoja jaučiąs. Nėra nieko lengviau, kaip susitapatinti su manimi, nes šiuo metu aš elgiuosi kaip keleivis, kuris praleido savo traukinį, o tokių atsitikimų teko patirti visiems; tačiau tai, kas atsitinka romano pradžioje, visada yra nuoroda į kažką, kas jau atsitiko ar dar atsitiks, ir būtent dėl šio kažko tampa rizikinga susitapatinti su manimi tau, Skaitytojui, ir jam, autoriui; ir kuo pilkesnis bendras neapibrėžtasis, kad ir kokia būtų romano pradžia, tuo labiau tu ir autorius jaučiate pavojaus šešėlį, kylantį virš šio „aš" darinio, kurį neapgalvotai priskyrėte personažui, apie kurio praeitį nieko nežinote, kaip ir apie šį lagaminą, kurio jis taip norėtų atsikratyti.

Atsikratyti lagamino: tai turėjo būti pirma sąlyga, norint atkurti prieš tai buvusią padėtį, tai yra kol dar nebuvo įvykę tai, kas įvyko vėliau. Tai ir turiu galvoje, kai sakau, kad norėčiau nukeliauti į laiko pradžią: norėčiau ištrinti kai kurių įvykių pasekmes ir atkurti pradinę padėtį. Bet kiekviena mano gyvenimo akimirka atneša krūvą naujų faktų ir kiekvienas iš šių naujų faktų atsineša pasekmių, tad kuo labiau stengiuosi sugrįžti į nulinį momentą, nuo kurio pradėjau, tuo labiau nuo jo tolstu: nors visais savo veiksmais siekiu ištrinti buvusių veiksmų pasekmes, tačiau net jeigu man neblogai sekasi ir širdyje sužiba staigaus palengvėjimo viltis, turiu nepamiršti, kad kiekvienas mano judesys, skirtas ištrinti ankstesniems įvykiams, sukelia naujų įvykių griūtį, kurie dar labiau apsunkina padėtį ir kuriuos savo ruožtu taip pat turėsiu stengtis ištrinti. Todėl turiu gerai apskaičiuoti kiekvieną judesį, kad pasiekčiau geriausią trynimo rezultatą, sukeldamas kuo mažiau naujų sunkumų.

Jeigu viskas būtų vykę sklandžiai, žmogus, kurio aš nepažįstu, būtų turėjęs pasitikti mane vos išlipusį iš traukinio. Žmogus,

stumiantis tokį pat lagaminą su ratukais kaip mano, tik tuščią. Du lagaminai būtų tarsi atsitiktinai susidūrę ant šaligatvio tarp zujančių keleivių, laukiančių kito traukinio. Toks atsitiktinumas visiškai įmanomas, jo neatskirsi nuo tikro atsitiktinumo; tačiau tas žmogus būtų turėjęs ištarti slaptažodį, susijusį su laikraščio, kyšančio man iš kišenės, pavadinimu, keletą žodžių apie pasibaigusias žirgų lenktynes. „Aa, laimėjo Zenonas iš Elijos!", ir mudu būtume vėl ėmę stumti savo lagaminus, vairuodami juos metalinėmis lazdelėmis, galbūt prieš tai dar persimetę vienu kitu žodeliu apie žirgus, paspėlioję apie būsimas lenktynes, kirtę lažybų, paskui būtume nutolę priešingomis kryptimis, stumdami lagaminus kiekvienas savo keliu. Niekas nieko nebūtų pastebėjęs, bet aš būčiau palikęs su jo lagaminu, o jis būtų nusistūmęs manąjį.

Planas buvo tobulas, toks tobulas, kad užteko menkiausios klaidelės ir viskas nuėjo šuniui ant uodegos. Dabar aš čia, nebežinau, ką daryti, paskutinis laukiantis keleivis šioje stotyje, kur anksčiau nei rytoj rytą neišvyks ir neatvyks joks traukinys. Metas, kai mažas provincijos miestelis užsidaro savam kiaute. Stoties bare liko tik vietiniai, visi jie tarpusavyje pažįstami žmonės, kurie neturi nieko bendra su stotimi, tačiau per tamsią aikštę atslenka čia galbūt dėl to, kad aplinkui nėra kitos šiuo metu veikiančios užeigos, o gal dėl tos traukos, kurią tebeskleidžia provincijos miestelių stotys, dėl tos naujienų gausos, kurios gali tikėtis stotyje, o galbūt vien prisimindami laikus, kai stotis buvo vienintelis sąlyčio punktas su likusiuoju pasauliu.

Turiu pasitaisyti: provincijos miestelių jau nebėra, o gal jų niekada ir nebuvo: bet kuri vieta akimirksniu susijungia su kita vieta, vienišumo jausmą patiri tik keldamasis iš vienos vietos į kitą, tai yra tada, kai nesi jokioje vietoje. Štai aš kaip tik ir esu čia nebūdamas nei čia, nei kur kitur, čionykščių atpažįstamas kaip atvykėlis, bent jau tiek, kiek aš atpažįstu čionykščius ir jiems pavy-

džiu. Taip, pavydžiu. Stebiu iš šalies paprasto vakaro paprastame miestelyje gyvenimą ir suvokiu, kad esu nežinia kuriam laikui išplėštas iš tų niekuo neišsiskiriančių vakarų, ir galvoju apie tūkstančius miestų tokių kaip šis, apie šimtus tūkstančių apšviestų užeigų, kur šią valandą žmonės ramiai žiūri, kaip nusileidžia vakaro tamsa, ir nekvaršina galvos tokiomis mintimis kaip aš, galbūt jie turi kitokių, išties nepavydėtinų minčių, tačiau šią akimirką būčiau pasirengęs apsikeisti mintimis su bet kuriuo iš jų. Pavyzdžiui, su vienu iš šių jaunuolių, kurie sukinėjasi tarp užeigos šeimininkų rinkdami parašus po peticija municipalitetui dėl šviesos reklamos, ir dabar skaito tą peticiją barmenui.

Šioje vietoje romane pateikiamos pokalbio ištraukos, kurios, atrodo, neturi jokios kitos funkcijos, tik atspindėti provincijos miestelio kasdienybę.

– O tu, Armida, ar jau pasirašei? – klausia jie moters, kurią matau tik iš nugaros, jos palto dirželį, kabantį ant ilgo palto su kailio apvadu ir aukšta apykakle, dūmo giją, vingriai kylančią nuo pirštų aplink taurės kojelę.

– Kas jums sakė, kad noriu užsidėt neoną? Ant savo parduotuvės? – piktinasi ji. – Jeigu municipalitetas tikisi sutaupyti užgesinęs žibintus, aš tikrai neketinu apšviesti gatvių iš savo kišenės! Tuo labiau kad Armidos odos galanterijos parduotuvę visi ir taip žino. Kai nuleidžiu geležines grotas ant durų, gatvėje pasidaro tamsu, ir labanaktis.

– Būtent dėl to turėtum pasirašyt ir tu, – įkalbinėja jaunuoliai. Jie kreipiasi į ją „tu“; visi vienas kitą tujina; kalba pusiau tarmiškai; tai žmonės, kurie nežinia kiek metų matosi kasdien; kiekvienas pokalbis – ankstesnių pokalbių tęsinys. Jie traukia vienas kitą per dantį, net grubiai: – Nagi, sakyk tiesiai, tau labiau patinka tamsa, nes tada niekas nemato, kas pas tave ateina. Ir ką gi tu priiminėji pro galines duris, kai uždarai paradines?

Šios replikos susilieja į daugiabalsį šurmulį, iš kurio vis dėlto kartais išsiskiria koks žodis ar sakinys, labai svarbus vėliau atėjusiajam. Jeigu nori būti geras skaitytojas, turi pajusti ir šurmulio įspūdį, ir slapto ketinimo įspūdį, kurio kol kas nepajėgi (aš taip pat) suvokti. Tad skaitydamas turi vienu metu būti ir išsiblaškęs, ir nepaprastai dėmesingas, kaip dabar aš: smalsumo pagautas, atkišęs ausį, alkūnę atrėmęs į barą, žandą padėjęs ant kumščio. Dabar, kai romanas pradeda išeiti iš migloto neapibrėžtumo, paryškinamas vieną kitą veikėjų išvaizdos detalę, jis nori tau perteikti pojūtį, lyg matytum šiuos veidus pirmą kartą, bet atrodytų, kad esi matęs juos tūkstančius kartų. Mes mieste, kurio gatvėse visą laiką susitinka tie patys žmonės; veidai čia apsunkę nuo įpročio naštos, persiduodančios ir tokiems kaip aš, kurie niekada anksčiau čia nėra buvę, tačiau vis tiek supranta, kad tai tie patys veidai, tie patys bruožai, kuriuos baro veidrodis matė pasitempusius ar suglebusius, ir tos pačios išraiškos, kurios vakaras po vakaro vis labiau niuko ar pūtėsi. Galbūt ši moteris yra buvusi miestelio gražuolė; net dabar man, matančiam ją pirmą kartą, ji atrodo patraukli; bet jeigu įsivaizduoju žiūrįs į ją baro lankytojų akimis, iškart pastebiu, kad ją slegia kažkoks nuovargis, nors gal tai viso labo jų pačių nuovargio (arba mano ar tavo nuovargio) šešėlis. Jie pažįsta ją nuo tada, kai ji dar buvo mergaitė, žino jos gyvenimą iki menkiausių smulkmenų, kas nors iš jų tikriausiai turėjo su ja romaną, ir nors visa, kas buvo, pražuvo, bet dabar jos paveikslą dengia kitų paveikslų šydas, ir jis tampa neryškus, prisiminimų našta man trukdo ją pamatyti tarsi pirmą kartą, po lempomis lyg dūmai sklando kiti prisiminimai.

Regis, populiariausias nuolatinių baro lankytojų laiko stūmimas – lažybos: lažinamasi dėl menkiausių kasdienio gyvenimo įvykių. Pavyzdžiui, vienas sako:

– Kertam lažybų, katras pirmas šiandien ateis į barą: daktaras Marnė ar komisaras Gorinas.

O kitas:

– O kad nesusidurtų su savo buvusia žmona, ką pirmiausia darys atėjęs daktaras Marnė: puls prie elektroninio biliardo ar pildys prognozių lentelę?

Tokiame gyvenime kaip mano nė nebūtų įmanoma ką nors numatyti: niekada nežinau, kas man atsitiks artimiausią pusvalandį, negaliu įsivaizduoti savo gyvenimo, sudaryto iš mažiausių, labai aiškių alternatyvų, dėl kurių būtų galima lažintis: arba taip, arba taip.

– Nežinau, – sakau tyliai.

– Nežinau ko? – klausia ji.

Manau, šią mintį galiu pasakyti garsiai, o ne laikyti sau kaip visas kitas mintis, pasakyti moteriai, kuri sėdi šalia manęs prie baro, tai iš odinių dirbinių parduotuvės, su kuria jau senokai noriu užmegzti pokalbį.

– Pas jus visada taip?

– Ne, netiesa, – atsako man, ir aš žinojau, kad ji taip atsakys. Ji teigia, kad nieko negalima numatyti nei čia, nei kur kitur: žinoma, kas vakarą šią valandą daktaras Marnė uždaro ambulatoriją, o komisaras Gorinas baigia budėjimą policijos komisariate, ir jie visada užsuka čia, pirma vienas ar pirma kitas, bet ką gi tai reiškia?

– Šiaip ar taip, atrodo, niekas neabejoja, kad daktaras stengsis išvengti savo buvusios žmonos Marnė, – tariu jai.

– Buvusi ponia Marnė esu aš, – atsako ji. – Neklausykit, ką jie apie mane kalba.

Visas tavo, kaip skaitytojo, dėmesys dabar nukreiptas į moterį, jau keletas puslapių, kai suki ratus aplink ją, kai aš, ne, kai autorius suka ratus apie šią moterišką būtybę, ir jau keletas puslapių tu

lauki, kada pagaliau šis moteriškos giminės vaiduoklis įgis formą, kaip ją įgyja moteriški vaiduokliai knygos puslapyje, ir kaip tik šis tavo, skaitytojo, laukimas stumia autorių jos link, taip pat ir aš, nors man visai ne tas galvoje, žiūrėk, jau imu kalbėti, megzti pokalbį, kurį turėčiau kuo greičiau nutraukti ir pasišalinti, dingti. Tu, žinoma, norėtum daugiau apie ją sužinoti, tačiau knygos puslapyje pasirodo nedaug detalių, jos veidą tebegaubia dūmų ir plaukų šydas, reikėtų suprasti, kas slepiasi už to kartaus lūpų linkio, kas yra dar be tų lūpų.

– O ką jie kalba? – klausiu. – Aš nieko nežinau. Žinau tik, kad jūs turite parduotuvę be šviesos reklamos. Tačiau net nežinau, kur ji.

Ji man aiškina. Tai odos dirbinių, lagaminų ir kelionės reikmenų parduotuvė. Ji esanti ne stoties aikštėje, o vienoje iš šoninių gatvių, šalia prekių stoties pervažos.

– Kodėl jums tai įdomu?

– Gaila, kad neatvykau čionai kiek anksčiau. Būčiau perėjęs tamsia gatve, pamatęs jūsų šviečiančią parduotuvę, užėjęs ir taręs: gal norit, kad padėčiau jums nuleisti grotas?

Ji atsako, kad grotos jau nuleistos, tačiau turinti grįžti į parduotuvę sudaryti prekių sąrašo ir kad užsibūsianti ten iki vėlumos.

Žmonės bare laido sąmojus, plekšnoja vienas kitam per petį. Lažybos baigiasi: duryse pasirodo daktaras.

– Keista, komisaras šį vakarą vėluoja.

Daktaras įeina vidun ir visus aplinkui pasveikina; jo žvilgsnis nesustoja ties žmona, tačiau nėra abejonės, kad jis pamatė, jog su ja šnekučiuojasi kažkoks vyriškis. Daktaras eina į užeigos gilumą, atsukdamas pečius barui; įmeta monetą į elektroninį biliardą. Ką gi, turėjau likti nepastebėtas, o dabar štai mane apžiūrėjo, nufotografavo jo akys, ir nėra jokių vilčių, kad galėjau praslysti

pro tas akis, kurios nepamiršta nieko ir nė vieno, kas susiję su pavyduliavimo ir skausmo objektu. Užtenka vien pažvelgti į tas šiek tiek slogias, šiek tiek apsiblaususias akis, kad suprasčiau, jog tarp jų įvykusi drama dar nesibaigė: jis ir toliau kiekvieną vakarą ateina į šią kavinę jos pamatyti, atverti senos žaizdos, galbūt sužinoti, kas ją lydi šįvakar namo; o ji kas vakarą ateina į šią kavinę galbūt tyčia, kad priverstų jį kankintis, o gal tikėdamasi, kad įprotis kankintis jam taps vienu iš daugelio įpročių, įgis nieko prieskonį, kuris jau daugelį metų įsigėręs jai į lūpas ir gyvenimą.

– Labiau už viską pasaulyje norėčiau, – sakai jai, nes dabar jau vis vien verčiau tęsti pokalbį, – pasukti laikrodžius atgal.

Moteris atsako bet ką, pavyzdžiui:

– Reikia tik atsukti rodykles.

O aš:

– Ne, mintimis, aš norėčiau taip susikaupti, kad galėčiau pasukti laiką atgal, – sakau, arba: neaišku, ar aš iš tikrųjų taip sakau, ar tik norėčiau pasakyti, ar autorius taip aiškina frazių nuotrupas, kurias aš murmu. – Kai atvykau čia, mano pirma mintis buvo tokia: gali būti, kad aš sutelkiau tokią minties jėgą, jog laikas apsuko visą ratą į priekį: štai aš stotyje, iš kurios išvykau kadaise, ji visai tokia kaip anksčiau, nė kiek nepasikeitusi. Visi gyvenimai, kuriuos būčiau galėjęs nugyventi, prasideda čia: štai mergina, kuri galėjo būti mano mergina, bet nebuvo, tos pačios akys, tie patys plaukai...

Ji apsidairo, nutaiso pašaipią miną; aš pasuku smakrą jos pusėn; ji kilsteli lūpų kampučius lyg ketintų nusišypsoti, bet nenusišypso: ar kad apsigalvojo, ar kad visada taip šypsosi.

– Nežinau, ar čia komplimentas, bet aš tai priimu kaip komplimentą. O kas toliau?

– Toliau aš esu čia, dabartinis aš, su šiuo lagaminu.

Tai pirmas kartas, kai paminiu lagaminą, nors niekada nesiliauju apie jį galvoti.

O ji:

– Šiandien kvadratinių lagaminų su ratukais vakaras.

Aš lieku ramus, šaltakraujis. Klausiu:

– Ką tuo norite pasakyti?

– Šiandien vieną tokį pardaviau.

– Kam?

– Kažkokiam atvykėliui. Tokiam kaip jūs. Ėjo į stotį, turėjo išvykti. Su tuščiu lagaminu, ką tik nuo prekystalio. Tokiu kaip jūsų.

– Kas gi čia keista? Argi jūs neparduodate lagaminų?

– Tokių kaip šis turiu visą tuziną, čia niekas jų neperka. Nepatinka. O gal nereikia. Gal nieko apie tai neišmano. Vis dėlto jie turėtų būti patogūs.

– Tik ne man. Pavyzdžiui, jeigu aš pagalvoju, kad šįvakar puikiai praleisiu laiką, prisimenu, kad turiu tampytis šitą lagaminą, ir negaliu apie nieką daugiau galvoti.

– Tai kodėl jo kur nors nepaliekate?

– Nebent lagaminų parduotuvėje, – sakau jai.

– Kad ir ten, vienu daugiau, vienu mažiau.

Ji pasikelia nuo kėdės, pasitaiso prieš veidrodį palto apykaklę, diržą.

– Jeigu vėliau eisiu pro ten ir pabelsiu į grotas, ar išgirsit?

– Pamėginkit.

Ji su niekuo neatsisveikina. Ji jau lauke, aikštėje.

Daktaras Marnė palieka biliardą ir eina prie baro. Nori pažiūrėti man į veidą, galbūt pagauti kokią užuominą iš kitų ar bent vieną kitą kreivą šypseną. Tačiau anie aptarinėja lažybas, lažybas dėl jo, nekreipdami dėmesio, kad jis girdi. Visus apima džiaugsmo ir artimumo nuotaika, lankytojai, supantys daktarą Marnė, plekšnoja vienas kitam per petį, prisimena senus juokus ir traukia vienas

kitą per dantį, tačiau visų šių linksmybių centre yra pagarbos zona, kuri niekada neperžengiama, ne tik dėl to, kad Marnė yra medikas, sanitarijos gydytojas ar kažkas panašaus, bet dar ir todėl, kad jis – jų draugas, o gal dėl to, jog nelaimingas ir vaikšto visur su savo nelaimėmis ir vis dėlto išlieka draugas.

– Komisaras Gorinas šiandien sumušė visas vėlavimo prognozes, – sako kažkas, nes kaip tik tą akimirką į barą įeina komisaras Gorinas.

Įžengia.

– Laba diena visiems susirinkusiems! – Prisiartina prie manęs, nuleidžia žvilgsnį į lagaminą, į laikraštį, iškošia pro dantis: – Zenonas iš Elijos, – paskui nueina prie cigarečių automato.

Kažkas mane įdavė policijai? Ar šis policininkas dirba mūsų organizacijai? Prisiartinu prie automato, tarsi ir man būtų prireikę cigarečių.

Jis sako:

– Nudėjo Janą. Išvažiuok.

– O lagaminas? – klausiu.

– Vežkis su savim. Dabar nenorime apie jį nieko žinoti. Sėsk į vienuoliktos valandos greitąjį traukinį.

– Bet jis čia nestoja...

– Sustos. Eik į šeštą kelią. Prie prekių stoties pervažos. Turi tris minutes.

– Bet...

– Vyniokis, arba tave suimsiu.

Organizacija galinga. Valdo policiją, geležinkelius. Ridenu lagaminą bėgių pervažomis iki šešto kelio. Žingsniuoju palei bėgius. Ten, gilumoje, yra prekių stotis su migloje ir tamsoje pranykstančia pervaža. Komisaras, stovėdamas stoties baro duryse, neišleidžia manęs iš akių. Visu greičiu atlekia traukinys. Stabdo, sustoja, paslepia mane nuo komisaro, išvyksta.

II

Jau perskaitei apie trisdešimt puslapių ir pradedi įsijausti į pasakojimą. Staiga sakai sau: „Bet šį sakinį jau esu girdėjęs. Ko gero, net ir visą šią pastraipą jau būsiu skaitęs". Viskas aišku, tai pasikartojantys motyvai, tekste jie susipina ir kuria laiko tėkmės įspūdį. Kaip skaitytojas, tu jautrus šioms subtilybėms, greitai perpranti autoriaus ketinimus, niekas tau nepraslysta pro akis. Tačiau tuo pat metu patiri ir savotišką nusivylimą; kaip tik dabar, kai pradėjai iš tiesų domėtis, autorius staiga griebėsi vienos iš įprastų šiuolaikinės literatūros įmantrybių – pasikartojančių pastraipų. Sakai, pastraipų? Bet juk čia ištisas puslapis, gali palyginti, netrūksta nė vieno kablelio. Skaitykime ir žiūrėkime: o kas toliau. Ogi nieko, tiksliai kartojasi tas pats pasakojimas, kurį jau esi skaitęs!

Valandėlę, žvilgtelk į puslapio numerį. Še tau, kad nori! Iš 32 puslapio grįžai į 17! Manei, čia autoriaus stiliaus manieringumas, o pasirodo, viso labo spaustuvės klaida: dukart pakartoti tie patys puslapiai. Spaustuvininkai suklydo įrišdami egzempliorių: knyga būna sudaryta iš „šešioliktukių"; kiekviena „šešioliktukė" yra didžiulis popieriaus lakštas, ant kurio atspausdinama šešiolika puslapių ir perlenkiama į aštuonias dalis; kai „šešioliktukės" surišamos, pasitaiko, kad vienoje knygoje atsiduria dvi vienodos; tokie atvejai retsykiais pasikartoja. Nekantriai verti toliau,

ieškodamas 33 puslapio, kuris, šiaip ar taip, turi būti; sudvejinta „šešioliktukė" – menka bėda, blogiausia, kai ji išvis būna dingusi, kai reikiama „šešioliktukė" iškeliauja į kitą egzempliorių, kuriame ji gali būti sudvejinta, o truks kurios nors kitos. Kad ir kaip ten būtų, tu nori skaityti toliau, daugiau tau niekas nerūpi: taip įsiskaitei, kad jau nebegali praleisti nė puslapio.

Štai ir vėl 31 puslapis, 32... O toliau? Dar kartą 17 puslapis, trečią kartą! Kokią čia knygą tau pardavė? Surištos visos vienodos „šešioliktukės", visoje knygoje daugiau nėra nė vieno gero puslapio.

Tėški knygą ant grindų, mielai šveistum ją pro langą, net pro uždarytą langą, pro žaliuzių pinučius, kurie sumaltų jos netikusius sąsiuvinius, ir sakiniai, žodžiai, morfemos, fonemos virstų tokia koše, kuri jau niekada nebegalėtų susidėlioti į pasakojimą; sviestum ją pro stiklus, dar geriau, jei jie nedūžtantys, sviestum knygą, kad ji virstų fotonais, bangų virpesiais, poliarizuotais spektrais; sviestum kiaurai sieną, kad skverbdamasi pro betono atomus sutrupėtų į molekules ir atomus, suskiltų į elektronus neutronus neutrinus vis mažesnes elementariąsias daleles; sviestum į telefono laidus, kad ji virstų elektroniniais impulsais, informacijos srautu, trūkinėjančiu nuo informacijos pertekliaus ir traškesių, ir sunyktų entropijos sūkuryje. Norėtum išmesti ją iš namų, iš namų bendrijos, iš kvartalo, iš miesto zonos, iš teritorinio vieneto, iš rajono valdybos, iš tautinės bendrijos, iš bendrosios rinkos, iš Vakarų kultūros, iš žemyno, iš atmosferos, iš biosferos, iš stratosferos, iš gravitacinio lauko, iš Saulės sistemos, iš galaktikos, iš galaktikų spiečiaus, norėtum įstengti nublokšti ją anapus ribos, kurią pasiekė plėsdamosi galaktikos, kur ją priglobtų nebūtis, ir dar tokia nebūtis, kurios niekada nebuvo ir nebus, kad ji pranyktų pačioje absoliučiausioje, tikriausioje, nepaneigiamiausioje neigiamybėj. Štai ko ji nusipelnė, nei daugiau, nei mažiau.

Tačiau ne: tu pakeli ją, nuvalai dulkes; turi nunešti pardavėjui, kad pakeistų. Žinome, kad tu truputį karštakošis, tačiau išmokai save kontroliuoti. Labiausiai pikta, kad esi atsitiktinumo, rizikos, galimybės valioje, kad priklausai nuo daiktų ir žmonių veiksmų, nuo savo ar kitų aplaidumo, neatidumo, netikslumo. Tokiais atvejais tave užvaldo nekantrumas: turi tuojau pat ištaisyti dėl savivalės ar išsiblaškymo atsiradusius nesklandumus, atkurti teisingą įvykių eigą. Trokšti kuo greičiau laikyti rankose nesugadintą pradėtos skaityti knygos egzempliorių. Tučtuojau lėktum į knygyną, bet šią valandą visos parduotuvės uždarytos. Teks palaukti rytojaus.

Naktį praleidi neramiai; tavo trūkčiojantis miegas, pilnas sapnų, tarsi kartojančių tą patį nesibaigiantį sapną, primena romano skaitymą. Kovoji su sapnais kaip su beprasmiu, beformiu gyvenimu, ieškodamas kelio, apmatų, kurie vis tiek turi būti, kaip ir pradėdamas skaityti knygą, kai dar nežinai, kuria kryptimi ji tave nuneš. Norėtum, kad atsivertų abstraktus ir absoliutus laikas ir erdvė, kur galėtum judėti tiesia ir tikslia trajektorija; tačiau kai tik tau ima atrodyti, kad pavyko, suvoki, jog stovi vietoje negalėdamas pajudėti, ir turi viską pradėti iš pradžių.

Rytojaus dieną, vos tik randi laisvą minutę, leki į knygyną, įsiverži vidun tiesdamas pardavėjui jau atverstą knygą ir pirštu baksnodamas į vieną puslapį, lyg to užtektų įrodyti, kad brokuota visa knyga.

– Žinote, ką jūs man pardavėt?... Prašom pažiūrėti... Pačioj įdomiausioj vietoj...

Pardavėjas nesutrinka.

– A, jums irgi? Jau buvo keletas nusiskundimų. Kaip tik šįryt gavau raštą iš leidyklos. Matote? „Platinant paskutines mūsų sąrašo naujienas, dalis Italo Kalvino knygos *Jeigu keleivis žiemos naktį*

tiražo išėjo su broku ir turi būti išimta iš apyvartos. Dėl įrišimo klaidos minėtos knygos puslapiai buvo supainioti su kitos naujienos, lenkų rašytojo Tacijaus Bazakbalo romano *Netoli Malborko viensėdijos*, puslapiais. Leidykla atsiprašo už sugaištą laiką ir pasistengs kuo greičiau pakeisti nekokybiškus egzempliorius, ir t. t." Jūs man dabar pasakykit, nejau vargšas pardavėjas dėl kažkieno aplaidumo turi persiplėšti pusiau. Ir taip visą dieną, baigiam išprotėt. Patikrinome visą Kalviną. Laimei, yra ir gerų egzempliorių, todėl galime iškart pakeisti sugadintą *Keleivį* į puikios būklės ir naujutėlaitį.

Minutėlę! Susikaupk. Surikiuok galvoje visą informaciją, kuria ką tik buvai užverstas. Lenko romanas. Vadinasi, knyga, kurią tu puolei skaityti su tokiu susidomėjimu, visai ne tavo įsivaizduotoji, o lenko romanas. Štai tą knygą turi gauti kuo greičiau. Nesileisk mulkinamas. Paaiškink, kaip viskas yra iš tikrųjų.

– Matote, dabar jau man tas Kalvinas visai nerūpi. Lenką pradėjau, lenką noriu skaityti ir toliau. Ar turite tą Bazakbalą?

– Jūsų valia. Ką tik buvo atėjusi viena klientė su ta pačia bėda, ji irgi norėjo pasikeisti į lenką. Ten ant prekystalio visa krūva Bazakbalo, štai ten, žiūrėkit, ten, tiesiai prieš jūsų nosį. Paimkit pats.

– Bet ar šis egzempliorius bus geras?

– Klausykit, aš daugiau į šį reikalą nesikišu. Jeigu jau rimčiausios leidyklos kepa broką, daugiau niekuo negalima pasitikėti. Tai jau sakiau anai panelei, dabar sakau jums. Jeigu dar esate nepatenkintas, grąžinsiu pinigus. Daugiau nieko negaliu padaryti.

Panelė, jis minėjo panelę. Ji ten, tarp knygyno lentynų; ieško ko nors iš „Penguin Modern Classics", švelniu ir ryžtingu pirštu vedžioja po blyškaus baklažano spalvos nugarėles. Akys didelės ir žvitrios, gražaus tono ir pigmento veido spalva, vešlūs plaukai banguoti, papurę.

Na štai, Skaitytojau, į tavo regėjimo, netgi dėmesio lauką sėkmingai įžengia Skaitytoja, veikiau, tu įžengei į magnetinį lauką ir negali išvengti jo traukos. Ką gi, negaišk laiko, gerą temą pokalbio pradžiai jau turi. Bendras pamatas... Truputį pamąstyk... Gali pasigirti savo didele ir įvairiapuse skaitymo patirtimi. Nagi, pirmyn, ko lauki?

– Vadinasi, ir jūs, ak, ak, tas lenkas, – kreipiesi į ją delikačiai, – tačiau ta knyga, kuri prasideda ir staiga nutrūksta – koks nesusipratimas, kadangi ir jūs, kaip jie man sakė, pasielgėte taip pat, žinote? Bandyti, tai bandyti, aš atsisakiau anos ir imu šitą, sudėjus abi išeitų graži kombinacija.

Ką gi, galėjai suregzti truputėlį rišliau, nors pagrindinius dalykus pasakei. Dabar jos eilė.

Ji šypsosi. Skruostuose pasirodo duobutės. Ji tau dar labiau patinka. Sako:

– Iš tiesų, taip norėjau perskaityti kokią gerą knygą. Iš pradžių man ši knyga – ne, bet paskui pradėjo patikti... Taip supykau, kai pamačiau, kad nutrūko. O paskui – ne anas autorius. Man jau ėmė atrodyti, kad šioje knygoje jis kitoks. Iš tikrųjų tai buvo Bazakbalas. Tačiau Bazakbalas irgi šaunuolis. Nebuvau jo visai nieko skaičiusi.

– Aš taip pat, – nusiraminęs ramiai gali atsakyti.

– Mano skoniui truputį per daug suveltas, turiu omenyje pasakojimo stilių. Tas sutrikimo jausmas, kurį išgyveni pradėjęs skaityti romaną, man visai patinka, tačiau pirmą įspūdį sukuria rūkas, todėl bijau, kad jam išsisklaidžius pradings ir skaitymo malonumas.

Susimąstęs kraipai galvą.

– Žinoma, tokios rizikos yra.

– Aš mėgstu romanus iškart perkeliančius mane į pasaulį, ku-

riame viskas aišku, tikslu, konkretu. Patiriu ypatingą malonumą, žinodama, kad viskas suręsta taip ir ne kitaip, net tie dalykai, kurie realiame gyvenime manęs visai nedomina.

Tu sutinki? Tai pasakyk jai.

– Ee, tos knygos, jos tikrai vertos dėmesio.

O ji:

– Šiaip ar taip, šis romanas taip pat įdomus, neneigiu.

Nagi, neleisk nutrūkti pokalbiui. Sakyk bet ką, svarbiausia – kalbėti.

– Jūs skaitote daug romanų, ar ne? Aš irgi, bet nebūtinai romanus, labiau vertinu eseistiką...

Ar tai viskas, ką gali pasakyti? O toliau? Nutilai? Gero vakaro! Argi negali jos pasiteirauti: „O šitą skaitėt? O aną? Katra jums labiau patinka?" Na va, ir turėsit šnekos dar pusvalandžiui.

Bėda, kad ji tų romanų, ypač užsieninių, perskaičiusi gerokai daugiau nei tu, be to, turi stulbinamą atmintį ir užduoda tau klausimus, darydama užuominas į konkrečius epizodus.

– O jūs prisimenate, ką sako Henrio teta, kai...

Ir tu, leptelėjęs šį pavadinimą vien dėl to, kad žinai pavadinimą, ir nieko daugiau, manydamas padarysiąs jai įspūdį neva esi šią knygą skaitęs, dabar turi suktis bendromis frazėmis, todėl surizikuoji išsakyti kokį nekaltą vertinimą, pavyzdžiui: „Man atrodo, šiek tiek per lėtas", arba „Man patinka jo ironija", o ji replikuoja: „Tikrai, jūs taip manot? Aš to nepasakyčiau..." – ir tu pasijunti nejaukiai. Staiga imi šnekėti apie įžymų autorių, nes skaitei jo knygą, daugiausia dvi, o ji nesvyruodama nusitaiko į likusius jo raštus, kuriuos, galima sakyti, išmano tobulai, o jei dėl ko nors abejoja, juo blogiau, nes tada klausia tavęs:

– Klausykit, ar žymusis perkirptos nuotraukos epizodas – toje knygoje ar kitoje? Aš visada painioju...

Jeigu jau ji painioja, tu bandai spėti. O ji:

– Tikrai? Ką jūs sakot? Negali būti...

Ką gi, tarkim, kad jūs abu susipainiojot.

Geriau nusukti kalbą prie tavo vakarykščio skaitymo, prie knygos, kurią abu spaudžiate rankoje ir kuri turėtų užglaistyti neseniai patirtą nusivylimą.

– Tikėkimės, – sakai, – kad pasiėmėm gerą egzempliorių, šįkart gerai įrištą, todėl neteks sustoti pačioj įdomiausioj vietoj kaip visada... (Kada visada? Ką tuo nori pasakyti?) Žodžiu, tikėkimės, kad liksim iki galo patenkinti.

– O taip, – atsako ji.

Girdėjai? Ji pasakė: „O taip". Dabar tavo eilė užmesti meškerę.

– Tikiuosi, kad jus vėl sutiksiu, nes jūs irgi čia klientė, tada pasidalysime skaitymo įspūdžiais.

Ji atsako:

– Mielai.

Tu žinai, ko sieki, ir toliau kuo atsargiausiai rezgi pinkles.

– Tai būtų pokštas, jeigu kaip tada, kai manėme skaitą Italą Kalviną, o iš tikrųjų buvo Bazakbalas, taip dabar, norėdami Bazakbalo, atsiverstume ir pamatytume Italą Kalviną.

– Na jau ne! Jei taip atsitiktų, iškeltume leidėjui bylą!

– Klausykite, kodėl mums neapsikeitus telefono numeriais? (Štai ko siekei tu, o Skaitytojau, vyniodamasis aplink ją kaip gyvatė!) Tokiu būdu, jei kuris iš mūsų pastebės, kad jo egzemplioriuje kažkas ne taip, galės paprašyti kito pagalbos... Dviese turėsime daugiau galimybių sulipdyti vieną gerą egzempliorių.

Štai ir pasakei. Kas gali būti natūraliau nei per knygą tarp Skaitytojo ir Skaitytojos užsimezgantis solidarumas, bendrininkavimas, ryšys.

Gali išeiti iš knygyno patenkintas, vyruti, tu, kuris manei, kad iš gyvenimo jau nebėra ko tikėtis. Su savimi nešiesi dvi skirtingas

viltis ir abi jos žada dienas, sklidinas malonių lūkesčių: viltis, susijusi su knyga, – kad kuo greičiau skaitysi tęsinį, – ir viltis, susijusi su telefono numeriu, – kad vėl išgirsi to balso virpesius, tai aštresnius, tai švelnesnius, kai jis atsilieps tau pirmąkart paskambinus, jau greitai, gal net rytoj, tu paskambinsi dėl menkutės priežasties, tiesiog paklausi, ar knyga jai patinkanti, ar ne, pasakysi, kiek puslapių perskaitei ar neperskaitei, ir pasiūlysi jai vėl susitikti...

Būtų nekuklu klausti, kas tu esi, Skaitytojau, koks tavo amžius, šeimyninė padėtis, profesija, pajamos. Tai tavo reikalas, žinokis. Svarbu, kokia tavo dvasios būsena dabar, kai intymioje savo namų aplinkoje stengiesi susigrąžinti visišką ramybę, kad galėtum įsigilinti į knygą, ištiesdamas kojas, pariesdamas jas po savimi, vėl ištiesdamas. Tačiau nuo vakar kažkas pasikeitė. Skaitydamas daugiau nesijauti vienišas: galvoji apie Skaitytoją, kuri šiuo metu taip pat atverčia knygą, ir štai tas momentas, kai skaitomas romanas susipina su galimu gyvenimo romanu, tavo istorijos su ja tęsiniu, arba tiksliau, galimos istorijos pradžia. Matai, kaip pasikeitei nuo vakardienos, tu, kuris labiau vertinai knygą, rimtą daiktą, aiškų ir apčiuopiamą, kuriuo galima mėgautis be baimės, ne taip, kaip gyvenimiška patirtimi, visada paviršutiniška, netolygia, prieštaringa. Ar tai reiškia, kad knyga tapo bendravimo priemone, laidu, susitikimo vieta? Dėl to skaitymas tau netaps mažiau svarbus: kaip tik jis įgaus naujų spalvų.

Šios knygos puslapiai dar nesupjaustyti – pirma kliūtis, į kurią atsitrenkia tavo nekantrumas. Apsiginklavęs geru pjaustikliu, ketini įsiskverbti į jos paslaptis. Ryžtingu kirčiu perrėži popierių tarp antraštinio puslapio ir pirmos dalies pradžios. Ir pamatai...

Ir jau nuo pirmo puslapio pamatai, kad romanas, kurį laikai rankose, neturi nieko bendra su tuo, kurį skaitei vakar.

NETOLI MALBORKO VIENSĖDIJOS

Verčiant puslapį, pakvimpa kažkuo kepamu, netgi kepinamu, kepinamais svogūnais, truputį dvelkia svilėsiais, nes svogūnas su gyslelėmis, kurios įgauna violetinę, paskui rusvą, galiausiai tamsiai rudą spalvą, kiekvieno smulkiai supjaustyto svogūno gabalėlio kraštas pajuoduoja anksčiau, nei pagelsta, tai anglėja svogūnų sultys, pereidamos visą kvapų ir spalvų gamą, gaubiamos ant labai silpnos ugnies kepamo aliejaus kvapo. Rapsų aliejaus, taip parašyta tekste, kur viskas labai tikslu: išvardyti daiktai ir aprašyti pojūčiai, kuriuos jie sukelia, visi karštieji patiekalai, gaminami tuo pačiu metu ant ugnies virtuvėje, kiekvienas savame, tiksliai nurodytame inde – keptuvėse, skardose, puoduose, – taip pat aprašyti veiksmai, kuriuos reikia atlikti, norint pasiruošti kepimui: apvolioti miltuose, įmušti kiaušinį, plonais griežinėliais supjaustyti agurką, įdaryti vištą lašinukais. Čia viskas labai konkretu, apčiuopiama, pavaizduota su tikru išmanymu, šiaip ar taip, tau, Skaitytojau, keliamas būtent išmanymo įspūdis, nors tai būtų tau nežinomi patiekalai, pavadinti savais vardais, kuriuos vertėjas manė būsiant tikslinga palikti originalo kalba, pavyzdžiui, *schoëblintsjia*, bet skaitydamas *schoëblintsjia* tu gali prisiekti, kad *schoëblintsjia* tikrai egzistuoja, gali aiškiai jausti jos skonį, nesvarbu, kad tekste nieko apie tai nepasakyta, rūgštoką skonį, truputį dėl pa-

ties žodžio skambesio arba vien jau dėl regimojo įspūdžio, kuris tau sukelia mintis apie rūgštoką skonį truputį dėl to, kad kvapų, skonių ir žodžių simfonijai trūksta rūgštokos gaidos.

Minkant mėsos faršą su miltais ir kiaušiniais, raudonos ir tvirtos Brigdos rankos, nusėtos geltonų strazdanų, pasidengia baltomis dulkelėmis, tik kur ne kur matosi prilipusių žalios mėsos gabaliukų. Kiekvienąkart kylant ir leidžiantis Brigdos biustui virš marmurinio stalo, iš nugaros keletą centimetrų pasikelia sijonai ir apnuogina kojos išlinkį tarp blauzdos ir šlaunies raumens, kur oda baltesnė, išvagota plonytės melsvos kraujagyslės. Veikėjai pamažėle kūnijasi, kaupiantis menkiausioms detalėms, tiksliai aprašytiems gestams, replikoms, pokalbių nuotrupoms, pavyzdžiui, kai senasis Hunderis sako: „Šiųmetis tavęs taip nepašokdins kaip pernykštis", ir po kelių eilučių supranti, kad kalbama apie raudonąjį pipirą. „Tai tu kasmet šokinėji vis mažiau ir mažiau!", – sako teta Ugurda, ragaudama iš puodo mediniu šaukštu ir įmesdama saują cinamono.

Kiekvieną akimirką atrandi vis naują veikėją, nežinia, kiek jų iš viso gali būti šioje milžiniškoje mūsų virtuvėje, neverta nė skaičiuoti, mūsų, zujančių pirmyn atgal, čia, pas Kudgivą, visada buvo daug: niekuomet nesužinosi tikro skaičiaus, nes tas pats veikėjas skirtingose situacijose gali būti vadinamas vis kitaip: krikšto vardu, pavarde ar tėvavardžiu, taip pat ir pravardėmis, pavyzdžiui, „Jano našlė" ar „grūdų sandėlio darbininkas". Tačiau svarbiausios aplinkos detalės – nukramtyti Bronko nagai, gyvaplaukiai ant Brigdos skruostų, taip pat ir gestai, vieno ar kito naudojami rykai: muštukas mėsai, grūstuvė pipirnėms, peilis sviestui, – romane taip paryškintos, kad jau pirmasis veikėjo apibūdinimas prigyja nuo šio gesto ar daikto, ir ne vien, tačiau norisi apie jį sužinoti daugiau, tarytum peilis, kuriuo jis tepa sviestą pirmame skyriuje,

turėtų įtakos jo charakteriui ir likimui ir tarytum tu, Skaitytojau, kiekvieną kart romane sutikęs šį veikėją, norėtum sušukti: „O, čia tas pats, kur tepė sviestą!“, taip įpareigodamas autorių priskirti jam veiksmus ir įvykius, kurie derėtų prie to peilio romano pradžioje.

Mūsų Kudgivos virtuvė, rodos, tam ir buvo sukurta, kad joje visą laiką suktųsi daug žmonių, norinčių sau ką nors pasigaminti, kas palukštenti žirnių, kas išsikepti lynų, visi ką nors gardino, virė ar valgė, vieni išeidavo, kiti ateidavo, nuo aušros iki vėlios nakties, ir aš šįryt nulipau žemyn anksti, o virtuvė jau dirbo visu pajėgumu, nes tai buvo išskirtinė diena: iš vakaro, lydimas sūnaus, atvyko ponas Kaudereris ir ketino šįryt išvykti, vietoj jo pasiimdamas mane. Tai buvo pirmas kartas, kai turėjau išvykti iš namų: turėjau visą sezoną gyventi pono Kaudererio dvare, Petkvo provincijoje, iki pat rugiapjūtės, kad susipažinčiau, kaip veikia iš Belgijos parsisiųsdintos džiovinimo mašinos, o Ponkas, jaunėlis Kaudereris, tą laiką liktų pas mus ir krimstų šermukšnių skiepijimo paslaptis.

Įprasti namų kvapai ir garsai tą rytą spietėsi apie mane tarsi atsisveikindami: visa tai, ką iki šiol buvau pažinęs, dabar prarasiu, nes grįžus po tokio ilgo laiko – taip man atrodė – viskas bus ne taip kaip anksčiau, ir aš pats būsiu kitoks. Todėl regėjosi, kad iš visur sklinda man skirtas paskutinis sudie: iš virtuvės, iš namų, iš tetos Ugurdos česnakų; todėl tame konkretume, kurį pastebėjai nuo pirmų eilučių, jaučiamas ir praradimo atspalvis, išnykimo svaigulys; tu suvoki, kad net ir tai, būdamas akylas Skaitytojas, esi pagavęs jau nuo pirmo puslapio, kai, nors ir mėgaudamasis šio aprašymo detalumu, atkreipei dėmesį, jog, tiesą sakant, viskas tarsi slydo pro pirštus, galbūt ir dėl vertimo kaltės, tarei sau, kuris, kad ir koks būtų ištikimas originalui, tačiau, be

abejo, negali perteikti kūniškos tų žodžių esmės, kurią jie įgautų originalo kalboje, kad ir kokia ji būtų. Apskritai kiekvienas sakinys siekia tau įteigti, koks tvirtas ryšys mane sieja su Kudgivos namais ir kaip gailiuosi jų netekdamas, bet ir ne vien tai: net – galbūt kol kas dar nepastebėjai, bet jei gerai pagalvosi, suprasi, kad būtent taip ir yra, – norą atsiplėšti, pulti į nežinomybę, atversti kitą puslapį, nutolusį nuo rūgštoko *schoëblintsjia* kvapo, kad būtų galima pradėti naują skyrių, kupiną naujų susitikimų su ilgėliausiais saulėlydžiais prie Aagdo, sekmadieniais Petkve ir su šventėmis Sidro Rūmuose.

Iš Ponko lagaminėlio akimirkai išslydo merginos juodais, trumpai kirptais plaukais ir pailgu veidu portretas, kurį jis buvo apdairiai paslėpęs po neperšlampama palaidine. Kambaryje po karvelide, kuris iki šiol buvo mano, o nuo šiol bus jo, Ponkas traukė lauk savo mantą ir dėliojo į stalčius, kuriuos ką tik buvau ištuštinęs. Stebėjau jį tylomis sėdėdamas ant savo jau sukrauto lagaminėlio ir mechaniškai tapšnodamas per užraktą, kuris buvo šiek tiek atšokęs; nepasakėme vienas antram nė žodžio, tik burbtelėjome pro dantis pasisveikindami; sekiau visus jo judesius, stengdamasis gerai suvokti tai, kas dabar vyko: svetimas žmogus ketino užimti mano vietą, tapti manimi, mano narvelis su varnėnais tapo jo nuosavybe, stereoskopas, tikras ulono šalmas, kabantis ant vinies, visi daiktai, kurių negalėjau išsivežti, atiteko jam, kitaip tariant, jis savinosi mano santykius su daiktais, vietomis, žmonėmis, kaip ir aš tuojau tapsiu juo, kad užimčiau vietą tarp jo gyvenimo daiktų ir žmonių.

Toji mergina...

– Kas ta mergina? – paklausiau ir nieko negalvodamas ištiesiau ranką, norėdamas atidengti ir pačiupti nuotrauką drožinėtuose medžio rėmeliuose. Mergina skyrėsi nuo čionykščių: mūsiškės

visos apskritaveidės ir nešioja sėlenų spalvos kasas. Ir tą akimirką pagalvojau apie Brigdą: akyse šmėkštelėjo, kaip Ponkas šoks su Brigda San Tadeo šventėje, kaip Brigda adys Ponko vilnones pirštines, kaip jis padovanos jai kiaunę, sugautą *mano* spąstais.

– Padėk tą nuotrauką! – suriaumojo Ponkas ir geležiniais gniaužtais sučiupo abi mano rankas. – Padėk! Staigiai!

„Prisiminimui nuo Zvidos Ozkart", – spėjau perskaityti kitoje pusėje.

– Kas ta Zvida Ozkart? – paklausiau ir pamačiau tiesiai į veidą atlekiantį kumštį, ir tada aš irgi puoliau ant jo sugniaužęs kumščius ir abu ėmėme raičiotis ant grindų, stengdamiesi išsukti vienas kitam rankas, įspirti keliais, sulaužyti šonkaulius.

Ponkas buvo kaulėtas, sunkus, skaudžiai kapojosi rankomis ir kojomis, plaukai, už kurių taikiausi nučiupti, buvo šiurkštūs kaip šepetys ir priminė šuns kailį. Kol buvom susikibę, man pasirodė, kad šioje kovoje įvyks persimainymas, ir kai atsikelsim, jis bus aš, o aš būsiu jis, bet galbūt taip man atrodo tik dabar, o gal taip manai tu, Skaitytojau, visai ne aš, juolab kad tą akimirką muštis su juo man reiškė laikytis įsitvėrus savęs, savo praeities, kad nepakliūtų jam į rankas, todėl galėjau net ją sunaikinti, aš norėjau sunaikinti Brigdą, kad nepakliūtų Ponkui į rankas, Brigdą, kurią niekada nemaniau esąs įsimylėjęs, ir net dabar taip nemanau, tačiau su kuria kartą, vienintelį kartą, raičiojomės užgulę vienas kitą beveik kaip dabar su Ponku, kandžiodamiesi ant durpių krūvos už krosnies, ir dabar jutau, kad jau tada galynėjausi dėl jos su Ponku, kurio dar nebuvo, galynėjausi dėl Brigdos ir Zvidos kartu, jau tada stengiausi išplėšti kažką iš savo praeities, kad neatitektų varžovui, naujajam man su šuns plaukais, o gal jau tada stengiausi išplėšti iš to nepažįstamo savęs paslaptį praeities, kurią galėčiau prijungti prie savo praeities ar ateities.

Puslapis, kurį skaitai, turėtų perteikti šį susidūrimą kaip smurto sceną: duslius, skausmingus smūgius ir žiaurų, negailestingą atsaką, tą kūniškumą, kai savo kūnu veiki svetimą kūną, kai modeliuoji savo pastangas ir judesių tikslumą, taikydamasis prie atvirkštinio vaizdo, kurį tarsi veidrodis tau atspindi priešininkas. Tačiau jeigu pojūčiai, kuriuos sukelia skaitymas, neprilygsta jokiam tikram išgyvenimui, taip yra dar ir dėl to, kad tai, ką aš patiriu traiškydamas Ponko krūtinę savo krūtine ar stengdamasis išvaduoti už nugaros užlaužtą ranką, visai ne tas pojūtis, kuris man padėtų įtvirtinti tai, ką noriu įtvirtinti, tai yra Brigdos meilės nuosavybę, to pilno mergiško kūno stangrumą, kuris taip skiriasi nuo prakaulaus Ponko kietumo, taip pat ir Zvidos meilės, jos geidulingo putlumo, kurį įsivaizduoju, Brigdos, kurios jaučiu netekęs, ir Zvidos, kuri yra tik bekūnė esybė įstiklintoje nuotraukoje, nuosavybę. Veltui stengiuosi vyriškų galūnių, sykiu ir priešiškų, ir vienodų, kratinyje suspausti tuos moteriškus vaiduoklius, kurie vis išnyksta, tokie skirtingi ir nepasiekiami; ir tuo pačiu metu stengiuosi smogti sau pačiam, galbūt kitam sau pačiam, kuris žada užimti mano vietą namuose, arba tam, kas labiausiai esu aš pats, ką noriu atimti iš to kito, tačiau jaučiu, kad mane užgula vien tik kito svetimumas, tarsi tas kitas jau būtų užėmęs mano vietą ir visas įmanomas vietas, o aš būčiau ištrintas iš šio pasaulio.

Svetimas man pasirodė pasaulis, kai pagaliau su įniršiu stumtelėjau nuo savęs priešininką, atsiskyriau nuo jo ir, remdamasis į grindis, atsikėliau. Svetimas mano kambarys, lagamino užraktas, vaizdas pro mažą langelį. Bijojau, kad daugiau negalėsiu užmegzti santykių nei su žmonėmis, nei su daiktais. Norėjau eiti ieškoti Brigdos, nežinodamas, ką norėčiau jai pasakyti ar padaryti, ko norėčiau, kad ji man pasakytų ar padarytų. Ėjau Brigdos link

galvodamas apie Zvidą: ta, kurios ieškojau, buvo dviveidė būtybė, kažkokia Brigda-Zvida, kaip dviveidis buvau aš pats, kai toldamas nuo Ponko veltui stengiausi seilėmis ištrinti kraujo dėmę velvetinio švarkelio šone – savo ar jo kraujo, nuo mano dantų ar iš Ponko nosies.

Ir, būdamas toks dviveidis, išgirdau ir pamačiau už didžiosios salės durų stovintį poną Kaudererį, kuris plačiu horizontaliu mostu kažką vaizdavo priešais save ir kalbėjo:

– Tokius aš juos pamačiau, Kaunį ir Pitą, dvidešimt dvejų ir dvidešimt ketverių metų, jų krūtinės buvo sudraskytos vilkiniais šratais.

– Kada tai atsitiko? – paklausė mano senelis. – Mes nieko negirdėjome.

– Prieš išvykdami dalyvavome aštuntinėse pamaldose.

– O mes manėme, kad jūsų ir Ozkartų santykiai jau senokai pasitaisę. Kad po tiek metų pagaliau būsite užritę akmenį ant tos prakeiktos jūsų istorijos.

Pono Kaudererio akys be blakstienų tebebuvo įsmeigtos į niekur, o veidas buvo sustingęs lyg pageltusi gipso kaukė.

– Tarp Ozkartų ir Kaudererių taika tęsiasi nuo vienų laidotuvių iki kitų. O akmenį mes užritiname ant mūsų mirusiųjų kapų su iškaltu užrašu: „Tai padarė Ozkartai".

– O ką jie? – paklausė Bronkas, niekada nelaikantis liežuvio už dantų.

– Ozkartai ant savo kapų taip pat iškala „Tai padarė Kaudereriai". – Paskui, braukdamas pirštu per ūsus, pridūrė: – Čia Ponkui pagaliau bus saugu.

Tada mano motina sunėrė rankas ir sudejavo:

– Švenčiausioji Mergele, ar mūsų Gritzviui gresia pavojus? Ar jie nesusidoros su juo?

Ponas Kaudereris papurtė galvą, bet nežvilgtelėjo jai į veidą.

– Jis juk ne Kaudereris. Tai mums nuolat gresia pavojus!

Durys atsilapojo. Nuo šilto arklių šlapimo kieme kilo garų debesis, lediniai langų stiklai ėmė rasoti. Vežikas įkišo vidun pamėlusį veidą ir pranešė:

– Karieta laukia!

– Gritzvi! Kur tu? Greičiau! – šūktelėjo senelis.

Aš žengiau žingsnį į priekį prie pono Kaudererio, kuris sagstėsi milinį paltą.

III

Naudodamasis popieriaus pjaustikliu, tu suteiki malonumą rankoms, ausims, akims ir ypač protui. Prieš skaitant knygą toliau, pirma padaromas gestas, kuriuo perskrodžiamas medžiagiškas knygos tvirtumas, kad būtum įleistas į jos bekūnį turinį. Skverbdamasi tarp puslapių iš apačios, geležtė staigiai šokčioja, sklaido po pluoštelį ir pjausto, atverdama vertikalų pjūvį, – geras popierius smagiai ir bičiuliškai šiugždėdamas sutinka pirmąjį lankytoją, kuris pranašauja begalinį puslapių vartymą, judinant juos vėjui ar žvilgsniui; labiausiai priešinasi horizontalus lenkimas, ypač dvigubas, nes tenka knygą apversti, o to neįmanoma atlikti labai vikriai, – šiuo atveju girdimas duslus plyšimo garsas, lydimas niūriausių gaidų. Prasiskiriančių lapų kraštas baigiasi plaušėtu audiniu, nuo jo atsiskiria plona atraiža, vadinama „ežiuku", – iš pažiūros švelni tarsi bangos puta ant vaterlinijos. Kardo ašmenimis skindamasis kelią pro lapų užtvarą, susimąstai, koks talpus yra žodis, kiek daug jis gali savyje slėpti: tu įžengi į skaitymą tarsi į tankią girią.

Skaitomas romanas norėtų tau parodyti pasaulį kūnišką, sodrų, su visomis smulkmenomis. Pasinėręs į skaitymą, pjaustikliu mechaniškai raižai knygos tankmėje; skaitydamas dar nebaigei pirmo skyriaus, tačiau pjaustydamas pasistūmėjai kur kas toliau

į priekį. Ir štai tokią akimirką, kai tavo dėmesys labiausiai sutelktas, per patį lemtingos frazės vidurį verti lapą, ir atsiduri priešais du baltus puslapius.

Žiūri nustėręs į tą negailestingą kaip žaizda baltumą, beveik vildamasis, kad čia būsianti tik optinė apgaulė, dėl kurios ėmei matyti šviesos dėmę knygoje, ir kad pamažėle ims ryškėti stačiakampis, išmargintas rašalo raidėmis. Bet ne, abiejuose vienas priešais kitą esančiuose puslapiuose tikrai viešpatauja tyras baltumas. Verti dar ir randi du puslapius, išspausdintus kaip reikia. Vartai knygą toliau; du balti puslapiai kaitaliojasi su dviem spausdintais. Balti; spausdinti; balti; spausdinti: ir taip iki pat galo. Tekstas lapuose buvo išspausdintas tik ant vienos pusės, paskui lapai perlenkti ir įrišti lyg spausdinimo darbas būtų baigtas.

Ir štai romanas, taip tankiai nuaustas iš jausmų, staiga pasirodo išvagotas bedugnių tarpeklių, tarsi užmojis parodyti gyvybingą pilnatvę būtų atvėręs jame slypinčią tuštumą. Bandai peršokti tarpą, toliau sekti pasakojimą, kabindamasis į tolesnį prozos gabalą, atskeltą kaip peilio supjaustyti lapai. Bet jau nesusigaudai: pasikeitė veikėjai, aplinkybės, nesupranti, apie ką kalbama, sutinki nepažįstamų žmonių vardus: Hela, Kazimiras. Topteli galvon, kad gal čia būsiąs tikrasis lenko romanas *Netoli Malborko viensėdijos*, o pradžia, kurią perskaitei, galėtų priklausyti kitai, nežinia kokiai knygai.

Tau jau ėmė atrodyti, kad ir vardai neskamba itin lenkiškai: Brigda, Gritzvis. Turi gerą, labai smulkų atlasą; atsiverti vardų rodyklę: Petkvas turėtų būti svarbus centras, o Aagdas galėtų būti upė arba ežeras. Aptinki juos tolimoje Šiaurės lygumoje, kurią vėliau karais ir taikos sutartimis pasidalijo įvairios valstybės. Gal tarp jų buvo ir Lenkija? Pasitikrini enciklopedijoje, istorijos atlase; ne, Lenkija čia niekuo dėta; ši teritorija tarpukariu buvo savarankiška

valstybė, vadinosi Kimerija, sostinė – Orkas, valstybinė kalba – kimerijų, priklausanti botno-ugrų šeimai. „Kimerijos"[1] straipsnio enciklopedijoje pabaiga nieko gera nežada: „Galingi kaimynai toliau dalijosi žemes, ir jauna valstybė netrukus buvo ištrinta iš geografinio žemėlapio; vietiniai gyventojai nutautėjo; kimerijų kalba ir kultūra išnyko".

Tu nekantrauji susitikti su Skaitytoja, nori pasiteirauti, ar ir jos egzempliorius toks kaip tavasis, pasidalyti su ja savo spėliojimais, surinktomis žiniomis... Ieškai užrašų knygutėje telefono numerio, kurį užsirašei prie jos vardo, kai judu vienas kitam prisistatėte.

– Alio, Liudmila? Pastebėjot, kad tai kitas romanas, bet ir šis taip pat, bent jau mano egzempliorius...

Balsas kitame laido gale šaltas, truputį pašaipus.

– Ne, matot, aš ne Liudmila. Aš jos sesuo, Lotarija. (Bet ji tau ir sakė: „Jei manęs nebus, atsilieps mano sesuo".) Liudmilos nėra. Kodėl? O ko jūs norėjot?

– Aš tik norėjau šnektelti su ja apie vieną knygą... Tiek to, paskambinsiu vėliau...

– Apie romaną? Liudmila visada įkišusi nosį į kokį nors romaną. Kas autorius?

– Na, tai lenkų romanas, kurį ji taip pat skaito, norėjau pasidalyti įspūdžiais. Bazakbalas.

– Na, ir koks jis, tas lenkas?

– Hm, man atrodo neblogas.

[1] Kimerija – pramanyta barbarų žemė prieštvaniniais laikais, minima Roberto E. Howardo kūriniuose. Jos nereikėtų painioti su tikraisiais kimerijais, klajoklių gentimis, kurios, anot Herodoto, gyveno Kaukazo šiaurėje ir šiauriniame Juodosios jūros krante, dabartinėse Rusijos ir Ukrainos teritorijose, VIII–VII a. pr. Kr. Manoma, kad kimerijų kalba gimininga trakų arba iranėnų kalboms.

Ne, tu nesupratai. Lotarija nori žinoti, kokią vietą autorius užima Šiuolaikinio Mąstymo Krypčių ir Problemų, Reikalaujančių Sprendimo, kontekste. Kad palengvintų užduotį, ji pateikia tau sąrašą Didžiųjų Mokytojų, tarp kurių galėtum jį įterpti.

Ir vėl patiri tą jausmą, kai popieriaus pjaustiklis atvėrė prieš akis baltus puslapius.

– Negalėčiau jums pasakyti tiksliai. Matote, aš net nesu tikras dėl knygos pavadinimo ir autoriaus. Liudmila jums paaiškins: tai ilgoka istorija.

– Liudmila skaito romanus vieną po kito, bet niekada nekelia problemų. Man tai atrodo tikras laiko švaistymas. Ar jums nekyla tokia mintis?

Jeigu leisies į kalbas, ji neatstos. Štai jau kviečia tave į seminarą universitete, kur knygos analizuojamos pagal visus Sąmonės ir Pasąmonės Principus ir kur atmetami visi Tabu, susiję su priklausymu Lyčiai, Klasei, Vyraujančiai Kultūrai.

– Ar Liudmila ten taip pat dalyvaus?

Ne, atrodo, Liudmila nesikiša į sesers veiklą. Tačiau Lotarija labai tikisi, kad dalyvausi tu.

Nusprendi verčiau nesikompromituoti:

– Žiūrėsiu, gal pavyks ištrūkti; negaliu pažadėti. Tačiau malonėkit perduoti seseriai, kad aš skambinau... Jei ne, tiek to, paskambinsiu dar kartą. Labai jums ačiū.

Šiam kartui užteks, dėk ragelį.

Bet Lotarija tave sulaiko:

– Klausykit, čia skambinti jums neverta, čia ne Liudmilos, čia mano namai. Liudmila mažai pažįstamiems žmonėms duoda mano telefono numerį, sako, kad aš jai padedanti išlaikyti atstumą...

Tau jau bloga. Dar vienas šaltas dušas: knyga, kuri atrodė tiek daug žadanti, nutrūksta; tas telefono numeris, kuris tau atrodė

būsiąs kažko nauja pradžia – užtvertas kelias; ir šita Lotarija, besikėsinanti tave egzaminuoti...

– Šit kaip, suprantu... Ką gi, tada atsiprašau.

– Klausau! A, jūs tas ponas iš knygyno? – Ragelyje suskamba kitas balsas, *jos* balsas. – Taip, čia aš, Liudmila. Jūsų irgi balti puslapiai? To reikėjo tikėtis. Vėl spąstai. Kaip tik dabar, kai ėmiau įsijausti, kai norėjau skaityti toliau apie Ponką, Gritzvį...

Tu toks patenkintas, kad negali išspausti nė žodžio. Sakai:

– Zvida...

– Ką?

– Taip, Zvida Ozkart! Norėčiau sužinoti, kas vyksta tarp Gritzvio ir Zvidos Ozkart... Ar tiesa, kad romanas kaip tik apie tuos, kurie jai patinka?

Pauzė. Paskui Liudmilos balsas palengva atsigauna, tarsi ji mėgintų nusakyti tai, kas sunkiai nusakoma.

– Taip, tiesa, man labai patinka... Tik norėčiau, kad tai, apie ką skaitau, nebūtų taip akivaizdu, taip tvirta, kad gali paliesti. Tačiau aplinkui jaučiamas kažko kito, dar nežinia ko, buvimas. Tai ką nors reiškia, nežinau ką...

– Būtent, ta prasme, aš irgi...

– Šiaip ar taip, negali sakyti, čia taip pat esama paslapties motyvo...

O tu:

– Na gerai, žiūrėkit, mano galva, paslaptis būtų tokia: tai kimerijų romanas, taip, ki-me-ri-jų, visai ne lenkų, autorius ir pavadinimas turi būti visai kiti. Nieko nesupratot? Tuoj paaiškinsiu. Kimerija, 340 000 gyventojų, sostinė Orkas, svarbiausi ištekliai: durpės ir antrinės žaliavos, bituminiai junginiai. Ne, romane to nėra parašyta...

Tyla ir tavo pusėje, ir jos. Galbūt Liudmila uždengė ranka ragelį ir tariasi su seserimi. Toji kaipmat išdėstys savo nuomonę apie Kimeriją. Kažin, ką jos ten sugalvos; būk atidus.

– Alio, Liudmila...

– Aš klausau.

Tavo balsas įkaista, tampa įtikinamas, raginantis:

– Klausykit, Liudmila, man reikia jus pamatyti, turime apie tai pasikalbėti, apie šias aplinkybes, sutapimus, neatitikimus. Norėčiau jus pamatyti kuo greičiau, kur jūs esate, kur jums patogu susitikti, aš viens du būsiu ten.

O ji kaip visada rami:

– Pažįstu vieną profesorių, kuris dėsto kimerijų literatūrą universitete. Galėtume nueiti pas jį pasikalbėti. Luktelkit minutėlę, aš paskambinsiu ir sužinosiu, kada jis gali mus priimti.

Štai tu ir universitete. Liudmila pranešė profesoriui Uciui Tuciui apie jūsų vizitą į jo katedrą. Kalbėdamas telefonu, profesorius parodė didelį pasitenkinimą galįs padėti žmonėms, besidomintiems kimerijų autoriais.

Tu būtum norėjęs pirma kur nors susitikti su Liudmila, galbūt užsukti pasiimti jos į namus ir kartu nueiti į universitetą. Taip jai ir pasiūlei telefonu, bet ji atsisakė, esą nėra reikalo vargintis, tuo metu ji kaip tik turėsianti kažkur tenai reikalų. Atkakliai tvirtinai, kad nesi praktiškas, kad bijai pasiklysti universiteto labirintuose; ar ne geriau būtų prieš ketvirtį valandos susitikti kavinėje. Toks pasiūlymas jai taip pat netiko; jūs susitiksite tiesiai ten, „prie botno-ugrų kalbų“, visi žino, kur tai yra, reikia tik paklausti. Tu jau supratai, kad Liudmilai, nepaisant jos mielos išvaizdos, patinka valdyti situaciją, viską spręsti pačiai: tau telieka prisitaikyti.

Sutartu laiku atvyksti į universitetą, prasibrauni tarp jaunuolių ir merginų, sėdiniuojančių ant plačių laiptų, sutrikęs pasisukinėji

tarp atšiaurių sienų, kurias studentai papuošė milžiniško dydžio užrašais ir smulkmeniškais grafiti, kaip urviniai žmonės, norėdami įveikti baugų uolienos svetimumą, jautė poreikį tai daryti ant šaltų urvo sienų, kad jas prisijaukintų, įtrauktų į savo vidaus erdvę, susietų su fizine patirtimi. Skaitytojau, per mažai tave pažįstu, kad žinočiau, ar universiteto viduje tu judi su abejingu pasitikėjimu, o gal senos žaizdos ar skausmingi pasirinkimai paverčia studentų ir dėstytojų šventovę košmaru tavo jautriai ir supratingai sielai. Kad ir kaip ten būtų, ieškomo Instituto niekas nežino, esi siuntinėjamas iš rūsio į penktą aukštą, visos durys, kurias praveri, ne tos, sumišęs jas uždarai, jautiesi tarsi pasiklydęs knygoje su baltais puslapiais ir nesugebi iš jos išeiti.

Priešais atsliūkina vaikinukas nutįsusiu megztiniu. Vos tave pamatęs, duria pirštu ir sako:

– Tu lauki Liudmilos!

– Iš kur jūs žinot?

– Iškart supratau. Man tereikia užmesti akį.

– Jus siuntė Liudmila?

– Ne, bet aš nuolatos visur sukinėjuosi, sutinku čia vieną, čia kitą, girdžiu ir matau įvairius dalykus tai šen, tai ten, ir man natūralu juos jungti tarpusavyje.

– Žinote ir kur aš turiu eiti?

– Jei nori, galiu tave palydėti pas Ucį Tucį. Liudmila bus ką tik atėjusi arba vėluos.

Šis jaunuolis, toks ekstravertiškas ir gerai informuotas, vardu Irnerijas. Gali kreiptis į jį „tu", nes jis tave jau tujina.

– Ar tu profesoriaus mokinys?

– Ne, aš niekieno mokinys. žinau, kur jis, nes ten eidavau pasiimti Liudmilos.

– Vadinasi, Institute mokosi Liudmila.

– Ne, ji visada ieškojo vietų, kur galėtų pasislėpti.

– Nuo ko?

– Na, nuo visų.

Irnerijo atsakymai visada truputį sukti, tačiau atrodytų, kad labiausiai Liudmila stengiasi išvengti savo sesers Lotarijos. Jeigu jau ji neatėjo laiku į susitikimą, vadinasi, nenori koridoriuose susidurti su Lotarija, kuriai tuo metu prasideda seminaras.

Tuo tarpu tau aišku, kad šioje seserų nesantaikoje yra ir išimčių, bent jau susijusių su telefonu. Turėtum išpešti iš to Irnerijo dar ką nors, pažiūrėtum, ar jis iš tikrųjų taip gerai ją pažįsta.

– Tai tu Liudmilos ar Lotarijos draugas?

– Žinoma, Liudmilos. Bet aš galiu kalbėtis ir su Lotarija.

– Ar ji nekritikuoja knygų, kurias tu skaitai?

– Aš? Aš neskaitau knygų! – sako Irnerijas.

– O ką tu skaitai?

– Nieko. Aš taip įpratau neskaityti, kad neskaitau netgi to, kas man atsitiktinai krinta į akis. Tai nelengva: nuo vaikystės mes mokomi skaityti ir visam gyvenimui liekame visokios mums brukamos raštijos vergais. Man teko pasistengti tik iš pradžių, kad išmokčiau neskaityti, bet dabar tai išeina savaime. Visa paslaptis ta, kad nereikia sukti akių į šalį nuo parašytų žodžių, atvirkščiai, būtina atkakliai į juos žiūrėti, kol jie patys išnyks.

Irnerijo akių lėliukės plačios, šviesios ir žvitrios; rodos, tai akys, pro kurias niekas nepraslysta, kaip miške gimusio ir augusio žmogaus, kuris visą gyvenimą medžioja ir renka miško gėrybes.

– Bet pasakyk man, ko tu eini į universitetą?

– O ko gi man neiti? Čia vyksta judėjimas, žmonės susitinka, kalbasi. Aš čia ateinu dėl to, o ko ateina kiti, nežinau.

Bandai įsivaizduoti, kaip gali atrodyti pasaulis, tas pasaulis, kuris iš visų pusių mus užverčia rašliava, žmogui, išmokusiam neskaityti. Ir tuo pat metu klausi savęs, koks gali būti ryšys tarp

Skaitytojos ir Neskaitytojo; ir netikėtai tau pasirodo, kad būtent tas atstumas juos laiko kartu, ir negali užgniaužti kilusio pavydo.

Norėtum dar paklausinėti Irneriją, bet jūs jau atėjote, užlipote šalutiniais laiptukais ir atsidūrėte priešais žemas duris su užrašu „Botno-ugrų kalbų ir literatūros institutas". Irnerijas energingai pabeldžia, tarsteli „Viso" ir palieka tave vieną.

Durys prasiveria, vos vos. Iš kalkių dėmių ant staktos ir beretės, kyšančios iš striukės, pamuštos nutriušusiu avikaliu, tau susidaro įspūdis, kad patalpa uždaryta remontui, ir joje triūsia tik dažytojas arba valytojas.

– Ar čia yra profesorius Ucis Tucis?

Pritariantis žvilgsnis iš po beretės visai ne toks, kokio būtum galėjęs tikėtis iš dažytojo: akys žmogaus, kuris ketina šokti per bedugnę ir mintimis persikelia į kitą krantą, žiūrėdamas tiesiai prieš save ir vengdamas žvilgčioti žemyn ir į šonus.

– Tai jūs? – klausi, nors jau supratai, kad tai ne kas kitas, o jis.

Žmogelis durų plačiau nepraveria.

– Ko norit?

– Atleiskit, norėjau šio to paklausti... Mes jums skambinome... Panelė Liudmila... Ar panelė Liudmila yra?

– Nėra čia jokios panelės Liudmilos... – sako profesorius atsitraukdamas ir parodo į knygų prikimštas lentynas prie sienų, į neįskaitomus vardus ir pavadinimus ant nugarėlių ir viršelių, tarsi kokią gruoblėtą tvorą be jokio plyšelio. – Kodėl jos ieškot pas mane? – Ir kol mintyse perkratai tai, ką kalbėjo Irnerijas, kad šioje vietoje Liudmila slėpdavosi, Ucis Tucis mosteli ranka į ankštą kambarį lyg sakytų: „Ką gi, ieškok, jei manai, kad ji čia", tarsi norėtų nusikratyti įtarimo, jog jis laiko viduje paslėpęs Liudmilą.

– Mudu turėjom ateiti kartu, – sakai norėdamas viską paaiškinti.

– Tai kodėl jūs ne su ja? – atkerta Ucis Tucis, ir šis klausimas, beje, visai logiškas, buvo taip pat ištartas su įtarimo gaidele.

– Netrukus ji pasirodys... – užtikrini, tačiau sakai tai beveik klausiamąja intonacija, lyg tikėtumeisi, kad Ucis Tucis patvirtins Liudmilos įpročius, apie kuriuos tu nežinai nieko, o jis galėtų žinoti kur kas daugiau. – Juk jūs, profesoriau, pažįstat Liudmilą, tiesa?

– Pažįstu... Kodėl klausiat... Ką norit žinoti... – Jis ima nervintis. – Jūs domitės kimerijų literatūra ar... – rodos, norėtų pasakyti: „... ar Liudmila?“, bet nebaigia sakinio; ir tu, jei norėtum būti nuoširdus, turėtum atsakyti, kad jau nevalioji skirti susidomėjimo kimerijų romanu nuo susidomėjimo romano Skaitytoja. Be to, profesoriaus reakcija į Liudmilos vardą, dar pakurstyta Irnerijo atvirumo, išskelia paslaptingus blyksnius, sukuria apie Liudmilos vardą neramaus smalsumo atmosferą; kažkas panašaus tave sieja su Zvida Ozkart iš romano, kurio tęsinio dabar ieškai, ir su ponia Marnė iš romano, pradėto užvakar ir laikinai atidėto į šalį. Ir štai dabar iškart puoli medžioti visų šitų šešėlių – vaizduotės ir gyvenimo šešėlių.

– Norėjau... norėjome jūsų paklausti, ar yra toks kimerijų autorius, kuris...

– Prašom sėstis, – pakviečia profesorius, staiga nuščiuvęs, tiksliau užvaldytas pastovesnio, giliau paslėpto pykčio, koks paprastai ateina po atsitiktinio ūmaus pykčio protrūkio.

Patalpa ankšta, sienos užstatytos lentynomis, vienos nebuvo į ką atremti, todėl ji stovi vidury kambario ir dalija ankštą erdvę taip, kad profesoriaus rašomasis stalas ir kėdė, ant kurios tu atsisėdi, atskirti savotiškos širmos, todėl, norėdami vienas kitą matyti, turite ištempti kaklus.

– Turime išsitekti šioje palaiptėje... Universitetas plečiasi, o mes traukiamės... Tarsi kokia gyvųjų kalbų podukra... Jeigu kimerijų

kalbą dar būtų galima vadinti gyvąja... Tačiau būtent tai yra jos tikroji vertė! – sušunka pašokdamas nuo kėdės, tačiau kaipmat susitvardo. – Būti modernia ir tuo pat metu mirusia kalba... Štai kur jos pranašumas, nors niekas to nesuvokia...

– Jūs turite nedaug studentų? – klausi.

– O kas, jūsų nuomone, gali ateiti? Kas, jūsų nuomone, dar gali prisiminti kimerijus? Yra daugybė nykstančių kalbų, kurios žmones labiau masina... Baskų... Bretonų... Čigonų... Visi užsirašo į šias... Bet ne mokytis kalbos – dabar tai jau niekam nerūpi... Jie nori svarstyti problemas, vienas abstrakčias idėjas sieti su kitomis idėjomis. Mano kolegos prisitaiko, plaukia pasroviui, pavadina savo kursus „Galų sociologija", „Akvitanų psicholingvistika"... Su kimerijų kalba taip negalima.

– Kodėl?

– Kimerijai išnyko, lyg juos žemė būtų prarijusi. – Profesorius kresteli galvą lyg norėdamas sutelkti visą kantrybę, kad galėtų pasakyti tai, ką kartojo šimtus kartų. – Čia – mirusios kalbos mirusios literatūros miręs institutas. Dėl ko šiandien žmonės turėtų studijuoti kimerijų kalbą? Aš pirmasis tai suvokiu ir pirmasis apie tai kalbu: jei nenorite, tai ir neateikite, dėl manęs institutą galima būtų netgi uždaryti. Bet ateiti čia ir užsiiminėti... Ne, to jau per daug.

– Kuo užsiiminėti?

– Viskuo. Visko man tenka matyti. Ištisas savaites niekas nesirodo, bet jeigu kas nors užsuka, tai tik tam, kad... Galėtumėte išvis čia nesilankyti, sakau jiems, kas gali jus dominti tose knygose, parašytose mirusiųjų kalba? O jie tyčia ateina, eime, sako, į botno-ugrų kalbas, eime pas Ucį Tucį, taip aš patenku į jų tarpą, esu priverstas tai matyti, dalyvauti...

– Kur? – bandai iškvosti galvodamas apie Liudmilą, kuri ateidavo čia, slėpdavosi čia galbūt su Irneriju, gal su kitais...

– Visur kur... Tikriausiai juos kas nors čia traukia, ta neaiški riba tarp gyvybės ir mirties, galbūt jie tai jaučia, nors nesuvokia. Ateina čia daryti tai, ką daro, bet į kursą neužsirašo, paskaitų nelanko, nė vienas iš jų nesidomi kimerijų literatūra, palaidota šiose knygų lentynose lyg kapinyne...

– Mane kaip tik ir domino... Atėjau paklausti jūsų, ar yra toks kimerijų romanas, kuris prasideda... Ne, geriau jums iškart pasakysiu veikėjų vardus: Gritzvis ir Zvida, Ponkas ir Brigda; veiksmas prasideda Kudgivoje, tačiau galbūt tai tik ūkio pavadinimas, paskui, manau, veiksmas persikels į Petkvą, prie Aagdo...

– O, galiu iškart pasakyti! – sušunka profesorius, ir, akimirksniu išsivadavęs iš melancholijos gniaužtų, nušvinta kaip lemputė. – Be abejonės, kalbama apie *Palinkęs prie stataus šlaito krašto*, vienintelį romaną, kurį mums paliko vienas iš daugiausia vilčių teikusių kimerijų poetas, gyvenęs pirmame amžiaus ketvirtyje, Ukas Ahtis... Štai! – ir kaip žuvis, įveikianti rėvą, nužingsniuoja tiesiai prie vienos lentynos, pagriebia ploną žaliai įrištą knygelę ir pliaukšteli delnu, kad nupurtytų dulkes. – Į jokią kitą kalbą jis nėra išverstas. Sunkumai, su kuriais tektų susidurti vertėjui, tikrai atbaidytų kiekvieną. Paklausykit: „Aš bandau įsitikinti..." Ne: „Aš įtikinėju save perduoti..." Pastebėsite, kad abu veiksmažodžiai vartojami dažniniu laiku...

Tau iškart tampa aiškus vienas dalykas – ši knyga neturi nieko bendra su ta, kurią buvai pradėjęs skaityti. Vien tai, kad kai kurie vardai tokie patys – išties keistas sutapimas, – tačiau tu per daug nesigilini, nes iš painaus improvizuoto Ucio Tucio vertimo pamažėle ryškėja turinio apmatai, o iš veiksmažodžių sąvašyno, su kuriuo įnirtingai galynėjasi profesorius, iškyla visas pasakojimas.

PALINKĘS PRIE STATAUS ŠLAITO KRAŠTO

Vis labiau įsitikinu, kad pasaulis nori man kažką pasakyti, pasiųsti man pranešimų, įspėjimų, ženklų. Tai pastebėjau nuo tada, kai esu Petkve. Kiekvieną rytą kaip įprastai išeinu iš „Kudgivos" pensiono pasivaikščioti iki uosto. Praeinu pro meteorologijos stotį ir mąstau apie artėjančią pasaulio pabaigą, kuri artėja, veikiau, jau seniai prasidėjusi. Jeigu pasaulio pabaigą būtų galima lokalizuoti konkrečiame taške, tai tas taškas būtų Petkvo meteorologijos stotis: skardinis stogelis remiasi į keturis medinius, truputį svyruojančius stulpus ir dengia ant staliuko išrikiuotus automatinio registravimo barometrus, hidrometrus, termografus, su kyšančiais iš jų liniuoto popieriaus ritinėliais, kurie sukasi po straksinčia plunksnele, klausydamiesi lėto prietaisų tiksėjimo. Anemometro vėtrungė, iškelta ant aukštos antenos, ir žemas pliuviometro piltuvėlis papildo jautrią stoties aparatūrą. Stūksodama vieniša šlaito viršūnėje miesto sode, vienodai pilkšvo, nejudraus dangaus fone ji atrodo tarsi spąstai ciklonams, jaukas, padėtas čia, kad priviliotų cunamius nuo tolimų atogrąžų jūrų, savotiškai ideali liekana, iš anksto atsiduodanti uraganų įniršiui.

Būna dienų, kai man atrodo, jog viskas, ką matau, turi reikšmę: tai pranešimai, kuriuos man sunku būtų perteikti kitiems, apibrėžti, išreikšti žodžiais, tačiau kaip tik dėl to jie man atrodo nepa-

prastai svarbūs. Tai apreiškimai ar pranašingi ženklai, susiję ir su manimi, ir su pasauliu: tai, kas susiję su manimi, būna ne išorinio, o vidinio gyvenimo įvykiai; tai, kas susiję su visu pasauliu, – ne koks nors ypatingas atsitikimas, tačiau bendra visa ko būsena. Taigi suprasite, kodėl esu priverstas kalbėti apie tai vien tik užuominomis.

Pirmadienis. Šiandien pamačiau pro kalėjimo langą kyšančią ranką, nukreiptą jūros pusėn. Kaip buvau įpratęs, vaikštinėjau uosto molu ir atsidūriau už senos tvirtovės. Tvirtovė iš visų pusių juosiama nuožulnių sienų; langai, apsaugoti dvigubų ar trigubų grotų, atrodo aklini. Nors ir žinojau, kad čia uždaryti kaliniai, visuomet laikiau tvirtovę nejudrios gamtos, mineralų karalystės dalimi. Todėl rankos pasirodymas mane apstulbino – lyg ji būtų išdygusi iš uolos. Rankos padėtis buvo nenatūrali; spėju, kad langai išdėstyti celių palubėse ir įtaisyti storoje akmenų sienoje; kalinys turėjo panaudoti akrobato, net jogo sugebėjimus, kad galėtų prakišti ranką tarp dviejų grotų ir pamojuotų ja laisvėje. Tai nebuvo kalinio ženklas nei man, nei kam kitam; bent jau aš to nepalaikiau ženklu; atvirkščiai, tą akimirką visai negalvojau apie kalinius; pasakysiu, kad ranka man pasirodė balta ir liauna, niekuo nesiskirianti nuo manųjų: ji neturėjo nė žymės to šiurkštumo, kurio paprastai tikimasi iš katorgininko. Man tai buvo lyg akmens siųstas ženklas; akmuo norėjo mane įspėti, kad mes esame sukurti iš tos pačios medžiagos, todėl kažkuri iš mano sudedamųjų dalių išliks, nepradings kartu su šio pasaulio pabaiga: tarpusavio ryšys bus įmanomas net dykumoje, kurioje nebus jokio gyvybės ženklo, nebus mano gyvybės ir net menkiausio prisiminimo apie mane. Perteikiu jums pirmuosius savo užfiksuotus įspūdžius, nes kaip tik jie vertingi.

Šiandien atėjau prie belvederio, nuo kurio galima žemai apačioje įžiūrėti paplūdimio lopinėlį, tokį nykų pilkos jūros fone. Puslankiu sustatyti pinti krėslai aukštais lenktais atlošais, apmušti medžiaga, saugančia nuo vėjo, rodos, byloja apie pasaulį, kuriame žmonių giminė išnyko, ir daiktai geba kalbėti tik apie jos išnykimą. Man ėmė svaigti galva, tarsi visąlaik skubėčiau iš vieno pasaulio į kitą, ir visuomet atvykčiau ką tik ištikus pasaulio pabaigai.

Po pusvalandžio vėl atsidūriau prie belvederio. Nuo vieno krėslo, stovinčio į mane nugara, pleveno alyvų spalvos kaspinas. Stačiu takeliu nusileidau nuo kyšulio iki terasos, iš kurios žiūrint keičiasi regėjimo kampas: kaip ir tikėjausi, įsitaisiusi pintame krėsle, visiškai slepiama vytelių priedangos, sėdėjo panelė Zvida su balta šiaudine skrybėle, ant kelių turėjo pasidėjusi atverstą piešimo albumą; piešė kriauklę iš natūros. Neapsidžiaugiau ją pamatęs; priešiški šio ryto ženklai neskatino manęs užmegzti su ja pokalbio; jau kokias dvidešimt dienų vaikštinėdamas po uolas ar kopose sutinku ją vieną ir nieko daugiau netrokštu, tik ją užkalbinti, ir kaip tik dėl šios priežasties kasdien išeinu iš savo pensiono pasivaikščioti, bet kiekvienąkart man kas nors sutrukdo.

Panelė Zvida apsistojusi „Jūros lelijos" viešbutyje: buvau nuėjęs pas durininką paklausti jos vardo; galbūt jinai tą žinojo; Petkve šiuo metų laiku poilsiautojų išties nedaug, o jaunus žmones ant pirštų gali suskaičiuoti; taip dažnai mane sutikdama ji tikriausiai laukia, kad vieną dieną ją pasveikinsiu. Kliūčių, kurios trukdo mūsų galimam susitikimui, yra daugiau nei viena. Visų pirma, panelė Zvida renka ir paišo kriaukles; kadaise, dar paauglystėje, turėjau puikią kriauklių kolekciją, bet paskui mečiau šį užsiėmimą ir pamiršau viską: klasifikaciją, morfologiją, įvairių rūšių geografinį paplitimą; pokalbis su panele Zvida neišvengiamai pakryptų prie kriauklių, o aš negaliu apsispręsti, kokios pozici-

jos man laikytis: ar apsimesti visišku neišmanėliu, ar užsiminti apie seną, iš atminties išblukusią patirtį; kriauklių tema mane verčia atskleisti santykį su savo gyvenimu, susidedančiu iš nebaigtų ir pusiau ištrintų dalykų; iš čia kyla nusivylimas, ir dėl to vengiu ją susitikti.

Prie to dar prisideda faktas, kad užsidegimas, su kuriuo ši mergina imasi piešti kriaukles, rodo, jog ji ieško formos tobulumo, kurį pasaulis gali, taigi privalo pasiekti; tuo tarpu aš jau seniai esu įsitikinęs, kad tobulumas nėra pagrindinis tikslas, jis pasiekiamas atsitiktinai; tad ir nevertas kieno nors dėmesio, nes tikroji daiktų prigimtis atsiskleidžia per irimą; norėdamas arčiau susipažinti su panele Zvida, turėčiau parodyti, kad bent kiek vertinu jos piešinius, – beje, kiek galėjau pamatyti, nepaprastai subtilius, – taip, bent jau iš pradžių, parodyti apsimestinį pritarimą estetiniam ir moraliniam idealui, kuris man nepriimtinas; arba galiu iškart atskleisti savo pažiūras, rizikuodamas ją užgauti.

Trečioji kliūtis – mano sveikatos būklė, nors ir labai pagerėjusi po to, kai medikų lieptas atvykau prie jūros, bet vis dar ribojanti mano galimybes išeiti laukan ir susitikti su nepažįstamais žmonėmis; man vis dar gresia paūmėjimai, ypač baiminuosi, kad neatsinaujintų varginanti egzema, kuri man atima menkiausią progą su kuo nors susidraugauti.

Kartkartėm, susitikęs observatorijoje, persimetu keliais žodžiais su meteorologu, ponu Kaudereriu. Jis visada užeina čia vidudienį sužinoti duomenų. Ponas Kaudereris – aukštas, prakaulus vyriškis, tamsaus gymio, šiek tiek primenantis Amerikos indėną. Jis atvažiuoja dviračiu, įsmeigęs akis į kelią priešais save, tarsi, norėdamas išsilaikyti ant balnelio, turėtų sukaupti visą dėmesį. Atremia dviratį į stoginę, atsega ant rėmo pakabintą krepšį ir išsitraukia registracijos knygą trumpais plačiais puslapiais. Tada užlipa

pakylos laipteliais ir žymisi prietaisų rodmenis – kai ką pieštuku, kai ką storu parkeriu, – visą laiką išlikdamas toks pat susikaupęs. Po ilgu paltu nešioja kareiviškas kelnes; visi jo drabužiai pilki arba juodais ir baltais kvadratėliais, net beretė su snapeliu. Tik baigęs šį darbą, pamato, kad aš jį stebiu, ir maloniai pasisveikina.

Aš suvokiau, kad pono Kaudererio buvimas man svarbus: vien tai, kad kas nors dar gali taip kruopščiai ir metodiškai atlikti savo darbą, nors ir gerai žinau, kad viskas bergždžia, mane veikia raminamai, gal dėl to, kad atsveria mano neatsakingą gyvenimo būdą, dėl kurio – nepaisant mano padarytų išvadų – vis tiek jaučiuosi kaltas. Todėl stabteliu pasižiūrėti į meteorologą, net šnektelti su juo, nors pats pokalbis manęs nedomina. Jis man kalba apie orą, suprantama, vartodamas specifinius techninius terminus, ir apie slėgio svyravimų poveikį sveikatai, tačiau kalba ir apie neramius laikus, kuriais mes gyvename, iliustruodamas pavyzdžiais iš vietos žmonių gyvenimo arba naujienomis iš laikraščių. Tokiais momentais atsiskleidžia ne toks jau uždaras jo būdas, kaip galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, atvirkščiai, jis linkęs karščiuotis, daugiažodžiauti, ypač nepritardamas daugumos elgsenai ar mąstysenai: tai žmogus, linkęs kritikuoti.

Šiandien ponas Kaudereris man pranešė, kad ketina atsitraukti keletai dienų nuo darbo ir turėtų surasti jį pavaduosiantį žmogų, kuris užrašytų duomenis, tačiau nepažįsta nė vieno, kuriuo galėtų pasitikėti. Po tokios įžangos jis paklausė manęs, ar man nebūtų įdomu išmokti skaityti meteorologinius prietaisus, ir jei taip, mane pamokytų. Neatsakiau jam nei taip, nei ne, bent jau neketinau duoti jam kokio nors aiškaus atsakymo, tačiau atsidūriau šalia jo ant pakylos tuo metu, kai jis man aiškino, kaip nustatyti maksimumą ir minimumą, slėgio kitimą, kritulių kiekį, vėjų

greitį. Trumpai tariant, nė neapsižiūrėjau, kaip jis man patikėjo užduotį atlikti jo darbą artimiausiomis dienomis, pradedant rytdienos dvylikta valanda. Nors mano sutikimas buvo šiek tiek priverstinis, nes jis man nedavė laiko nei apsigalvoti, nei suvokti, kad negaliu taip staiga apsispręsti, ši prievolė man nėra nemaloni.

Antradienis. Šiandien pirmąkart šnekėjausi su panele Zvida. Pareiga žymėti meteorologinius duomenis iš tiesų padėjo man įveikti neryžtingumą. Mat pirmąkart per mano viešnagės Petkve laiką atsirado kažkas iš anksto nustatyta, ko negalėjau nepaisyti; ir dėl to kažko, kad ir kaip klostytųsi mūsų pokalbis, be penkiolikos dvyliktą būčiau priverstas ištarti: „Ak, visai pamiršau, turiu skubėti į stotį, atėjo žymėjimo laikas". Ir atsisveikinčiau, gal apgailestaudamas, gal su palengvėjimu, tačiau vis dėlto būdamas tikras, jog negaliu pasielgti kitaip. Manau, kad jau vakar, kai ponas Kaudereris man tai pasiūlė, būsiu miglotai supratęs, kad šis pavedimas mane padrąsins kalbėtis su panele Zvida; tačiau tik dabar man šitai pasidarė aišku, tarkim, iš tikrųjų aišku.

Panelė Zvida piešė jūrų ežį. Ji sėdėjo ant sulankstomos kėdutės, ant molo. Ežys gulėjo apverstas ant uolos aukštielninkas: jis gūžėsi veltui bandydamas atsiversti. Merginos piešinys buvo drėgno moliusko kūno, susitraukiančio ir išsiskleidžiančio, studija, perteikta šviesotamsa, o aplinkui – tankių, dygliuotų štrichų aureolė. Mano parengta kalba apie kriauklių formą kaip apgaulingą harmoniją, kiautą, slepiantį tikrąją gamtos esmę, čia visai nederėjo. Ir pats ežio vaizdas, ir piešinys kėlė nemalonius jausmus, žiaurumo įspūdį, tarsi visų apžiūrai išversti viduriai. Pradėjau kalbą sakydamas, kad nėra nieko sunkiau kaip piešti jūros ežius: nesvarbu, ar tai būtų dyglių kiautas, matomas iš viršaus, ar apverstas moliuskas – nepaisant simetriškos struktūros,

juos sunkiai sekasi pavaizduoti plokštumoje. Ji atsakė, kad norėjo nupiešti ežį dėl to, kad šis vaizdinys jai dažnai rodydavęsis sapnuose ir ji norėjusi jo atsikratyti. Atsisveikindamas paklausiau, ar negalėtume pasimatyti rytoj rytą toje pačioje vietoje; atsakė, kad rytoj turėsianti kitų reikalų; tačiau poryt vėl išeisianti su piešimo albumu ir man būsią lengva ją susitikti.

Kol tikrinau barometrus, prie pakylos prisiartino du vyriškiai. Niekada anksčiau nebuvau jų matęs: su paltais, juodais drabužiais, pakeltomis apykaklėmis. Jie paklausė manęs, ar esąs ponas Kaudereris, jei ne, tai kur išvykęs, gal aš žinąs jo buvimo vietą, kada grįšiąs. Atsakiau, kad nežinau, ir paklausiau, kas jie tokie ir kodėl manęs viso to klausinėja.

– Niekis, niekis, – pasakė nueidami.

Trečiadienis. Nunešiau į viešbutį puokštę našlaičių panelei Zvidai. Durininkas man pasakė, kad ji kuriam laikui išėjusi. Ilgai vaikščiojau, vildamasis atsitiktinai ją sutikti. Aikštelėje prie tvirtovės driekėsi kalinių giminaičių eilė: šiandien kalėjime lankymo diena. Tarp moterėlių, ryšinčių skepetaites, ir verkiančių vaikų pamačiau panelę Zvidą. Jos veidą po skrybėlės kraštu dengė juodas šydas, tačiau laikysenos negalėjai supainioti su niekuo kitu: stovėjo aukštai iškėlusi galvą, kaklas buvo tiesus, it nulietas.

Aikštelės kampe, tarsi sekdami eilę prie kalėjimo vartų, stoviniavo du juodi vyriškiai, klausinėję mane vakar stotyje.

Ežys, šydas, du nepažįstamieji: juoda spalva ir toliau man pasirodo tokiomis aplinkybėmis, kad prikausto mano dėmesį: ženklai, kuriuos suprantu kaip nakties šauksmą. Suvokiau, kad jau seniai savo gyvenime siekiu sumažinti bent dalelę tamsos. Gydytojų draudimas išeiti į lauką po saulėlydžio jau daug mėnesių privertė mane gyventi dieniniame pasaulyje. Tačiau ne tik tai: bū-

tent dienos šviesoje, šiame išsisklaidžiusiame, blyškiame, veik be šešėlių švytėjime aš įžiūriu tamsą, juodesnę nei nakties tamsa.

Trečiadienio vakaras. Kiekvieną vakarą pirmąsias tamsos valandas praleidžiu margindamas šiuos puslapius ir nežinau, ar juos kada nors kas skaitys. Stiklinis gaublys mano kambaryje „Kudgivos" pensione apšviečia bėgantį raštą, gal kiek per daug nervingą, kad būsimasis skaitytojas galėtų jį iššifruoti. Galbūt šis dienoraštis išvys dienos šviesą praėjus daug daug metų po mano mirties, kai mūsų kalba jau bus patyrusi dievaižin kokių pokyčių, todėl kai kurios raidės ir mano vartoti įprasti posakiai skambės keistai ir jų reikšmė bus neaiški. Šiaip ar taip, kas suras šį dienoraštį, tikrai turės iš manęs naudos: iš rašomosios kalbos visada galima sudaryti žodyną ir gramatiką, išskirti sakinius, perrašyti arba išversti į kitą kalbą, o aš kasdienių įvykių sekoje stengiuosi įžvelgti pasaulio ketinimus mano atžvilgiu ir tai darau apgraibomis, žinodamas, kad nėra jokio žodyno, kuris žodžiais išreikštų tą visame kame neišvengiamai slypintį tamsių užuominų svorį. Norėčiau, kad tekste tvyrančias nuojautas ir abejones skaitantysis priimtų ne kaip atsitiktinę kliūtį, trukdančią suprasti, kas parašyta, o kaip pačią jo esmę; ir jeigu mano minčių eiga pasirodys neaiški tam, kas bandys ją sekti remdamasis iš esmės pakitusiais mąstymo stereotipais, svarbu, kad jis pajustų mano dedamas pastangas perskaityti tarp daiktų eilučių netiesioginę prasmę to, kas manęs laukia.

Ketvirtadienis. – Gavau specialų direkcijos leidimą, – paaiškino man panelė Zvida, – todėl galiu įeiti į kalėjimą lankymo dienomis ir sėdėti prie stalo pasimatymų kambaryje su savo piešimo lapais ir pieštuku. Kalinių giminės, paprasti žmonės, pateikia įdomių temų studijoms iš natūros.

Aš jos nieko neklausiau, tačiau ji, pastebėjusi, kad vakar ją mačiau aikštelėje, manė turinti pateisinti savo buvimą toje vietoje. Man būtų labiau patikę, jei ji būtų nieko nesakiusi, nes manęs nė kiek netraukia piešiniai su žmonių figūromis ir nežinočiau, ką pasakyti, jei ji man juos parodytų, nors taip dar nenutiko. Pamaniau, galbūt šie piešiniai laikomi specialiame aplanke, kurį panelė tarp apsilankymų palieka kalėjimo tarnybinėse patalpose, nes vakar – gerai prisimenu – ji neturėjo su savimi nei to albumo, su kuriuo niekada nesiskiria, nei drožtuko.

– Jeigu mokėčiau piešti, atsidėčiau vien tik negyvų objektų formos studijoms, – pareiškiau šiek tiek kategoriškai, nes norėjau pakeisti temą, ir dar dėl to, kad mane tiesiog natūraliai traukia nejudrioje daiktų kančioje atpažinti savo sielos būsenas.

Panelė Zvida tuoj pat sutiko su manimi: pasakė, kad mieliau pieštų vieną iš tų keturnagių inkariukų, vadinamų „kobiniais", kurie naudojami žvejybos kateriuose. Ji man parodė keletą jų, kai ėjome pro valtis, prišvartuotas prie molo, ir paaiškino iškylančius sunkumus piešiant keturis kablius įvairiais pasvirimo kampais ir perspektyvomis. Supratau, kad šis objektas slepia man ženklą ir aš turiu jį iššifruoti: inkaras – tai raginimas prisirišti, įsikibti, pajusti po kojomis kietą pagrindą atsižadant savo nepastovios būsenos, plūduriavimo paviršiuje. Tačiau ši interpretacija galėjo kelti ir abejonių: juk tai gali būti ir kvietimas pakelti inkarą, išplaukti į atvirus vandenis. Kažkas kobinio formoje, gal keturi dantys, primenantys iššieptus nasrus, keturias geležines rankas, nubrozdintas besitrinant į povandenines uolas, mane įspėjo, kad apsisprendimas neapsieis be draskymosi ir kančių. Mane guodė tik tai, kad čia – ne sunkus jūrinis inkaras, o tik mažas judrus inkariukas: taigi iš manęs nereikalaujama atsisakyti jaunystės laisvės, reikia tik akimirkai sustoti, susimąstyti, pasinerti į savo vidaus tamsą.

– Kad galėčiau gerai nupiešti šį objektą iš visų pusių, – tarė Zvida, – turėčiau gauti vieną ir laikyti prie savęs, kad prisijaukinčiau. Kaip manote, ar galėčiau jį nusipirkti iš kokio žvejo?

– Galima paprašyti, – pasiūliau.

– Kodėl gi jums nepabandžius įsigyti inkaro? Pati nedrįstu – miesto panelė, besidominti grubiu žvejų įnagiu, juos tikrai nustebintų.

Pamačiau save iš šalies įteikiantį jai geležinį kobinį, tarsi tai būtų gėlių puokštė: vaizdas savo negrabumu atrodė kaži koks atstumiantis ir žiaurus. Nėra abejonės, kad tai turėjo kokią nors slaptą prasmę, kurios aš neužčiuopiau; ir aš, dar kartą pasižadėjęs sau viską ramiai apgalvoti, atsakiau teigiamai.

– Norėčiau, kad ant inkaro būtų likęs lynas, – patikslino Zvida. – Galiu valandų valandas nepailsdama piešti krūvą suvyniotos virvės. Todėl paimk su labai ilga virve: dešimt, kad ir dvylikos metrų.

Ketvirtadienio vakaras. Gydytojai man leido saikingai vartoti alkoholinius gėrimus. Ta proga saulei leidžiantis įėjau užeigon „Švedijos žvaigždė“ išgerti stiklą karšto romo. Aplinkui barą spietėsi žvejai, muitininkai, juodadarbiai. Iš bendro šurmulio išsiskyrė pagyvenęs vyriškis kalėjimo sargybos uniforma, kuris girtu balsu svaičiojo:

– O kiekvieną trečiadienį išsikvepinusi panelė duoda man šimto kronų banknotą, kad palikčiau ją vieną su kaliniu. O kiekvieną ketvirtadienį šimtas kronų pavirsta daugybe alaus bokalų. O kai baigiasi pasimatymo laikas, panelė išeina ir jos elegantiški apdarai būna pasmirdę kalėjimu; o kalinys grįžta į celę ir jo katorginінko skarmalai kvepia panelės kvepalais. O man lieka alaus kvapas. Gyvenimas – ne kas kita, tik keitimasis kvapais.

– Gali sakyti, ne tik gyvenimas, bet ir mirtis, – įsiterpė kitas girtuoklis, kuris, kaip iškart supratai, dirba duobkasiu. – Aš alaus kvapu stengiuosi panaikinti ant savęs mirties kvapą. Ir tik mirties kvapas panaikins alaus kvapą, sklindantį nuo tavęs, kaip atsitinka visiems girtuokliams, kuriems tenka kasti duobę.

Supratau šį dialogą kaip įspėjimą būti budriam: pasaulis ỹra ir bando įtraukti mane į tą irimo procesą.

Penktadienis. Žvejys iškart tapo nepatiklus:

– O kam jums reikia? Ką veiksit su tuo keturnagiu inkaru?

Išties netaktiški klausimai. Būčiau turėjęs atsakyti: „Tai piešimui", bet žinojau, kad panelė Zvida atkakliai stengiasi nuslėpti savo pomėgį piešti aplinkoje, kuri nesugeba to įvertinti; be to, iš mano pusės teisingas atsakymas būtų buvęs toks: „Apmąstymams", ir pamėginkime įsivaizduoti, ar būčiau suprastas.

– Čia mano reikalas, – atsakiau. Pradėjome kalbėtis maloniai, nes vakar vakare susipažinome užeigoje, bet netikėtai mūsų pokalbis pasidarė stačiokiškas.

– Tai eikit į žvejybos reikmenų parduotuvę, – atšovė žvejys. – Aš savo daiktų nepardavinėju.

Su pardavėju pasikartojo ta pati istorija: vos tik pasakiau, ko man reikia, jo veidas apsiniaukė.

– Negalime tokių dalykų parduoti užsieniečiams, – tarė. – Nenorime turėti reikalų su policija. Ir dar su dvylikos metrų virve... Nepagalvokit, kad aš jus kuo nors įtariu, tačiau jau yra buvę atvejų, kai kas nors užmeta inkarą ant kalėjimų grotų, kad padėtų pabėgti kaliniui...

Žodis „pabėgti" yra vienas iš tų, kurį išgirdęs neišvengiamai pasiduodu begalinėms proto kančioms. Inkaro paieškos, į kurias leidausi, matyt, rodo man pabėgimo, o gal metamorfozės ar atgi-

mimo kelią. Su šiurpu veju nuo savęs mintį, kad kalėjimas galėtų būti mano mirtingasis kūnas, o manęs laukiantis pabėgimas – sielos atsiskyrimas nuo kūno, pomirtinio gyvenimo pradžia.

Šeštadienis. Tai buvo mano pirmasis naktinis pasivaikščiojimas po daugelio mėnesių, todėl gerokai jaudinausi, ypač bijojau dėl galvos, nes esu linkęs ją persišaldyti; tad prieš išeidamas užsimaukšlinau ant galvos gobtuvą, ant viršaus – vilnonę beretę, o ant jos – dar veltinę kepurę. Taip apsitūlojęs, be to, dar apsivyniojęs šaliką aplink kaklą ir apie strėnas, įlindęs į vilnonį megztinį, kailinę liemenę ir odinę striukę, apsiavęs pašiltintus aulinukus, galėjau jaustis šiek tiek saugiau. Naktis, kaip vėliau galėjau teigti, buvo šilta ir rami. Bet aš vis tiek nesupratau, kam ponui Kaudereriui prireikė skirti man pasimatymą vidury nakties kapinėse, o dar tas paslaptingas raštelis, perduotas baisiausiai slaptai. Jeigu jau sugrįžo, kodėl negalime matytis kaip visada? O jei negrįžo, tai su kuo aš ėjau susitikti kapinėse?

Vartelius atidarė duobkasys, su kuriuo jau buvau susipažinęs užeigoje „Švedijos žvaigždė".

– Ieškau pono Kaudererio, – tariau jam.

Jis atsakė:

– Pono Kaudererio nėra. Tačiau vis tiek užeikite, nes kapinės – tai namai visų, kurių nėra.

Ėjau tarp antkapių, kai išgirdau šnaresį, ir mane palietė pro šalį lekiantis šešėlis; jis staigiai sustabdė ir nulipo nuo balnelio.

– Ponas Kaudereris! – sušukau nustebęs, kad jis sukiojasi tarp antkapių su dviračiu be šviesos.

– Tsss! – nutildė mane. – Jūs elgiatės labai neprotingai. Kai patikėjau jums stotį, nemaniau, kad susiviliosite pabėgimo idėja. Turėkite omeny, kad mes nepritariame pavieniams pabėgimams.

Reikia kantriai laukti progos. Mes turime vykdyti bendresnį planą, ilgalaikį.

Girdėdamas jį sakant „mes" ir plačiu rankos mostu rodant aplinkui, pamaniau, kad jis kalba mirusiųjų vardu. Tai mirusieji, kuriems ponas Kaudereris neabejotinai tarnavo kaip žinianešys, pranešė kol kas nenorį priimti manęs į savo tarpą. Pajutau tikrą palengvėjimą.

– Taip pat ir dėl jūsų kaltės turiu pratęsti savo išvykimą, – pridūrė. – Rytoj arba poryt jus pakvies policijos komisaras ir klausinės apie inkarą. Būkite labai atsargus ir nepainiokite manęs į šį reikalą; turėkite omeny, kad visi komisaro klausimai bus pasukti taip, kad jūs pripažintumėt kažką, kas susiję su manimi. Jūs apie mane nežinot nieko, išskyrus tai, kad esu išvykęs, ir nepasakiau, kada grįšiu. Galite pasakyti, kad prašiau jus užrašinėti duomenis vietoj manęs tik kelias dienas. Beje, nuo rytojaus jūs atleidžiamas nuo vaikščiojimo į stotį.

– Ne, tik ne tai! – sušukau, staiga apimtas nevilties, tarsi tuo momentu būčiau suvokęs, kad vien tikrindamas meteorologinius prietaisus aš turėjau galią valdyti visatos jėgas ir suprasti jos dėsnius.

Sekmadienis. Iš labo ryto nuėjau į meteorologijos stotį, užlipau ant pakylos ir stovėdamas klausiausi registruojančių prietaisų tiksėjimo, tarytum dangiškų sferų muzikos. Vėjas rytmečio dangumi nešė dukslius debesis; jie susibėgdavo į plunksninių debesų girliandas, paskui virsdavo kamuoliniais; maždaug apie pusę dešimtos nušniokštė lietus, ir pliuviometre liko keletas centilitrų vandens; trumpai pasirodė vaivorykštės puslankis; paskui dangus vėl ėmė niauktis, barografo trumpoji rodyklė nusileido, brėždama kone vertikalią liniją; sudundėjo griaustinis ir pasipylė kru-

ša. Aš, stovėdamas kalvos viršūnėje, jutau, tarsi mano rankose būtų giedra ir audros, žaibai ir rūkas: ne, nesijaučiau Dievas, nemanykit, kad pakvaišau, jaučiausi ne kaip Dzeusas griausmavaldis, o veikiau kaip dirigentas, kuris turi priešais save jau parašytą partitūrą ir žino, kad instrumentų sukeliami garsai atitinka paveikslą, kurio svarbiausias prižiūrėtojas ir sergėtojas yra jis. Krušos daužomas skardinis stogas aidėjo kaip būgnas; anemometras sukosi kaip pašėlęs; visas šis dundantis ir šokinėjantis pasaulis leidosi paverčiamas skaičiais, kurie gražiai rikiavosi stulpeliais mano registracijos knygoje; šioje kataklizmų dramoje viešpatavo didinga ramybė.

Šią harmonijos ir pilnatvės akimirką kažkas trakštelėjo, ir aš pažvelgiau žemyn. Tarp pakylos laiptelių ir stoginės stulpų susigūžęs stovėjo barzdotas vyras, vilkintis šiurkščiais dryžuotais marškiniais, kiaurai permerktais lietaus. Jis žiūrėjo į mane šviesiomis nemirksinčiomis akimis.

– Aš pabėgau, – tarė. – Neišduokit manęs. Turėtumėt nueiti įspėti vieną žmogų. Ar galėsit tai padaryti? Ji apsistojusi „Jūros lelijos“ viešbutyje.

Staiga pajutau, kad tobuloje visatos dermėje atsirado spraga, nepataisomas plyšys.

IV

Klausytis, kaip kas nors skaito balsu ir pačiam tyliai skaityti – visiškai skirtingi dalykai. Pats skaitydamas gali sustoti arba peršokti kelis sakinius: gali reguliuoti skaitymo greitį. Kai skaito kitas, sunku priderinti savo dėmesį prie skaitymo greičio: balsas skaito arba per greitai, arba per lėtai.

Klausytis, ir dar vertimo iš kitos kalbos, reiškia girdėti žodžius, apipintus abejonėmis, pažymėtus netikrumo, laikinumo ženklu. Tekstas, kurį skaitai pats, yra kažkas, kas yra čia, su kuo turi susitikti akis į akį, o kai jis tau verčiamas balsu, atrodo, lyg jis yra ir kartu jo nėra, negali jo paliesti.

Juolab kad savo žodinį vertimą profesorius Ucis Tucis pradėjo tarsi nebūtų tikras galįs išlaikyti žodžius vieną prie kito, kartodamas kiekvieną periodą tol, kol sušiaušdavo jo sintaksę manipuliuodamas sakiniais, kol jie galutinai susipainiodavo, jis skaidydavo juos, laužydavo, stabteldamas ties kiekvienu žodžiu, kad iliustruotų jo vartojimo atvejus tarmėse ir konotacijas, viską palydėdamas gaubiamaisiais gestais, tarsi siūlydamas pasitenkinti artimos reikšmės pakaitalais, įterpdamas gramatines taisykles, etimologinius aiškinimus, cituodamas klasikus. Tačiau įsitikinęs, kad profesoriui filologija ir erudicija arčiau širdies nei pasakojama istorija, tu pastebi ir priešingą

dalyką: tas akademinis apvalkas reikalingas tik išsaugoti tai, kas istorijoje pasakoma ir nepasakoma, jos vidinį kvėpavimą, kuris susilietęs su oru, rodos, tuoj tuoj išsisklaidys kaip aidas dingusios išminties, atsiveriančios tik prieblandoje ir nutylėtose užuominose.

Draskomas būtinybės įsikišti su savo interpretavimo žiniomis, kad padėtų tekstui atskleisti savo daugiareikšmiškumą, ir suvokimo, kad bet koks teksto interpretavimas yra prievartos ir savivalės aktas, susidūręs su painesnėmis ištraukomis, profesorius, norėdamas padėti tau suprasti, nerasdavo kitos išeities, kaip imti skaityti originalo kalba. Šios nepažįstamos kalbos tartis, valdoma teorinių taisyklių, nepriklausanti nuo individualių balso moduliacijų, nepaveikta vartosenos ypatumų, kurie iškreipia ir transformuoja, įgavo tobulą skambesį, nereikalaujantį atsakymo, kaip paskutinio išnykusios rūšies paukštelio giesmė ar šaižus gausmas ką tik sukurto reaktyvinio lėktuvo, kuris išnyksta danguje pakilęs bandomajam skrydžiui.

Ilgainiui klausantis tokio sujaukto skaitymo, pamažu tarp frazių kažkas ėmė judėti, cirkuliuoti. Romano proza pasidavė balso neryžtingumui, tapo išdrikusi, permatoma, vientisa; Ucis Tucis nardė joje kaip žuvis vandenyje, pritardamas sau rankų mostais (laikė išskėtęs pirštus kaip pelekus), krutindamas lūpas (pro kurias žodžiai skverbėsi kaip oro burbuliukai), vedžiodamas akimis (jos bėgiojo po puslapį kaip žuvies akys naršo po gelmę, tačiau taip pat priminė ir jūrų muziejaus lankytojo akis, sekančias žuvies judesius apšviestame akvariume).

Staiga aplinkui išnyksta instituto auditorija, lentynos, profesorius: tu įsijauti į romaną, matai prieš save tą šiaurietišką paplūdimį, seki apdairaus vyriškio žingsnius. Taip įsigilini, kad ne iškart pastebi, jog šalia yra dar kažkas. Akies krašteliu pastebi

Liudmilą. Ji ten, įsitaisiusi ant knygų *in folio*[2] stirtos, irgi ausis ištempusi klausosi romano tęsinio.

Kažin, ar ji ką tik atėjo, ar klausėsi skaitymo nuo pradžių? Įėjo tyliai, nepasibeldusi? O gal jau buvo čia, pasislėpusi tarp lentynų? (Ji ateidavo čia slėptis, pasakė Irnerijas. Jie ateina čia užsiiminėti velniai žino kuo, pasakė Ucis Tucis.) O gal tai profesoriaus-raganiaus burtais, sklindančiais nuo jo žodžių, iškviestas vaizdinys?

Ucis Tucis skaito toliau ir neparodo nė menkiausios nuostabos atsiradus naujai klausytojai, tarsi ji visą laiką būtų čia buvusi. Ir nekrūpteli, kai ji, užsitęsus pauzei, klausia:

– O toliau?

Profesorius su trenksmu užverčia knygą.

– Toliau nieko. Šioje vietoje *Palinkęs prie stataus šlaito krašto* nutrūksta. Parašęs šiuos pirmuosius romano puslapius, Ukas Ahtis susirgo depresija, dėl kurios per keletą metų tris kartus nesėkmingai bandė nusižudyti ir vieną kartą jam pavyko. Ši ištrauka buvo išspausdinta pomirtinėje jo raštų rinktinėje, ten buvo surinkti ir išsibarstę jo eilėraščiai, intymus dienoraštis, pastabos neparašytai esė apie Budos inkarnacijas. Deja, nepavyko surasti jokio romano plano ar apmatų, kurie galėtų paaiškinti, kaip Ahtis ketino tęsti pasakojimą. Šiaip ar taip, sužalotas, o gal kaip tik dėl to, romanas *Palinkęs prie stataus šlaito krašto* geriausiai atstovauja kimerijų prozai tuo, ką jis parodo, ir dar labiau tuo, ką slepia, – savo nebaigtumu, pertrūkiais, išnykimu...

Profesoriaus balsas, rodėsi, tuoj visai nutils. Ištempi kaklą, norėdamas įsitikinti, kad jis vis dar ten, anapus lentynų pertvaros, kuri jį užstoja nuo tavo akių, tačiau jo nebeįžiūri: gal jis įsprūdo į akademinių leidinių ir žurnalų komplektų tvorą, susimažinęs taip,

[2] Tam tikro formato leidinys, kuriame lapai perlenkti tik vieną kartą.

kad gebėtų įlįsti į menkiausią dulkiną tarpelį, gal jį nušlavė viską naikinantis likimas, gresiantis jo studijų objektui, gal prarijo bedugnė, atsivėrusi staiga nutrūkus romanui. Norėtum užsikabinti už šios bedugnės krašto, prilaikydamas Liudmilą ar įsikibdamas į ją, tavo rankos bando sugriebti jos rankas...

– Neklauskit manęs, kur šios knygos tęsinys! – kažkur tarp lentynų pasigirsta šaižus riksmas. – Visos knygos turi tęsinį anapus... – Profesoriaus balsas tai kyla, tai leidžiasi; na, kurgi jis prašapo? Gal ritinėjasi po rašomuoju stalu, gal supasi ant lempos palubėj.

– Kur turi tęsinį? – klausiate jūs, įsikibę bedugnės krašto. – Anapus ko?

– Knygos yra slenksčiai... Visi kimerijų autoriai juos peržengė... Toliau prasideda bežodė mirusiųjų kalba, kuri kalba apie tokius dalykus, apie kuriuos tik mirusiųjų kalba gali kalbėti. Kimerijų kalba – paskutinioji gyvųjų kalba... ir slenksčio kalba! Čia ateinama atkišti ausies anapusybei... Klausykite...

Tačiau judu jau nieko nebesiklausote. Jūs taip pat išnykote, įsispraudę į kampą, prisiploję vienas prie kito. Ar tai toks jūsų atsakymas? Norite parodyti, kad ir tarp gyvųjų egzistuoja bežodė kalba, kuria negalima parašyti knygų, ją galima tik išgyventi sekundė po sekundės, jos neužrašius ir neįsiminus? Pirmiausia ši bežodė kalba sklinda iš gyvų kūnų, – ar norite, kad būtent šią prielaidą Ucis Tucis turėtų galvoje? – tik paskui ateina eilė žodžiams, kuriais rašomos knygos, ir veltui stengiamasi išversti šią pirmąją kalbą, tik paskui...

– Visos kimerijų knygos neturi pabaigos... – atsidūsta Ucis Tucis, – nes jos tęsiasi anapus... kita kalba, tylos kalba, į ją nukreipti visi žodžiai knygų, kurias manome skaitą...

– Manome... Kodėl „manome"? Man patinka skaityti, iš tikrųjų skaityti... – Taip kalba Liudmila, karštai, su įsitikinimu. Ji

sėdi priešais profesorių, apsirengusi paprastai ir kartu elegantiškai, šviesių spalvų drabužiais. Jos mokėjimas būti šiame pasaulyje, visąlaik rasti jame sau ką nors įdomaus, nutolina egocentrišką prarają, į kurią stumia romanas savižudis, galiausiai nugrimzdęs į save. Jos balse ieškai ko nors, kas patvirtintų tavo poreikį prisirišti prie dalykų, kurie yra čia ir dabar, skaityti tai, kas parašyta, ir tik tai, genant šalin visokius iš rankų slystančius vaidalus. (Net jeigu jūsų apsikabinimas – prisipažink – įvyko tik tavo vaizduotėje, vis tiek jis gali bet kuriuo momentu išsipildyti ir tikrovėje...)

Tačiau Liudmila visada tave lenkia nors vienu žingsniu.

– Man patinka žinoti, kad yra knygų, kurias dar galėsiu skaityti... – sako būdama tikra, kad jos troškimo jėgą turi atitikti esantys, konkretūs, nors ir nežinomi objektai. Kaip galėtum ją aplenkti, šią moterį, kuri nuolatos skaito ne tik tą knygą, kurią turi prieš akis, bet ir dar vieną, tą, kurios kol kas nėra, tačiau ji jos nori, vadinasi, jos negalės nebūti?

Profesorius sėdi ten, prie savo stalo; stalinės lempos šviesoje išryškėja jo rankos, nukarusios ar vos vos liečiančios užverstą knygą, tarsi pasirengusios liūdnai glamonei.

– Skaityti, – prabyla jis, – visada reiškia štai ką: priešais mus yra objektas, susidedantis iš rašto, jis tvirtas, materialus, jo negalima pakeisti, ir per šį objektą visuomet susiduriame su kažkuo kitu, ko dabar čia nėra, kažkuo kitu, kas yra nematerialaus pasaulio dalis, nematomas, nes apie jį galima tik galvoti, jį įsivaizduoti, arba dėl to, kad jis buvo ir jo jau nebėra, praėjo, išnyko, tapo nepasiekiamas mirusiųjų šalyje...

– Arba jo nėra, nes jis dar neegzistuoja, tai kažkas, ko trokštama, bijoma, pasiekiama ar nepasiekiama, – sako Liudmila, – skaityti, vadinasi, eiti susitikti su kažkuo, kas dar tik bus, ir niekas nežino, kas bus... (Štai dabar matai Skaitytoją, kurios akys nusly-

do nuo skaitomo puslapio ir įsistebeilijo į horizonte pasirodžiusius išvaduotojų ar priešų laivus, į audras...) Dabar norėčiau perskaityti knygą, romaną, kuriame nujaučiama įvyksianti istorija, kaip iš tolo atgriaudžianti perkūnija, tikroviška istorija su žmonių likimais, romaną, sukeliantį įspūdį, kad išgyveni perversmą, kuris dar neįvardytas, neturintis aiškios formos...

– Šaunuolė, sesute, matau, kad darai pažangą! – Tarp lentynų pasirodė ilgakaklė, paukštiško veido mergina, žvelgianti pro akinius sustingusiu žvilgsniu, su kupeta garbiniuotų plaukų ant galvos, su plačia palaidine ir aptemptomis kelnėmis. – Atėjau tau pranešti, kad radau romaną, kurio ieškojai, kaip tik jis mums reikalingas seminarui apie moterų revoliuciją, į kurį tu kviečiama, jei tik nori išgirsti, kaip mes jį nagrinėsime ir aptarsime!

– Tik nesakyk, Lotarija, – sušunka Liudmila, – kad ir tu prisikasei iki nebaigto kimerijų autoriaus Uko Ahčio romano *Palinkęs prie stataus šlaito krašto*!

– Tave, Liudmila, tiesiog suklaidino, taip, čia tas pats romanas, tačiau jis nėra nebaigtas, o turi pabaigą, be to, parašytas ne kimerijų, o kimbrų[3] kalba, pavadinimas vėliau buvo pakeistas į *Nebijodamas vėjo ir svaigulio*, ir autorius jį pasirašė kitu slapyvardžiu – Vortso Viljandžio.

– Tai melas! – ima šaukti profesorius Ucis Tucis. – Ši klastotė buvo išaiškinta! Šias melagingas žinias platino kimbrų nacionalistai antikimerijiškos propagandos metu Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje!

Už Lotarijos stoviniuoja flangas mergaičiukių, besiveržiančių į pirmąsias gretas, jų akys skaidrios ir ramios, šiek tiek gąsdinančios, galbūt pernelyg skaidrios ir ramios. Per jų vidurį braunasi

[3] Kimbrų kalba – germanų kalbų atšaka, kuria kalbama šiaurės rytų Italijoje.

blyškaus veido barzdotas vyras sarkastišku žvilgsniu ir amžino nusivylimo iškreiptomis lūpomis.

– Man labai gaila, kad turiu jums prieštarauti, didžiai gerbiamas kolega, – sako jis, – tačiau šio teksto autentiškumą patvirtino rasti rankraščiai, kuriuos kimerijai buvo nuslėpę!

– Stebiuosi, Galigani, – suaimanuoja Ucis Tucis, – kad tu aukoji savo herulo-altajų kalbų ir literatūros katedros autoritetą, pasiduodamas šiai bjauriai apgaulei. Ji susijusi vien su teritoriniais ginčais, neturinčiais nieko bendra su literatūra.

– Prašau tavęs, Uci Tuci, – nutraukia profesorius, – nesivelk į tą niekingą polemiką. Gerai žinai, kad manęs visai nedomina kimbrų nacionalizmas, tikiuosi, kad ir pats laikaisi atokiai nuo kimerijų šovinizmo. Lygindamas šių dviejų literatūrų dvasią, aš keliu sau klausimą: katra iš jų pažengė toliau neigdama vertybes?

Atrodo, kad kimbrų – kimerijų polemika Liudmilai nė motais, jai neduoda ramybės tik viena mintis: ar ji galės išgirsti nutrūkusio romano tęsinį.

– O gal Lotarija teisi? – klausia tavęs pusbalsiu. – Šįkart norėčiau, kad ji būtų teisi, kad profesoriaus perskaityta pradžia turėtų tęsinį, nesvarbu, kokia kalba...

– Liudmila, – sako Lotarija, – mes einame į savo grupę. Ateik, jei nori dalyvauti diskusijoje apie Viljandžio romaną. Gali pakviesti ir savo draugą, jeigu jam įdomu.

Na štai ir užsirašei į Lotarijos kuopą. Grupė susirenka auditorijoje, susėda aplink stalą. Tu ir Liudmila norėtumėt įsitaisyti kaip galima arčiau aplanko, kurį Lotarija laiko priešais save ir kuriame turėtų būti aptariamas romanas.

– Turime padėkoti Galiganiui, kimbrų literatūros profesoriui, – pradeda Lotarija, – kad maloniai mums leido pasinaudoti retu knygos *Nebijodamas vėjo ir svaigulio* egzemplioriumi ir pats suti-

ko dalyvauti mūsų seminare. Noriu pabrėžti šį atvirumo gestą, juo labiau vertintiną turint omenyje gretimų dalykų dėstytojų nesupratimą... – ir Lotarija meta žvilgsnį į seserį, kad ši nepraleistų pro ausis ginčytinos užuominos apie Ucį Tucį.

Prieš skaitant tekstą profesorius Galiganis buvo paprašytas pateikti trumpą istorinę apžvalgą.

– Aš tik priminsiu, – pradėjo jis, – kaip atsitiko, kad provincijos, sudariusios Kimerijų valstybę, po Antrojo pasaulinio karo įėjo į Kimbrų Liaudies Respublikos sudėtį. Pertvarkydami dokumentus kimerijų archyvuose, kuriuos sujaukė praėjęs frontas, kimbrai galėjo įvertinti tokią sudėtingą rašytojo asmenybę kaip Vortsas Viljandis, kuris rašė ir kimerijų, ir kimbrų kalbomis, tačiau iš viso jo palikimo kimerijai buvo išspausdinę tik tą dalį, – beje, labai menką, – kuri buvo parašyta jų gimtąja kalba. Daug svarbesni ir kiekybės, ir kokybės atžvilgiu yra jo raštai kimbrų kalba, kuriuos kimerijai slėpė, pradedant stambiu romanu *Nebijodamas vėjo ir svaigulio* (atrodo, kad jo pradžios pirmasis variantas yra ir kimerijų kalba, pasirašytas Uko Ahčio slapyvardžiu). Šiaip ar taip, nėra abejonių, kad tik galutinai apsisprendęs rašyti romaną kimbrų kalba autorius pajuto tikrąjį įkvėpimą... Nepasakosiu jums, – tęsia profesorius, – permainingo šios knygos likimo Kimbrų Liaudies Respublikoje. Iš pradžių jis buvo spausdinamas kaip klasikas, išverstas į vokiečių kalbą, kad būtų platinamas užsienyje (šiandien mes kaip tik ir naudojamės šiuo vertimu), vėliau tapo ideologinių kampanijų auka, todėl buvo išimtas iš apyvartos ir net išmestas iš bibliotekų. Vis dėlto mes manome, kad jo revoliucinė knygų dvasia buvo viena iš pažangiausių...

Judu su Liudmila nekantraujate, matydami, kaip dingusi knyga prisikelia iš pelenų, tačiau turite laukti, kol grupės merginos ir vaikinai išsidalys užduotis: kas skaitymo metu turės išryškinti

kūrybos metodo atspindžius, kas – sudaiktinimo apraiškas, kas – užslopintų dalykų sublimaciją, kas – lyties semantinius kodus, kas – kūno metakalbą, kas – įprastinių normų pažeidimus politiniame ir asmeniniame gyvenime.

Ir štai Lotarija atverčia savo aplanką ir pradeda skaityti. Spygliuotos vielos tvoros sutrūkinėja kaip voratinklio gijos. Visi, judu ir kiti, tylomis sekate pasakojimą.

Jūs iškart suvokiate, kad klausotės kažkokio kūrinio, kuris neturi nieko bendra nei su *Palinkęs prie stataus šlaito krašto*, nei su *Netoli Malborko viensėdijos*, ir net su *Jeigu keleivis žiemos naktį*. Judu, tu ir Liudmila, metate žvilgsnį, net du žvilgsnius: pirmą klausiantį, antrą – sąmokslininkų. Tebūnie, kas bus, tai romanas, į kurį kartą įžengę, norėtumėte nesustodami eiti toliau.

NEBIJODAMAS VĖJO IR SVAIGULIO

Penktą ryto per miestą traukė karinės gurguolės; prie maisto prekių parduotuvių pradėjo būriuotis moterėlės su lajinėmis lempomis; ant sienų dar buvo nenudžiūvę propagandiniai užrašai, kuriuos naktį paliko įvairių pakraipų Laikinosios Tarybos grupuotės.

Kai orkestrantai dėjosi savo instrumentus į dėklus ir išėjo iš požemio, oras buvo žalsvas. Kažkurią kelio atkarpą „Naujosios Titanijos" lankytojai traukė būriu paskui muzikantus, tarsi nenorėdami išardyti sąmokslo, įvykusio užeigoje naktį tarp žmonių, susirinkusių čia atsitiktinai ar senu įpratimu, ir ėjo visi vienoje kompanijoje: vyriškiai, pasistatę paltų apykakles, buvo panašūs į negyvėlius, lyg mumijos, ištraukto į gryną orą iš sarkofagų, saugotų keturis tūkstančius metų, kurios akimirksniu subyra į dulkes; o moteris buvo užplūdęs jaudulys, jos dainavo kiekviena sau, neužsisagsčiusios paltų ties vakarinių suknelių iškirptėmis, ilgi sijonai mirko balose, o kojos kartojo netvirtus šokio žingsnius, įsiliejančius į šios procesijos svaigulį, kuris nuslūgus ir užgesus buvusiai euforijai sukelia naujos euforijos bangą; ir atrodė, jog jie dar tikisi, kad šventė nesibaigė, kad orkestrantai vienu metu sustos vidury gatvės, atsidarys dėklus ir vėl išsitrauks saksofonus ir kontrabosus.

Priešais buvusį Levinsono banką, stebima liaudies sargybos patrulių, kurie buvo ginkluoti durtuvais ir nešiojo beretes su kokardomis, naktinėtojų kompanija tarsi susitarusi išsibarstydavo kas sau su niekuo neatsisveikinusi. Likdavome trise: Valerijanas ir aš paimdavome už parankių Iriną, vienas iš vienos pusės, kitas iš kitos, aš visuomet iš dešinės, kad netrukdytų sunkaus pistoleto dėklas, kurį nešiojau prisisegęs prie diržo, o jei Valerijanas, vilkįs civiliais drabužiais, nes priklausė Sunkiosios Pramonės Komisariatui, turėjo pistoletą, – o aš manau, kad turėjo, – tai tikrai vieną iš tų plokščiųjų, kurie nešiojami kišenėje. Irina tą valandą tapdavo tyli, beveik niūri, ir mus persmelkdavo kažkokia baimė, – kalbu apie save, bet esu tikras, kad tokią pat būseną išgyvendavo ir Valerijanas, nors ta tema mes niekuomet neįsišnekdavome, nes jautėme, kad būtent tuo metu ji iš tikrųjų imdavo mus valdyti, taigi kad ir kokios kvailos būtų buvusios priežastys, dėl kurių vieną kartą leidomės įviliojami ir įkalinami jos užburtame rate, tai būtų vieni niekai palyginti su tuo, ką ji dabar rezgė savo galvoje, peržengdama bet kokias jausmų tyrinėjimo, proto egzaltacijos ir žiaurumo ribas. Reikia pasakyti, kad visi mes buvome labai jauni, pernelyg jauni, kad suprastume, ką tuo metu išgyvename; turiu galvoje mus, vyrus, nes Irina buvo iš tų moterų, kurios anksti subręsta, nors mūsų trijulėje pagal metus ji buvo jauniausia, ir mes šokom pagal jos dūdelę.

Irina ėmė tyliai švilpauti šypsodamasi akimis, lyg mėgautųsi atėjusia į galvą mintimi; paskui ji pradėjo švilpauti garsiau, tai buvo komiškas maršas iš tuo metu madingos operetės, ir mes, visuomet šiek tiek prisibijodami, ką ji dar sugalvos, taip pat ėmėme švilpauti ir žygiavome tarsi grojant nenuilstančiam pučiamųjų orkestrui, jausdamiesi ir aukos, ir nugalėtojai.

Tai atsitiko mums einant pro Šv. Apolonijos bažnyčią, kuri tuo metu buvo paversta sergančiųjų cholera infekcine ligonine. Šalia

stovėjo arkliai su karstais ant nugaros, aplink juos buvo kreida apibrėžti dideli ratai, kad žmonės neitų artyn. Jie laukė krovinio į kapines. Šventoriuje klūpėdama meldėsi senutė, ir mes, žygiuodami triuškinančio maršo žingsniu, jos vos nesumindėme. Ji pakėlė į mus sulysusį, pageltusį kumštuką, raukšlėtą kaip kaštonas, antruoju remdamasi į grindinį, ir suriko:

– Būkit prakeikti, ponai! – Ir net: – Prakeikti! Ponai! – Tai nuskambėjo kaip du vienas už kitą stipresni prakeiksmai, ir pavadindama ponais ji dukart mus prakeikė, paskui suriko vieną žodį vietos tarme, kuris reiškė „paleistuviai", ir dar kažką, lyg „baigsis...", bet tą akimirką pastebėjo mano uniformą, nuleido galvą ir nutilo.

Pasakoju šį nutikimą su visomis smulkmenomis, kadangi – ne iškart, bet vėliau – jis bus laikomas pranašišku, nulėmusiu visa tai, kas turėjo atsitikti paskui, ir dar dėl to, kad visi šie laiką atspindintys vaizdiniai turi nužygiuoti per puslapį kaip gurguolės per miestą (nors žodis „gurguolės" sukelia šiek tiek neapibrėžtą vaizdinį, tačiau nieko baisaus, jei ore tvyros savotiškas netikrumas, kaip būdingas to meto sumaišties bruožas), kaip medžiagos atraižos, ištiestos tarp pastatų, kviečiančios gyventojus pasirašyti valstybinę paskolą, kaip darbininkų demonstracijos, kurių keliai neturi susitikti, nes jas organizuoja tarpusavyje nesutariančios profsąjungos: vieni pasisako, kad streikas Kaudererio ginklų fabrike būtų tęsiamas ir žūtbūt pasiekta pergalė, kiti nori streiką nutraukti ir apginkluoti gyventojus, kad jie galėtų pasipriešinti miestą supančioms kontrrevoliucionierių kariuomenės pajėgoms. Visos šios įstrižainės besikryžiuodamos turėtų riboti erdvę, kurioje judame mes – aš, Valerijanas ir Irina, – kur gali iš nieko išsiskleisti mūsų istorija, kur ji gali rasti atspirties tašką, kryptį, matmenis.

Iriną sutikau tą dieną, kai frontas sustojo per mažiau nei dvylika kilometrų nuo Rytinių vartų. Kol miesto kariuomenė – jaunesni nei aštuoniolikos metų jaunuoliai ir pagyvenę rezervistai – rikiavosi aplink žemus galvijų skerdyklos pastatus, – atrodė, jau vien šios vietos paminėjimas užtraukia nelaimę, tik dar niekas nežinojo kam, – Geležiniu tiltu į miestą traukėsi žmonių srautas. Valstietės, ant galvos nešančios krepšius, iš kurių galvas tiesė žąsys, rėkalojančių vaikigalių gainiojamos kiaulės, kurios paklaikusios nardė minioje tarp kojų (tikėdamosi ką nors išsaugoti nuo karinių rekvizicijų kaimiečių šeimos stengėsi kiek galima labiau išblaškyti vaikus ir gyvulius, atiduodami juos likimo valiai), pėsti ar raiti kareiviai, dezertyravę iš savo dalinių ar norintys prisijungti prie daugumos po to, kai išsibarstė jų pajėgos, garbaus amžiaus aristokratės, vadovaujančios tarnaičių ir ryšulių karavanui, sanitarai su neštuvais, iš ligoninės išėję ligoniai, prekeiviai, valdininkai, vienuoliai, čigonai, buvusios Karininkų dukterų kolegijos auklėtinės kelioninėmis uniformomis – visi jie plūdo tarp tilto turėklų, tarsi genami žvarbaus ledinio vėjo, kuris, rodos, pūtė nuo suplyšusio geografijos žemėlapio, nuo sprogymių, aižančių frontus ir sienas. Tomis dienomis daugelis ieškojo prieglobsčio mieste: kas bijojo dėl galimų sukilimų ir plėšikavimo, o kas turėjo savų priežasčių vengti ginkluotų tvarkdarių; kas tikėjosi kol kas dar teisėtos Laikinosios Tarybos užtarimo, o kas tiesiog norėjo pasislėpti toje sumaištyje, kad galėtų netrukdomas veikti prieš įstatymą, nesvarbu, seną ar naują. Kiekvienas jautė, kad jo gyvybei iškilo grėsmė, ir apie solidarumą negalėjo būti nė kalbos, nes svarbiausia buvo prasiskinti kelią dantimis ir nagais, tačiau vis dėlto atsirado savotiškas bendrumas ir tarpusavio supratimas, dėl kurio žmonės, įveikdami kliūtis, susivienydavo ir suprasdavo vienas kitą iš pusės žodžio.

Gal dėl to, o gal kad visuotinėje suirutėje jaunystė atpažįsta pati save ir žavisi, tačiau tikra tai, kad tą rytą vidury minios eidamas Geležiniu tiltu aš jaučiausi lengvas ir džiugus, jutau jau senokai nepatirtą harmoniją su kitais, su savimi ir su visu pasauliu. (Nenorėčiau būti pavartojęs klaidingą žodį; geriau pasakysiu: jutau harmoniją su kitų, su savo ir pasaulio disharmonija.) Jau buvau tilto gale, kur reikėjo laiptukais nusileisti į krantą, ir žmonių srautas lėtėjo, todėl susidarius spūsčiai teko įsirėžus stabdyti einančius iš paskos, kad jie tavęs neužstumtų ant priekyje lėčiau lipančių bekojų luošių, kurie remiasi pirma vienu ramentu, paskui kitu, arklių, laikomų už žąslų ir vedamų įstrižai, kad geležinės kanopų pasagos neslystelėtų geležinių laiptų briauna, motociklų su lopšiu, kuriuos reikėjo pakelti nuo žemės (tie motociklai verčiau būtų kėlęsi Vežimų tiltu, nes nedaug trūko, kad jie būtų ėmę traiškyti pėsčiuosius, bet tada jiems būtų tekę daryti geros mylios lankstą), kai pastebėjau šalia savęs lipančią moterį.

Ji vilkėjo paltą su kailio apdaila apačioje ir ant rankogalių, ant galvos buvo užsidėjusi varpo formos skrybėlaitę su šydu ir rože: apskritai elegantiška, be to, jauna ir patraukli, – ir tai aš akimirksniu įvertinau. Man apžiūrinėjant ją iš profilio, pamačiau, kaip moteris išplečia akis, pirštiniuota ranka užsidengia pravirą burną, iš kurios išsiveržia siaubo klyksmas, ir atsilošia atgal. Tikrai būtų parpuolusi ir sutrypta minios, judančios pirmyn tarsi dramblių banda, jei nebūčiau vikriai sučiupęs jai už rankos.

– Jums bloga? – paklausiau. – Atsiremkit į mane. Jums nieko bloga neatsitiks.

Ji buvo tarsi sustabarėjusi ir nepajėgė žengti nė žingsnio.

– Tuštuma, tuštuma, ten apačioje... – murmėjo, – gelbėkit, svaigsta galva...

Iš to, kas buvo matyti, regis, nebuvo priežasčių svaiguliui, tačiau moterį iš tikrųjų buvo apėmusi panika.

– Nežiūrėkit žemyn ir laikykitės mano rankos; eikite paskui kitus; mes jau pasiekėme tilto galą, – pasakiau tikėdamasis šiais žodžiais ją nuraminti.

Ji vis dar stovėjo kaip įbesta.

– Girdžiu, kaip žingsniai atsiskiria nuo laiptelio, kojos žengia į tuštumą, krinta, visa minia krinta...

Žiūriu pro tarpus tarp geležinių laiptelių į bespalvę upės srovę toli apačioje nešančią ledo lytis lyg baltus debesis. Akimirką suglumstu, ir man ima atrodyti, kad jaučiu tą patį, ką ir ji: kad kiekviena tuštuma tęsiasi kitoje tuštumoje, kiekvienas, net mažiausias skardis, pereina į kitą skardį, kiekviena pragarmė atsiveria į neišmatuojamą bedugnę. Ranka apglėbiu jos pečius, stengiuosi nepasiduoti stumiamas tų, kurie nori nulipti laiptais ir apšaukia mus: „Ei, leiskit praeiti! Eikit glebėsčiuotis kur nors kitur, gėdos turėkit!" – tačiau vienintelė išeitis išsigelbėti nuo žmonių griūties – pratęsti mūsų žingsnius ore, skristi... Štai ir aš jaučiuosi pakibęs tarsi virš bedugnės...

Galbūt šis mano pasakojimas – tai tiltas per tuštumą, jis tęsiasi, nes beria naujienas, įspūdžius, emocijas ir taip kloja perversmų, tiek kolektyvinių, tiek asmeninių, foną, kuriame galima nutiesti kelią, pačiam liekant daugelio istorinių ir geografinių aplinkybių šešėlyje. Smulkiai atpasakoju detales, užpildančias tuštumą, kurios nenoriu pastebėti, ir su užmoju iriuosi į priekį, o mano moteriškasis personažas užstringa ant vieno laiptelio vidury besigrumdančios minios, kol aš beveik nešte nunešu ją laiptelis po laiptelio žemyn ir atremiu kojas į krantinės grindinį.

Moteris atsigauna; pakelia akis, išdidžiai žiūri priešais save; ir vėl ima nesustodama žingsniuoti; jos žingsnis tvirtas; ji pasuka Malūnų gatvės link; aš atkakliai seku jai iš paskos.

Mano pasakojimas turi stengtis nuo jos neatsilikti ir, lipdydamas repliką prie replikos, pateikti dialogą iš nieko. Pasakojime tiltas dar nebaigtas: po kiekvienu žodžiu žioji nebūtis.

– Ar jau praėjo? – klausiu jos.

– Menkniekis. Mane ištinka svaiguliai, kai mažiausiai to tikiuosi, net jeigu nėra jokio matomo pavojaus... Ar būnu aukštai, ar žemai – neturi reikšmės... Tarkim, naktį žiūriu į dangų ir galvoju apie atstumą iki žvaigždžių... Tas pats ir dieną... Jeigu, pavyzdžiui, atsigulčiau ant žemės ir žiūrėčiau aukštyn, man imtų svaigti galva... – ir parodo į sparčiai vėjo genamus debesis. Ji kalba apie galvos svaigimą kaip apie pagundą, kuri ją savotiškai jaudina.

Truputį nusiviliu, kad ji nė žodeliu man nepadėkojo. Atsakau pastaba:

– Nemanau, kad čia būtų tinkamiausia vieta gulinėti ir žiūrėti į dangų nei dieną, nei naktį. Patikėkit, aš apie tai šį tą išmanau.

Kaip tarp geležinių tilto laiptelių, taip ir tarp dialogo replikų yra tuščių tarpų.

– Jūs išmanote, kaip reikia žiūrėti į dangų? Iš kur? Gal jūs astronomas?

– Ne, priklausau kitam stebėtojų luomui, – ir parodau artileristo antsiuvus ant savo uniformos apykaklės. – Daug dienų per bombardavimus praleidau žiūrėdamas į lekiančius šrapnelius.

Jos žvilgsnis nuo antsiuvų nuslysta iki antpečių, kurių neturiu, paskui užkliūva už vos įžiūrimų laipsnio skiriamųjų ženklų, prisiūtų ant rankovių.

– Jūs iš fronto, leitenante?

– Aleksas Zinoberis, – prisistatau. – Nežinau, ar galiu vadintis leitenantu. Mūsų režimas panaikino laipsnius, bet nurodymai visą laiką keičiasi. Šiuo metu esu tiesiog kariškis su dviem juostelėm ant rankovės, ir tiek.

– Aš, kaip ir prieš revoliuciją, esu Irina Piperin. Kaip bus ateityje, nežinau. Aš audinių dailininkė ir tol, kol audinių vis truks, marginsiu orą.

– Yra tokių žmonių, kurie per revoliuciją pasikeičia neatpažįstamai, tačiau yra ir tokių, kurie dar labiau jaučiasi esą savimi. Tikriausiai tai ženklas, kad jie buvo pasirengę naujiems laikams. Ar ne?

Ji neatsako.

– Nebent, – priduriu aš, – tai reikštų visišką atsiribojimą, apsaugantį juos nuo pasikeitimų. Ar jums tai tinka?

– Aš... Jūs pirmas pasakykit, kaip manot, ar labai pasikeitėt.

– Nelabai. Pastebėjau, kad išsaugojau kai kuriuos ano meto pagarbaus elgesio principus: pavyzdžiui, sulaikyti krintančią moterį, nors dabar niekas už tai net nepadėkoja.

– Visiems pasitaiko silpnumo akimirkų, ir vyrams, ir moterims, ir niekas negali žinoti, leitenante, ar neteks man atsidėkoti tuo pačiu už jūsų ką tik parodytą paslaugumą, – jos balse justi kartėlio gaidelė, veik apmaudas.

Šioje vietoje dialogas, sutelkęs į save visą jūsų dėmesį ir privertęs beveik užmiršti sumaištį mieste, galėtų nutrūkti: tos pačios karinės gurguolės traukia per aikštę ir per puslapį, mus išskirdamos, arba tos pačios moterų eilės prie parduotuvių, arba tos pačios darbininkų eisenos su plakatais. Irina jau toli, ir skrybėlė su rože jau plaukia pilkų berečių, šalmų ir skarelių jūroje; bandau ją vytis, bet ji neatsigręžia.

Toliau eina keletas pastraipų, išmargintų generolų ir deputatų vardais, mat jose kalbama apie bombardavimus ir atsitraukimus fronte, apie Taryboje atstovaujamų partijų skilimus ir susijungimus, o tarp jų įterpiami pranešimai apie oro permainas: liūtis, šerkšnus, debesų judėjimą, šiaurės vėjo sukeltas audras. Šiaip ar taip, visa

tai tik papildo mano sielos būsenas: kartais palaimingai užsimirštu įvykių sūkuryje, kartais užsidarau savam kiaute, tarsi būčiau apsėstas kokios įkyrios minties, tarsi visa, kas dedasi aplink, būtų tik priedanga man, tik slėpykla, kaip ir visur po truputį kylančios iš smėlio maišelių sukrautos užtvaros (miestas, atrodo, ruošiasi grumtis dėl kiekvienos gatvės), prieštankiniai įtvirtinimai, kuriuos skelbimų klijuotojai, atstovaujantys skirtingoms pakraipoms, kasnakt aplipdo atsišaukimais, o šie tuoj pat sudrėksta nuo lietaus ir tampa neįskaitomi, nes popierius įmirksta, rašalas išsilieja.

Eidamas pro rūmus, kuriuose įsikūręs Sunkiosios Pramonės Komisariatas, kaskart sakau: „Šiandien aplankysiu savo bičiulį Valerijaną". Tai kartoju nuo tos dienos, kai čia atvykau. Valerijanas – mano mylimiausias draugas šiame mieste. Tačiau kiekvienąkart mūsų susitikimą atidedu, teisindamasis kokiu svarbiu reikalu, kurį turiu sutvarkyti nedelsdamas. Žodžiu, kaip tarnaujantis kariškis, aš, rodos, mėgaujuosi neregėta laisve: kokios mano priedermės – neaišku; sukinėjuosi įvairiose vyriausiojo štabo būstinėse; kareivinėse esu retas svečias, tarsi nė viename padalinyje neužimčiau jokių pareigų, juolab niekas manęs nemato prilipusio prie rašomojo stalo.

Užtat Valerijanas nepakyla nuo savo rašomojo stalo. Taigi ir tądien, kai užlipu laiptais jo ieškoti, randu jį ten, tačiau neatrodo, kad jis atliktų valstybines pareigas: valo revolverį. Mane pamatęs, ima krizenti į neskustą barzdą.

– Tai ką, – taria, – ir tu nori kišti galvą į kilpą kartu su mumis.

– Arba įkišti kitus, – atsakau.

– Kilpos įstatytos viena į kitą ir užsiveržia visos iškart, – atrodo, jis nori mane dėl kažko įspėti.

Rūmuose, kuriuose dabar įsikūręs Komisariatas, anksčiau gyveno iš karo pralobusi šeima, tačiau per revoliuciją rūmai buvo

konfiskuoti. Išlikusi dalis neskoningų prabangių baldų sugrūsti kartu su niūriais biurokratiniais rakandais; Valerijano kabinetas užverstas kinietiško buduarinio kičo: vazų su drakonais, lakuotų skrynių, šilkinės širmos.

– Ir ką gi tikiesi sugauti šioje pagodoje? Rytų gražuolę?

Iš už širmos pasirodo moteris: trumpi plaukai, pilka šilkinė suknelė, pieno baltumo kojinės.

– Vyrų svajonių nesugriaus jokia revoliucija, – sako ji, ir iš piktdžiugos balse atpažįstu moterį, kurią buvau sutikęs ant Geležinio tilto.

– Matai, pas mus nė vienas žodis nepraslysta pro ausis... – nusijuokia Valerijanas.

– Revoliucija neteisia svajonių, Irina Piperin, – atsakau jai.

– Kaip ir neišvaduoja nuo košmarų, – atsikerta.

Čia įsiterpia Valerijanas:

– Aš ir nežinojau, kad judu pažįstami.

– Kartą buvom susitikę sapne, – paaiškinu, – kritom nuo vieno tilto į bedugnę.

– Ne, – paprieštarauja ji, – kiekvienas iš mūsų turi savo sapną.

– Yra ir tokių, kuriems pasiseka nubusti saugioje vietoje, na, kad ir čia, kur nebaisūs jokie svaiguliai... – nenusileidžiu.

– Svaigulių yra visur, – taip kalbėdama ji paima revolverį, kurį Valerijanas ką tik baigė valyti, atidaro, prideda vamzdį prie akies, tarsi norėdama patikrinti, ar gerai išvalė, pasuka būgnelį, įdeda šovinį į vieną iš angų, pakelia gaiduką ir, sukdama būgnelį, laiko vamzdį, nukreipusi į akį. – Atrodo kaip šulinys be dugno. Gali išgirsti kvietimą iš niekur, gundymą kristi žemyn, susilieti su šaukiančia tamsa...

– Ei, su ginklais nejuokaujama! – įspėju ir ištiesiu ranką, bet ji nukreipia į mane revolverį.

– Kodėl? – klausia. – Jums galima, o moterims ne? Tikroji revoliucija įvyks, kai ginklai bus moterų rankose.

– O vyrai liks beginkliai? Tau tai atrodo teisinga, drauge? Kam moterims ginklai?

– Kad užimtų jūsų vietą. Mes viršuje, jūs apačioje. Kad ir jūs bent kiek pabūtumėte moterų kailyje. Nagi, pajudėk, pereik į kitą pusę, atsistok šalia savo draugužio, – nurodinėja Irina, vis laikydama nukreiptą į mane revolverį.

– Irina nekeičia savo pažiūrų, – įspėja mane Valerijanas. – Neverta jai prieštarauti.

– Ir kas toliau? – klausiu ir žiūriu į Valerijaną, tikėdamasis, kad jis įsikiš ir baigs šį pokštą.

Valerijanas žiūri į Iriną, tačiau jo žvilgsnis apsiblausęs, tarsi jis būtų apimtas transo, visiškai pasidavęs, žmogus, kuris patiria malonumą tik paklusdamas jos valiai.

Įeina Karo Vadovybės motociklininkas, nešinas pluoštu bylų. Atsidarydamos durys paslepia Iriną, ir ji išnyksta. Valerijanas kaip niekur nieko skubiai imasi savo darbų.

– Kaip manai... – klausiu jo, kai tik galime pasikalbėti, – ar tokiais dalykais juokaujama?

– Irina nejuokauja, – sumurma nepakeldamas akių nuo popierių, – pamatysi.

Štai nuo tos akimirkos keičiasi laiko forma, naktis išsiplečia, visos naktys susilieja į tą vienintelę naktį mieste, per kurį žingsniuoja mūsų dabar jau neišskiriamas tercetas, tą vienintelę naktį, kuri pasiekia apogėjų Irinos kambaryje vykstant scenai, kurią galima būtų pavadinti intymia, kaip ir ekshibicionistine bei akiplėšiška, kai atliekamas šventas aukojimo kulto ritualas, kuriame Irina ir šventikė, ir dievybė, ir nuodėmingoji, ir auka. Pasakojimas vėl stoja į savo vėžes, dabar erdvė, kuria jis rieda, perkrauta,

tiršta, be jokio plyšelio tuštumos baimei, kuri galėtų praslysti tarp geometriniais piešiniais margintų užuolaidų, pagalvių, oro, prisodrinto mūsų nuogų kūnų kvapo, Irinos krūtų, vos iškilusių kauburėlių liesoje krūtinės ląstoje, rudų laukelių aplink spenelius, kurie geriau tiktų ant vešlesnės krūtinės, siauros ir aštrios lygiašonio trikampio formos gaktos (žodis „lygiašonis", kartą susietas su Irinos gakta, man tapo toks jaudinantis, kad negaliu jo ištarti nekalendamas dantimis). Artėdamos į scenos centrą linijos įgyja lankstumo, tampa vingresnės kaip dūmas, sklindantis iš gorės, kurioje deginami vargani aromatų likučiai iš armėnų bakalėjos parduotuvės, kuri nustelbė opiumo rūkyklos šlovę ir dėl to buvo išplėšta kerštingai nusiteikusios moralės sergėtojų minios, kol galiausiai susiveja – čia vėl apie linijas – tarsi nematoma virvė, kuri laiko surištus mus tris, ir kuo labiau mes raitomės, norėdami išsinarplioti, tuo smarkiau ji veržia mazgus, įsirėžusius mums į mėsas. Šios raizgalynės centre, mūsų slaptos draugijos dramos šerdyje slypi paslaptis, kurią aš nešioju savyje ir negaliu atskleisti niekam, ypač Irinai ir Valerijanui, – tai man patikėta slapta misija: išaiškinti, kas tas šnipas, įsigavęs į Revoliucinį komitetą, tuoj atiduosiantį miestą į Baltųjų rankas.

Revoliucijų sūkuryje, kurios tą vėjuotą žiemą šlavė sostinių gatves kaip šiaurės vėjo gūsiai, mezgėsi dar viena, slapta revoliucija, kuri turėjo perskirstyti kūnų ir lyčių jėgas: taip manė Irina ir sugebėjo tuo įtikinti ne tik Valerijaną, kuris, būdamas apygardos teisėjo sūnus, gavęs diplomą iš politinės ekonomijos, indų žynių ir šveicarų teosofų pasekėjas, galėjo pritarti bet kokiai protu sunkiai suvokiamai doktrinai, bet ir mane, išauklėtą kur kas griežtesnės mokyklos, mane, žinantį, kad dėl ateities netrukus bus lošiama tarp Revoliucinio tribunolo ir Baltųjų karo lauko teismo ir kad

du baudžiamieji būriai, vienas iš vienos pusės, kitas iš kitos, jau laukia su šautuvais prie šono.

Bandžiau išsigelbėti sliuogdamas į spiralės centrą, kur linijos raitėsi kaip gyvatės, atkartodamos judrių ir nerimastingų Irinos galūnių judesius, tarsi lėtame šokyje, kuriame svarbus ne ritmas, o susivejančios ir išsiskiriančios gyvatiškos linijos. Tai dvi gyvatės galvos, kurias Irina sučiumpa abiem rankom ir kurios reaguoja į tą čiupsnį, išnaudodamos savo sugebėjimą prasiskverbti tiesiogiai, o Irina tikėjosi, kad visa roplių galia būsiąs lankstumas, mokėjimas pasiekti ją išsirangant neįmanomiausiomis pozomis.

Todėl, kad tai buvo pirmasis Irinos įsteigto tikėjimo kulto priesakas: mes turėjome išsižadėti partijos, skelbiančios vertikalumą, tiesioginę liniją, dar išlikusią nepateisinamą vyrišką puikybę, kuri tebeveikė ir mus, nors jau buvome pasidavę vergijon moters, kuri nepakentė jokio pavyduliavimo ar galinčio kilti tarp mūsų pranašumo.

– Žemiau, – komandavo Irina, o jos ranka spaudė Valerijano galvą ties pakaušiu, panardindama pirštus į rusvas pakulines jaunojo ekonomisto garbanas ir neleisdama jam pakelti veido aukščiau juosmens, – dar žemiau! – o pati tuo metu žiūrėjo į mane spindinčiomis akimis ir norėjo, kad ir aš į ją žiūrėčiau, norėjo, kad mūsų žvilgsniai taip pat imtų klaidžioti vingiuotais keliais, neturinčiais pabaigos. Jutau nė akimirką manęs nepaliekantį jos žvilgsnį ir tuo pat metu jutau įsmeigtą į save kitą žvilgsnį, persekiojantį mane bet kuriuo metu ir bet kurioje vietoje, žvilgsnį nematomos jėgos, kuri laukė iš manęs tik vieno – mirties, nesvarbu, ar tos, kurią turėjau atnešti kitiems, ar manosios.

Laukiau momento, kai Irinos žvilgsnis pasidarys ne toks aštrus. Štai ji prisimerkia, dabar aš sliuogiu į šešėlį, už pagalvių sofų gorės, ten, kur Valerijanas paliko nepriekaištingai sulankstytus,

kaip buvo įpratęs, savo drabužius, sliuogiu į nuleistų Irinos blakstienų šešėlį, rausiuosi Valerijano kišenėse, piniginėje, slepiuosi jos suspaustų vokų tamsoje, riksmo, kuris išsiveržia jai iš gerklės, tamsoje, randu keturlinkai perlenktą lapelį, kuriame plienine plunksna įrašytas mano vardas, o po juo – pasmerkimas mirčiai už išdavystę, pasirašytas ir patvirtintas reikiamais antspaudais.

V

Šioje vietoje prasideda diskusija. Įvykiai, veikėjai, aplinka, pojūčiai išstumiami, kad paliktų erdvės svarbiausioms idėjoms.

– Iškreiptas polimorfinis geismas...

– Rinkos ekonomikos dėsniai...

– Reikšminių struktūrų homologijos...

– Normos ir nukrypimai...

– Kastracija...

Tik tu vienas lauki tęsinio, tu ir Liudmila, niekas daugiau nė nemano skaityti toliau.

Prisigretini prie Lotarijos, tiesi ranką prie popierių, kuriuos ji sklaido priešais save, klausi: „Galima?" Bandai pasisavinti romaną. Bet čia ne knyga, o išplėštas sąsiuvinis. Kur daugiau?

– Atsiprašau, ieškojau kitų puslapių, tęsinio, – sumurmi.

– Tęsinio?.. Juk medžiagos diskusijoms užteks visam mėnesiui. Argi tau negana?

– Man nereikia diskusijų, aš noriu skaityti... – atsakai.

– Klausyk, pas mus studijuoja daugybė grupių, o herulo-altajų kalbų instituto bibliotekoje tebuvo vienas knygos egzempliorius; mes ją ir išsidalijome, na, dalybos buvo ne visai draugiškos, knyga buvo suplėšyta, tačiau manau, kad pasičiupau geriausią gabalą.

Susėdę prie staliuko kavinėje, judu, tu ir Liudmila, aptariate susidariusią padėtį.

– Išvados: *Nebijodamas vėjo ir svaigulio* nėra *Palinkęs prie stataus šlaito krašto*, kuris nėra *Netoli Malborko viensėdijos*, o šis jokiu būdu nėra *Jeigu keleivis žiemos naktį*. Tad daugiau nieko nelieka, tik grįžti į visos šios painios istorijos pradžią.

– Taip. O dėl šių nepatogumų kalta leidykla, todėl ji ir turi ištaisyti savo klaidą. Turime eiti paklausti.

– Atsakymo į klausimą, ar Ahtis ir Viljandis – tas pats asmuo?

– Visų pirma pareikalauti romano *Jeigu keleivis žiemos naktį*, jie privalo mums duoti nesugadintą egzempliorių, taip pat ir *Netoli Malborko viensėdijos*. Noriu pasakyti, tuos romanus, kuriuos pradėjome skaityti manydami, kad jie vadinasi būtent taip; jeigu pasirodytų, kad iš tiesų jų pavadinimai ir autoriai kiti, tegu taip ir pasako ir tegu mums atskleidžia paslaptį, kurią slepia šie puslapiai ir kuri eina iš knygos į knygą.

– Eidami šiuo keliu, – priduri, – galbūt aptiksime siūlo galą, kuris mus nuves prie romano *Palinkęs prie stataus šlaito krašto*, nors ir koks jis būtų, nebaigtas ar su pabaiga...

– Negaliu neigti, – atsidūsta Liudmila, – kad jau tikėjausi suradusi tęsinį.

– ... ir prie *Nebijodamas vėjo ir svaigulio*, kurį šiuo metu labiausiai nekantrauju skaityti toliau.

– Aš irgi, nors negalėčiau sakyti, kad man jis – romano idealas.

Na štai, ir vėl tas pats. Vos tik apsidžiaugi radęs teisingą kelią, tuoj pat jis nutrūksta arba pasisuka visai kita linkme: ir skaitant, ir medžiojant dingusią knygą, ir aiškinantis Liudmilos skonį.

– Romano, kurį dabar labiausiai norėčiau skaityti, – aiškina Liudmila, – varomoji jėga turėtų būti vien tik noras pasakoti, lipdyti vieną istoriją prie kitos, be jokių pretenzijų primesti pasaulė-

žiūrą, vien tik noras, kad tu stebėtum, kaip romanas auga, kaip skleidžiasi lyg augalas, kaip šakojasi ir lapoja...

Šiuo klausimu tu iškart jai pritari: palikęs likimo valiai puslapius, kankinamus intelektualių analizių, svajoji grįžti prie natūralaus, nekalto, primityvaus skaitymo...

– Reikia surasti pamestą siūlo galą, – tari ryžtingai. – Eime į leidyklą.

O ji:

– Nėra reikalo abiems ten skubėti. Nueik vienas, paskui man papasakosi.

Tavo ryžtas kaipmat išgaruoja. Ši medžioklė tave masina tik dėl to, kad joje dalyvauja ir Liudmila, kad galite tai išgyventi ir aptarti kartu. Kaip tik dabar, kai jau manei, jog būsit pasiekę tarpusavio supratimą, pasitikėjimą, ne tiek dėl to, kad dabar ėmėte vienas kitą tujinti, bet labiau dėl to, kad jaučiatės tarytum kokie sąmokslininkai žygyje, kurio galbūt niekas daugiau nesuprastų.

– O kodėl tu nenori eiti kartu?

– Iš principo.

– Ką turi galvoj?

– Yra tarsi kokia skiriamoji linija: vienoje jos pusėje tie, kurie leidžia knygas, kitoje – tie, kurie skaito. Aš noriu likti skaitančiųjų pusėje, todėl visada uoliai stengiuosi neperžengti ribos. Antraip išnyksta nesavanaudiškas skaitymo malonumas, arba bent jau pavirsta kuo nors kitu, kas visiškai neatitinka mano norų. Linija tarp dviejų stovyklų neryški ir gali visai išnykti: nuolat daugėja tų, kuriems knygos yra profesija, jie linkę visai susitapatinti su skaitytojais. Žinoma, skaitytojų skaičius taip pat auga, tačiau sparčiau daugėja tokių, kuriems knygos reikalingos gaminti kitoms knygoms, o ne tokių, kurie paprasčiausiai mėgsta skaityti, ir tiek. Žinau, kad jeigu pereinu į kitą stovyklą, tegu ir atsitiktinai,

netyčia, rizikuoju įsilieti į tą užplūstančią jūrą; todėl nė kojos nekelsiu į leidyklą, net kelioms minutėms.

– O ką gi man daryti? – klausi.

– Nežinau. Daryk, ką nori. Kiekvienas elgiasi savo nuožiūra. Ir ką tu gali jai pasakyti, tai moteriai. Teks vienam leistis į žygį, ir jūs vėl susitiksite čia, šioje kavinėje, šeštą.

– Jūs dėl rankraščio? Jis dabar skaitomas, ne, klystu, jis buvo perskaitytas, ir su įdomumu, žinoma, kad prisimenu! Įsidėmėtina lingvistinė paletė, iškentėtas kūrinys, ar negavote mūsų laiško? labai gaila, tačiau turime jums pranešti, laiške viską paaiškinome, jau senokai jį išsiuntėme, paštas visuomet vėluoja, neabejoju, kad jį gausite, suprantate, leidybos planai mus labai spaudžia, aplinkybės taip susiklostė, sakot, gavote laišką? kas dar ten parašyta? dėkojame, kad suteikėt mums galimybę perskaityti, pasistengsime jums grąžinti, ak, jūs pats atėjote pasiimti rankraščio? ne, mes jo dar nesuradome, turėkit lašelį kantrybės, nebijokit, jis vis tiek atsiras, čia niekas niekada nedingsta, va, ką tik suradome rankraščius, kurių ieškojome dešimt metų, o ne, nereiks nė dešimties, jūsiškį surasime greičiau, na, bent jau tikimės, tų rankraščių pas mus daugybė, štai šitokio dydžio rietuvės, norit, galiu parodyti, suprantu, kad jūs norit savo, kam jums svetimas, to dar betrūktų, norėjau pasakyti, kad turime daugybę rankraščių, kurie niekam nerūpi, įsivaizduokit, jeigu visus juos kartu su jūsiškiu imtume ir, ne, ne išspausdintume, mes juos laikome, kad galėtume grąžinti.

Taip kalba susitraukęs kumptelėjęs žmogelis, kuris, rodos, vis labiau susitraukia ir kumpteli, vos tik kas nors jį pašaukia, timpteli už rankovės, iškelia problemą, įteikia šūsnį korektūrų: „Daktare Kavedanja!“, „Klausykit, daktare Kavedanja!“, „Paklauskim daktaro Kavedanjos!“, ir kaskart jis sutelkia dėmesį į paskutinio

pašnekovo klausimą: akys įsmeigtos į vieną tašką, smakras virpa, kaklas įsitempęs nuo pastangų laikinai atidėti, bet turėti omenyje visus kitus neišspręstus klausimus, – rodydamas nepaprastą kantrybę su perdėm nervingais ir ultragarsinį nervingumą su perdėm kantriais žmonėmis.

Kai peržengei leidyklos slenkstį ir išdėstei budėtojams savo problemą dėl blogai įrištų egzempliorių, kuriuos norėtum pakeisti, tau nurodė visų pirma kreiptis į Komercijos skyrių. Paskui, kai pridūrei, kad norėtum ne tik pakeisti, bet ir gauti paaiškinimą, kodėl taip įvyko, tave nusiuntė į Techninį skyrių. O kai patikslinai, kad tau ramybės neduoda nutrūkstančių romanų tęsiniai, „Tada jums reikėtų pašnekėti su daktaru Kavedanja, – pagaliau buvo nuspręsta. – Luktelkit vestibiulyje; ten jau laukia keletas žmonių; ateis ir jūsų eilė".

Tad braudamasis pro kitus lankytojus išgirdai, kaip daktaras Kavedanja, jau kelintą kartą kreipdamasis vis į kitą asmenį, taip pat ir į tave, pradeda kalbą apie rankraštį, kuris neatsiranda, ir kiekvieną kart, dar nespėjęs suvokti, kad apsiriko, būna pertrauktas lankytojų arba kitų redaktorių ar darbuotojų. Iškart supranti, kad daktaras Kavedanja yra tas nepakeičiamas veikėjas bet kurioje darbovietėje, ant kurio pečių kolegos nesąmoningai linkę suversti visas sudėtingiausias ir nemaloniausias pareigas. Vos tik pradedi su juo kalbėti, kas nors ateina ir atneša jam peržiūrėti artimiausio penkmečio darbo planą arba vardų rodyklę, kurioje reikia pakeisti visus puslapių numerius, arba Dostojevskio leidimą, kurį reikia patikrinti nuo pradžios iki galo, kadangi visur, kur parašyta *Maria*, reikia rašyti *Mar'ja*, o kur parašyta, *Pjotr* reikia ištaisyti į *Pëtr*. Jis visus išklauso, nors kiekvieną kart graužiasi nutraukęs pokalbį su kitu pašnekovu, ir, kai tik gali, stengiasi nuraminti pačius nekantriausius, patikindamas, kad jų nepamiršęs, kad galvojąs apie

jų problemą: „Mus be galo sužavėjo fantastinė atmosfera..." („Ką?" – krūpteli istorikas, rašantis apie trockistų judėjimo skilimą Naujojoje Zelandijoje). „Gal jums derėtų sušvelninti eschatologinius įvaizdžius..." („Ką jūs sakot!" – nesutinka oligopolinės makroekonomikos specialistas).

Staiga daktaras Kavedanja pranyksta. Leidyklos koridoriuose pilna žabangų: čia bastosi psichiatrijos ligoninės teatro trupės, grupės, atsidavusios grupinei psichoanalizei, feminisčių komandos. Kiekviename žingsnyje daktarui Kavedanjai gresia pavojus būti sugautam, apsuptam, prarytam.

Pakliuvai čia tokiu metu, kai aplink leidyklą gravituoja jau nebe būsimieji poetai ir prozininkai, kandidatės į poetes ir rašytojas, kaip buvo kitados; dabar yra toks metas (Vakarų kultūros istorijoje), kai išreikšti save popieriuje bando ne tiek pavieniai individai, kiek kolektyvai: seminarų dalyviai, darbo grupės, mokslo tyrimų komandos, tarsi protinį darbą būtų labai jau nesmagu dirbti vienam. Autoriaus figūra tampa daugiaasmenė ir visada persikelia į grupę, nes niekas niekam negali atstovauti: ketvertas buvusių kalinių, iš kurių vienas pabėgėlis, trejetas buvusių ligonių su medicinos seserimi ir jos parašytu rankraščiu. Arba poros, nebūtinai, bet dažniausiai vyras su žmona, tarsi vedybiniame gyvenime nebūtų malonesnių užsiėmimų nei rankraščių gamyba.

Kiekvienas iš šių veikėjų pageidauja šnekėtis su atsakingu atitinkamo skyriaus darbuotoju arba tos srities žinovu, tačiau galiausiai visus priima daktaras Kavedanja. Kalbos srautai, kuriuose liejasi itin siaurų ir išskirtinių disciplinų ir filosofinių mokyklų leksika, užplūsta šį pusamžį redaktorių, kurį iš pirmo žvilgsnio pavadinai „susitraukusiu kumptelėjusiu žmogeliu" ne dėl to, kad jis būtų labiau susitraukęs, labiau kumptelėjęs ar labiau žmogelis už daugelį kitų, ir ne dėl to, kad žodžiai „susitraukęs kumpte-

lėjęs žmogelis" iš dalies atspindėtų jo kalbėjimo manierą, o todėl, kad atrodo tarsi atėjęs iš pasaulio, kuriame vis dar – ne, atrodo tarsi atėjęs iš knygos, kurioje vis dar galima aptikti – štai: atrodo tarsi atėjęs iš pasaulio, kuriame vis dar skaitomos knygos, kuriose sutinkami „susitraukę kumptelėję žmogeliai".

Jis nesileidžia išmušamas iš vėžių, palaukia, kol problemos nuslys žemyn jo plike, papurto galvą ir mėgina pažvelgti į klausimą iš praktinės pusės:

– Ar jūs negalėtumėt, atsiprašau, kad aš taip, visas išnašas iš puslapio apačios perkelti į tekstą, o patį tekstą mažumėlę suglausti ir, sakykim, jūs, aišku, elkitės savo nuožiūra, pateikti kaip išnašą puslapio apačioje?

– Aš tik skaitytojas, viso labo skaitytojas, ne autorius, – puoli aiškinti, tarsi skubėtum gelbėti kažką, stovintį per žingsnį nuo lemtingos klaidos.

– Šit kaip? Nuostabu, nuostabu, aš labai džiaugiuosi! – Ir jo akys, nukreiptos į tave, išties spinduliuoja simpatiją ir dėkingumą. – Man tikrai malonu. Patikėkit, skaitytojų sutinku vis mažiau...

Jį užklumpa atvirumo valandėlė, pamiršęs kitus reikalus, jis pasivedėja tave į nuošalesnę vietelę ir leidžiasi į prisiminimus:

– Šitiek metų dirbu leidykloje... per mano rankas pereina daugybė knygų... bet ar galiu sakyti, kad skaitau? Šito aš nevadinu skaitymu... Mano tėviškėj knygų buvo nedaug, bet aš skaičiau, tada aš skaičiau iš tikrųjų... Vis galvoju, kad kai išeisiu į pensiją, grįšiu į tėviškę ir vėl imsiu skaityti kaip anksčiau. Kartkartėmis atidedu kokią knygą, sakau, šitą skaitysiu išėjęs į pensiją, tačiau paskui pagalvoju, kad vis tiek jau nebebus kaip anksčiau... Šiąnakt sapnavau sapną: buvau tėviškėj, mūsų vištidėj, ir kad ieškojau, kad ieškojau kažko vištidėj, toj pintinėj, kur vištos deda kiaušinius, ir

ką gi aš ten radau? ogi knygą, vieną iš tų knygų, kurias skaičiau vaikystėj, tai buvo pigi knygelė, apiplyšusiais puslapiais, nespalvotos graviūros nuspalvintos mano paties, pastelėmis... Žinote, vaikas būdamas skaičiau knygas pasislėpęs vištidėje...

Bandai paaiškinti jam savo atvykimo tikslą. Jis supranta viską iš pusės žodžio ir net neleidžia tau tęsti:

– Jūs irgi, jūs irgi, supainiotos „šešioliktukės", mes viską žinom, knygos prasideda ir nutrūksta, visa paskutinė mūsų leidyklos produkcija išėjo sugadinta, jūs ką nors suprantate? mes, brangusis, nė velnio nieko nesuprantam.

Jis laiko rankose šūsnį korektūrų; atsargiai padeda jas ant stalo, tarsi mažiausias krestelėjimas galėtų suardyti tipografinių ženklų tvarką.

– Leidykla pažeidžiamas organizmas, brangusis, – kalba toliau, – užtenka, kad vienoje vietoje kas nors išsiderintų, ir visa tvarka ima krikti, po mūsų kojomis atsiveria chaosas. Jūs jau man atleiskit, kai pradedu apie tai galvoti, ima suktis galva.

Jis užsidengia rankomis akis, tarytum jį persekiotų košmaras: milijardai puslapių, eilučių, žodžių, pavirtusių į dulkes, skrieja aplink jį.

– Na jau, na jau, daktare Kavedanja, neimkit į galvą, – dabar jau tau tenka jį guosti. – Tai paprasčiausias mano, skaitytojo, smalsumas... Tačiau jeigu jūs negalit nieko apie tai pasakyti...

– Mielai išklosiu viską, ką žinau, – sako redaktorius. – Paklausykit. Viskas prasidėjo tada, kai leidykloje pasirodė jaunuolis, kuris sakėsi verčiąs iš šitos, kaip ją ten...

– Lenkų?

– Oi ne, tikrai ne lenkų! Kažkokia labai sunki kalba, nedaug kas apie ją apskritai girdėjo...

– Kimerijų?

– Ir ne kimerijų, bet jau panašiau, na, kaip gi ji vadinasi? O tas vaidino didžiausią poliglotą, nebuvo kalbos, kurios jis nemokėtų, net šitą, kaip ją, kimbrų, aha, kimbrų. Taigi jis atitempia mums ta kalba parašytą knygą, storiausią, sunkiausią romaną, šitą, kaip jį ten, *Keleivį*, ne, *Keleivis* yra to kito, *Netoli Malborko*...

– Kurį parašė Tacijas Bazakbalas?

– Ne, ne Bazakbalas, jo buvo *Status šlaitas*, o čia šito...

– Ahčio?

– Va va, kaip tik jis, Ukas Ahtis.

– Bet, atleiskit, argi jis ne kimerijų autorius?

– Žinia, pirma jis buvo kimerijų, tas Ahtis; tačiau žinot, kas atsitiko: karas, pokaris, sienų perkėlimai, geležinė uždanga, žodžiu, dabar ten, kur anksčiau buvo Kimerija, yra Kimbrija, o Kimerija buvo pastumta labiau į tą pusę. Taigi ir kimerijų literatūrą perėmė kimbrai, kaip kompensaciją...

– Tai profesoriaus Galiganio hipotezė, kurią profesorius Ucis Tucis paneigia...

– Jūs tik pagalvokit, kas dedasi universitete, nesantaika tarp dviejų institutų, konkurencija tarp dviejų katedrų, du vienas kito negalintys matyti profesoriai, ir kaip Ucis Tucis galėtų sutikti, kad jo dėstomos kalbos šedevras būtų skaitomas kolegos kalba...

– Tačiau reikia pripažinti, – nenusileidi, – kad *Palinkęs prie stataus šlaito krašto* – nebaigtas romanas, netgi sakyčiau, tik pradėtas... Aš mačiau originalą...

– *Palinkęs*... Dabar jūs manęs nepainiokit, pavadinimas panašus, bet ne toks, ten kažkas su *Svaiguliu*, taip, tai Viljandžio *Svaigulys*.

– *Nebijodamas vėjo ir svaigulio*? O ką, jis išverstas? Jūs jį išleidot?

– Palaukit. Vertėjas, kažkoks Hermis Marana, iš pradžių atrodė toks, kuriam nieko neprikiši: jis atneša vertimo pavyzdį, mes

įtraukiame pavadinimą į planą, jis laiku pristato vertimą dalimis, po šimtą puslapių, susižeria avansą, mes, negaišdami laiko, pamažu atiduodame jį į spaustuvę ir renkame tekstą... Ir staiga skaitydami korektūras pastebime prieštaravimų, keistenybių... Pasikviečiam Maraną, pradedame jį klausinėti, jis painiojasi, ima pats sau prieštarauti... Mes jį priremiame prie sienos, atverčiame prieš jį originalą ir liepiame čia pat garsiai išversti teksto gabalą... Jis prisipažįsta, kad kimbrų kalbos nesupranta nė žodžio!

– O kaip vertimas, kurį jums įteikė?

– Tikrinius vardus jis paliko kimbrų kalba, ne, kimerijų, pats nebežinau, bet tekstą paėmė iš kito romano...

– Kokio romano?

– Kokio romano? – klausiame jo. O jis: lenkų romano (štai ir lenkai!), kurį parašė Tacijas Bazakbalas...

– *Netoli Malborko viensėdijos...*

– Bravo. Bet palaukit. Taip sakė jis, ir mes priėmėm už gryną pinigą; knyga jau buvo spausdinama. Viską sustabdome, keičiame titulinį lapą, viršelį. Patyrėme didžiulių nuostolių, tačiau, šiaip ar taip, kad ir koks būtų pavadinimas ir autorius, romanas buvo prieš akis, išverstas, surinktas, išspausdintas... Nenumatėme, kad spaustuvėje ir rišykloje nusikels visos senos „šešioliktukės" su klaidingu tituliniu puslapiu, jos bus pakeistos „šešioliktukėmis" su nauju tituliniu puslapiu, žodžiu, pasidarė tokia painiava, į kurią pakliuvo visos tuo metu spausdinamos naujos knygos, ištisus tiražus teko nurašyti į makulatūrą, išimti iš knygynų jau pardavinėjamas knygas...

– Nesupratau vieno dalyko: kokį romaną jūs turite galvoje? Ar apie stotį, ar apie berniuką, kuris išvyksta iš ūkio? Ar...

– Turėkit kantrybės. Tai, ką jums papasakojau, dar nieko nereiškia. Kadangi mes, suprantama, tuo ponu daugiau negalėjome pa-

sitikėti, norėjome įsitikinti savo akimis, palyginti vertimą su originalu. Ir kas gi paaiškėja? Kad tai net ne Bazakbalas, o mažai žinomo belgų autoriaus, kažkokio Bertrano Vanderveldės romanas, išverstas iš prancūzų kalbos, vadinasi... Luktelkit, tuojau parodysiu.

Kavedanja kažkur nueina ir grįžta nešinas pundeliu atšviestų lapų.

– Štai, jis vadinasi *Žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas*. Čia pirmieji prancūziško teksto puslapiai. Įsitikinkit savo akimis, pamatysit, kaip mus apmovė! Hermis Marana vertė šį skatiko nevertą romaniūkštį žodis žodin ir įbruko jį mums kaip vertimą iš kimerijų, kimbrų, lenkų...

Pasklaidai lapus rankose ir vos užmetęs akį pamatai, kad šis *Regarde en bas dans l'épaisseur des ombres*, parašytas Bertrano Vanderveldės, niekaip nesusijęs nė su vienu iš keturių romanų, kuriuos teko nutraukti. Jau žiojiesi pasakyti Kavedanjai, bet jis, norėdamas parodyti, jau traukia prie aplanko pridėtą popierių.

– Norit pažiūrėti, ką drįso atsakyti tas Marana, kai įrodėm jo apgavystę? Čia jo laiškas... – ir rodo tau pastraipą, kad perskaitytum.

„Kokią reikšmę turi autoriaus vardas ant viršelio? Mintimis persikelkime tūkstantį metų į priekį. Vienas Dievas težino, kokios mūsų epochos knygos išliks ir kokių autorių vardai dar bus prisimenami. Bus tokių knygų, kurios ir toliau garsės, tačiau bus laikomos anoniminiais kūriniais, kaip mums dabar Gilgamešo epopėja; rasis autorių, kurių vardai visada bus įžymūs, nors neišliks nė vieno jų kūrinio, kaip atsitiko Sokratui; o gal visos išlikusios knygos bus priskiriamos vienam paslaptingam autoriui, tokiam kaip Homeras".

– Matai, kokios nuostabios mintys?! – sušunka Kavedanja, paskui priduria: – Ir nuostabiausia, kad jis, ko gero, teisus...

Redaktorius kresteli galva, lyg jį būtų apsėdusi kokia mintis; truputį pakrizena, truputį padūsauja. Tą mintį tu, Skaitytojau, tikriausiai gali perskaityti jam ant kaktos. Metų metus Kavedanja praleidžia prie knygų, mato, kaip jos padaromos, žingsnelis po žingsnelio, kaip gimsta ir miršta kiekvieną dieną, ir vis dėlto tikros knygos išlieka anos, iš tų laikų, kai buvo jam tarsi kitų pasaulių pranašai. Tas pats ir su autoriais: jis turi reikalų su jais kiekvieną dieną, žino, kokios mintys juos kamuoja, mato jų neryžtingumą, egocentrizmą, pažįsta jų jautrias vietas, tačiau tikri autoriai jam visada išliks tie, kurie tebuvo vien vardas ant knygos viršelio, vienas žodis, neatsiejamas nuo knygos pavadinimo, autoriai, kurie egzistavo toje pačioje tikrovėje kaip knygos veikėjai ir paminėtos vietos, kurie vienu metu ir egzistavo, ir neegzistavo kaip tie veikėjai ir tos šalys. Autorius buvo nematomas taškas, iš kurio prasidėdavo knygos, vaiduoklių namas, požeminis tunelis, kuris jo vaikystės vištidę jungė su kitais pasauliais...

Kažkas jį pašaukia. Akimirką dvejoja, ar pasiimti atšviestus lapus, ar palikti juos tau.

– Na, žiūrėkit, čia svarbus dokumentas, jo negalima išsinešti, tai nusikaltimo medžiaga, gali prasidėti procesas dėl plagiato. Jei norite pastudijuoti, įsitaisykit štai čia, prie šio stalo, tik paskui nepamirškit man grąžinti, net jeigu aš pats pamirščiau, neduokdie, jei kur užsimestų...

Galėtum jam pasakyti, kad nesvarbu, kad ieškojai visai ne to romano, tačiau ar dėl to, kad jo dėmesys tau nėra nemalonus, ar todėl, kad daktaras Kavedanja, vis labiau susirūpinęs, jau vėl įsuktas į savo leidybinės veiklos sūkurį, tau nelieka kitos išeities, kaip imti skaityti *Žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas.*

ŽVELGIA ŽEMYN Į TIRŠTĖJANČIAS SUTEMAS

Plastikinį maišą turėjau gerokai patraukti į viršų: kraštai vos siekė Žožo kaklą, galva styrojo lauke. Galima buvo padaryti ir kitaip: pirma įkišti galvą, tačiau tai neišsprendė problemos, nes būtų netilpusios kojos. Priversti jį sulenkti kojas per kelius irgi galėjo būti išeitis, tačiau kad ir kaip stengiausi jam padėti spyriais, sustingusios kojos neklausė, o kai pagaliau pavyko, kartu susilenkė ir kojos, ir maišas, tad nešti pasidarė dar sunkiau, o galva buvo dar labiau išlindusi nei anksčiau.

– Kada pagaliau iš tikrųjų tavęs atsikratysiu, Žožo? – kalbėjau, ir kaskart, kai jį apversdavau, mano veidas atsidurdavo tiesiai prieš jo paiką veidą: širdžių ėdiko ūseliai, briliantinu sutepti plaukai, kaklaraiščio mazgas, kyšantis iš maišo tarsi iš po megztinio, sakau, megztinio, madingo tais metais, pagal kurių madą jis vis dar rengėsi. Galbūt Žožo ir per vėlai susigriebė, tokie megztiniai jau buvo beviltiškai pasenę, tačiau nuo jaunumės jis pavydėdavo taip apsirengusiems ir susišukavusiems vyrukams – nuo briliantino iki juodų lakinių batų aksominėmis nosimis; tokia išvaizda jam siejosi su sėkme, ir vieną kartą, kai ją pasiekė, ji taip apsuko jam galvą, kad jis pamiršo apsižvalgyti aplinkui ir suvokti, jog dabar tie, į kuriuos jis lygiavosi, rengiasi visiškai kitaip.

Briliantinas laikėsi gerai; netgi spaudžiant kiaušą maišo vidun, plaukų kepuraitė tebebuvo išgaubta, tik pasidalijo į tankias, išsilenkusias sruogeles. Kaklaraiščio mazgas buvo truputį nusisukęs, ir aš instinktyviu judesiu jį pataisiau, tarsi lavonas su netvarkingu kaklaraiščiu labiau kristų į akis nei tas, kurio kaklaraištis tvarkingas.

– Reikia antro maišo galvai,– pasakė Bernadeta, ir aš dar kartą turėjau pripažinti, kad ši mergina protingesnė, nei galėtum tikėtis, turint omeny jos socialinę padėtį.

Bėda tik, kad antro didelio plastikinio maišo mes niekur neradome. Turėjome tik vieną oranžinės spalvos maišelį, skirtą virtuvės atliekoms, kuris puikiai tiko paslėpti galvai, tačiau neslėpė to, kas buvo atpažįstama kaip žmogaus kūnas, supakuotas į didesnį maišą, o galva – į mažesnį.

Šiaip ar taip, iki ryto turėjome atsikratyti Žožo, juolab kad tame požemyje negalėjome ilgiau užtrukti, jau dvi valandas vežiojome jį tarsi gyvą, lyg trečią keleivį mano automobilyje atkeliamu viršum, ir per daug žmonių mus galėjo įsidėmėti. Kad ir tiedu policininkai su dviračiais; jie tyliai tyliai prisiartino prie mūsų ir sustoję įsistebeilijo į mus kaip tik tuo metu, kai ketinome jį tėkšti į upę (prieš akimirką Bersi tiltas atrodė tuštutėlis), tad mudu su Bernadeta puolėme plekšnoti jam per nugarą, o aš, pasilenkęs prie Žožo, kurio galva buvo susmukusi, o rankos nukarusios per turėklą, riktelėjau:

– Išvemk, *mon vieux*[4], ir dūšią, gal išsiblaivysi!

Ir prilaikydami dviese, užsimetę jo rankas sau ant pečių, nutempiam jį iki automobilio. Tuo metu lavono viduriuose besikaupiančios dujos triukšmingai išsiveržia lauk; policininkai nusi-

[4] Bičiuli (*pranc.*).

kvatoja. Pamaniau, kad mirusio Žožo būdas, turint galvoje jo nepriekaištingas manieras, visai kitoks; gyvas būdamas jis nė už ką nesutiktų taip kilniaširdiškai pagelbėti dviems draugams, kuriems grėsė giljotina už jo nužudymą.

Taigi mes ėmėme ieškoti plastikinio maišo ir kanistro benzino, ir dar mums reikėjo susirasti vietą. Atrodo, neįmanomas dalykas: tokiame Paryžiaus metro gali gaišti valandų valandas veltui ieškodamas tinkamos vietos lavono deginimui.

– Ar Fontenblo nėra kokio miško? – paleisdamas automobilio variklį klausiu vėl šalia manęs įsitaisiusios Bernadetos, – nagi, rodyk kelią, tu juk išmanai tokius dalykus.

Ir mąstau, kad galbūt tuo metu, kai saulė nudažys dangų pilkšvai, mes jau grįšime į miestą kartu su virtine sunkvežimių, gabenančių daržoves, ir tik dvokianti svilėsių krūvelė miško retmėje tarp skroblų primins Žožo, taigi ir mano praeitį, – sakau, primins, nes šįkart, manau, pavyks save įtikinti, kad visos mano praeitys buvo sudegintos ir užmirštos, tarsi jų niekada ir nebuvo.

Kiek kartų pastebėjęs, kad praeitis ima mane slėgti, kad per daug žmonių mano turį su manimi nesuvestų sąskaitų, piniginių ir moralinių, pavyzdžiui, taip atsitiko Makao mieste su „Nefrito sodo“ merginų tėvais, imu juos kaip pavyzdį, nes nėra nieko blogiau už kinų giminaičius, kurių niekaip negali atsikratyti: samdydamas merginas, visada aiškiai išdėstydavau sąlygas ir joms, ir jų šeimoms, be to, mokėjau grynais, kad tik nematyčiau jų nuolat sugrįžtančių, tų liesų motinų ir tėvų, mūvinčių baltomis kojinėmis, nešinų kvapnaus bambuko krepšiais su žuvimi, sutrikusiais veidais, lyg jie būtų atvykę iš kaimo, nors visi gyveno uosto rajone, – žodžiu, kiek kartų, kai praeitis imdavo mane nepakeliamai slėgti, aš įtikėdavau, kad galiu vienu užsimojimu viską užrišti: pakeisti amatą, žmoną, miestą, žemyną – vieną žemyną po

kito, kol apkeliausiu aplink pasaulį, – įpročius, draugus, verslą, klientūrą. Aš klydau, bet kai tai suvokiau, jau buvo per vėlu.

Kadangi šitaip gyvendamas aš tik kroviau sau už nugaros vieną praeitį ant kitos, jas, tas praeitis, dauginau, ir jeigu jau vienas gyvenimas man išeidavo perdėm tirštas ir šakotas ir painus, kad galėčiau jį visąlaik tampytis su savim, įsivaizduokime daugybę gyvenimų, kai kiekvienas iš jų turi savo praeitį ir dar kitų gyvenimų praeitis, nuolat besimezgančias vienas su kitomis. Ir kaskart pradėdamas iš naujo vis kartodavau: koks palengvėjimas, atsuku skaitiklį ant nulio, perbraukiu kempine lentą, bet man atvykus į naują kraštą, jau kitą dieną tas nulis būdavo pavirtęs skaičiumi iš tiek skaitmenų, kad net netilpdavo į skaitiklį ir užimdavo visą lentą – žmonės, vietos, simpatijos, antipatijos, klaidingi ėjimai. Kaip ir tą naktį, kai ieškojome tinkamos vietos sudeginti Žožo, žibintų šviesomis naršydami tarp medžių kamienų ir uolų, ir kai Bernadeta, rodydama į prietaisus, pareiškė:

– Tik nesakyk, kad likom be benzino.

Tai buvo tiesa. Rūpindamasis viskuo, pamiršau įsipilti benzino, ir dabar mums grėsė pavojus, kad automobilis sustos toli nuo gyvenamos vietos kaip tik tuo metu, kai degalinės neveikia. Laimei, dar nebuvome pradėję deginti Žožo: kas būtų, jei įstrigtume netoli laužo? Negalėtume pasprukti net pėstute – juk nepaliksi tokio lengvai atpažįstamo automobilio kaip maniškis. Žodžiu, mums neliko nieko kita, tik supilti į baką kanistrą benzino, kuriuo ketinome suvilgyti mėlynąjį Žožo kostiumą bei šilkinius marškinius su inicialais, ir kuo skubiau grįžti į miestą, sukant galvą, kaip dar būtų galima juo atsikratyti.

Galiu pasigirti, kad iš visų istorijų, į kurias buvau įklimpęs, visada išsikapstydavau pats: iš visų laimių ir iš nelaimių. Praeitis – nelyg auganti kaspinuotis, susirangęs mano viduje ir nepa-

žeidžiamas, nepaisant mano pastangų išversti vidurius visuose angliško ar turkiško stiliaus tualetuose, kalėjimų kibiruose ar ligoninių basonuose ar laikinose šikduobėse ar tiesiog krūmuose, pirma gerai apsižiūrėjus, kad iš ten neiššoktų kokia gyvatė, kaip anąkart Venesueloje. Savo praeities negali pakeisti, kaip negali pasikeisti vardo; kad ir kiek turėjau pasų su vardais, kurių jau nė neprisimenu, visi mane per amžius vadino Ruedžiu Šveicaru: kad ir kur važiuočiau, kad ir kaip prisistatyčiau, visada atsiranda bent vienas, kuris žino, kas aš toks ir ką esu padaręs, nors per daugelį metų mano išvaizda labai pasikeitė, ypač po to, kai kiaušas nupliko ir pagelto kaip greipfrutas, ir tai atsitiko per šiltinės epidemiją *Stjärnos* laive, kai dėl mūsų gabenamo krovinio negalėjome priartėti prie kranto ir net išsikviesti pagalbos per radijo ryšį.

Iš visų tų istorijų galima padaryti išvadą, kad kieno nors nugyventas gyvenimas yra vienas ir vienintelis, vienodas ir vientisas kaip veltinė antklodė, kurioje negali išskirti pavienių audimo siūlų. Tad jei man kartais tenka stabtelėti ties kokia nereikšminga nereikšmingos dienos detale, pavyzdžiui, pas mane apsilanko ceilonietis, kuris siūlo pirkti ką tik gimusius krokodiliukus cinko vonelėje, galiu būti tikras, kad net šiame paprasčiausiame buitiniame epizode telpa visa tai, ką esu išgyvenęs, visa mano praeitis, daugybė praeičių, kurių veltui stengiausi atsikratyti, gyvenimai, kurie galiausiai susilieja į vieną visa apimantį gyvenimą, mano gyvenimą, besitęsiantį net šioje vietoje, kurios nusprendžiau daugiau niekada nepalikti, šiame namelyje su sodu Paryžiaus priemiestyje, kur įkūriau atogrąžinių žuvų veisyklą, taigi atsidėjau ramiam verslui, įpareigojančiam mane gyventi kaip niekada sėsliai, nes žuvų negali nė dienai palikti be priežiūros, o su moterimis mano amžiuje taip pat leidžiama turėti teisę nesivelti į naujas istorijas.

Su Bernadeta atsitiko visiškai kitaip; galiu pasakyti, kad dėl jos aš nė kiek nesuklydau: vos tik sužinojęs, kad Žožo atvyko į Paryžių ir seka mano pėdomis, nedelsdamas ėmiau sekti jo pėdomis. Taip atradau Bernadetą, ir sugebėjau palenkti ją savo pusėn, paskui, jam nieko neįtariant, mudu suplanavome užpuolimą. Reikiamu momentu aš atitraukiau užuolaidą, ir pirmas dalykas, kuris man krito į akis po daugelio mudviejų išsiskyrimo metų, buvo didžiulis plaukuotas jo užpakalis, judantis pirmyn atgal, suspaustas baltų jos kelių; paskui tvarkingai sušukuotas pakaušis ant pagalvės greta truputį pablyškusio jos veido, kuris pasislinko per devyniasdešimt laipsnių, palikdamas man vietos smūgiui. Viskas įvyko labai greitai ir švariai, jam net nebuvo kada pasukti galvos ir atpažinti mane, sužinoti, kas drįso sugadinti jam puotą, galbūt jis net nepastebėjo perėjęs sieną, skiriančią gyvųjų pragarą nuo mirusiųjų pragaro.

Geriau jau šitaip: vėl pamatyti jo veidą tik po jo mirties.

– Partija baigta, senas niekše, – dingtelėjo mintis, kurią ištariau beveik meiliu balsu. Tuo tarpu Bernadeta jį, kaip ir pridera, rengė visais drabužiais, taip pat ir juodais lakiniais batais aksominėmis nosimis, nes turėjome tempte ištempti jį lauk, neva jis toks nusitašęs, kad nesilaiko ant kojų. Ir aš prisiminiau mūsų pirmąjį susitikimą prieš daugelį metų Čikagoje, galiniame senės Mikonikos parduotuvės kambaryje, prikrautame Sokrato biustų, kai suvokiau, kad pinigus, gautus iš draudimo už tyčinį padegimą, investavau į jo surūdijusius žaidimų automatus ir kad jis kartu su šia sena paralitike ir nimfomane vedžioja mane už nosies. Dar vakar, žvelgdamas nuo kopų į užšalusį ežerą, mėgavausi laisve, kurios skonio jau seniai nebuvau jutęs, bet per dvidešimt keturias valandas erdvė aplink mane vėl pradėjo trauktis ir viskas buvo sprendžiama dvokiančių namų bloke tarp graikų ir lenkų kvar-

talų. Tokių posūkių mano gyvenime buvo daugybė ir į vieną, ir į kitą pusę, tačiau būtent nuo tada ėmiau ieškoti progos jam atkeršyti, būtent nuo tada mano pralaimėjimų sąrašas nesiliovė ilgėjęs. Net dabar, kai lavono kvapas ėmė prasimušti pro šleikštų jo odekolono kvapą, aš suvokiau, kad partija dar nebaigta, kad miręs Žožo gali dar kartą mane sužlugdyti, kaip sužlugdė daugybę kartų būdamas gyvas.

Vienu kartu iškeliu į paviršių per daug istorijų, nes noriu, kad būtų jaučiama, jog šalia šio pasakojimo knibždėte knibžda kitų istorijų, kurias galėčiau pasakoti ir galbūt papasakosiu, o gal jau esu kada pasakojęs, visa erdvė pilna istorijų, kurios tikriausiai yra ne kas kita, kaip mano gyvenimo laikas, kuriame, kaip ir erdvėje, galima judėti visomis kryptimis, nuolat susiduriant su istorijomis – jei norėtum jas papasakoti, tektų pirma pasakoti kitas, taigi kad ir koks laiko ar vietos pradinis taškas būtų pasirinktas, visur pasakojamosios medžiagos bus per akis. Be to, žvelgdamas iš šalies į visa tai, ką palieku už pagrindinio pasakojimo, matau lyg iš visų pusių plytinčią girią, tokią tankią, kad per ją neprasiskverbia nė šviesos spindulėlis, kitaip tariant, likusi medžiaga kur kas gausesnė nei ta, kurią šįkart iškėliau į pirmą planą, todėl gali būti, kad kas nors, sekantis mano pasakojimą, pasijus šiek tiek apviltas, matydamas, jog pagrindinė vaga išsišakoja į mažus upeliukus ir jį pasiekia tik tolimi svarbiausių faktų aidai ir vos įžiūrimi atšvaitai, tačiau gali būti, kad kaip tik tokio poveikio siekiau pradėdamas pasakoti, arba, tarkim, bandau taikyti kaip tik tokią meninę pasakojimo priemonę, o gal laikausi santūrumo, todėl neišnaudoju visų pasakojimo galimybių.

Ir tai, kaip pamatysime toliau, rodo tikrąją pasakojimo vertę, svarią ir nekintamą, nes jeigu aš, tarkim, turėčiau tik vieną istoriją, kurią galėčiau papasakoti, imčiau be saiko pliurpti tą patį per

tą patį norėdamas kuo geriau ją atskleisti, kol galiausiai sugadinčiau visą reikalą, o turėdamas savo žinioje praktiškai neišsenkamas pasakojamosios medžiagos atsargas galiu protingai ir neskubėdamas jomis naudotis, neslėpdamas net šiokio tokio pasidygėjimo ir leisdamas sau prabangą ilgiau stabtelėti prie antraeilių epizodų ir nereikšmingų detalių.

Kaskart sugirgždėjus varteliams – aš būnu stoginėje su baseinėliais sodo gilumoje, – klausiu savęs, iš kurios praeities būsiąs šis žmogus, atvykęs net čia manęs ieškoti: galbūt viso labo iš vakarykštės praeities ir iš to paties priemiesčio, jeigu tai kiemsargis, žemaūgis arabas, kuris kasmet spalį pradeda vaikščioti po namus su naujametiniais sveikinimų lapeliais ir prašinėti arbatpinigių, nes, girdi, gruodžio mėnesio arbatpinigius jo kolegos susišluoją sau į kišenę ir jam nepalieką nė grašio, – bet gali būti ir iš tolimesnių praeičių, kurios lipa seniui Ruedžiui ant kulnų ir aptinka vartelius aklagatvyje: Valė kontrabandininkai, Katangos prekijai, Fulchensijaus Batistos laikų krupjė iš Varadero kazino.

Bernadeta nebuvo susijusi nė su viena iš mano praeičių; apie senas mano ir Žožo sąskaitas, kurios privertė mane tokiu būdu su juo susidoroti, ji nieko nenutuokė, galbūt manė, kad aš taip padariau dėl jos, dėl to, ką ji man buvo pasakojusi apie gyvenimą, kurį gyventi ją verčia Žožo. Ir, suprantama, dėl pinigų, kurie buvo nemenki, nors kol kas negalėjau pasakyti, kad juos jau turiu kišenėje. Mus suvienijo bendras reikalas. Bernadeta – tokia mergina, kuri iš pusės žodžio supranta kas ir kaip: arba mes išsisuksim abu iš šitos kebeknės, arba abu įklimpsim. Tačiau Bernadetos galvoje, be abejo, buvo ir kita mintis: jeigu tokia mergina kaip ji nori išgyventi šiame pasaulyje, ji turi turėti į ką atsiremti, į ką nors, išmanantį jos darbą; ir ji paprašė manęs išvaduoti ją nuo Žožo tik dėl to, kad nori pastatyti mane į jo vietą. Panašių istorijų mano

praeityje yra buvę net per daug ir nė viena iš jų man neatnešė naudos; todėl mečiau tą užsiėmimą ir nenorėjau daugiau prie jo grįžti.

Taigi mūsų trijulė – jis, tvarkingai aprengtas ir kaip niekur nieko sėdintis ant užpakalinės automobilio sėdynės, ir ji, sėdinti priekyje šalia manęs ir atgal ištiesta ranka jį prilaikanti – buvo pradedanti naktinius pasivažinėjimus, ir aš jau bandžiau pajudėti į priekį, tik staiga ji švysteli kairę koją per bėgį ir užmeta ją ant mano dešinės šlaunies.

– Bernadeta! – aikteliu. – Ką darai? Argi dabar laikas?

Ji paaiškina, kad įsiverždamas į kambarį aš sutrukdžiau jai tokiu momentu, kai nebuvo galima trukdyti; nesvarbu, su vienu, ar su kitu, tačiau ji turėjo tęsti kaip tik nuo to momento ir atlikti iki galo. Kalbėdama viena ranka laikė numirėlį, kita sagstė man kelnes – viskas vyko toje mašinytėje, į kurią buvo susigrūdusi mūsų trijulė, Sen Antuano priemiesčio stovėjimo aikštelėje. Mikliai darbuodamasi savo, turiu pripažinti, dailiomis kojomis, ji įsitaiso raitomis man ant kelių, ir aš imu beveik dusti jos krūtinėje tarsi sniego griūty. Žožo vis krinta ant mūsų, tačiau ji spėja laiku jį atstumti, jos veidas atsiduria per kelis centimetrus nuo numirėlio veido, kuris dėbso į ją neužspaustų akių baltymais. Na, o aš, taip netikėtai užkluptas, kai mano kūnas labiau linkęs paklusti jai nei mano įbaugintai sielai, juolab kad jam nereikia nė judėti, nes tuo rūpinasi ji, taigi aš tuo momentu suprantu, kad tai, ką mes darome – ritualas, kuriam ji teikia ypatingą reikšmę, ritualas, lydimas numirėlio žvilgsnio, ir aš pajuntu, kaip švelnūs minkštutėliai gniaužtai susispaudžia ir jau nebegaliu pabėgti.

„Tu klysti, mergaite, – būčiau norėjęs jai pasakyti, – šis numirėlis miręs dėl kitos istorijos, ne taviškės, dėl vienos istorijos, kuri dar nesibaigė". Būčiau norėjęs jai pasakyti, kad toje dar nesibaigusioje istorijoje tarp manęs ir Žožo yra kita moteris, ir jei aš dar

tebešokinėju nuo vienos istorijos prie kitos, tai tik todėl, kad vis dar sukinėjuosi aplink ir bandau nuo jos pabėgti, kaip ir pirmą pabėgimo dieną, vos tik sužinojau, kad ta moteris ir Žožo susimetė į krūvą, norėdami mane sužlugdyti. Tai istorija, kurią anksčiau ar vėliau vis tiek papasakosiu, tačiau tarp visų kitų, neteikdamas jai didesnės svarbos nei kuriai kitai ir kaip nors ypatingai neįsijausdamas, o tik mėgaudamasis malonumu pasakoti ir prisiminti, kadangi net blogio prisiminimas gali būti malonus, kai tas blogis atmieštas, nesakau, kad gėriu, bet įvairove, kaita, polėkiu, apskritai tuo, ką irgi galiu pavadinti gėriu, o tai malonumas pažvelgti į įvykius iš šalies ir papasakoti juos taip, lyg viskas jau būtų praeityje.

– Ši istorija taip pat bus graži papasakoti, kai iš jos išsikapstysime, – kalbėjau Bernadetai lipdamas į liftą su Žožo plastikiniame maiše. Ketinome jį numesti iš viršutinio aukšto terasos į apačioje esantį ankštą kiemelį, kur rytoj kas nors jį radęs pamanys apie savižudybę ar netyčinę vagies žūtį. O jeigu kas nors įliptų į liftą viduriniame aukšte ir pamatytų mus su maišu? Pasakyčiau, kad kažkas vėl iškvietė liftą, kai jau buvau belipąs iš jo su šiukšlėmis apačioje. Jau greitai iš tikrųjų švis.

– Tu sugebi numatyti visas įmanomas situacijas, – sako Bernadeta.

O kaipgi kitaip būčiau galėjęs išsisukti, norėjau jai pasakyti, šitiek metų priverstas saugotis Žožo šutvės, kuri turėjo savo žmones visuose stambiausiuose centruose. Bet tada būčiau turėjęs atskleisti visus Žožo ir tos kitos moters veiklos užkulisius, o jie niekada neatsisakė minties priversti mane atlyginti nuostolius, neva patirtus dėl mano kaltės, neatsisakė minties užkabinti man ant kaklo tą išpirkų grandinę, kuri iki šiol verčia mane naktinėti ieškant vietos senam draugužiui plastikiniame maiše.

Apie ceilonietį irgi pagalvojau, kad jis čia atėjo ne šiaip sau.

– Man nereikia krokodilų, *jeune homme*[5], – tariau jam. – Eik į zoologijos sodą, aš imu kitas prekes, aprūpinu parduotuves centre, prekiauju kambariniais akvariumais, egzotinėmis žuvimis, daugių daugiausia vėžliais. Kartais manęs prašo iguanų, bet aš jų nelaikau, – per daug lepios.

Vaikinas – gal kokių aštuoniolikos metų – nesitraukė, jo ūsai ir antakiai panėšėjo į juodas plunksnas ant apelsinų spalvos skruostų.

– Kas tave siuntė? Sakyk, man įdomu – paklausiau jo, nes kai turiu reikalų su kuo nors iš Pietryčių Azijos, visada imu įtarinėti ir visada pamatuotai.

– Panelė Sibilė, – atsako jis.

– Ką bendra turi mano dukra ir krokodilai?! – šūkteliu, nes nors ji jau senokai gyvena savarankiškai, bet gavęs apie ją kokią žinią kaskart sunerimstu. Nežinau kodėl, bet kai pagalvodavau apie vaikus, visada pajusdavau kažkokią graužatį.

Taip sužinau, kad vienoje Kliši aikštės *boîte*[6] Sibilė atlieka numerį su kaimanais; man tai iškart sukėlė tokį pasibjaurėjimą, kad daugiau smulkmenų neklausinėjau. Žinojau, kad ji dirba naktiniuose baruose, bet, man regis, pasirodyti scenoje su krokodilu – blogiausia vienintelės dukters ateitis, kurios galėtų linkėti sau tėvas, bent jau toks kaip aš, kuris buvo auklėjamas protestantiškai.

– Kaip vadinasi tas baras? – klausiu įniršęs. – Būtinai noriu nueiti ten žvilgtelėti.

Jis paduoda man reklaminį lapelį ir staiga mano nugarą išpila šaltas prakaitas, nes pavadinimas „Naujoji Titanija“ man pažįstamas, net pernelyg pažįstamas, nors ir susijęs su prisiminimais iš kitos žemės rutulio pusės.

[5] Jaunuoli (*pranc.*).
[6] Užeiga, skylė, smuklė (*pranc.*).

– Kas jam vadovauja? – klausiu. – Taip, kas valdytojas, šeimininkas?

– A, jūs turite galvoje ponią Tataresku... – ir paima į rankas cinkuotą dubenį, norėdamas išsinešti krokodiliukus.

Sustingusiu žvilgsniu sekiau, kaip juda žali žvynai, letenos, uodegos, kaip žiojasi nasrai, ir jaučiausi taip, lyg man kas būtų tvojęs vėzdu galvon: ausyse girdėjosi tik duslus spengimas, gaudesys, švilpimas iš anapus, vos tik jis ištarė vardą tos moters, iš kurios niokojančios įtakos kadaise sugebėjau išvaduoti Sibilę ir, paslėpęs mūsų pėdsakus už dviejų vandenynų, sukūriau merginai ir sau ramų, tylų gyvenimą. Viskas perniek: Vlada rado savo dukterį ir per Sibilę vėl mane laikė savo rankose, naudodamasi tik jai būdinga galia sužadinti many aršiausią priešiškumą ir nepaaiškinamą trauką. Štai ji ir siuntė man žinią, iš kurios galėjau ją atpažinti: tas roplių šėlsmas turėjo man priminti, kad blogis jai yra vienintelis svarbiausias dalykas, kad pasaulis – krokodilų pilnas šulinys, iš kurio negalėsiu pabėgti.

Taip pat žiūrėjau persisvėręs per terasą į to apsilaupiusio kiemo gilumą. Dangus jau šviesėjo, bet ten, apačioje, vis dar tvyrojo tiršta tamsa, ir aš vos galėjau įžiūrėti tik tą netaisyklingą dėmę, kuria tapo Žožo po to, kai nusirito į tuštumą išskleistais tarsi sparnai švarko skvernais ir poškėdamas lyg patranka susitratino visus kaulus.

Plastikinis maišas liko mano rankose. Galėjome jį ten ir palikti, tačiau Bernadeta baiminosi, kad suradus maišą bus galima išsiaiškinti, kaip viskas įvyko, todėl geriau jį išsinešti ir sunaikinti.

Apatiniame aukšte atsidarė lifto durys ir priešais mus išdygo trys vyrai susikišę rankas į kišenes.

– Sveika, Bernadeta.

– Sveiki.

Man nepatiko, kad ji juos pažįsta; juolab kad jų rengimosi stilius, nors ir naujoviškesnis nei Žožo, rodė savotišką jų giminystę.

– Ką neši tame maiše? Parodyk, – paliepia stambiausias iš trijulės.

– Gali pažiūrėt. Tuščias, – sakau ramiu balsu.

Jis kyšteli vidun ranką.

– O čia kas? – ir ištraukia juodą lakinį batą aksomine nosimi.

VI

Šioje vietoje baigiasi atšviesti puslapiai, bet dabar tau rūpi tik skaityti toliau. Kažkur juk turi būti visa knyga. Tavo akys naršo aplinkui jos ieškodamos, bet greitai nusivilia; šioje įstaigoje knygos kaip žaliava, kaip atsarginės dalys, kaip sankabos, kurias reikia išardyti ir vėl surinkti. Dabar supranti, kodėl Liudmila atsisakė sekti tau iš paskos; tave apima baimė, kad tu taip pat perėjai į „kitą pusę" ir praradai tą išskirtinį santykį su knyga, kurį turi tik skaitytojas: parašytą tekstą laikyti kažkuo, kas baigta ir neliečiama, kur jau nieko nei pridėsi, nei atimsi. Bet tave palaiko tikėjimas, kad Kavedanja ir toliau puoselėja tyro skaitymo galimybę net ir šioje aplinkoje.

Štai už stiklinių pertvarų pasirodo ir pagyvenęs redaktorius. Čiupk jį už rankovės, pasakyk, kad nori toliau skaityti *Žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas*.

– O kas žino, kur ji pasidėjo... Visi Maranos bylos popieriai dingo. Visi mašinraščiai, originalai kimbrų, lenkų, prancūzų kalbomis. Dingo pats, o su juo po dienos kitos dingo ir visi popieriai.

– Ir nieko daugiau apie jį negirdėjote?

– Kurgi ne, parašė... Gavome krūvą laiškų. Visi tie paistalai nei į tvorą, nei į mietą... Nepradėsiu čia pasakoti, nes pats juose nesusigaudau. Prireiktų kelių valandų visai korespondencijai perskaityti.

– Ar galėčiau žvilgtelėti?

Matydamas, kad atkakliai kapstaisi gilyn, Kavedanja leidžia atnešti tau iš archyvo dosjė su užrašu „dr. Marana Hermis".

– Ar turite šiek tiek laisvo laiko? Gerai, sėskit čia ir skaitykit. Paskui man pasakysit, ką apie tai manote. Kas žino, gal jūs čia ką nors ir suprasit.

Rašydamas Kavedanjai Marana visada turi kokių praktinių sumetimų: teisinasi dėl vertimo vėlavimo, kaulija avanso, praneša apie naujas knygas, išleistas užsienyje, kad šios neliktų nepastebėtos. Tačiau tarp įprastinių biurokratinės korespondencijos temų atsiranda intrigų, sąmokslų, paslapčių, užuominų ir, norėdamas tas užuominas paaiškinti arba paaiškinti, kodėl nenori pasakyti daugiau, Marana galiausiai leidžiasi į vis painesnius ir beprotiškesnius išvedžiojimus.

Laiškai datuojami iš vietų, išsibarsčiusių penkiuose žemynuose, bet atrodo, kad siuntėjas niekada nesinaudoja įprasto pašto paslaugomis, o renkasi atsitiktinius kurjerius, kurie juos išleidžia kitur, todėl pašto ženklai ant voko neatitinka išleidimo vietos. Chronologija taip pat miglota: kai kuriuose laiškuose minimi ankstesni laiškai, kurie, pasirodo, datuoti vėlesne data; kituose žadama vėliau atsiųsti patikslinimus, bet jie atsiranda puslapiuose, datuotuose savaite anksčiau.

Paskutinieji laiškai siųsti iš Juodojo Kalno – kiek galima spręsti, taip vadinasi kaimas, esantis kažkur Pietų Amerikoje; tačiau kur tiksliai jis yra, ar įsiropštęs į Andų grandinę, ar pasislėpęs Orinoko giriose, iš prieštaringų įspūdžių, kuriuos kelia šykščios kraštovaizdžio detalės, suprasti neįmanoma. Laiškas, kurį dabar žiūrinėji, atrodo kaip normalus kanceliarinis raštas: bet iš kur, po velnių, pabaigoje atsiranda leidykla, leidžianti knygas kimerijų

kalba? Ir jeigu tie leidiniai skirti ribotai kimerijų emigrantų abiejose Amerikose rinkai, kaip jie gali spausdinti *naujienų* vertimus į kimerijų kalbą tarptautiniu mastu labiausiai vertinamų autorių, turėdami *išskirtines teises* į kūrybos spausdinimą net jų gimtąja kalba. Aišku viena: Hermis Marana, kuris, atrodo, tapo jų vadybininku, siūlo Kavedanjai įsigyti naują, ilgai lauktą žymaus airių rašytojo Silo Flanerio romaną *Susimazgiusių linijų tinkle.*

O kitas laiškas, vėlgi iš to paties Juodojo Kalno, rašytas pakylėtu, įkvėptu tonu: atpasakojant, rodos, vietinę legendą, čia kalbama apie seną indėną, vadinamą Pasakojimų tėvu, ilgaamžį, kurio metų jau niekas neatmena, aklą ir neraštingą, be perstojo pasakojantį istorijas, kurių veiksmas vyksta jam visiškai nepažįstamuose kraštuose ir laikuose. Neįprastas reiškinys pritraukė į tą vietą antropologų ir parapsichologų ekspedicijų: buvo išaiškinta, kad daugelis garsių autorių romanų, keletą metų prieš jiems išeinant, buvo žodis žodin papasakoti prikimusiu Pasakojimų tėvo balsu. Kai kas mano, kad senasis indėnas esąs visuotinis pasakojamosios medžiagos šaltinis, pirminė magma, nuo kurios atsišakoja kiekvieno rašytojo individuali raiška; kitiems jis rodosi aiškiaregis, kuris, valgydamas tam tikrus haliucinacijas sukeliančius grybus, geba prasiskverbti į stipriausio temperamento vizionierių vidinį pasaulį ir pagauti jų psichikos bangas; dar kiti mano, kad jis būsiąs ne tik Aleksandras Diuma ir Džeimsas Džoisas, bet ir reinkarnavęsis Homeras, *Tūkstančio ir vienos nakties, Popol Vuh*[7] autorius; tačiau pasigirsta prieštaraujančių balsų, esą Homerui visai nebūtina persikūnyti, nes jis niekada nebuvo miręs, o gyveno ir kūrė per amžius: be dviejų paprastai jam

[7] Amerikos indėnų genties kičių šventraštis, XVI a. istorinis mitologinis epas. Kičiai – majų palikuonys, viduramžiais jie buvo sukūrę savo valstybę.

priskiriamų poemų, jis yra sukūręs didesnę dalį visų garsiausių užrašytų pasakojimų. Hermis Marana prikiša diktofoną prie olos, kurioje slepiasi senis, angos...

Tačiau iš ankstesnio laiško, šįkart rašyto Niujorke, atrodytų, kad priežastis, dėl kurios leidykla atmetė Maranos pasiūlymus, visiškai kita:

„Kaip matote iš pašto antspaudo, OEPHLW būstinė yra įsikūrusi senajame Volstryte. Nuo tada, kai verslo pasaulis apleido šiuos didingus pastatus, jų išvaizda, dėl anglų bankų įtakos primenanti bažnyčią, tapo kaip niekada niūri. Skambinu prie durų. ‚Čia Hermis. Atnešiau Flanerio romano pradžią.' Jie ilgokai manęs laukė, nuo tada, kai išsiunčiau telegramą iš Šveicarijos, kad įtikinau seną trilerių autorių atiduoti man pradžią romano, kurio jis nesugebėjo tęsti ir kurį mūsų kompiuteriai galės lengvai pabaigti, mat jie užprogramuoti kruopščiai išlaikyti visus teksto elementus, atsižvelgiant į stilistinius ir prasminius autoriaus modelius."

Nugabenti šiuos puslapius į Niujorką buvo nelengva, jeigu tikėsime, ką pagautas nuotykių ieškotojo įkvėpimo rašo Marana iš juodosios Afrikos sostinės:

„...Lėktuvas, pasinėręs į purius grietininius debesis, skraidino mus tolyn, aš buvau įsigilinęs į Silo Flanerio romaną *Susimazgiusių linijų tinkle*, tą brangųjį rankraštį, kurį troško įsigyti viso pasaulio leidyklos ir kurį aš sėkmingai nugvelbiau iš paties autoriaus. Ir štai ant mano akinių kojelės nusileidžia trumpavamzdžio automato tūta.

Ginkluotų vaikinų būrys užėmė lėktuvą; tvyro nemalonus prakaito kvapas; iškart sumoju, kad svarbiausias pagrobimo tikslas – atimti iš manęs rankraštį. Tie jaunuoliai neabejotinai priklauso

APO, tačiau paskutiniųjų šaukimų kovotojų aš visiškai nepažįstu; iš niūrių, apžėlusių veidų ir jų pasitikėjimo savimi dar negaliu spręsti, kuriam judėjimo sparnui jie priklauso.

Neketinu smulkiai pasakoti mūsų lėktuvo beprasmių klajonių, kai kursas nuolat krypo nuo vieno kontrolinio bokšto prie kito, nes joks oro uostas nebuvo pasirengęs mūsų priimti. Galiausiai prezidentas Butamataris, humanistinės pakraipos diktatorius, leido nutupdyti baigiantį degalus lėktuvą šalutiniuose savo oro uosto takuose, kurie pranyksta brūzgynuose, ir ėmėsi tarpininko vaidmens derybose tarp ekstremistų būrio ir įbaugintų aukščiausios valdžios kanceliarijų. Mums, įkaitams, dienos tame cinkuotame angare vidury dulkėtos dykros slenka lėtai ir tingiai. Melsvai juodi grifai baksnoja snapais žemę ir traukia sliekus".

Kad tarp Maranos ir APO plėšikų yra kažkoks ryšys, galima suprasti iš to, kaip jis juos apšaukia, vos tik susiduria akis į akį:

– Grįžkit namo, pienburniai, ir pasakykit savo šefui, kad kitąkart atsiųstų rimtesnius žvalgus, jei jau taip nori papildyti savo bibliografiją...

Jie spokso į mane lyg užklupti iš netyčių mieguisti, sloguojantys budeliai. Ši sekta, garbinanti slaptas knygas ir jų ieškanti, galiausiai perėjo į vaikiščių rankas, kurie teturi miglotą supratimą apie savo misiją.

– O kas tu toks? – klausia jie manęs.

Išgirdę mano vardą, sustingsta. Organizacijos naujokai negalėjo pažinoti manęs asmeniškai ir apie mane buvo girdėję tik paskalas, skleidžiamas po mano pašalinimo: dvilypis, trilypis ar keturlypis agentas, nežinia kam ir ką dirbąs. Niekas nežino, kad mano įkurta Apokrifinės valdžios organizacija „Šviesos sparnas", „Tamsos sparnas" buvo prasminga tol, kol mano įpėdinis neleido įsigalėti joje nepatikimiems guru.

– Prisipažink, juk pamanei, kad mes priklausom „Šviesos sparnui“... – sako jie. – Įsidėk į galvą, mes esam iš „Tamsos sparno“ ir nepakliūsim į tavo spąstus!

Man to užteko. Aš tik gūžtelėjau pečiais ir nusišypsojau. Koks skirtumas – „Šviesos“ ar „Tamsos sparnas“ – ir vieniems, ir kitiems aš buvau išdavikas, kurį reikia pašalinti, bet čia jie jau nieko negali man padaryti, nes prezidentas Butamataris, kuris garantuoja jiems prieglobstį, pats ėmėsi mane ginti...

Ir vis dėlto – kodėl APO plėšikai panoro gauti tą rankraštį? Sklaidai lapus, ieškodamas atsakymo, tačiau aptinki tik Maranos savigyrą: jis priskiria sau nuopelną, jog buvo pasiektas diplomatinis susitarimas, pagal kurį Butamataris, nuginklavęs gaują ir gavęs Flanerio rankraštį, tikrai grąžins jį autoriui, mainais gaudamas iš jo pažadą parašyti dinastinį romaną, kuriame būtų pateisinamas vado karūnavimas imperatoriumi ir jo aneksiniai siekiai kaimyninių teritorijų atžvilgiu.

„Aš pasiūliau susitarimo formuluotę ir vadovavau derybų eigai. Po to, kai pasisakiau atstovaująs agentūrai ‚Merkurijus ir mūzos‘, kuri reklamos tikslams panaudoja literatūros ir filosofijos veikalus, reikalai pakrypo į gerąją pusę. Įgijęs afrikiečio diktatoriaus ir atgavęs keltų rašytojo pasitikėjimą (pavogdamas rankraštį išgelbėjau jį nuo grobikiškų kėslų, kuriuos rezgė įvairios slaptos organizacijos), lengvai įtikinau puses pasirašyti abiems naudingą sutartį“.

Ankstesnis laiškas, datuotas iš Lichtenšteino, padeda atkurti santykių tarp Flanerio ir Maranos priešistorę: „Netikėkite sklandančiais gandais, esą ši Alpių kunigaikštystė įkurdinusi finansų ir valdymo būstinę, priklausančią anoniminei organizacijai, kuri pasiglemžusi autoriaus teises ir pasirašinėja produktyvaus

bestselerių autoriaus sutartis, nors, beje, niekas tiksliai nežino, kur jis ir ar išvis toks asmuo egzistuoja... Turiu pasakyti, kad mano pirmieji susitikimai su šia organizacija – sekretoriais, kurie mane siųsdavo pas įgaliotinius, o šie – vėl pas agentus, regis, patvirtino Jūsų žinias... Anoniminė organizacija, kuri pelnosi iš nebaigtų pagyvenusio autoriaus kūrinių su siaubo, nusikaltimų ir sekso scenomis, veikia kaip rimtas bankas. Tačiau joje vyravo nejaukumo ir nerimo atmosfera tarytum prieš žlugimą..."

„Netrukus išsiaiškinau ir priežastis: jau keletą mėnesių Flaneris išgyvena krizę; nebeparašo nė eilutės; daugybė pradėtų romanų, už kuriuos jis jau gavo viso pasaulio leidėjų avansą, įskaitant ir tarptautinių bankų finansavimą, taigi tie romanai, kuriuose veikėjai geria su specializuotomis reklamos agentūromis suderintų rūšių gėrimus, lanko tam tikras turistines vietas, dėvi drabužius, pagamintus pagal aukštosios mados pavyzdžius, naudojasi baldais ir įvairiais niekučiais, lieka nebaigti ir visiškai priklausomi nuo nepaaiškinamos ir netikėtos dvasinės krizės. Šešėlinių rašytojų komanda, puikiai mėgdžiojanti savo mokytojo stilių su visomis jo vingrybėmis ir atspalviais, pasirengusi užkaišyti spragas, parašyti pabaigą ir papildyti pusiau parašytus darbus taip, kad joks skaitytojas neatskirtų, kur kieno ranka rašė...(Atrodo, kad jie bus nemažai pasidarbavę ir leidžiant pastarąją mūsų Autoriaus produkciją.) Tačiau dabar Flaneris liepia visiems laukti, atideda galutinius terminus, skelbia apie programos pasikeitimus, žada artimiausiu laiku tęsti darbą, atsisako pagalbos. Anot didžiausių pesimistų, jis ėmęsis dienoraščio, tiesiog užrašinėjąs į sąsiuvinį savo apmąstymus, ir jokių nuotykių, aprašinėjamos vien tik sielos būsenos ir kraštovaizdis, kurį jis valandų valandas prisikišęs žiūroną stebi iš balkono".

Daug džiugesnę žinią po keleto dienų Marana siunčia iš Šveicarijos: „Įsidėmėkit štai ką: ten, kur visi pralošia, Hermis Marana laimi! Aš sugebėjau pasikalbėti su Flaneriu asmeniškai: jis stovėjo savo trobelės verandoj ir merkė į vazą gvaizdūnes. Jis ramus ir tvarkingas senukas, kartais visai mielas, kol jam užeina eilinis nervų priepuolis... Galėčiau papasakoti apie jį dar daug dalykų, naudingų Jūsų leidybinei veiklai, ir tai padarysiu, vos tik sulauksiu Jūsų susidomėjimo ženklo. Galite tai padaryti teleksu, banke mano vardu atidaryta einamoji sąskaita; numerį aš Jums užrašysiu..."

Priežastys, paskatinusios Maraną aplankyti senąjį romanistą, iš laiškų visumos lieka neaiškios: galbūt jis prisistatė kaip OEPHLW[8] („Homogenizuotų literatūros kūrinių elektroninės gamybos organizavimas") atstovas Niujorke, siūlydamas jam techninę pagalbą tęsiant romaną („Flaneris išbalo, ėmė drebėti, spausdamas prie krūtinės rankraštį. ‚Ne, ne, – kartojo, – šito tai jau niekada neleisiu...'); galbūt jis atėjo apginti belgų rašytojo Bertrano Vanderveldės, kurį Flaneris begėdiškai nukopijavo... Tačiau prisiminus, kad anksčiau Marana yra prašęs Kavedanjos suvesti jį su nepasiekiamuoju rašytoju, galima būtų spėti, kad jis norėjo kaip foną būsimojo romano *Susimazgiusių linijų tinkle* reikšmingiausiems epizodams pasiūlyti rašytojui vieną Indijos vandenyno salą, „kurios raižytus ochros spalvos paplūdimius skalauja bekraštis kobalto spalvos vandenynas". Pasiūlymas galėjo būti pateiktas vienos Milano nekilnojamojo turto bendrovės vardu, kadangi buvo viešai paskelbta apie sklypų pardavimą

[8] Organisation of Electronic Production of Homogenised Literary Works (*angl.*).

saloje su bungalo gyvenviete. Tuos sklypus galima įsigyti ir išsimokėtinai bei paštu.

Šioje bendrovėje Marana, atrodo, buvo atsakingas už „ryšius su visuomene, teikiant paramą besivystančioms šalims, ypatingą dėmesį skiriant revoliuciniams judėjimams iki ir po jų atėjimo į valdžią, tokiu būdu užsitikrinant leidimų statyboms tęstinumą dažnai keičiantis režimams". Taip buvo formuluojamos jo pareigos, kai jis išvyko atlikti savo pirmosios misijos į Persijos įlankos sultanatą, kur turėjo aptarti išimtinę teisę statyti dangoraižį. Laimingas atsitiktinumas, susijęs su jo, kaip vertėjo, darbu, atvėrė duris, kurios paprastai būna uždaros kiekvienam europiečiui... „Paskutinė Sultono žmona – mūsų tautietė, jausmingo, neramaus temperamento moteris, labai išgyvenanti dėl vienatvės, kuriai ji pasmerkta dėl geografinės padėties, vietos papročių ir rūmų etiketo, tačiau ją palaiko nepasotinama skaitymo aistra..."

Dėl leidybos broko priversta nutraukti romano *Žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas* skaitymą, jaunoji Sultonė parašė vertėjui protestą. Marana išskubėjo į Arabiją. „... Sena moteris su čadra, traiškanotom akim davė ženklą sekti iš paskos. Dengtame sode, kur augo bergamotės, giedojo paukščiai lyros ir tryško vandens čiurkšlės, priešais pasirodė jinai, vilkinti mėlynais drabužiais, veidą slepianti po žalio šilko šydu, siuvinėtu balto aukso siūlais, kaktą papuošusi akvamarinų vėriniu".

Tu norėtum sužinoti daugiau apie šią Sultonę; tavo akys neramiai bėginėja plonyčio besvorio popieriaus lapais, tarsi tikėtumeisi ją tuoj tuoj išvysti... Atrodo, kad ir Marana skrebena puslapį po puslapio genamas to paties troškimo, atrodo, ir jis ją vejasi, o ji slepiasi... Laiškas po laiško atsiskleidžia vis painesnė istorija: rašydamas Kavedanjai iš „prabangios rezidencijos dykumos

pakraštyje", Marana bando pateisinti savo netikėtą dingimą pasakodamas, girdi, taip ir anaip, Sultono pasiuntiniai jėga privertę (ar palenkę viliojančia sutartimi?) jį persikelti piečiau, kad galėtų tęsti savo ankstesnį darbą... Sultono žmona negalinti nė minutės likti be knygų, kurios teikia jai malonumą: tai viena vedybinės sutarties sąlygų, kurią ji pateikė prakilniam pretendentui prieš sutikdama tekėti... Po ramaus medaus mėnesio, per kurį jaunoji valdovė gaudavo naujausias pagrindinių Vakarų literatūrų knygas originalo kalbomis, kuriomis ji paprastai skaito, padėtis tapo kebli... Sultonas baiminasi ir, atrodo, ne be reikalo, revoliucinio sąmokslo. Jo slaptosios tarnybos išaiškino, kad sąmokslininkai gauna šifruotus pranešimus, paslėptus mūsų abėcėle spausdinamuose puslapiuose. Nuo to laiko Sultonas savo valdose įteisino visų vakarietiškų knygų embargą ir konfiskavimą. Taip pat buvo nutrauktas ir knygų tiekimas į jo žmonos asmeninę biblioteką. Būdingas nepasitikėjimas – atrodo, kurstomas konkrečių faktų – verčia Sultoną įtarinėti savo žmoną bendrininkaujant su revoliucionieriais. Bet garsiosios vedybų sutarties sąlygos nevykdymas paskatintų valdančiajai dinastijai labai skaudžias skyrybas, kuriomis ponia nesivaržo grasinti pagauta įsiūčio, kai kareiviai išplėšia jai iš rankų pradėtą romaną, kaip tik to Bertrano Vanderveldės...

Būtent tada Sultanato slaptosios tarnybos, sužinojusios, kad Hermis Marana verčia tą romaną į ponios gimtąją kalbą, pasitelkdami įvairius argumentus įtikino jį persikelti į Arabiją. Sultonė dabar kas vakarą gauna sutartą kiekį romaninės prozos jau nebe originaliais leidiniais, o ką tik vertėjo ranka išspausdintais mašinraščio lapais. Jeigu koduotas pranešimas bus paslėptas originalo žodžių ar raidžių sekoje, vertime jo jau nebus galima įskaityti...

„Sultonas pasikvietė mane norėdamas paklausti, kiek dar puslapių liko versti iki knygos pabaigos. Supratau, kad įtarinėdamas Sultonę dėl politinės-santuokinės neištikimybės, jis labiausiai bijo, kad, pasibaigus romanui, atslūgs įtampa, ir žmona, kol nebus pradėjusi skaityti kito romano, vėl ims neapkęsti savo padėties. Jis žino, kad sąmokslininkai laukia Sultonės ženklo įpūsti ugnį, tačiau ji paliepusi netrukdyti jos tuo metu, kai skaitanti, net jeigu rūmams grėstų pavojus išlėkti į orą... Aš taip pat turiu priežasčių bijoti to momento, kuris man reikštų dvaro privilegijų netekimą..."

Todėl Marana, sekdamas rytietiškos literatūros tradicija, pasiūlo Sultonui tokią gudrybę: jis nutrauks vertimą įdomiausioje vietoje ir ims versti kitą romaną, įterpdamas jį į pirmąjį pasinaudodamas kokia nors išbandyta gudrybe, tarkim, pirmojo romano veikėjas atsiverčia knygą ir pradeda skaityti... Antrasis romanas taip pat nutruks ir užleis vietą trečiajam, kuris irgi ilgai nesitęsdamas pereis į ketvirtąjį ir taip toliau...

Vartant šiuos laiškus, tave apima daugialypiai jausmai. Knyga, kurios tęsiniu jau iš anksto mėgavaisi, dėl tarpininko kaltės vėl nutrūksta... Hermis Marana tau atrodo kaip žaltys, savo piktadarybėmis teršiantis skaitymo rojų... Aiškiaregio indėno, pasakojančio visus pasaulio romanus, vietoje išdygsta romanas-spąstai, kurį apgavikas vertėjas surezgė iš romanų pradžių, palikęs jas nebaigtas... Kaip paliekamas nebaigtas sukilimas, sąmokslininkams veltui laukiant žinių iš savo šlovingos bendrininkės, ir nejudrus laikas nusėda ant lėkštų Arabijos krantų... Skaitai ar fantazuoji? Nejau tave taip paveikė kažkokio grafomano mezgamos intrigos? Ar ir tu sapnuoji naftos pertekusią Sultonę? Pavydi romanų pilstytojo sėkmės Arabijos seraliuose? Norėtum būti jo vietoje, užmegzti tą išskirtinį ryšį, kai širdys ima plakti vienu ritmu perskaičius tą pačią knygą, panašiai kaip tau atrodė įmanoma su

Liudmila? Negali susilaikyti nesuteikęs beveidei skaitytojai, kurią mini Marana, tau pažįstamos Skaitytojos bruožų, jau matai Liudmilą, apsiaustą tinklu nuo uodų, prigulusią ant šono, matai ant lapo užkritusią plaukų sruogą per alinantį musonų sezoną, tuo metu, kai rūmuose tyliai bręsta sąmokslas, o ji ramiai sau neria į skaitymo sūkurį kaip į gyvenimo aktą, vienintelį įmanomą pasaulyje, kuriame nelieka nieko, vien tik sausas smėlis ant aliejingo bitumo sluoksnių ir pavojus numirti dėl valstybės ir energetinių išteklių dalybų.

Pavartai laiškus ieškodamas paskutinių naujienų iš Sultonės... Čia atsiranda, čia vėl išnyksta kiti moterų paveikslai.

Indijos vandenyno saloje poilsiautoja „pasislėpusi po didžiuliais tamsiais akiniais ir riešutų aliejaus sluoksniu, o nuo kaitrios saulės ginasi menku skydu iš populiaraus niujorkietiško žurnalo". Numeryje, kurį ji skaito, spausdinama tuoj pasirodysiančio naujo Silo Flanerio trilerio pradžia. Marana jai aiškina, kad pirmo skyriaus spausdinimas žurnale reiškia, jog airių rašytojas pasiruošęs sudaryti sutartis su firmomis, norinčiomis, kad romane būtų paminėtos viskio ar šampano rūšys, mašinų modeliai, turistinės vietos. „Atrodo, kad kuo daugiau jis gaunąs reklamos užsakymų, tuo gyvesnė jo vaizduotė". Moteris nusivylusi: ji aistringa Silo Flanerio skaitytoja.

– Labiausiai man patinka romanai, – sako ji, – kurie nuo pat pirmo puslapio sužadina nerimo jausmą...

Silas Flaneris, pasistatęs žiūroną ant trikojo šveicariškos trobelės terasoje, stebi šezlonge įsitaisiusią jauną moterį, ketinančią skaityti knygą kitoje terasoje, esančioje už dviejų šimtų metrų slėnio gilumoje.

– Matau ją ten kasdien, – sako rašytojas, – kiekvieną kartą, kai sėdu už rašomojo stalo, turiu į ją pasižiūrėti. Nežinia, ką ji ten skaito. Tik žinau, kad ne mano knygą ir nesąmoningai dėl to kankinuosi, jaučiu, kaip mano knygos pavydi, norėdamos būti perskaitytos taip, kaip skaito jinai. Man nepabosta į ją žiūrėti: atrodo, lyg ji gyventų pasaulyje, esančiame kitame laike ir kitoje erdvėje. Sėduosi už rašomojo stalo, tačiau nė viena mano sugalvota istorija neatitinka to, ką iš tikrųjų norėčiau sukurti.

Marana klausia, ar dėl to jis daugiau nepajėgiąs dirbti.

– O ne, rašau, – atsako jis, – ir rašau dabar, kaip tik dabar, kai pradėjau į ją žiūrėti. Daugiau nieko neveikiu, tik seku iš čia tos moters skaitymą, dienų dienas, valandų valandas. Jos veide įskaitau, ką ji geidžia skaityti, ir sąžiningai viską užrašau...

– Per daug sąžiningai, – lediniu balsu nutraukia Marana. – Kaip vertėjas ir tos moters skaitomo romano *Žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas* autoriaus Bertrano Vanderveldės interesų atstovas, aš jus perspėju, kad liautumėtės plagijavęs!

Flaneris pabąla; atrodo, jo galvoje tik vienas rūpestis.

– Taigi, jūs manote, ta skaitytoja, tos knygos, kurias ji ryja pasigardžiuodama, gali būti Vanderveldės romanai? Šito aš neištversiu...

Afrikos oro uoste tarp antpuolio įkaitų, kurie lūkuriuoja tysodami ant grindų ir vėduodamiesi arba susigūžę po pledais, kuriuos išdalijo palydovės naktį staigiai nukritus temperatūrai, Marana gėrisi vienos nuošaly tupinčios merginos nedrumsčiama ramybe: rankomis apglėbusi kelius, sulenktus po ilgu sijonu, ant knygos krintančiais plaukais, slepiančiais veidą, kartkartėmis laisva ranka perverčianti puslapį, tarytum svarbiausi dalykai spręstųsi čia, kitame skyriuje. „Tas nuosmukis, kuriuo visų mū-

sų išvaizdą ir elgesį paženklina užsitęsusi nelaisvė, man rodos, jos nepalietė, tarsi ši moteris būtų apsaugota, išskirta, tarsi gyventų toli mėnulyje..." Tada Marana ir pagalvoja: turiu įtikinti plėšikus iš APO, kad knyga, dėl kurios vertėjo surengti tą rizikingą antpuolį, – ne ta, kurią jie atėmė iš manęs, o ta, kurią skaito ji...

Niujorke, kontrolės skyriuje, prie krėslo pritvirtintais riešais sėdi skaitytoja su spaudimą matuojančiais manometrais ir stetoskopiniu diržu, jos smilkinius veržia lankas, nuo kurio kaip karčiai driekiasi susisukusios encefalogramos, žyminčios jos dėmesio intensyvumą ir stimulų dažnį. „Visas mūsų darbas priklauso nuo subjekto, kurį turime kontroliniams bandymams, jautrumo: visų pirma tas žmogus turi turėti geras akis ir stiprius nervus, kad galėtume jį panaudoti nenutrūkstamam romanų ir romanų variantų skaitymui, kaip kad juos gamina sudarytojas. Jeigu skaitymo dėmesys tam tikrą laiką būna pasiekęs tam tikrą ribą, produktas tinkamas ir gali būti išmestas į prekybą; o jei dėmesys silpnėja ar šokinėja, gaminys išbrokuojamas, jo elementai išardomi ir vėl panaudojami kituose kontekstuose. Vyras baltu chalatu plėšia vieną encefalogramą po kitos kaip kalendoriaus lapelius.

– Kuo toliau, tuo blogiau, – sako jis. – Daugiau neišeina romanas, kuris atsilaikytų. Arba reikia peržiūrėti programą, arba skaitytoja jau netinkama.

Žiūriu į pailgą veidą tarp akidangčių ir snapelio, tokį bejausmį ir dėl tamponų ausyse, ir dėl laikiklio, neleidžiančio jai judinti smakro. Koks bus jos likimas?"

Tu nerandi jokio atsakymo į šį klausimą, kurį Marana numeta veik abejingai. Užgniaužęs kvapą sekei, kaip keičiasi Skaitytoja iš vieno laiško į kitą, tarsi būtų kalbama vis apie tą patį

asmenį... Tačiau net jeigu jų būtų daug, visoms tu suteiki Liudmilos išvaizdą... Argi ne ji tvirtina, kad iš romano galima reikalauti tik sužadinti giliai slepiamą nerimą, nes tai vienintelis tikras jausmas, galintis išgelbėti jį nuo serijinio produkto likimo, kuriam jis negali atsispirti. Tau daug įtikinamesnis atrodo jos nuogos, besikaitinančios po pusiaujo saule, paveikslas, negu prisidengusios Sultonės šydu, bet gal čia pati Mata Hari, sukurstanti revoliucijas už Europos ribų, kad atvertų kelią cemento įmonės buldozeriams... Nugeni šį vaizdinį ir priimi aną su šezlongu, kuris atplaukia tau priešais skaidriu kalnų oru. Na, dabar tu pasirengęs viską mesti, išvykti, susirasti Flanerio slėptuvę, kad tik galėtum stebeilytis pro žiūroną į skaitančią moterį ir ieškoti joje krizės apimto rašytojo dienoraščio pėdsakų... (O gal tave vilioja vien tik mintis toliau skaityti *Žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas*, tegu ir kitaip pavadintą ir pasirašytą kito autoriaus?) Tačiau Marana ima siųsti vis neramesnes naujienas: čia ji pasirodo kaip teroristų įkaitė, čia matome ją įkalintą Manheteno vargšų kvartale. Ir kaip jai baigėsi ten, prikaustytai prie kankinimo įrankių? Kodėl ji priversta patirti kaip kančią tai, kas jai yra natūralus veiksmas, skaitymas? Ir pagal kokį slaptą planą šių veikėjų keliai nuolat susikerta: jos, Maranos, paslaptingos rankraščius grobiančios sektos?

Kiek galėjai suprasti iš laiškuose išbarstytų užuominų, Apokrifinė valdžia, draskoma vidinių kovų ir išsisukusi nuo savo įkūrėjo Hermio Maranos priežiūros, suskilo į dvi atšakas: vienoje sektoje buriasi dorieji Šviesos Arkangelo sekėjai, kitoje – nihilistai, Tamsos Arkonto šalininkai. Pirmieji įsitikinę, kad tarp melagingų knygų, kurios plinta pasaulyje, reikia atrasti tą mažumą, kurios skleidžia tiesą, galbūt antžmogišką ar antžemišką. Antrieji mano, kad tik klastojimas, apgaulė, sąmoningas melas knygoje

gali turėti absoliučią vertę, atstovauti tiesai, neiškraipytai viešpataujančių netikrų tiesų.

„Maniau, kad lifte aš vienas, – rašo Marana vis dar iš Niujorko, – tačiau mano pašonėje išniro žmogysta: kampe tupėjo susirietęs, prisidengęs kažkokiais nebalintos drobės skudurais jaunuolis išsidraikiusiais kaip medžio laja plaukais. Šis liftas primena narvą, skirtą kroviniams ir uždaromą sustumiamomis grotelėmis. Kiekviename aukšte atsiveria apleistos patalpos, sienos su šviesiomis dėmėmis, kurias paliko išnykę baldai ir išdraskyti vamzdynai – apgliaumijusių grindų ir lubų nykvietė. Maskatuodamas raudonomis rankomis ilgais riešais, jaunuolis sustabdo liftą tarp dviejų aukštų.

– Duok man rankraštį. Tu atnešei jį mums, o ne kam nors kitam. Nors tau taip neatrodė. Tai *teisinga* knyga, nors jos autorius prirašė daug neteisybės. Vadinasi, ji turi atitekti mums.

Dziudo judesiu jis patiesia mane ant žemės ir griebia rankraštį. Tą akimirką suvokiu, kad fanatiškas jaunuolis įsitikinęs, jog savo rankose laiko Silo Flanerio dvasinės krizės dienoraštį, o ne vieno iš jo įprastų trilerių juodraštį. Tiesiog neįtikėtina, kaip slaptos sektos pasirengusios nutverti bet kokią naujieną, kad ir kokia ji būtų, teisinga ar klaidinga, jei tik ši atitinka jų lūkesčius. Flanerio krizė sukiršino dvi priešiškas Apokrifinės valdžios grupuotes, kurios, siekdamos skirtingų tikslų, išbarstė savo informatorius slėniuose aplink romanisto trobelę. Priklausantys „Tamsos sparnui", žinodami, kad didysis serijinių romanų gamintojas daugiau nepajėgia tikėti savo dirbiniais, buvo įsitikinę, kad naujasis jo romanas atspindėsiąs šuolį nuo paprastos ir santykinės apgaulės iki esminės ir absoliučios, kad tai būsiąs šedevras, kuriame melas laikomas pažinimu, taigi čia ir būsianti ta knyga, kurios jie seniai ieško. Tuo tarpu „Šviesos sparno" atstovai manė,

kad iš tokio melagysčių meistro krizės galima laukti tik tiesos griuvimo, ir tikėjosi tai rasią rašytojo dienoraštyje, apie kurį buvo daug kalbama... Po to, kai Flaneris paskleidė gandą, esą aš pagrobęs iš jo svarbų rankraštį, ir vieni, ir kiti sutapatino jį su savo ieškojimų objektu ir puolė mane vaikytis: „Tamsos sparnas" suorganizavo lėktuvo antpuolį, o „Šviesos sparnas" užklupo mane lifte...

Jaunasis pasišiaušėlis, įsikišęs rankraštį į striukę, spruko iš lifto, man prieš nosį uždarė groteles ir dabar spaudžia mygtukus, kad dingčiau jam iš akių, žemyn, tačiau prieš tai dar paskutinį kartą pagrasina:

– Partija nesibaigia su tavimi, Didysis Klastotojau! Dar turime išvaduoti savo Seserį, prirakintą prie Klastotojų mašinos! – Aš juokiuosi pamažu leisdamasis žemyn. – Nėra jokios mašinos, gaidy! Pasakojimų senis, štai kas mums diktuoja knygas!

Jis vėl iškviečia liftą.

– Sakai, Pasakojimų senis?

Jis pabąla. Jau daugelį metų sektos žvalgai be perstojo ieško aklo senio visuose žemynuose, kur tik perduodama iš lūpų į lūpas nesuskaičiuojama daugybė vietinių legendų variantų apie jį.

– Taip, ir pasakyk tai Šviesos Arkangelui! Pasakyk jam, kad aš radau Pasakojimų senį! Turiu jį savo rankose, ir jis man dirba! Čia tau ne elektroninė mašina!

Ir šįkart mygtuką nuspaudžiu aš."

Dabar tavo sieloje vienu metu galynėjasi trys norai. Norėtum tuoj pat išvykti, perplaukti vandenyną, išnaršyti žemyną po Pietų Kryžiumi, kol surastum paskutinę Hermio Maranos slėptuvę ir išplėštum iš jo teisybę arba bent jau gautum pertrauktų romanų tęsinius. Ir tuo pat metu nori paprašyti Kavedanjos, kad greičiau leistų tau skaityti *Susimazgiusių linijų tinkle*, parašytą netikrojo (ar tikrojo?) Flanerio, čia galbūt ta pati knyga kaip *Žvelgia žemyn į*

tirštėjančias sutemas, parašyta tikrojo (ar netikrojo?) Vanderveldės. Ir nekantrauji tuoj pat bėgti į kavinę, kur turi susitikti su Liudmila, kad galėtum iškloti jai miglotus savo tyrimo rezultatus ir, matydamas ją, įsitikinti, kad tarp jos ir pramaniūgo vertėjo sutiktų skaitytojų negali būti nieko bendra.

Du pastarieji norai yra lengvai įgyvendinami ir vienas kitam neprieštarauja. Kavinėje, laukdamas Liudmilos, pradedi skaityti Maranos atsiųstą knygą.

SUSIMAZGIUSIŲ LINIJŲ TINKLE

Pirmasis įspūdis, kurį turėtų sukelti ši knyga, panašus į tai, ką aš jaučiu girdėdamas telefono skambutį, – sakau turėtų, nes abejoju, kad užrašyti žodžiai galėtų bent iš dalies perteikti mintį: negana teigti, kad jaučiu priešiškumą, norą pabėgti nuo šio pikto, grėsmingo šauksmo, tuo pat metu kažkokia būtinybė, neišvengiamybė, prievarta mane ragina paklusti tam įsakmiam garsui ir skubėti į jį atsakyti, nors tikrai žinau, kad jis man atneš vien tik skausmą ir nusivylimą. Taip pat nemanau, kad užuot pabandžius aprašyti šią sielos būseną, vertėtų pasinaudoti metafora, tarkim, pavaizduoti kaip nepakeliamą deginimą mano apnuogintame šone, į kurį įsmigo strėlė, ir ne todėl, kad nebūtų galima pasitelkti įsivaizduojamo pojūčio norint perteikti patirtą jausmą, turint galvoje, kad nors dabar jau niekas nebežino, ką jauti pervertas strėlės, visi manome galį be vargo tai įsivaizduoti, – jaustis beginkliam, pažeidžiamam prieš kažką, kas pasiekia mus iš svetimų, nepažįstamų pasaulių: tai labai tinka ir telefono skambučiui, – o todėl, kad lemties neišvengiamumas ir be strėlės pavyzdžio ištrina visas reikšmes, atspalvius, abejones, kurias gali turėti balsas kažkieno nematomo, kuriam dar prieš prabylant aš jau galiu numatyti, jeigu ne tai, ką pasakys, tai bent kokį atgarsį man sukels tai, ką jis ketina pasakyti. Idealu būtų, jei knyga prasidėtų perteikdama pojūtį erdvės, kuri yra

visiškai užpildyta mano buvimu, kadangi aplinkui nieko nėra, vien tik nejudrūs daiktai, neišskiriant nė telefono; tai erdvė, kurioje, regis, be manęs, užsisklendusio savo vidiniame laike, daugiau niekas netelpa; paskui laiko tęstinumas suardomas, erdvė jau nebe tokia kaip buvo, nes ją užgrobia skambutis, ir mano buvimas joje jau nebe toks kaip buvo, nes priklausomas nuo šio kviečiančio daikto. Reikėtų, kad knyga prasidėtų perteikdama šį įspūdį ne vieną vienintelį kartą, o tarsi paskleisdama visa tai erdvėje ir laike, kur esti tie skambučiai, draskantys erdvės, laiko ir valios tęstinumą.

Ko gero, neteisinga būtų nusistatyti, kad tokioje apibrėžtoje erdvėje kaip mano namai, pradžioje esame tik aš ir telefonas, nes privalau atskleisti, kaip aš jaučiuosi skambant daugybei telefonų, telefonų, kurie galbūt manęs nekviečia, kurie visai su manim nesusiję, tačiau užtenka, kad bent vienas telefonas skamba man, ir visai galimas ar bent įsivaizduojamas daiktas, kad visi telefonai galėtų skambėti irgi man. Pavyzdžiui, kai gretimam name skamba telefonas ir akimirką aš sudvejoju, ar tik skambina ne man, abejonė iškart pasirodo esanti klaidinga, tačiau ji palieka pėdsaką, nes juk galėtų būti ir taip, kad iš tiesų skambina būtent man, tačiau dėl apsirikimo renkant numerį ar susilietus laidams skambutis nukeliavo pas kaimynus, juolab kad tame name nėra kam atsiliepti ir telefonas čirškia be paliovos, todėl remdamasis neracionalia logika, kurią visuomet sužadina telefono čirškimas, aš svarstau: gal iš tikrųjų skambina man, gal kaimynas namie, bet neatsako, nes tai žino, gal skambinantysis žino, kad skambina ne tuo numeriu, bet taip daro tyčia, norėdamas man sukelti šią būseną, žinodamas, kad negaliu atsakyti, bet žinau, kad turėčiau.

Arba ta kankynė, kai vos išėjęs iš namų girdžiu skambant telefoną gal pas mane, gal kitam bute, ir lekiu paknopstom, įpuolu uždusęs nuo bėgimo laiptais, o telefonas tyli, ir niekada nesužinosiu, ar tas skambutis buvo skirtas man.

Arba tas pat, kai einu gatve ir girdžiu skambant telefonus nepažįstamuose namuose; net kai lankausi nepažįstamuose miestuose, miestuose, kur apie mano apsilankymą niekas nežino, net tada, girdėdamas skambant telefoną, kiekvienąkart sekundės dalelytę sušmėžuoja galvoje pirma mintis, kad skambina man, tačiau jau per kitą sekundės dalelytę lengviau atsidūstu suvokdamas, kad dabar man niekas negali skambinti, kad esu nepasiekiamas, laisvas, tačiau šis palengvėjimas vėlgi trunka vos dalelytę sekundės, nes iškart po to imu galvoti, kad skamba ne vien tas nepažįstamas telefonas, juk už daugelio, už šimtų, už tūkstančių kilometrų mano namuose yra telefonas, kuris tuo pat metu tikrai skamba ir skamba tuščiuose kambariuose, ir mane vėl drasko būtinybė ir negalėjimas atsiliepti.

Kas rytą prieš paskaitas valandą pasportuoju, tai yra apsivelku sportinę aprangą ir išeinu pabėgioti: jaučiu poreikį judėti, nes gydytojai man taip liepė daryti, kad atsikratyčiau mane kamuojančio antsvorio ir nervinės įtampos. Šioje vietoje dienos metu, jei neini į universitetą, į biblioteką, klausytis kolegų paskaitų ar į universiteto kavinę, tiesiog nežinai, kur daugiau eiti; tad vienintelis dalykas, kuriuo gali užsiimti, – bėgioti pirmyn atgal po kalvą, tarp klevų ir gluosnių, kaip daro daugelis studentų ir net daugelis kolegų. Mes prasilenkiame šiugždančiuose nuo prikritusių lapų takeliuose ir kartais pasilabiname, kartais ne, nes turime taupyti jėgas. Tuo bėgimas ir pranašesnis už kitas sporto šakas: kiekvienas užsiėmęs savimi ir gali nesirūpinti kitais.

Visa kalva gyvenama, todėl bėgdamas palei dviaukščius medinius namus su sodu, kurie tokie skirtingi ir tokie panašūs, ir kartais išgirstu skambant telefoną. Tai mane nervina; nenorom sulėtinu greitį; ištempęs ausis klausau, ar yra kam atsiliepti, ir jei čirškimas nesiliauja, mano kantrybė baigiasi. Bėgdamas toliau atsiduriu priešais kitą namą, kuriame skamba telefonas, ir mąstau:

„Mane persekioja kažkoks skambutis, kažkas iš telefono abonentų knygos renka visus iš eilės Kaštonų gatvės namo telefonų numerius, norėdamas pažiūrėti, ar mane pavys".

Kartais namai būna tylūs ir tušti, medžių kamienais laigo voverės, o šarkos nusileidžia palesti grūdų, pabertų joms į medinius dubenėlius. Bėgdamas pajuntu neaiškų pavojaus signalą ir dar prieš pagaudamas garsą ausimi protas užfiksuoja garso galimybę, beveik jį iššaukia, ištraukia iš jo paties nebūties, ir tą pačią akimirką iš vieno namo mane pasiekia iš pradžių duslus, paskui vis skardesnis čirškimas, kurio virpesius kokia nors antena mano viduje galbūt jau buvo pagavusi gerokai anksčiau, nei juos suvokė klausa, ir štai aš apimtas nereikalingo jaudulio spartinu žingsnį ir esu įkalintas rate, kurio centras – aname name skambantis telefonas; ir aš lekiu nepajudėdamas iš vietos, ir vis labiau atsilieku, nors žingsnių netrumpinu.

Jeigu niekas iki šiol neatsiliepė, tai ženklas, kad nieko nėra namie... Bet kodėl tada nesiliauja skambinę? Ko jie tikisi? Galbūt ten gyvena koks kurčias žmogus, ir jie užsispyrę laukia, kol anas išgirs? O gal ten gyvena paralitikas, ir jam reikia duoti labai daug laiko, kad galėtų prišliaužti prie aparato... Gal ten gyvena savižudis ir, kol skamba telefonas, dar yra vilties sulaikyti jį nuo lemtingo žingsnio... Manau, tikriausiai turėčiau kaip nors padėti, ištiesti pagalbos ranką kurčiajam, paralitikui, savižudžiui... Ir tuo pat metu, remdamasis mane valdančia absurdo logika, galvoju, jog šitaip galėčiau įsitikinti, ar kartais skambina ne man...

Nesustodamas stumteliu vartelius, įbėgu į sodą, apsuku ratą aplink namą, apžiūriu sklypą kitapus namo, dirsteliu už garažo, įkišu nosį į sandėliuką, šuns būdą. Visur atrodo tuščia, apleista. Pro vieną atdarą langą matyti suverstas kambarys, o ant stalo nesiliauja čirškęs telefonas. Pokšteli langinės, lango rėmas įkliūva tarp užuolaidos skiaučių.

Jau apsukau tris ratus aplink namą; ir vis dar bėgioju, kilnoju rankas ir kojas, ritmingai kvėpuoju, kad būtų aišku, jog aš čia įsiveržiau ne kaip vagis; jeigu kas nors dabar užkluptų, man būtų sunku paaiškinti, kad užėjau, nes išgirdau skambant telefoną. Loja šuva, ne čia, tai šuva iš kito namo, ir jo nematyti; tačiau kažkurią akimirką signalas „šuva loja" manyje tampa stipresnis, nei „telefonas čirškia", ir to užtenka, kad atsirastų spraga mane įkalinusiame rate: tad vėl pasileidžiu bėgti medžiais apaugusiu keliu, palikdamas už nugaros vis slopstantį čirškimą.

Bėgu, kol aplink nebelieka namų. Pievutėje sustoju atsikvėpti. Darau lankstumo pratimus, atsilenkimus, patrinu kojų raumenis, kad neatšaltų. Žvilgteliu į laikrodį. Vėluoju, turiu grįžti, jei nenoriu, kad studentams tektų manęs laukti. Betrūko, kad pasklistų gandas, jog paskaitų metu bėgioju po miškus... Lekiu atgal paknopstomis keliu, nekreipdamas dėmesio į nieką, o ano namo nė neatpažinsiu, prabėgsiu jo nepastebėjęs. Beje, jis ničniekuo nesiskiria nuo kitų namų, atskirti jį galėčiau nebent tuo atveju, jeigu telefonas vis dar skambėtų, bet tai neįmanoma...

Kuo daugiau apie tai galvoju leisdamasis nuokalnėn, tuo labiau man atrodo, jog vėl girdžiu telefono čirškimą, girdžiu jį aiškiau ir garsiau, ir štai priešais mane tas pats namas ir tas pats čirškiantis telefonas. Įbėgu į sodą, suku už namo, atlekiu prie lango. Pakanka ištiesti ranką ir pakelti ragelį.

– Čia nieko nėra... – sakau uždusęs.

O balsas ragelyje – šiek tiek nekantrus, tik truputį, nes labiausiai stebina balso šaltumas, ramybė, – taria:

– Klausyk įdėmiai. Mardžorė pas mus, tuoj pabus, bet ji surišta ir negali pabėgti. Įsimink adresą: 115, Hilsaid Draivas. Jei ateisi jos pasiimti, gerai; jei ne – rūsyje yra žibalo kanistras ir plastikinis ryšulys, sujungtas su laikrodžiu. Po pusvalandžio šis namas užsiliepsnos.

– Bet aš nieko... – pradedu sakyti.

Jie padėjo ragelį.

Ką man dabar daryti? Žinoma, tuo pačiu telefonu galėčiau paskambinti policijai, gaisrininkams, bet ką aš jiems pasakysiu, kaip paaiškinsiu, kodėl aš, ir apskritai, kodėl turėčiau teisintis, jei aš čia niekuo dėtas? Imu toliau bėgioti, apsuku dar kartą aplink namą, paskui vėl išbėgu į kelią.

Man gaila šitos Mardžorės, bet jeigu jau pakliuvo į tokią bėdą, ko gero, bus įsipainiojusi į dievaižin kokią istoriją, ir jeigu aš imčiausi ją gelbėti, niekas nepatikėtų, kad jos nepažįstu, kiltų baisus skandalas, aš esu kito universiteto dėstytojas, pakviestas čia kaip vizituojantis profesorius, abiejų universitetų prestižas iškart smuktų...

Žinoma, kai kieno nors gyvybei gresia pavojus, tokie samprotavimai neturėtų būti svarbiausi... Sulėtinu žingsnį. Galėčiau įeiti į bet kurį iš šių namų, paprašyti, kad leistų paskambinti policijai, visų pirma aiškiai pasakyti, kad aš tos Mardžorės nepažįstu, kad nepažįstu jokios Mardžorės...

Tiesą sakant, šiame universitete yra viena studentė vardu Mardžorė, Mardžorė Stabs; aš ją iškart pastebėjau tarp mano kursą lankančių merginų. Toji mergina man, taip sakant, labai patiko, gaila, kad tąkart, kai pasikviečiau ją į savo namus skolintis knygų, susidarė kebli padėtis. Kviečiau ją be reikalo: buvau ką tik pradėjęs dėstyti, čia dar niekas nežinojo, kas aš per vienas, ji galėjo klaidingai suprasti mano ketinimus, todėl įvyko nesusipratimas, apmaudus nesusipratimas, kurį, žinoma, vis dar labai sunku pamiršti, nes ji žiūri į mane su tokia pašaipa, aš nesugebu jai ištarti nė žodžio, tik lemenu kažką, net ir kitos merginos į mane žiūri su ironiška šypsenėle...

Štai dabar aš ir nenorėčiau, kad vien dėl to nemalonaus jausmo, kurį man sukelia Mardžorės vardas, aš nesuteikčiau pagalbos

kitai Mardžorei, kurios gyvybei gresia pavojus... O jei tai ta pati Mardžorė... O jei tas skambutis buvo skirtas būtent man... Gerai organizuota nusikaltėlių gauja visur mane seka, žino, kad kiekvieną rytą bėgioju šiuo keliu, gal jie įsirengę stebėjimo punktą ant kalvos, kad galėtų sekti mano žingsnius per teleskopą, ir kai artėju prie to apleisto namo, skambina telefonu, jie skambina man, nes žino, kaip kiauliškai pasielgiau tądien su Mardžore savo namuose, ir keršija...

Veik nepastebimai atsiduriu prie įėjimo į universiteto kiemą, vis dar bėgte, su sportine apranga ir sportbačiais, neužbėgau namo persirengti ir paimti knygų: ką dabar daryti? Toliau bėgu per kiemą, sutinku merginas, einančias per pievelę, jos mano studentės, jau traukiančios į mano paskaitą, jos žiūri į mane su ta ironiška šypsenėle, kurios negaliu pakęsti.

Sustabdau Lorną Kliford ir bėgdamas vietoje klausiu:

– Ar yra Stabs?

Kliford sumirksi:

– Mardžorė? Jau dvi dienas jos nematėme... O ką?

Aš jau toli. Išbėgu iš universiteto kiemo. Suku į Grosvenoro aveniu, paskui į Kedrų gatvę, paskui į Klevų kelią. Visiškai nusivariau nuo kojų, bėgu tik todėl, kad nejaučiu nė žemės po kojomis, nė plaučių krūtinėje. Štai ir Hilsaid Draivas. Vienuolika, penkiolika, dvidešimt septyni, šimtas vienas; laimei, namų numeriai greitai keičiasi, peršokdami nuo vienos dešimties prie kitos. Štai 115. Durys atviros, pakylu laiptais, įeinu į pritemdytą kambarį. Ant sofos užkimšta burna ir surišta guli Mardžorė. Atrišu ją. Ji vemia. Žiūri į mane su neapykanta.

– Niekšas, – sušvokščia.

VII

Sėdi kavinėje prie staliuko skaitydamas Silo Flanerio romaną, kurį tau paskolino daktaras Kavedanja, ir lauki Liudmilos. Tuo pačiu metu tavo mintis valdo du laukimai: vidinis skaitymo ir Liudmilos, kuri vėluoja atvykti sutartu laiku. Sutelki mintis prie skaitymo, norėdamas perkelti jos laukimą į knygą, beveik tikėdamasis ją išvysti ateinant pas tave iš knygos puslapių. Tačiau daugiau skaityti neįstengi, romanas užsikerta atverstame puslapyje, tarytum įvykių grandinę galėtų išjudinti tik Liudmilos atėjimas.

Kažkas tave šaukia. Padavėjas, vaikščiodamas tarp staliukų, kartoja tavo vardą. Stokis, tave kviečia prie telefono. Liudmila? Taip, ji.

– Paaiškinsiu vėliau. Dabar negaliu ateiti.

– Žinai, turiu knygą! Ne, ne tą, visai ne iš tų: naują knygą. Klausyk...

Ar tik neketini jai pasakoti knygos telefonu? Pirma išgirsk, ką ji tau nori pasakyti.

– Ateik tu, – sako Liudmila, – taip, pas mane į namus. Kol kas aš ne namie, bet greit grįšiu. Jei ateisi anksčiau, gali užeiti ir palaukti. Raktas po kilimėliu.

Paprastas, nerūpestingas gyvenimas, raktas po kilimėliu, pasitikėjimas artimu, žinoma, ir ką gi ten vogti. Leki duotu adresu.

Skambini prie durų, veltui. Kaip ir sakė, jos nėra namie. Surandi raktą. Įeini į žaliuzėmis pritemdytą kambarį.

Vienišos merginos namai, Liudmilos namai: ji gyvena viena. Ar tai pirmiausia nori patikrinti? Ar čia nėra vyriškio buvimo pėdsakų? O gal tau labiau patiktų kuo ilgiau apie tai nežinoti, vengti tiesos, gyventi abejonėmis? Žinoma, kažkas tau neleidžia smalsiai žvalgytis aplinkui (truputį pakėlei žaliuzes, bet tik truputį). Galbūt suabejojai, ar esi vertas jos pasitikėjimo, jei juo naudodamasis elgiesi kaip detektyvas. O gal tu įsivaizduoji puikiai žinąs, kaip sutvarkytas vienišos merginos butelis, ir leidi sau visų pirma apsidairyti aplinkui, kad galėtum inventorizuoti jo turinį? Gyvename toje pačioje civilizuotoje visuomenėje, aiškiai apibrėžtuose kultūriniuose modeliuose: baldai, puošybos elementai, užuolaidos, patefonas – viskas pasirenkama iš tam tikro skaičiaus duotų galimybių. Kas galėtų tau atskleisti, kokia ji iš tikrųjų?

Kokia tu, Skaitytoja? Atėjo laikas knygai antruoju asmeniu kreiptis ne tik į neapibrėžtą vyriškąjį „tu", gal brolį, o gal veidmainiškojo „aš" dvynį, bet ir tiesiai į tave. Antro Skyriaus pabaigoje tu atsiradai kaip Trečias Asmuo, reikalingas tam, kad romanas būtų romanas, kad tarp to Antro Vyriškojo Asmens ir Trečio Moteriškojo kas nors vyktų, įgautų pavidalą, sutvirtėtų arba iširtų pagal žmogiškų santykių kaitos dėsnius. Arba: pagal proto sukurtus modelius, į kuriuos mes spraudžiame žmonių santykius. Arba: pagal proto sukurtus modelius, kurie padeda žmonių santykiams suteikti tokias reikšmes, kurios mums leidžia juos išgyventi.

Iki šiol knyga stengėsi ją skaitančiam Skaitytojui suteikti galimybę tapatintis su Skaitytoju, apie kurį skaitoma: dėl šios priežasties jam nebuvo duotas vardas, – tai automatiškai prilygintų

jį Trečiam Asmeniui, veikėjui (o tau, Liudmila, kaip Trečiam Asmeniui, reikėjo suteikti vardą), – išsaugant įvardžiams būdingą laisvę, gebėjimą prisijungti bet kokį pažyminį ar atlikti bet kokį veiksmą. Pažiūrėsim, Skaitytoja, ar knyga sugebės nupiešti tavo tikrąjį portretą, pradėdama nuo rėmo, kad galėtų apčiupinėti iš visų pusių ir nustatyti tavo paveikslo kontūrus.

Pirmą kartą Skaitytojui pasirodei knygyne, o pavidalą įgijai atsiskyrusi nuo lentynų sienos, tarsi knygų gausa būtų pareikalavusi Skaitytojos atsiradimo. Tavo namai, būdami vieta, kurioje skaitai, gali mums byloti, kokią reikšmę knygos turi tavo gyvenime, ar jos tau skydas, kuriuo prisidengi nuo išorinio pasaulio, sapnas, į kurį grimzti kaip į kvaišalų liūną, ar tiltai, kuriais susisieki su išore, su pasauliu, kuris tau toks įdomus, kad, padedama knygų, nori jį padauginti, išplėsti jo ribas. Skaitytojas žino, kad norint tai suprasti, pirmiausia reikia aplankyti virtuvę.

Virtuvė – ta namų dalis, kuri gali daugiausia apie tave pasakyti: gamini valgyti ar ne (būtų galima sakyti – taip, na, ne kasdien, tačiau gana reguliariai), gamini tik sau ar ir kitiems (dažnai tik sau, bet taip rūpestingai, tarsi darytum ir kitiems; retkarčiais ir kitiems, bet taip atsainiai, tarsi darytum sau vienai), ar esi linkusi tenkintis būtinu minimumu, ar palepini save (tavo pirkiniai ir virtuvės arsenalas skatina galvoti apie sudėtingus, pikantiškus patiekalus, bent jau apie ketinimus; niekas nesako, kad tu ėdrūnė, bet mintis apie kiaušinienę pietums galėtų įvaryti tau liūdesį), ar stovėti prie viryklės tau yra varginanti būtinybė, ar kartu ir malonumas (maža virtuvytė įrengta ir pritaikyta taip, kad būtų galima patogiai ir be didesnių pastangų joje suktis, kad per ilgai neužtruktum, o jei užtruktum, tai savo malonumui). Buitiniai elektros prietaisai čia laikomi kaip naminiai gyvūnai, kurių nuopelnai negali būti pamiršti, tačiau niekas jų kaip nors ypatingai

negarbina. Virtuvės įrankiams būdingas šioks toks estetizmas (pusmėnulio formos peilių daržovėms smulkinti rinkinys, sustatytas mažėjimo tvarka, nors pakaktų ir vieno), tačiau apskritai puošybos elementai kartu yra ir naudingi dalykai, jų patrauklumas nepabrėžiamas. Štai maisto atsargos gali mums kai ką apie tave pasakyti: kvapiųjų žolelių rinkinys, kai kurios, matyt, dažnai vartojamos, kitos, atrodo, tik dėl įvairovės; tas pats pasakytina ir apie garstyčias; tačiau ypatingai česnako galvučių pynės, sukabintos po ranka, rodo neatmestinį, savitą požiūrį į maistą. Užmetus akį į šaldytuvą, galima surinkti kitų vertingų duomenų: kiaušinių dėkluose likęs vienas vienintelis; citrinos tik pusė, dar viena pusė sudžiūvusi; apskritai galima pastebėti, kad pagrindinėmis maisto atsargomis ne itin rūpinamasi. Bet užtat yra kaštonų kremo, juodųjų alyvų, indelis juodųjų ar baltųjų salsvienių[9]: akivaizdu, kad parduotuvėje tu pasiduodi išdėliotų prekių traukai, ir pamiršti, ko trūksta namie.

Taigi apžiūrinėjant virtuvę galima įsivaizduoti, kad esi ekstravertė ir blaivaus proto, jausminga ir metodiška, o tavo praktiškumas tarnauja fantazijai. Ar kas nors galėtų įsimylėti tave vien pamatęs virtuvę? Kas žino: galbūt Skaitytojas, kuris jau iš anksto buvo tau palankus.

Jis, tas Skaitytojas, toliau žvalgosi tavo namuose, nuo kurių jam davei raktus. Tave supa daugybė daiktų: vėduoklės, atvirukai, flakonai, ant sienų pakabinti karoliai. Tačiau kiekvienas daiktas, apžiūrimas iš arti, atsiskleidžia savitai, kažkaip netikėtai. Tavo santykis su daiktais slaptas, išskirtinis: tiktai tie daiktai, kuriuos

[9] Arba valgomasis pūtelis. Vienmetis, dvimetis ar daugiametis pietų šalių augalas. Maistui vartojamos saldžios mėsingos šaknys, apaugusios kuokštu smulkių šaknelių.

jauti esant tavais, iš tikrųjų tokiais tampa: daiktus tu priimi ne protu ar jausmais, o kaip fizinius kūnus, kuriuos gali matyti ir liesti. Kartą įsigyti, pažymėti tavo valdžios, daiktai nebetenka laisvės būti čia atsitiktiniai, jie įgyja reikšmę kaip kalbos dalys, kaip atmintis, sudaryta iš ženklų ir simbolių. Ar tu valdinga? Gal taip sakyti dar nepakanka argumentų: kol kas galima teigti, kad esi valdinga savo pačios atžvilgiu, kad prisiriši prie ženklų, kuriuose atrandi kažką savo, bijodama kartu su jais prarasti save.

Viename kampe ant sienos akį patraukia daugybė įrėmintų nuotraukų, sukabintų viena šalia kitos. Kas šiose nuotraukose? Tu įvairaus amžiaus ir daug kitų žmonių, vyrų ir moterų, yra čia ir labai senų nuotraukų, tarsi paimtų iš šeimyninio albumo, tačiau visos kartu, užuot priminusios tam tikrus asmenis, atrodo labiau linkusios sudaryti būties klodų montažą. Rėmeliai skiriasi vienas nuo kito: įmantrių XIX amžiaus formų, iš sidabro, vario, vėžlio kiauto, odos, drožinėto medžio; jie galėtų byloti apie norą suteikti vertę toms prabėgusio gyvenimo nuotrupoms, tačiau tai gali būti ir rėmų kolekcija, o nuotraukos tik tam, kad juos užpildytų, juolab kad kai kuriuose rėmeliuose yra iškarpų iš laikraščių, viename įrėmintas senas, neįskaitomas laiškas, dar kitas tuščias.

Ant likusios laisvos sienos nieko nepakabinta ir į ją neatremtas joks baldas. Ir šitaip visuose namuose: sienos čia plikos, čia perkrautos, tarytum reikėtų sutelkti ženklus į savotišką tankų raštą, o aplinkui palikti tuščią erdvę, kurioje galima pailsėti, atsikvėpti.

Baldų ir įvairių smulkmenų išdėstymas taip pat niekur nėra simetriškas. Tvarka, kurios tu sieki (tau priklausanti erdvė ankšta, tačiau galima pastebėti tam tikras pastangas ją išnaudoti taip, kad atrodytų didesnė), tai ne aklas sekimas schema, bet esamų daiktų darna.

Vienu žodžiu, tu tvarkinga ar netvarkinga? Į kategoriškus klausimus tavo namai neatsako nei taip, nei ne. Žinoma, tu turi supratimą apie tvarką, ir gana griežtą, tačiau praktiškai jis nėra nuosekliai taikomas. Matyti, kad tavo dėmesys namams yra nenuoseklus, priklauso nuo dienų sunkumo ir nuotaikų svyravimo.

Ar tu prislėgta, ar skraidai padebesiais? Atrodo, kad namai išmintingai išnaudojo tavo skraidymo momentus, kad pasiruoštų ir priimtų tave tada, kai būni prislėgta.

Ar išties esi svetinga, ar toks pažįstamų įsileidimas į namus rodo tavo abejingumą? Skaitytojas ieško patogios vietos atsisėsti ir skaityti, nesibraudamas į tas vietas, kurios aiškiai skirtos tau: susidaro įspūdis, kad svečias tavo namuose gali jaustis labai gerai, jei tik mokės priimti tavo taisykles.

Kas dar? Kambarinės gėlės atrodo senokai nelaistytos; o gal tu tyčia pasirinkai iš tų, kurios nereikalauja daug priežiūros. Beje, šiuose namuose nėra šunų, kačių ar paukščių buvimo pėdsakų: esi moteris, nelinkusi užsikrauti nereikalingų pareigų; tai gali reikšti ir egoizmą, ir susitelkimą prie kitų, svarbesnių dalykų, ir tai, kad tau nėra poreikio simboliniais pakaitalais tenkinti įgimtų polinkių rūpintis kitais, dalyvauti jų istorijose, gyvenime, knygose...

Apžiūrėkime knygas. Pirmiausia, bent jau apžiūrint tas, kurias laikai matomiausioje vietoje, į akis krinta tai, kad knygos tau reikalingos tiesiog skaityti, o ne kaip mokymosi priemonė ar informacijos šaltinis. Jos taip pat nėra tam tikra tvarka surikiuotos bibliotekos sudedamosios dalys. Gal ir esi keletą kartų mėginusi padaryti taip, kad lentynos atrodytų bent kiek tvarkingiau, tačiau kiekvienas bandymas klasifikuoti būdavo greitai sugadintas heterogeninių priemaišų. Pagrindinis knygų rikiavimo principas,

neskaitant skirstymo į aukštesnes ir žemesnes, lieka chronologinis, pagal knygos atėjimo laiką; šiaip ar taip, tu visada jas randi, juolab kad jų ne per daugiausia (kitas lentynas tikriausiai palikai kituose namuose, kitais savo gyvenimo periodais) ir kad tau, ko gero, nedažnai tenka ieškoti kokios jau perskaitytos knygos.

Ir apskritai tu nepanaši į Skaitytoją, Kuri Skaito Iš Naujo. Puikiai prisimeni, ką perskaitei (tai vienas iš pirmųjų dalykų, kurį leidai sužinoti apie save); galbūt kiekviena knyga tau yra kokio nors konkretaus laiko, to vieno vienintelio karto, kada ją skaitei, atitikmuo. Ir kaip saugai atmintyje tą laiką, taip tau patinka laikyti knygas tarsi daiktus, pasilikti jas šalia savęs.

Tarp tavo knygų, šioje visumoje, kuri nesudaro bibliotekos, galima išskirti mirusią arba miegančią dalį, kitaip tariant, saugyklą knygų, kurias atidėjai į šalį, perskaitei ir retai skaitai iš naujo arba neskaitei ir jau neskaitysi, tačiau jos vis tiek stovi (ir dulka), ir gyvąją dalį, kitaip tariant, knygas, kurias skaitai ar ketini skaityti, ar nuo kurių dar neatitrūkai, ar kuriomis mėgsti pasiremti, nori turėti šalia. Skirtingai nuo maisto atsargų, čia daugiau pasakyti apie tave gali būtent gyvoji, greito vartojimo dalis. Nemažai knygų numestos kur papuola, vienos atverstos, kitos su po ranka pasitaikiusiais žymekliais ar užlankstytais puslapių kampais. Matyti, kad turi įprotį skaityti kelias knygas vienu metu, kad skirtingomis valandomis, skirtinguose kad ir ankšto būsto kampuose renkiesi skirtingą lektūrą: yra knygų, skirtų naktiniam staliukui, knygų, įsitaisiusių prie krėslo virtuvėje, vonioje.

Tavo portretui reikėtų pridėti vieną ryškų bruožą: tavo galvoje egzistuoja vidinės pertvaros, padedančios skirti nevienodus laikus, suvokti, kada reikia sustoti, o kada praslysti, leidžiančios perjunginėti kanalus. Ar to pakanka teigti, kad norėtum vienu metu gyventi keletą gyvenimų? Ar kad iš tikrųjų juos gyveni? Kad skiri tai,

ką gyveni su vienu žmogumi vienoje aplinkoje, nuo to, ką gyveni su kitais ir kitur? Kad už kiekvieną išgyvenimą sumoki nepasitenkinimu, kuris atsiperka tik sudėjus į krūvą visus nepasitenkinimus?

Skaitytojau, ištempk ausis. Tau peršamas įtarimas, idant būtų pakurstyta pavydo ugnis, kuri kol kas nepripažįstama. Liudmila, vienu metu skaitanti kelias knygas, kad nebūtų užklupta nusivylimo, kurio gali tikėtis iš kiekvienos istorijos, siekia vienu metu gyventi kelis gyvenimus...

(Nemanyk, Skaitytojau, kad knyga tave pamiršo. Įvardis „tu", perleistas Skaitytojai, jei ne šiame, tai kitame sakinyje, gali vėl nukrypti į tave. Visada esi vienas iš galimų „tu". Kas išdrįstų pasmerkti tave „tu" netekčiai, ne mažesnei katastrofai nei „aš" praradimas? Kad pasakojimas antruoju asmeniu taptų romanu, reikalingi bent du ryškūs vienu metu veikiantys „tu", kurie atsiskirtų nuo „jis", „ji", „jie" minios.)

Vis dėlto pamatęs knygas Liudmilos namuose įgyji pasitikėjimo. Skaitymas reiškia vienatvę. Liudmila tau rodosi saugoma atverstos knygos kiauto kaip austrė geldelėje. Kito vyro šešėlis, numanomas, net tikras, atrodo jei ne ištrintas, tai bent nustumtas į pašalį. Žmonės skaito po vieną net ir tada, kai būna dviese. Jeigu taip, tai ko gi čia ieškai, ko? Norėtum prasiskverbti į josios kriauklę įsiterpdamas tarp jos skaitomų knygų lapų? O gal santykis tarp Skaitytojo ir Skaitytojos išlieka kaip tarp dviejų atskirų kriauklių, kurios gali bendrauti tik iš dalies sugretindamos savo nepakartojamas patirtis?

Tu atsinešei knygą, kurią skaitei kavinėje ir nekantrauji skaityti toliau, kad galėtum ją perduoti jai, kad dar galėtum susisiekti su ja kanalu, iškastu svetimų žmonių žodžių, kurie kaip tik dėl to, kad juos ištaria svetimas balsas to tylaus niekieno, sukurto iš

rašalo ir baltų tarpų, jums gali tapti savi, gali tapti šnekta, jūsų kodu, priemone apsikeisti ženklais ir atpažinti vienas kitą.

Spynoje pasisuka raktas. Tu tyli, tarsi norėtum padaryti jai staigmeną, tarsi patvirtintum sau pačiam ir jai, kad tavo buvimas čia – savaime suprantamas dalykas. Tačiau žingsniai ne jos. Tarpdury lėtai pasirodo vyriškis, matai jo šešėlį tarp užuolaidų, odinį švarką, jis vaikštinėja aplinką pažįstančio žmogaus žingsniu, bet ilgokai užgaišdamas tai vienoje, tai kitoje vietoje, lyg kažko ieškotų. Tu jį atpažįsti. Irnerijas.

Turi tuoj pat nuspręsti, kaip elgtis. Taip nusivylei pamatęs jį įeinant į jos namus kaip į savo, kad nelabai sutrikai, jog čia esi beveik slapčia. Beje, puikiai žinojai, kad Liudmilos namai atviri draugams: raktas po kilimėliu. Vos įėjus tau pasirodė, kad tave ką tik palytėjo beveidžiai šešėliai. Irnerijas bent jau pažįstamas vaiduoklis. Kaip ir tu jam.

– Ak, čia tu.

Jis pamato tave, bet nesistebi. Toks laisvumas, kurį ką tik norėjai primesti, dabar tavęs nedžiugina.

– Liudmilos nėra namie, – sakai, norėdamas užsitikrinti pirmumo teisę į informaciją arba tiesiog į teritoriją.

– Žinau, – jis tarsteli abejingai. Visur rausiasi, kilnoja knygas.

– Ar galiu padėti? – klausinėji toliau, beveik norėdamas jį išprovokuoti.

– Ieškojau vienos knygos, – sako Irnerijas.

– Maniau, kad tu visai neskaitai, – paprieštarauji.

– Nesirengiu jos skaityti. Noriu daryti. Su knygomis aš darau visokius dalykus. Daiktus. Taip, kūrinius: statulas, paveikslus – gali juos vadint kaip nori. Net esu surengęs parodą. Ištepu knygas dervomis, ir jos sustingsta. Užverstos ar atverstos, arba dar

suteikiu joms formą, išdrožiu jas, viduje išgręžiu skyles. Knyga – puiki medžiaga darbui, su ja galima padaryti daugybę dalykų.

– Ar Liudmila pritaria?

– Jai patinka mano darbai. Kartais net pataria. Kritikai sako, kad tai, ką aš darau, yra svarbu. Dabar mano darbai bus sudėti į vieną knygą. Man liepė pasikalbėti su daktaru Kavedanja. Bus viena knyga su visų mano knygų nuotraukomis. Kai ši knyga bus išspausdinta, ją panaudosiu naujam kūriniui, daugybei kūrinių. Paskui ją įdės į kitą knygą, ir taip toliau.

– Aš norėjau paklausti, ar Liudmila tau leidžia išsinešti knygas...

– Ji jų turi daugybę... Kartais pati man duoda knygų darbui, tų, kurios jai nereikalingos. Tačiau man netinka bet kokia knyga. Kūrinys pavyksta tik tada, kai jį jaučiu. Yra knygų, kurios man iškart pakiša mintį, ką galėčiau su jomis padaryti; kitos ne. Būna, kad turiu idėją, bet negaliu jos įkūnyti, kol nerandu tinkamos knygos.

Dabar jis verčia knygas lentynoje; pakiloja vieną, apžiūri iš nugarėlės ir iš šono, padeda atgal.

– Yra knygų, kurios man mielos, ir knygų, kurių negaliu pakęsti, bet jos vis pakliūva man į rankas.

Na štai, Didžioji Knygų Siena, kuri, manei, atitolins nuo Liudmilos šį laukinį įsibrovėlį, pasirodo žaislinė, ir jis ją šaltakraujiškai ardo. Kreivai šypsaisi.

– Galima sakyti, kad Liudmilos biblioteką tu žinai atmintinai...

– O, daugiau ar mažiau ten vis tas pats per tą patį... Tačiau smagu matyti visas knygas vienoje vietoje. Aš mėgstu knygas...

– Ar gali paaiškinti?

– Taip, man patinka, kai aplink yra knygų. Todėl čia, pas Liudmilą, malonu būti. Ar tau taip neatrodo?

Prirašytų puslapių grūstis supa patalpą kaip lajos tankmė gūdžioje girioje, ne, kaip akmens sluoksniuotumas, kaip šiferio lakštai, aštriabriaunės uolienos – taip stengiesi Irnerijo akimis matyti foną, kuriame turi išsiskirti gyvas Liudmilos asmuo. Jei sugebėsi įgyti jo pasitikėjimą, Irnerijas atskleis tau rūpimą paslaptį – Neskaitytojo ryšį su Skaitytoja. Nagi, paklausk ko nors naudodamasis proga, paklausk bet ko.

– O tu, – štai vienintelis klausimas, kuris atėjo tau į galvą, – ką tu veiki, kai ji skaito?

– Man visai patinka matyti ją skaitančią, – sako Irnerijas. – Be to, jei kažkas skaito knygas, vadinasi, to nori, ar ne? Bent jau galiu būti ramus, kad man nereikia jų skaityti.

Nelinksmos naujienos, Skaitytojau. Tu supranti, jog jų artimų santykių paslaptis – tai du vienas kitą papildantys gyvybiniai ritmai. Irnerijui svarbu tik tai, kas išgyvenama čia ir dabar; menas jam turi prasmę kaip gyvybinės energijos iškrova, o ne kaip atliktas kūrinys, ne kaip gyvenimo sankaupa, kurios Liudmila ieško knygose. Tačiau, nors ir neskaitydamas, tą sutelktą energiją kažkokiu būdu jis taip pat pripažįsta ir jaučia poreikį priversti ją vėl tekėti, naudodamas Liudmilos knygas kaip materialų pagrindą kūriniams, kuriuose jis galėtų bent akimirksniui išlieti savo energiją.

– Šita man tiks, – sako Irnerijas ir jau nori dėtis vieną knygą į striukės kišenę.

– Ne, šitą palik. Aš ją dabar skaitau. Be to, ji ne mano, turiu ją grąžinti Kavedanjai. Išsirink kitą. Žiūrėk, va šita į ją panaši.

Paėmei į rankas knygą su raudona juostele, ant kurios užrašyta: „Naujas Silo Flanerio šedevras“, ir jau tai paaiškina jų panašumą, nes Flanerio romanai išsiskiria tik jiems būdingu grafiniu apipavidalinimu. Tačiau patraukia ne tik apipavidalinimas;

pavadinimas ant viršelio skelbia: ... *linijų tinkle*. Tai du tos pačios knygos egzemplioriai! Nesitikėjai.

– Tikrai labai keista! Niekada nebūčiau pagalvojęs, kad Liudmila jį jau turi...

Irnerijas atitraukia rankas.

– Čia ne Liudmilos. Aš su ta rašliava nenoriu turėti jokių reikalų. Maniau, kad jų čia nelikę, tų knygų.

– Kodėl? Kieno jos? Ką tai reiškia?

Irnerijas dviem pirštais suima knygą, eina link kažkokių durelių, atidaro jas ir nusviedžia ją ten. Tu nuseki iš paskos; kyšteli galvą tamsaus sandėliuko vidun; matai stalą su rašomąja mašinėle, magnetofonu, žodynais, didžiuliu aplanku. Paimi iš aplanko vieną lapą, kuris atstoja titulinį, atsineši arčiau šviesos, skaitai: *Vertė Hermis Marana*.

Tarytum perkūnas iš giedro dangaus. Skaitant Maranos laiškus, tau visą laiką atrodė, kad kalbama apie Liudmilą... Todėl, kad negali apie ją negalvoti. Tai lyg įrodymas, jog tu ją įsimylėjęs – taip sau paaiškinai. Dabar, vaikščiodamas Liudmilos namuose, aptinki Maranos pėdsakus. O gal tai tavo liguista fantazija? Ne, jau pradžioje nujautei, kad tarp jų gali būti koks nors ryšys... Pavydas, lig šiol buvęs savotišku žaidimu su pačiu savimi, dabar tave tvirtai suspaudė savo gniaužtuose. Ir ne tik pavydas: tai ir įtarimas, ir nepasitikėjimas, jausmas, kad niekada ir dėl nieko negali būti tikras... Pertrauktos knygos vaikymasis, teikęs ypatingą malonumą dėl to, kad jame dalyvavo ir Skaitytoja, tampa kartu ir jos pačios gaudynėmis, tos, kuri vis išsprūsta, prisidengdama kaskart naujomis paslaptimis, apgavystėmis, kaukėmis.

– Bet... kuo čia dėtas Marana? – klausi. – Ar jis čia gyvena?

Irnerijas purto galvą.

– Gyveno. Dabar tai jau praeitis. Daugiau neturėtų grįžti. Tačiau visos jo šnekos jau taip apkrėstos melu, kad viskas, ką apie jį sakytum, būtų melas. Bent tiek pasiekė. Knygos, kurias čia atnešė jis, atrodo, niekuo nesiskiria nuo kitų išoriškai, tačiau aš jas iš tolo atpažįstu. Tai reiškia, kad jų, tų jo popierių, daugiau neturėtų būti už šio butuko sienų. Tačiau kartkartėmis kokie nors jo pėdsakai vis pasirodo. Kai kada imu įtarti, kad jis pats juos ir palieka, – ateina, kai nieko nėra namie, ir toliau slapčia daro įprastus mainus...

– Kokius mainus?

– Nežinau... Liudmila sako, kad viskas, ką jis paliečia, jei dar ne melas, tai tampa melu. Aš tik žinau, kad jei pamėginčiau daryti savo kūrinius iš buvusių jo knygų, šie taptų melagingi. Net jei niekuo nesiskirtų nuo ankstesnių mano darbų...

– Bet kodėl Liudmila laiko jo daiktus šiame kambarėlyje? Laukia jo sugrįžtant?

– Kai jis buvo čia, Liudmila buvo nelaiminga... Ji nebeskaitė... Paskui pabėgo... Ji pirmoji išėjo ... Paskui jis...

Šešėlis nutolsta. Atsidūsti. Praeitis užsklęsta.

– O jei jis vėl pasirodytų?

– Ji dar kartą išeitų...

– Kur?

– Na.... Į Šveicariją... Ką aš žinau....

– Ar Šveicarijoj jos kas nors laukia? – instinktyviai pagalvojai apie rašytoją su žiūronu.

– Tarkim, kad laukia, bet tai visai kita istorija... Senis, rašantis detektyvus...

– Silas Flaneris?

– Ji sakė, kad kai Marana tikinąs, jog skirtumas tarp tiesos ir melo yra tik mūsų prietaras, ji jaučianti poreikį pamatyti tą, kuris knygas rašo taip, kaip cukinija mezga vaisius. Tai jos žodžiai...

Netikėtai atsidaro durys. Įeina Liudmila, numeta ant krėslo paltą, paketus.

– Ak, kaip miela! Kiek draugų! Atleiskit, kad vėluoju!

Judu sėdite ir geriate arbatą. Irnerijas taip pat turėtų būti, bet jo krėslas tuščias.

– Jis buvo ten. Kur dingo?

– A, bus išėjęs. Jis vaikšto, kada nori.

– Tavo namuose ateinama ir išeinama tiesiog taip?

– Kodėl gi ne? O kaip pats čia patekai?

– Ir aš, ir daugybė kitų.

– Kas čia? Pavydo scena?

– Kokią turėčiau teisę?

– Manai, kad kada nors galėtum turėti? Jeigu jau taip, tada geriau nė nepradėti.

– Ko nepradėti?

Padedi ant staliuko puodelį. Pakyli nuo krėslo ir persėdi šalia jos ant sofos.

(Pradėti. Tai pasakei tu, Skaitytoja. Bet kaip nustatyti, kada tiksliai prasideda istorija? Visada viskas būna prasidėję jau anksčiau, bet kokio romano pirmo puslapio pirmoji eilutė – tai nuoroda į ką nors, kas jau įvykę už knygos. Arba tikroji istorija yra ta, kuri prasideda perskaičius dešimt ar šimtą puslapių, ir viskas, kas vyko iki to, yra tik prologas. Žmonių giminės individų gyvenimai sudaro nenutrūkstamą grandinę, todėl mėginant iškirpti kokį nugyventą gabalą, turintį prasmę, nepriklausančią nuo likusio gyvenimo – pavyzdžiui, dviejų žmonių susitikimą, kuris abiems taps lemtingas, – būtina turėti omenyje, kad ir vieną, ir kitą gaubia faktų audinys, susijęs su kitais žmonėmis, ir

kad iš to susitikimo savo ruožtu gims kitos istorijos, atsiskirsiančios nuo jų bendros istorijos.)

Dabar judu, Skaitytojau ir Skaitytoja, lovoje. Taigi atėjo laikas įvardyti jus daugiskaitos antruoju asmeniu, o tai labai atsakingas žingsnis, reiškiantis, kad jūs būsite laikomi vienu subjektu. Tai sakau jums, neišskiriamas raizginy po susiraukšlėjusia paklode. Gal paskui kiekvienas nueisite savo keliu, ir pasakojimas turės vėl strigti pakaitom permetinėdamas bėgius nuo moteriškosios giminės „tu" prie vyriškosios; tačiau dabar, kai jūsų kūnai oda prie odos bando surasti kuo tauresnį jausmų sąlytį, perduoti ir priimti virpesius ir banguojančius judesius, įsiskverbti į pilnumas ir į tuštumas, kai proto veikla irgi įtempta iki galimybių ribos, apie jus galima sklandžiai kalbėti kaip apie vieną dvigalvį asmenį. Visų pirma reikia nustatyti šios dvilypės esybės, kurią jūs sudarote, veikimo sritį arba gyvenimo būdą. Kurlink veda šis jūsų susitapatinimas? Kokia pagrindinė tema kartojasi jūsų variacijose ir moduliacijose? Ar tai įtampa, kylanti iš baimės prarasti bent dalelę savo galios ir noro pratęsti savo pajėgumą, pasikrauti išnaudojant kito sukauptą geismą? Ar, priešingai, tai besąlygiškas atsidavimas, neaprėpiamų sričių, laukiančių glamonių, tyrinėjimas ir abipusis glamonėjimasis, esybės ištirpimas neišsenkančių lytėjimų ežere? Nėra abejonės, kad abiem atvejais jūs egzistuojate tik vienas dėl kito, tačiau kad tie atvejai taptų įmanomi, kiekvieno jūsų „aš" turi užuot išnykę užpildyti visut visą proto erdvės tuštumą, įsijausti į save su didžiausiu užsidegimu ar parsiduoti iki paskutinio grašio. Apskritai tai, ką jūs darote, labai gražu, bet gramatiškai nieko nekeičia. Tuo metu, kai labiausiai primenate vieną nedalomą „jūs", esate du dar labiau nei pirma atsiskyrę ir uždari „tu".

(Ir tai jau dabar, kai dar esate išskirtiniu būdu užsiėmę vienas kitu. Įsivaizduokime, kaip netrukus tarpusavyje nesusitinkantys vaiduokliai ims lankytis jūsų galvose, lydėdami įpročio palaimintus kūnų susitikimus.)

Skaitytoja, dabar tu perskaityta. Tavo kūnas įjungtas į sisteminį skaitymą per lytėjimo, regos, uoslės informacinius kanalus, žinoma, ne be skonio kauburėlių įsikišimo. Klausa taip pat atlieka savo vaidmenį, dėmesinga tavo dūsavimui ir trelėms. Skaitymo objektas – ne tik tavo kūnas, kūnas svarbus kaip dalis visumos, kurios sudėtingi elementai ne visada matomi ir ne visada pastebimi, tačiau jie pasireiškia matomais ir tiesioginiais veiksmais: tavo apsiniaukiančios akys, juokas, žodžiai, kuriuos sakai, tai, kaip suimi ar paleidi plaukus, kaip perimi iniciatyvą ar atsitrauki, ir visi ženklai, kurie yra ant ribos tarp tavęs ir įpročių, ir papročių, ir istorijos, ir priešistorės, ir mados; visi kodai, visos varganos abėcėlės, kuriomis naudodamasi viena žmogiška būtybė tam tikrais momentais mano skaitanti kitą žmogišką būtybę.

Beje, ir tu, o Skaitytojau, esi skaitymo objektas: Skaitytoja čia akimis nuslysta tavo kūnu tarsi greitosiomis perbėgtų turinį, čia pasižiūri į jį tarsi pagauta staigaus ir aiškaus smalsumo, čia delsia klausdama ir laukdama iš jo nebylaus atsakymo, sakytum kiekvienas dalinis įvykio vietos apžiūrėjimas ją domintų tik turint galvoje platesnį erdvinį kontekstą. Kartais ji sustoja prie nereikšmingų detalių, galbūt šiokių tokių stiliaus trūkumų, pavyzdžiui, atsikišusio Adomo obuolio ar to, kaip padedi galvą jai ant peties, ir ji tuo pasinaudoja nustatydama artumo ribas, kritišką atsiribojimą ar tariamą atvirumą; čia, atvirkščiai, atsitiktinai pastebėta smulkmena, pavyzdžiui, tavo smakro forma ar kitoniškas įkandimas jai petin, perdėtai iškeliama, ir ta dingstimi ji įsismar-

kauja, ryja (ryjate kartu) puslapį po puslapio nuo viršaus iki apačios nepraleisdama nė kablelio. Tačiau pasitenkinimą, patiriamą iš to, kaip ji tave skaito, kaip cituoja tekstą iš tavo fizinio daiktiškumo, temdo abejonė, kad ji skaito tave ne tokį, koks esi, vieną ir nedalomą, bet naudojasi tavimi, panaudoja nuo konteksto atskirtus tavo fragmentus, kad kažkur prieblandoje tarp sąmonės ir pasąmonės susikurtų partnerį-vaiduoklį, kurį pažįsta tik ji viena, ir galbūt šiuo metu ji šifruoja savo svajonių sukurtą svečią, o ne tave.

Prirašytų puslapių skaitymas skiriasi nuo to, kaip įsimylėjėliai skaito vienas kito kūną (tą minčių ir kūno koncentratą, kuriuo įsimylėjėliai naudojasi kartu suguldami į lovą): jie tai daro nenuosekliai. Griebia, kur pakliūva, šokinėja, kartojasi, grįžta atgal, primygtinai prašo, vienu metu siunčia keletą prieštaringų signalų, paskui juos derina, staiga suirzta, verčia puslapį, pagauna mintį, pasiklysta. Čia galima atpažinti kryptį, ėjimą link tikslo, nes artėjama prie orgazmo, ir turint galvoje šį tikslą išdėliojamos ritminės fazės, metriniai rimai, pasikartojantys motyvai. Bet ar tikrai tikslas yra orgazmas? Gal lėkimą to tikslo link stabdo kitas, priešais atskubantis troškimas grąžinti akimirksnius, atsukti atgal laiką?

Jeigu bandytume grafiškai pavaizduoti visumą, kiekvieną epizodą su kulminacija atitinkantis modelis turėtų būti trimatis, galbūt keturmatis, joks modelis; kiekviena patirtis nepakartojama. Lytinis ir skaitymo aktai labiausiai supanašėja tuo atžvilgiu, kad jų viduje atsiveriančios erdvės ir laikai skiriasi nuo išmatuojamų erdvių ir laikų.

Jau padrikoje pirmo susitikimo improvizacijoje galima įskaityti bendro gyvenimo ateitį. Šiandien vienas kitam esate skaitymo objektas, kiekvienas iš jūsų skaito kitame neparašytą savo

istoriją. Rytoj, Skaitytojau ir Skaitytoja, jei jūs sugulsite į vieną lovą kaip tvarkinga pora, kiekvienas užsidegsite galvūgaly lempą ir nugrimsite į savo knygą; miego artėjimą lydės du lygiagretūs skaitymai; judu išjungsite šviesą – pirma tu, paskui tu, atskirų visatų palikuonys, jūs trumpam atsidursite tamsoje, kur visi atstumai išsitrina anksčiau, nei priešingi sapnai vėl nuneš tave į vieną pusę, o tave į kitą. Tačiau nesišaipykit iš tokios santuokinės darnos perspektyvos: ar galite man parodyti laimingesnės poros paveikslą?

Kalbi Liudmilai apie romaną, kurį skaitei jos laukdamas.

– Ši knyga yra iš tų, kurios tau patinka: nuo pat pirmo puslapio sužadina nerimo jausmą...

Jos akyse blyksteli klaustukas. Suabejoji: gal šį pasakymą apie nerimo jausmą nugirdai ne iš jos, gal kur nors perskaitei... O gal Liudmila jau liovėsi tikėjusi, kad jaudulys esąs tiesos sąlyga... Gal kas nors jai parodė, kad jaudulys taip pat yra mechanizmas, kad niekas taip lengvai nesuklastojama kaip pasąmonė...

– Man, – sako ji, – patinka knygos, kuriose visos paslaptys ir jauduliai atskleidžiami tiksliu šaltu protu, be jokių šešėlių, kaip šachmatininko.

– Šiaip ar taip, šios istorijos veikėjas ima nervintis išgirdęs skambant telefoną. Vieną dieną, bėgiodamas...

– Gana, nepasakok. Duok paskaityti.

– Aš irgi dar nedaug perskaičiau. Tuoj atnešiu.

Pakyli iš lovos, nueini ieškoti knygos į kitą kambarį, kur staigus tavo ir Liudmilos santykių posūkis nutraukė normalią įvykių eigą.

Knygos nerandi.

(Atrasi ją meno parodoje: paskutinis skulptoriaus Irnerijo kūrinys. Puslapis, kurį pasižymėjai užlenkdamas kampą, patiestas

ant vienos iš nedidelio klijuoto briaunainio sienelių, nulakuotų skaidria derva. Patamsėjęs banguotas puslapio paviršius atrodo pasvilęs, tarsi iš knygos vidaus veržtųsi liepsna, o atsiveriantys sluoksniai primena gumbuotą žievę.)

– Nerandu, bet tiek to, – šūkteli, – mačiau, kad turi dar vieną egzempliorių. Net maniau, kad būsi jau skaičiusi...

Nepastebėtas įsmukai į tamsų kambariuką ir paieškojai Flanerio knygos raudonais viršeliais.

– Štai ji.

Liudmila atsiverčia. Pažiūri į dedikaciją: „Liudmilai... Silas Flaneris."

– Taip, tai mano knyga...

– O, pažįsti Flanerį? – nusistebi, tarsi nieko nežinotum.

– Taip... Jis man padovanojo šią savo knygą... Bet buvau tikra, kad iš manęs ją pavogė anksčiau, nei spėjau perskaityti...

– ... Irnerijas?

– Na...

Laikas atskleisti savo kortas.

– Ne Irnerijas, ir tu žinai. Pamatęs šią knygą, Irnerijas numetė į tamsų kambariuką, kur tu laikai...

– Kas tau leido šniukštinėti?

– Irnerijas sako, kad kažkas, vogęs tavo knygas, dabar slapčia grįžta, kad pakeistų jas klastotėmis...

– Irnerijas nieko nežino.

– Aš žinau. Kavedanja man davė paskaityti Maranos laiškus.

– Viskas, ką Hermis pasakoja, paistalai.

– Vienas dalykas tikras: tas žmogus tebegalvoja apie tave, mato tave visuose savo svaičiojimuose, jį nuolat persekioja skaitančios Liudmilos paveikslas...

– Kaip tik to jis niekada negalėjo pakęsti.

Pamažėle pradedi geriau suvokti, kas paskatino vertėją imtis apgaulės: tai slaptas pavydas nematomam varžovui, kuris nuolat įsiterpdavo tarp jo ir Liudmilos, nebylus balsas, pasiekiantis ją iš knygų, tas šimtaveidis ir beveidis vaiduoklis, juo nepagaunamesnis, nes Liudmilai autoriai niekada nėra būtybės iš kūno ir kraujo, jie, tiek gyvieji, tiek mirusieji, egzistuoja tik knygų puslapiuose, ir visuomet pasirengę su ja bendrauti, ją stebinti, gundyti, o Liudmila visuomet pasirengusi sekti jiems iš paskos su tokia permaininga santykių lengvastim, kokia galima su bekūnėmis būtybėmis. Kaip sutriuškinti ne autorių, bet autoriaus funkciją, idėją, kad už kiekvienos knygos egzistuoja kažkas, laiduojantis, jog tas vaiduoklių ir pramanų pasaulis yra tikras vien dėl to, kad jis sudėjo į jį savo tiesą, kad pats susitapatino su tomis žodžių konstrukcijomis? Visą laiką, nes ta kryptimi jį stūmė skonis ir talentas, bet labiau nei kada nors nuo tada, kai jo santykiai su Liudmila ėmė irti, Hermis Marana svajojo apie literatūrą, pilną klastočių, netikrų autorysčių, sekimų, apgaulių ir pastišų. Jeigu šis sumanymas būtų pavykęs, jeigu nuolatinis abejojimas rašančiojo tapatybe būtų sutrukdęs skaitytojui su pasitikėjimu įsitraukti į skaitymą – pasitikint ne tiek tuo, kas pasakojama, kiek nebyliu pasakotojo balsu, – galbūt išoriškai literatūros pastatas būtų nė kiek nepakitęs... tačiau giliau, ties pamatais, ten, kur užsimezga skaitytojo santykis su tekstu, kažkas būtų pasikeitę visiems laikams. Tada Hermis Marana daugiau nebesijaustų užmirštas įsitraukusios į skaitymą Liudmilos: tarp jos ir knygos visada kristų mistifikacijos šešėlis, o jis, susitapatindamas su kiekviena mistifikacija, įtvirtintų savo buvimą.

Tavo žvilgsnis užgriebia knygos pradžią.

– Bet čia ne ta knyga, kurią aš skaičiau... Tas pats pavadinimas, tas pats viršelis, viskas tas pats... Bet knyga kita! Viena iš dviejų yra klastotė.

– Žinoma, kad klastotė, – tyliu balsu taria Liudmila.

– Sakai, klastotė, nes perėjo per Maranos rankas? Bet tą, kurią skaičiau, jis taip pat buvo atsiuntęs Kavedanjai! Tai gal abi jos klastotės?

– Teisybę gali pasakyti tik vienas žmogus: autorius.

– Gali pasiteirauti, juk esi jo draugė...

– Buvau...

– Ar pas jį važiavai bėgdama nuo Maranos?

– Baisiai daug žinai! – mesteli ironišku tonu, kuris labiausiai tave nervina.

Skaitytojau, tu nusprendei: vyksti pas rašytoją. O tuo tarpu atsuki Liudmilai nugarą ir įninki skaityti naują knygą tokiu pačiu viršeliu.

(Beveik tokiu pačiu. Juostelė su užrašu „Naujas Silo Flanerio šedevras" uždengia pirmutinį pavadinimo žodį. Reikia tik ją kilstelėti ir pastebi, kad ši knyga vadinasi ne *Susimazgiusių linijų tinkle* kaip anoji, o *Susikertančių linijų tinkle.*)

SUSIKERTANČIŲ LINIJŲ TINKLE

Spekuliuoti, atspindėti: bet kokia minties veikla man siejasi su veidrodžiais. Pagal Platoną, siela yra veidrodis, kuriantis materialius dalykus atspindėdamas aukštesnio proto idėjas. Gal todėl, kad galėčiau galvoti, man reikia veidrodžių: aš pajėgiu susikaupti tik atspindėtų vaizdų apsuptyje, tarytum mano sielai reikėtų sektino pavyzdžio kiekvieną kartą, kai nori panaudoti savo spekuliatyvius gebėjimus (čia žodis vartojamas visomis savo reikšmėmis: esu ir mąstantis žmogus, ir verslo atstovas, be to, kolekcionuoju optikos prietaisus).

Kai tik prikišu akį prie kaleidoskopo, jaučiu, kad mano protas, kaip tie skirtingų spalvų ir formų stikliukai, sukrentantys į taisyklingas figūras, iškart paklūsta jo principui: kaleidoskopas tik aiškiai ir lanksčiai atskleidžia, kaip griežta konstrukcija subyra nuo menkiausio kepštelėjimo nagu į vamzdžio sieneles ir ją pakeičia kita, kurioje tie patys elementai sudaro skirtingą visumą.

Nuo tada, kai dar būdamas paauglys suvokiau, jog stebėdamas, kaip veidrodėlių šulinio dugne mainosi spalvoti sodai, lengviau sprendžiu praktines užduotis ir nebijau drąsių prognozių, aš ėmiau rinkti kaleidoskopus. Palyginti neilga šio daikto istorija (1817 metais kaleidoskopą užpatentavo škotų fizikas seras Deividas Briusteris, be kita ko, parašęs ir *Treatise on New Philosophi-*

cal Instruments[10]) įspraudė mano kolekciją į ankštus chronologijos rėmus. Tačiau netrukus manasis kolekcininko dėmesys nukrypo į kilnesnę ir patrauklesnę antikvaro specializaciją: septyniolikto jo amžiaus katoptrinius prietaisus, įvairiausius teatriukus, kuriuose kaitaliojant kampus tarp veidrodžių matoma daugybė figūros atspindžių. Mano tikslas – atkurti muziejų, kurį surinko jėzuitas Atanasas Kircheris, parašęs *Ars magna lucis et umbrae*[11] (1646) ir atradęs „polidiptichų teatrą". Jame apie šešios dešimtys veidrodėlių, kuriais išlipdytas didžiulės dėžės vidus, iškreipia šaką girioje, švininį kareivėlį kariuomenėje, knygelę bibliotekoje.

Verslo žmonės, kuriems prieš susirinkimus pasiūlau apžiūrėti kolekciją, šiuos keistus prietaisus stebi atmestinai. Jie nenutuokia, kad savo finansų imperiją sukūriau naudodamasis kaleidoskopų ir katoptrinių prietaisų principu: tarsi žaisdamas veidrodėliais dauginau bendroves be kapitalo, be saiko didinau kreditus, milžiniškus nuostolius pradangindamas bedvasiuose iliuzinių perspektyvų užkaboriuose. Mano paslaptis, mano nepertraukiamų finansinių pergalių paslaptis epochoje, mačiusioje šitiek krizių, biržų sukrėtimų ir bankų žlugimų, visada buvo ta, kad niekuomet negalvojau tiesiogiai apie pinigus, verslą, pelną, o tik apie refrakcijos kampus, kurie susidaro tarp skirtingai pakreiptų veidrodinių plokštelių.

Aš tik noriu padauginti savo vaizduotę, bet ne iš narciziškumo ar didybės manijos, kaip būtų pernelyg paprasta manyti: atvirkščiai, kad tarp daugybės apgaulingų savo paties vaiduoklių paslėpčiau tikrąjį save, priverčiantį juos judėti. Jei tik nebijočiau būti neteisingai suprastas, visai norėčiau savo namuose įsirengti

[10] *Traktatas apie naujuosius filosofijos instrumentus* (angl.).

[11] *Didysis šviesos ir šešėlių menas* (lot.).

kambarį, kuris, pagal Kircherio sumanymą, būtų visut visas išklotas veidrodžiais: ten matyčiau, kaip vaikštinėju lubomis žemyn galva ir iš grindų gilumos skrendu aukštyn.

Šie mano rašomi puslapiai taip pat turėtų perteikti šaltą spindesį, tarsi sklindantį iš veidrodžių salės, kur lūžta, apsiverčia ir pasidaugina nustatytas skaičius figūrų. Jeigu mano figūra išsisklaido į visas puses ir susidvejina visuose kampuose, tai dėl to, kad išsigąstų mano persekiotojai. Esu žmogus, turintis daug priešų, nuo kurių visuomet tenka bėgti. Jeigu jie tikėsis mane pavyti, kliudys tiktai stiklinį paviršių, kuriame pasirodys ir išsisklaidys vienas iš daugelio mano visur esančių atspindžių. Taip pat esu žmogus, kuris persekioja savo priešų gausybę grėsdamas jiems ir artėdamas nenumaldomais būriais ir stodamas skersai kelio, kad ir kur jie atsirastų. Katoptriniame pasaulyje priešai taip pat gali tikėtis mane apsupą iš visų pusių, tačiau tik aš vienas žinau veidrodžių išdėstymą ir galiu tapti nesugaunamas, tuo tarpu jie galiausiai susitinka ir susigrumia tarpusavy.

Norėčiau, kad mano pasakojimas visa tai atskleistų per piniginių operacijų detales, netikėtas permainas valdybos tarybos susirinkimuose, panikos apimtų finansininkų skambučius, taip pat ir per miesto plano skiautes, draudimo polisus, Lornos lūpas, kai tėškė tą frazę, Elfridos žvilgsnį, tarsi panirusį į savo nepabaigiamus skaičiavimus, vieną ant kito užslenkantį vaizdą, miesto plano tinklainę, nusagstytą kryžiukais ir strėlytėmis, motociklus, nutolstančius ir išnykstančius už veidrodžio briaunų, motociklus, lekiančius tiesiai į mano mersedesą.

Nuo tada, kai man tapo aišku, kad mano suėmimo būtų labiausiai geidusios ne tik įvairios specializuotos nusikaltėlių gaujos, bet ir pagrindiniai mano bendrininkai bei konkurentai stambaus kapitalo pasaulyje, supratau, kad tik daugindamas save, daugin-

damas savo asmenį, savo buvimą, savo išėjimus iš namų ir sugrįžimus, apskritai progas surengti pasalą, galėsiu tapti sunkiau pagaunamas priešams. Tad užsakiau penkis tokius pat kaip mano mersedesus, kurie išvažiuoja ir įvažiuoja pro šarvuotus mano vilos vartus visomis valandomis, lydimi motociklininkų iš mano asmeninės sargybos, su juodai apsirengusiu ir apsimuturiavusiu šešėliu viduje, kuris galėtų būti ir mano, ir kokio nors dublerio. Mano vadovaujamos bendrovės susideda iš nieko nereiškiančių santrumpų ir būstinių tuščiuose salonuose, kuriuos galima kaitalioti; todėl mano dalykinių susirinkimų adresai gali būti vis skirtingi, o didesnio saugumo sumetimais kaskart paskutinę akimirką įsakau juos pakeisti. Kebliau dėl nesantuokinio ryšio, kurį palaikau su išsiskyrusia dvidešimt devynerių metų ponia, vardu Lorna, skirdamas jai du, kartais tris susitikimus per savaitę, trunkančius po dvi valandas ir tris ketvirčius. Norėdamas apsaugoti Lorną, neturėjau kitos išeities, kaip padaryti, kad būtų neįmanoma nustatyti jos gyvenamosios vietos, ir griebiausi tokio plano: paskelbiau apie daugybę vienu metu vykstančių meilės pasimatymų, kad nebūtų galima suprasti, kurios mano meilužės yra tariamos, o kuri tikroji. Kiekvieną dieną aš, kaip ir mano antrininkai, vis keisdami grafiką lankomės po visą miestą išbarstytuose plotuose, kuriuose gyvena patrauklios moterys. Šis tariamų meilužių tinklas man leidžia slėpti tikruosius susitikimus su Lorna net nuo savo žmonos Elfridos, kuriai visą šį teatrą paaiškinau kaip saugumo priemones. O mano patarimai Elfridai kaip galima labiau viešinti savo kilnojimąsi iš vienos vietos į kitą, kad būtų suardyti galimi nusikaltėlių planai, lieka be atsako: Elfrida linkusi slapstytis; ji vengia ir mano kolekcijos veidrodžių, lyg bijotų, kad šie sumaitos ir sunaikins jos atvaizdą: tai elgsena, kuriai pateisinti nerandu svarių argumentų ir kuri man gerokai kenkia.

Norėčiau, kad visos mano aprašomos detalės viena už kitą geriau padėtų susidaryti įspūdį apie ypatingai tikslų mechanizmą bei tuo pat metu apie bėgančius akinamus blyksnius, išduodančius mums, kad kažkas lieka už regėjimo lauko. Todėl tose vietose, kur pasakojimas tampa glaustesnis, negaliu kartkartėm neįterpti vienos kitos citatos iš senovinio teksto, pavyzdžiui, ištraukos iš Džovanio Batistos dela Portos veikalo *De magia naturale*[12], kurioje jis kalba, kad magas, arba „Gamtos tarnas", privalo (cituoju iš 1577 metų Pompėjaus Sarnelio itališko vertimo) žinoti „būdus, kaip apgaunamos akys, matyti reginius, atsirandančius po vandeniu ir skirtingų formų veidrodžiuose, kurie kartais siunčia vaizdinius, kurių nėra aplinkui, ir žinoti, kaip galima aiškiai regėti tai, kas vyksta toli nuo čia".

Netrukus supratau, kad netikrumo, kurį sukuria nuolatinis vienodų automobilių važinėjimas, neužteks nusikaltėlių kėslams išsklaidyti: tada aš sumaniau katoptriniams prietaisams būdingą dauginimo galią pritaikyti patiems banditams, organizuodamas tariamas pasalas ir tariamus vieno kito savo antrininko suėmimus, lydimus tariamų paleidimų sumokėjus tariamas išpirkas. Dėl to man teko imtis užduoties įkurti analogišką nusikaltėlių organizaciją, užmezgant vis glaudesnius ryšius su mafijos pasauliu. Todėl turėjau surinkti nemažai žinių apie rengiamus tikrus žmonių pagrobimus ir galėjau laiku įsikišti norėdamas apsiginti arba siekdamas išnaudoti savo verslo konkurentų nesėkmes.

Šioje vietoje pasakojimas galėtų priminti veidrodžių savybę, apie kurią postringauja senovinės knygos, – rodyti tolimus ir slaptus dalykus. Viduramžių arabų geografai Aleksandrijos uosto aprašymuose prisimena koloną, iškilusią virš Faro salos, ir jos viršuje

[12] *Apie gamtos magiją* (lot.).

pritaisytą plieninį veidrodį, kuriame iš milžiniško atstumo matomi atviroje jūroje plaukiantys laivai iš Kipro, Konstantinopolio ir iš visų romėnų žemių. Sutelkdami spindulius, gaubti veidrodžiai gali pagauti visokius atvaizdus. „Pats Dievas, nematomas nei kūnišku, nei dvasišku pavidalu, – rašo Porfirijus, – leidžiasi stebimas veidrodyje". Norėčiau, kad kartu su išcentriniu spinduliavimu, kuris projektuoja mano atvaizdą visuose erdvės matmenyse, šie puslapiai perteiktų ir atvirkštinį vyksmą – kaip nuo veidrodžių į mane plaukia atvaizdai, netelpantys akiplotyje. Iš veidrodžio į veidrodį – taip kartais aš sapnuoju – daiktų visuma, visas pasaulis, dieviškoji išmintis galėtų sutelkti savo šviesiuosius spindulius į vieną vienintelį veidrodį. O gal visa ko pažinimas palaidotas sieloje, ir veidrodžių sistema, kuri daugintų mano atvaizdą iki begalybės ir vienetiniu atvaizdu grąžintų tai, kas juose svarbiausia, man atskleistų tą visa ko sielą, slypinčią manojoje.

Kaip tik tokia turėtų būti stebuklingųjų veidrodžių galia, apie kurią dažnai kalbama okultinių mokslų traktatuose ir inkvizitorių prakeiksmuose: priversti pasirodyti tamsybių dievą ir sujungti savo atvaizdą su jo atspindžiu veidrodyje. Turėjau papildyti savo kolekciją nauju skyriumi: viso pasaulio antikvarai ir aukcionai buvo įspėti palaikyti man ypač retus Renesanso veidrodžių pavyzdžius, kurie dėl savo formos ar remiantis rašytine tradicija galėtų būti laikomi stebuklingais.

Tai buvo sunki partija, kurioje už kiekvieną klaidą galėjai sumokėti labai brangiai. Pirmasis klaidingas žingsnis buvo įtikinti savo varžovus susivienyti su manimi kuriant draudimo bendrovę prieš žmonių grobimus. Pasitikėdamas savo žinių šaltiniais iš mafijos, maniau galįs išvengti bet kokių netikėtumų. Greitai suvokiau, kad mano bendrininkai su grobėjų gaujomis susiję labiau nei aš. Išpirka, kurios būtų paprašyta už artimiausią pagrobimą,

būtų sudariusi visą draudimo bendrovės turtą: vėliau jį būtų pasidalijusi nusikalstama organizacija ir su jais bendradarbiaujantys akcininkai – savaime suprantama, pagrobtojo nenaudai. Į ką ta auka kreipsis, abejonių nekilo: į mane.

Man rengiamos pasalos plane buvo numatyta, kad tarp trijų mane lydinčio motociklininkų eskorto hondų ir automobilio užtamsintais langais įsiterps trys jamahos, vairuojamos tariamų policininkų, kurie netikėtai sustos neprivažiavę posūkio. Tuo tarpu pagal mano kontraplaną trys suzukiai, vykdydami tariamą pagrobimą, apsups mano mersedesą penkiais šimtais metrų arčiau. Kai pamačiau, kad kelią užtvėrė trys kavasakiai dviem sankryžom arčiau, supratau, kad mano kontraplaną sužlugdė kontrakontraplanas, kurio užsakovų aš nežinojau.

Tarsi kaleidoskope vėl dūžta ir nutolsta hipotezės, kurias norėčiau užfiksuoti šiose eilutėse; taip mano akyse skaidėsi miesto planas, kurį išnarsčiau po gabaliuką, norėdamas surasti gatvių sankryžą, kurioje, anot mano informatorių, man turėjo būti surengta pasala, ir nustatyti tašką, kuriame būčiau galėjęs savo priešams suduoti smūgį iš anksto, kad jų planas pakryptų man palankia linkme. Viskas jau atrodė patikima, stebuklingasis veidrodis visas blogio jėgas apvertė mano naudai. Nenumačiau trečiojo pagrobimo plano, kurį sumanė nežinomieji. Kas jie?

Labai nustebau, kad pagrobėjai, užuot gabenę mane į slaptavietę, veža į mano namus, uždaro į katoptrinį kambarį, kurį taip rūpestingai įsirengiau pagal Atanaso Kircherio brėžinius. Veidrodinės sienos kartoja mano atvaizdą iki begalybės. Ar aš pats save pagrobiau? Vienas iš pasaulį išvydusių mano atspindžių užėmė mano vietą ir paskyrė man atspindžio vaidmenį. Nejau išsikviečiau Tamsos Valdovą ir šis stojo prieš mane prisidengęs mano paties bruožais?

Ant veidrodinių grindų tyso moters kūnas, jis surištas. Tai Lorna. Jai krustelėjus, nuogybė pasklinda atkartojama visų veidrodžių. Puolu prie jos, norėdamas išvaduoti nuo raiščių, ištraukti iš burnos kamštį ir apkabinti; bet ji įtūžusi atsisuka į mane:

– Manai, aš tavo rankose? Klysti! – ir ima nagais akėti man veidą. Ar ji irgi kalinė? Ar ji mano kalinė? Mano kalėjimas?

Tuo metu atsidaro durys. Įeina Elfrida.

– Žinojau apie tau gresiantį pavojų ir sugebėjau tave išgelbėti, – sako ji. – Galbūt priemonės buvo grubokos, bet neturėjau pasirinkimo. O dabar neberandu šio veidrodinio narvo durų. Nagi, sakyk greičiau, kaip man iš čia išeiti?

Elfridos akis ir antakis, koja su aptemptais aulinukais, burnos kamputis plonomis lūpomis ir akinamai baltais dantimis, žieduota ranka, spaudžianti revolverį, – viskas veidrodžių atkartojama ir išdidinta iki milžiniškų dydžių, ir tarp šių iškraipytų jos figūros detalių tarytum kūno peizažai įsiterpia Lornos odos lopiniai. Ir aš jau nebeįstengiu atskirti, kas vienos, o kas kitos, pasimetu, man rodosi, kad aš pamečiau save ir nematau savo atspindžio, vien tik jų. Vienoje Novalio ištraukoje naujakrikštas, pasiekęs slaptą Izidės buveinę, pakelia deivės šydą... Dabar man atrodo, kad viskas aplinkui – mano dalis, kad aš sugebėjau tapti viskuo. Galų gale...

VIII

Iš Silo Flanerio dienoraščio[13]

Šezlonge, slėnio gilumoje stovinčio namuko terasoje, sėdi jauna moteris ir skaito. Kasdien prieš imdamasis darbo kurį laiką stebiu ją pro žiūronus. Šiame skaidriame ir minkštame ore tariuosi pagaunąs jos sustingusioje figūroje to nematomo judėjimo, skaitymo, ženklus, slystantį žvilgsnį ir kvėpavimą, bet užvis labiau – kaip žodžiai keliauja per žmogų, jų tėkmę ir sustojimus, protrūkius, vėlavimąsi, pauzes, kaip jie prikausto ar išblaško dėmesį, grįžta atgalios tą kelią, kuris atrodo vienodas, tačiau iš tiesų visuomet permainingas ir duobėtas.

Kiek jau metų negaliu sau leisti skaityti tiesiog šiaip, be jokio tikslo? Kiek jau metų negaliu pasinerti į knygą, parašytą kitų, visiškai negalvodamas apie tai, ką pats turiu rašyti? Pasuku galvą ir matau rašomąjį stalą, laukiantį manęs, mašinėlę su popieriaus lapu ant volelio, pastraipą, kurią reikia pradėti. Nuo tada, kai tapau rašymo vergu, netekau skaitymo malonumo. To, ką aš darau, tikslas yra sielos būsena, kurią patiria šezlonge sėdinti moteris, įrėminta mano žiūronų lęšių, ir man ši sielos būsena uždrausta.

[13] Kai kurių kritikų teigimu, tai autoriaus *alter ego*.

Kasdien prieš pradėdamas darbą žiūriu į moterį šezlonge: sakau sau, kad tų priverstinių rašymo pastangų rezultatas turi būti šios moters kvėpavimas, skaitymo operacija, tapusi natūraliu vyksmu, srovė, nešanti sakinius prisiliesti prie jos dėmesio filtro, kur jie stabteli akimirksnį prieš juos įsiurbiant jos proto mašinai, paskui išnyksta, pavirsdami jos sielos vaiduokliais, tuo, kas joje labiausiai asmeniška ir žodžiais neišreiškiama.

Kartais man užeina kvailas noras: kad sakinys, kurį ketinu užrašyti, būtų tas, kurį moteris skaito kaip tik šią akimirką. Ta mintis mane taip užburia, kad aš patikiu, jog tai tiesa: paskubom užrašau sakinį, pakylu, nueinu prie lango, nukreipiu žiūroną, tikrindamas, kaip mano sakinys veikia jos žvilgsnį, lūpų linkį, degamą cigaretę, jos kūno poslinkius šezlonge, susikryžiuojančias ar išsitiesiančias kojas.

Kartais man atrodo, kad atstumas tarp mano rašymo ir jos skaitymo neįveikiamas, kad ir ką rašau, viskas turi dirbtinumo ir padrikumo antspaudą: jei tai, ką rašau, atsidurtų ant glotnaus jos skaitomo puslapio paviršiaus, imtų rėžti kaip nagas per stiklą, ir ji pašiurpusi sviestų knygą kuo toliau.

Kartais įtikinu save, kad moteris skaito mano *tikrąją* knygą, tą, kurią jau seniai turėčiau rašyti, bet kurios niekada nesugebėsiu parašyti, kad ta knyga yra ten, žodis žodin, regiu ją savo žiūronų gilumoje, bet negaliu perskaityti, kas parašyta, negaliu žinoti, ką parašė anas aš, kuriuo neįstengiau ir jau neįstengsiu būti. Neverta vėl pulti prie rašomojo stalo, bandyti įspėti, nurašyti tą mano tikrąją knygą, kurią skaito ji: kad ir ką rašyčiau, tai bus melas mano tikrosios knygos atžvilgiu, knygos, kurios niekas, išskyrus ją, niekada neperskaitys.

O jeigu taip, kaip aš žiūriu į ją skaitančią, ji nukreiptų žiūronus į mane rašantį? Sėdžiu prie stalo atsukęs nugarą į langą ir staiga jaučiu už savęs akį, kuri siurbia į save sakinių srautą, vairuoja pasakojimą taip, kad aš jo nebesuvaldau. Skaitytojai – mano vampyrai. Jaučiu minią skaitytojų, kurie spokso man per petį ir vieną po kito savinasi žodžius, gulančius ant popieriaus lapo. Negaliu rašyti, jei kažkas į mane žiūri: jaučiu, kad tai, ką rašau, man nebepriklauso. Norėčiau išnykti, palikti belaukiantį kaip laukimo pritvinkusios skaitytojų akys popieriaus lapą, įkištą į mašinėlę, daugių daugiausia – savo pirštus, bėgiojančius klavišais.

Kaip gerai rašyčiau, jei manęs nebūtų! Jei tarp balto lapo ir kunkuliuojančių žodžių bei istorijų, kurios susikuria ir išnyksta niekieno neužrašytos, nebūtų tos nepatogios pertvaros, mano asmens! Tas stilius, skonis, sava filosofija, subjektyvumas, kultūrinis išprusimas, įgyta patirtis, psichologija, talentas, amato gudrybės – visi šie elementai, padarantys mano kūrybą atpažįstamą, man rodosi tarytum narvas, ribojantis mano galimybes. Jeigu būčiau tik ranka, nukirsta ranka, kuri suspaudžia plunksną ir rašo... Kas valdytų šią ranką? Bevardė minia? Laiko dvasia? Kolektyvinė pasąmonė? Nežinau. Nesakau, kad galėčiau būti kokio nors konkretaus dalyko skleidėjas, kad norėčiau sunaikinti pats save. Tik perteikti rašytinus dalykus, kurie laukia, kada bus parašyti, pasakotinus dalykus, kurių niekas nepasakoja.

Galbūt moteris, kurią stebiu pro žiūronus, *žino*, ką turėčiau rašyti; arba *nežino*, nes kaip tik laukia, kad parašyčiau tai, ko ji *nežino*; bet viena ji žino tikrai – tai jos laukimas, ta tuštuma, kurią mano žodžiai turėtų užpildyti.

Kartais apie knygos, kurią reikia rašyti, medžiagą galvoju kaip apie kažką, kas jau esti: jau pergalvotos mintys, jau sukalbėti dialogai, jau nutikusios istorijos, matytos vietos ir žmonės; knyga turėtų būti ne kas kita, kaip neparašyto pasaulio vertimas į rašto kalbą. Bet kitąkart jaučiu suprantąs, jog knyga, kurią reikia parašyti, ir jau egzistuojantys dalykai gali tik savotiškai vienas kitą papildyti: knyga turėtų būti rašytinė neparašyto pasaulio pusė; jos medžiaga turėtų būti tai, ko nėra ir negalės būti, jei nebus užrašyta, tačiau be ko tai, kas yra, jaučiasi kaži koks tuščias ir netobulas.

Matau, kad vienaip ar kitaip vis grįžtu prie minties apie neparašyto pasaulio ir knygos, kurią turėčiau parašyti, tarpusavio priklausomybę. Kaip tik dėl to rašymas man atrodo tokio sunkumo darbas, kad jis mane gniuždo. Prikišu akį prie žiūronų ir nukreipiu į Skaitytoją. Tarp jos akių ir puslapio skraido balta peteliškė. Kad ir ką ji skaitytų, nėra abejonės, kad dabar jos dėmesį patraukė peteliškė. Neparašytas pasaulis triumfuoja šios peteliškės pavidalu. Rezultatas, kurio turiu siekti, yra kažkas tikslu, glausta, lengva.

Žiūrėdamas į moterį šezlonge ėmiau jausti poreikį rašyti „iš natūros", tai yra rašyti ne apie ją, o jos skaitymą, rašyti apie bet ką, tačiau galvojant, kad ji turės tai perskaityti.

Dabar, žiūrėdamas į peteliškę, tupiančią ant mano knygos, norėčiau rašyti „iš natūros", turėdamas galvoje peteliškę. Pavyzdžiui, rašyti apie žiaurų nusikaltimą, kuris kuo nors „primintų" peteliškę, būtų lengvas ir grakštus kaip peteliškė.

Galėčiau net aprašyti peteliškę, turėdamas omeny žiaurią nusikaltimo sceną: kad peteliškė pavirstų kažkuo grėsmingu.

Apsakymo planas. Du rašytojai, gyvenantys dviejuose namukuose priešinguose slėnio šlaituose, pakaitom stebi vienas kitą.

Vienas jų įpratęs rašyti rytais, kitas – popiet. Rytą ir po pietų nerašantis rašytojas nukreipia savo žiūroną į tą, kuris rašo.

Vienas iš dviejų yra produktyvus rašytojas, kitas – rašytojas kankinys. Rašytojas kankinys žiūri, kaip produktyvusis primargina lapus vienodų eilučių, kaip rankraštis išauga į tvarkingą lapų krūvą. Netrukus knyga bus baigta: nėra abejonės, tai naujas bestseleris, mąsto rašytojas kankinys šiek tiek paniekinamai, bet kartu jausdamas pavydą. Produktyvųjį rašytoją jis laiko viso labo geru amatininku, gebančiu kepti romanus serijomis, kad sužadintų publikos apetitą; tačiau jis nemoka užgniaužti stipraus pavydo tam žmogui, kuris išreiškia save su tokiu metodišku pasitikėjimu. Ir ne tik pavydi, jis net žavisi, taip, nuoširdžiai žavisi: tai, kad tas žmogus visą savo energiją skiria rašymui, be abejo, yra savotiškai kilnu, jis tiki, kad galima perteikti, duoti kitiems tai, ko jie iš tavęs laukia, nekeliant sau intravertiškų problemų. Rašytojas kankinys sumokėtų nežinia kiek, kad tik panėšėtų į produktyvųjį rašytoją; norėtų sekti jo pavyzdžiu; dabar didžiausias jo troškimas – tapti tokiu kaip jis.

Produktyvusis rašytojas stebi rašytoją kankinį, kai šis sėda prie rašomojo stalo, kramto nagus, kasosi, suplėšo popieriaus lapą, pakyla, kad nueitų virtuvėn pasidaryti kavos, paskui arbatos, paskui ramunėlių arbatos, paskui skaito Helderlino poeziją (nors aišku, kad Helderlinas niekaip nesusijęs su tuo, ką jis rašo), nukopijuoja jau parašytą puslapį, paskui jį ištrina eilutė po eilutės, skambina į dažyklą (nors buvo susitarta, kad mėlynąsias kelnes bus galima pasiimti ne anksčiau kaip ketvirtadienį), paskui brūkšteli keletą minčių, kurios pravers ne dabar, gal kada vėliau, paskui eina pažiūrėti į enciklopediją žodžio „Tasmanija" (nors aišku, kad rašomame tekste nėra jokių užuominų apie Tasmaniją), suplėšo du popieriaus lapus, uždeda Ravelio diską. Produktyvusis rašytojas niekada nemėgo rašytojo kankinio kūrinių; juos skaitant jam vis

atrodo, kad tuoj tuoj pagaus esmę, bet ta esmė vis išsprūsta, ir jis pasijunta nesmagiai. Vis dėlto dabar, žiūrėdamas į jį rašantį, jaučia, kad šis žmogus grumiasi su kažkuo tamsiu, įveikia kažkokias sąvartas, rausiasi kelią, kuris veda nežinia kur; kartais jam rodosi, jog anas vaikštinėja virve, pakabinta virš bedugnės, ir jis jaučiasi pagautas susižavėjimo. Ne tik susižavėjimo, pavydo irgi, todėl, kad jaučia, koks ribotas ir paviršutiniškas jo darbas, palyginti su tuo, ko ieško rašytojas kankinys.

Slėnio gilumoje stovinčio namuko terasoje jauna moteris kaitinasi saulėje skaitydama knygą. Du rašytojai ją stebi pro žiūronus. „Kaip ji įsigilinusi, net nekvėpuoja! Kaip karštligiškai verčia puslapius! – galvoja rašytojas kankinys. – Aišku, kad skaito kvapą gniaužiantį romaną, kokius rašo produktyvusis rašytojas!" „Kaip ji įsigilinusi, beveik pasinėrusi į meditaciją, tarsi matytų atsiveriančią paslaptingą tikrovę! – mąsto produktyvusis rašytojas, – tikriausiai skaito knygą, pilną slaptų reikšmių, kokias kuria rašytojas kankinys!"

Didžiausias rašytojo kankinio noras – kad jis būtų skaitomas taip, kaip skaito ta jauna moteris. Jis imasi rašyti tokį romaną, kokį, jo nuomone, rašytų produktyvusis rašytojas. Tuo tarpu didžiausias produktyvaus rašytojo noras – kad jis būtų skaitomas taip, kaip skaito ta jauna moteris; jis imasi rašyti tokį romaną, kokį, jo nuomone, rašytų kankinys.

Jaunajai moteriai prisistato pirma vienas, paskui kitas rašytojas. Abu sako norį, kad ji perskaitytų romanus, kuriuos jie ką tik parašę.

Jaunoji moteris gauna du rankraščius. Po keleto dienų ji kviečia į savo namus autorius, didžiam jų pačių nustebimui, abu kartu.

– Kokie čia pokštai? – klausia. – Man įteikėte du to paties romano egzempliorius!

Arba:

Jaunoji moteris supainioja du rankraščius. Ji grąžina produktyviajam kankinio romaną, parašytą produktyviojo rašytojo stiliumi, o kankiniui – produktyviojo romaną, parašytą kankinio maniera. Abu rašytojai, išvydę save mėgdžiojant, baisiausiai pasipiktina ir grįžta prie įprasto stiliaus.

Arba:

Vėjo gūsis pagriebia rankraščius ir puslapiai išsidraiko. Skaitytoja bando juos vėl sudėlioti. Išeina vienas tiesiog nuostabus romanas, o kritikai nežino, kam jį priskirti. Tai romanas, kurį visada svajojo parašyti ir produktyvusis rašytojas, ir kankinys.

Arba:

Jaunoji moteris visada aistringai skaitė produktyvųjį rašytoją ir nekentė rašytojo kankinio. Skaitydama naują produktyviojo romaną, ji pamato, kad jis menkavertis, ir suvokia, jog visa, ką jis parašęs, neturi vertės; o prisiminusi rašytojo kankinio kūrinius, dabar jais susižavi ir nekantraudama laukia jo naujo romano. Tačiau perskaičiusi pamato, kad čia visai ne tai, ko ji tikėjosi, todėl siunčia velniop ir jį.

Arba:

Viskas tas pats, tik „produktyvusis" keičiamas „kankiniu", o „kankinys" – „produktyviuoju".

Arba:

Jaunoji moteris buvo ir t. t., ir t. t. produktyviojo gerbėja ir nekentė kankinio. Skaitydama naują produktyviojo romaną ji tikrai nepastebi, kad kas nors būtų pasikeitę; jai patinka, ir tiek. Kalbant apie kankinio rankraštį, šis jai pasirodo prėskas, kaip ir visi kiti šio autoriaus kūriniai. Atsakydama autoriams, ji kalba bendromis frazėmis. Abu įsitikina, kad ji ne itin dėmesinga skaitytoja ir daugiau ja nesidomi.

Arba:

Viskas tas pats, sukeičiant vietomis ir t. t.

Vienoje knygoje skaičiau, kad minties objektyvumą galima išreikšti vartojant veiksmažodį trečiuoju asmeniu „manyti" beasmene forma: sakyti ne „aš manau", bet „manoma", kaip sakoma „lyja". Pasaulyje tvyro mintis – štai teiginys, nuo kurio kiekvieną kartą turime atsispirti.

Ar galėsiu kada nors sakyti „šiandien rašoma", kaip sakau „šiandien lyja", „šiandien sninga"? Tik tada, kai man taps įprasta veiksmažodį „rašyti" vartoti beasmene forma, galėsiu tikėtis, kad per mane bus išreikšta kažkas, kas mažiau suvaržyta nei kurio nors vieno žmogaus individualybė.

O kaip dėl veiksmažodžio „skaityti"? Ar galima bus sakyti „šiandien skaitoma", kaip sakoma „šiandien lyja"? Gerai pagalvojus, skaitymas yra neišvengiamai individualus aktas, daug individualesnis nei rašymas. Jei teigsime, kad rašomas tekstas gali peržengti autoriaus ribotumą, tai jis išliks prasmingas tik tuomet, kai bus skaitomas atskiro individo ir pasieks jo minčių apytaką. Tik galimybė būti skaitomam konkretaus individo įrodo, kad parašytas tekstas turi rašto galią, galią, kurios prigimtis nepriklauso nuo individo. Pasaulis išreikš save taip, kad kas nors galės pasakyti: „Aš skaitau, vadinasi, rašoma".

Tai ir yra ta ypatinga palaima, kurią matau klajojant Skaitytojos veide ir kuri man nepasiekiama.

Ant sienos priešais mano stalą kabo dovanotas plakatas. Jame pavaizduotas šuniukas Snupis[14] sėdintis prie rašomosios

[14] Vienas žinomiausių komiksų personažų, 1950 m. sukurtas Charleso M. Shulzo. Išgarsėjo tuo, kad pirmąkart komikso personažas „prakalbo", įdėjus jam į lūpas laukelį su žodžiais. Viena iš šuniuko svajonių buvo tapti rašytoju, todėl jis dažnai vaizduojamas prie rašomosios mašinėlės. Frazė: „Buvo tamsi, audringa naktis...", paimta iš 1930 m. Edwardo George'o Bulwer-Lyttono parašyto romano *Paulis Clifordas*.

mašinėlės, o laukelyje galima perskaityti frazę: „Buvo tamsi, audringa naktis..." Kaskart, kai atsisėdu čia, perskaitau „Buvo tamsi, audringa naktis...", ir šios pirmos frazės beasmeniškumas, rodos, atveria vartus iš vieno pasaulio į kitą, iš laiko ir erdvės čia ir dabar į parašyto puslapio laiką ir erdvę; žaviuosi pradžia, po kurios gali eiti gausūs nesibaigiantys išvedžiojimai; įsitikinu, kad nėra nieko geriau už tradicinę pradžią, už smūgį, po kurio galima laukti visko ir nieko; taip pat suvokiu, kad tas šuniukas pramaniūgas niekada nesugebės prie pirmų keturių žodžių pridėti dar keturis ar dar aštuonis taip, kad nesugadintų apžavų. Įėjimo į kitą pasaulį lengvumas apgaulingas: puolama rašyti iš anksto įsivaizduojant, kokia laimė bus skaityti, ir baltame popieriuje veriasi tuštuma.

Nuo tada, kai pasikabinau šį plakatą prieš akis, nebegaliu užbaigti nė puslapio. Reikia kuo greičiau nuplėšti nuo sienos tą bjaurų šunėką; bet negaliu apsispręsti; tas kvailas žaisliukas ėmė simbolizuoti mano padėtį, tapo man kaip priekaištas, iššūkis.

Romano žavesys, kuris mus taip užburia daugumos romanų pirmo skyriaus pirmuose sakiniuose, skaitant toliau netrukus išsisklaido: tai trumpalaikis priešais mus gulinčių ir visus galimus vyksmo variantus apimančių skaitinių pažadas. Norėčiau parašyti knygą, kuri būtų tik *incipit*[15], ir per visą skaitymo laiką išlaikytų pradžios įtampą, laukiant kažko, kas dar įvyks. Tačiau kaip tokia knyga galėtų būti sukonstruota? Ar ji nutrūktų po pirmos pastraipos? Ar iki begalybės ištęstų įžangą? O gal įpintų pasakojimo pradžią į kitą pasakojimą kaip knygoje *Tūkstantis ir viena naktis*?

Šiandien imsiu perrašinėti vieno garsaus romano pirmąsias frazes, norėdamas pamatyti, ar toje pradžioje esantis energijos

[15] Kūrinio pradžia (*lot.*).

užtaisas persiduoda mano rankai, kuri, kartą gavusi teisingą postūmį, turėtų toliau slysti pati.

Liepos pradžioje, per didžiąsias kaitras, vakarop, vienas jaunas vyras išėjo į gatvę iš savo kambarėlio, kurį nuomojosi iš S. gatvelės gyventojų, ir pamažu, tartum nesiryždamas, nuėjo K. tilto link.

Perrašysiu ir antrą pastraipą, būtiną, kad leisčiausi nešamas pasakojimo tėkmės:

Jis laimingai išvengė nesutikęs savo šeimininkės ant laiptų.

Jo kambarėlis buvo pačioje didelio penkių aukštų namo pastogėje ir labiau panėšėjo į spintą nei į gyvenamą būstą. Ir taip toliau iki: *Jis kiaurai buvo prasiskolinęs šeimininkei ir bijodavo su ja susitikti.*

Šioje vietoje kita frazė mane taip patraukia, kad negaliu susilaikyti ir jos neperrašęs: *Ne taip jau jis buvo bailus ir užuitas, net visai priešingai; tik jau kuris laikas jį viskas ūmai suerzindavo, jo jausmai būdavo įtempti, tartum sirgtų hipochondrija.*

Kad jau pradėjau, galėčiau toliau perrašinėti pastraipą, net keletą puslapių, kol pagrindinis veikėjas ateina pas senąją palūkininkę.

– Raskolnikovas, studentas, buvau pas jus prieš mėnesį, – skubėjo murmėti vaikinas pusiau nusilenkdamas, atsiminęs, kad reikia būti meilesniam[16].

Sustojoju anksčiau, nei mane užvaldo pagunda perrašyti visą *Nusikaltimą ir bausmę*. Akimirką tariuosi suvokiąs, kokia prasmė ir žavesys turėjo lydėti dabar jau nebesuvokiamą pašaukimą: būti perrašinėtoju. Perrašinėtojas vienu metu gyveno dviejuose laiko matmenyse: skaitymo ir rašymo; jis galėjo rašyti nebijodamas tuštumos, kuri atsiveria priešais plunksną; skaityti nebijodamas, kad jo aktas neįsikūnys į kokį nors materialų objektą.

[16] F. Dostojevskis. Lietuviškas vertimas iš 4-ojo *Nusikaltimo ir bausmės* leidimo, leidykla „Margi raštai", Vilnius, 2003, vertėjas nenurodytas.

Pas mane atėjo vienas tipas, kuris sako esąs mano vertėjas, ir pranešė apie savivalę mano ir jo atžvilgiu: nelegaliai spausdinami mano knygų vertimai. Parodė vieną egzempliorių, jį pavarčiau, bet ne kažin ką galėjau pešti: tekstas buvo japonų kalba ir vieninteliai žodžiai, parašyti lotyniška abėcėle, buvo mano vardas ir pavardė ant viršelio.

– Negaliu net suprasti, apie kurią mano knygą kalbama, – pasakiau grąžindamas egzempliorių, – deja, nemoku japoniškai.

– Net jeigu mokėtumėte japoniškai, vis tiek neatpažintumėte knygos, – pasakė svečias. – Tai knyga, kurios jūs niekada neparašėte.

Jis man paaiškino, kad nepaprastas japonų gebėjimas gaminti tobulus vakarietiškų produktų analogus persikėlė ir į literatūrą. Viena Osakos firma įstengė pasisavinti Silo Flanerio romanų formulę ir gali gaminti dar visiškai neleistus aukščiausios rūšies romanus, pajėgius užtvindyti pasaulinę rinką. Atverstų į anglų kalbą (tiksliau, išverstų į anglų kalbą, iš kurios jie neva buvę versti), tų romanų joks kritikas negalėtų atskirti nuo tikrųjų, Flanerio parašytų.

Žinia apie šią velnionišką apgavystę mane pribloškė; tai buvo ne tik suprantamas pyktis dėl ekonominės ir moralinės žalos: aš net drebu, kaip mane traukia šios klastotės, šie mano įskiepiai vešantys kitos kultūros dirvoje. Įsivaizduoju, kaip senas japonas, vilkintis kimono, eina lenktu tiltuku: tai aš tas japonas, kuriantis vieną iš savo istorijų ir baigiąs susitapatinti su savimi man visiškai svetimos ilgos dvasinės kelionės gale. Todėl tariami Flaneriai, iškepti Osakos sukčių firmoje, ir liktų tokie dėl nemokšiško padirbinėjimo, tačiau tuo pat metu skleistų rafinuotą, mįslingą išmintį, kuri visiškai nebūdinga autentiškiems Flaneriams.

Suprantama, svetimo žmogaus akivaizdoje turėjau slėpti dviprasmiškus jausmus ir tik parodžiau norą surinkti visus reikiamus įkalčius, kad galėčiau paduoti į teismą.

– Iškelsiu bylą padirbinėtojams ir visiems, kas prisideda prie suklastotų knygų platinimo! – pasakiau tyčia spigindamas vertėjui į akis, nes ėmiau įtarti, kad šis vaikinukas taip pat gali būti prikišęs nagus. Jis prisistatė Hermiu Marana, vardu, kurio niekada nebuvau girdėjęs. Jo galva pailga, ištįsusi horizontaliai kaip dirižablis ir atrodo daug ką slepianti po aukšta kakta.

Paklausiau, kur jis gyvena.

– Šiuo metu Japonijoj, – atsakė.

Jis sako esąs pasipiktinęs, kad kažkas gali neteisėtai naudotis mano vardu, ir pasirengęs man padėti susidoroti su apgaule, tačiau priduria, kad galų gale nėra ko triukšmauti, nes, jo nuomone, literatūra vertinga tik dėl joje slypinčios mistifikacijos galios, o jos tiesa atrandama tik mistifikacijoje; tad melas kvadratu, kaip mistifikacijos mistifikacija, esąs lygus tiesai.

Ir toliau man dėstė savo teorijas, pagal kurias kiekvienos knygos autorius yra išgalvotas personažas, kurį išranda gyvas autorius, kad padarytų savo fikcijų autoriumi. Jaučiau pritariąs daugeliui jo teiginių, tačiau apdairiai stengiausi neleisti jam to suprasti. Sako, kad domisi manimi dėl dviejų pagrindinių priežasčių: viena, esu autorius, kurį galima klastoti, antra, mano, kad aš pakankamai talentingas būti didžiu klastotoju, sukurti tobulas klastotes. Todėl galėčiau įkūnyti tai, kas jam yra autoriaus idealas, tai yra autorių, ištirpstantį tankiu šydu žemę gaubiančiame fikcijų debesyje. Ir kadangi apgaulė jam yra tikroji visa ko esmė, autorius, kuris sukurtų tobulą apgaulių sistemą, pajėgtų susitapatinti su viskuo.

Negaliu liautis galvojęs apie savo vakarykštį pokalbį su tuo Marana. Aš irgi norėčiau save ištrinti ir kiekvienai knygai rasti

kitą „aš", kitą balsą, kitą vardą, atgimti; tačiau mano tikslas – sučiupti knygoje neįskaitomą pasaulį, be centro ir be manęs.

Gerai pagalvojus, šis totalinis rašytojas galėtų būti labai kuklus žmogus: toks, kuris Amerikoje vadinamas *ghost-writer*, rašytojas-vaiduoklis, profesija, kuri akivaizdžiai naudinga, nors ir nelaikoma itin prestižine: anoniminis redaktorius, kuris suteikia knygos formą tam, ką gali papasakoti kiti žmonės, nemokantys ar neturintys laiko rašyti, rašanti ranka, suteikianti žodį būtybėms, perdėm susirūpinusioms savo egzistavimu. Gal mano tikrasis pašaukimas buvo kaip tik toks, o aš jo nepaisiau. Būčiau galėjęs dauginti savo „aš", pridėti kitų „aš", vaidinti labiausiai nuo manęs ir vieną nuo kito nutolusius savuosius „aš".

Tačiau jei asmeninė tiesa yra vienintelė, kurią knyga gali įsileisti, juo labiau man verta imtis užrašyti savąją. Savo atminties knygą? Ne, atmintis tikra, kol dar neužfiksuota, kol neįsprausta į rėmus. Savo troškimų knygą? Jie irgi būna tikri tik veikdami nepriklausomai nuo mano sąmoningos valios. Vienintelė tiesa, kurią galiu rašyti, – tai išgyvenamos akimirkos tiesa. Galbūt tikroji knyga – šis dienoraštis, kuriame bandau aprašyti moters šezlonge paveikslą skirtingomis dienos valandomis taip, kaip ją stebiu keičiantis apšvietimui.

O ką, jeigu mano nepasitenkinimas rodo tik perdėtą garbės troškimą, galbūt didybės maniją? Rašytojui, norinčiam sunaikinti save, kad leistų prabilti tam, kas esti už jo, atsiveria du keliai: arba rašyti vienintelę knygą, tokią, kuri savo puslapiuose aprėptų visumą, arba rašyti visas knygas, kad visuma susikurtų iš dalinių jos paveikslų. Vienintelė knyga, kuri apima visumą, galėtų

būti tik šventas tekstas, atskleistas visuotinis žodis. Tačiau aš netikiu, kad visuma tilptų kalboje; man rūpi tai, kas lieka, kas yra ne-raštas, kas neparašoma. Man nelieka kitos išeities, kaip rašyti visas knygas, rašyti visų įmanomų autorių knygas.

Jei tariu sau, kad reikia parašyti *vieną* knygą, visi klausimai, kokia ta knyga turi būti ir kokia neturi būti, mane paralyžiuoja ir trukdo eiti pirmyn. Tačiau jei įsivaizduoju rašąs ištisą biblioteką, man netikėtai palengvėja: žinau, kad ir ką parašyčiau, viskas bus integruota, paneigta, subalansuota, išplėtota, palaidota šimte knygų, kurias dar galiu parašyti.

Šventa knyga, kurios parašymo aplinkybės geriau žinomos, yra Koranas. Tarpininkai tarp visumos ir knygos buvo mažiausiai du: Mahometas klausė Alacho kalbos ir savo ruožtu ją diktavo raštininkams. „Vieną kartą, – pasakoja Pranašo biografai, – diktuodamas raštininkui Abdulai, Mahometas nebaigė sakinio. Raštininkas instinktyviai pasufleravo pabaigą. Būdamas išsiblaškęs, Pranašas Abdulos žodžius palaikė Dievo kalba. Šis faktas papiktino raštininką, jis paliko Pranašą ir išsižadėjo tikėjimo".

Abdula klydo. Visa atsakomybė už sakinio sudarymą teko jam: jis turėjo susidoroti su rašto kalbos vidine logika, gramatika ir sintakse, kad leistų įsilieti į kalbą minties tėkmei, kuri sklinda už bet kokios kalbos rėmų prieš tapdama žodžiu, ir dar ypatingai sklandžiu, kaip ir dera Pranašo žodžiui. Raštininko bendradarbiavimas buvo būtinas Alachui nuo tada, kai jis nusprendė išreikšti savo mintis rašytiniu tekstu. Mahometas tai žinojo ir palikdavo sakinių pabaigas raštininko valiai; o Abdula nesuvokė, kokiomis galiomis jis apdovanotas. Jis nustojo tikėti Alachu, nes jam trūko tikėjimo raštu ir savimi pačiu, kaip rašto darbininku.

Jeigu netikinčiajam būtų leista sugalvoti legendų apie Pranašą variantus, siūlyčiau tokį: Abdula nustoja tikėti, nes rašydamas diktuojamą tekstą jis padarė klaidą, ir Mahometas, nors ir pastebėjęs, nusprendžia netaisyti, laikydamas geresne klaidingą ištartį. Net šiuo atveju Abdula būtų be reikalo piktinęsis. Tik ant popieriaus, ne anksčiau, žodis, nors ir padiktuotas pranašiško įkvėpimo, tampa galutinis, tai yra raštas. Ir tik per mūsų rašymo akto ribotumą ne-rašto neaprėpiamybė tampa paskaitoma, kitaip tariant, per rašybos netikslumus, klaidas, riktus, nekontroliuojamus kalbos ir plunksnos vingius. Antraip tai, kas yra už mūsų, tenemėgina kalbėti mums žodžiu, sakytiniu ar rašytiniu: tepasiunčia savo žinias kitais būdais.

Štai balta plaštakė perskrido visą slėnį ir pakilusi nuo skaitytojos knygos nutūpė ant lapo, kuriame rašau.

Šiame slėnyje sukinėjasi keisti žmonės: literatūros agentai, laukiantys mano naujojo romano, už kurį jau yra gavę avansą iš leidėjų visame pasaulyje; reklamos agentai, kurie nori, kad mano veikėjai vilkėtų tam tikrais drabužiais ir gertų tam tikras vaisių sultis; programuotojai, pasiryžę užbaigti mano nebaigtus romanus kompiuteriu. Stengiuosi kuo rečiau išeiti iš namų; vengiu gyvenvietės; jei noriu pasivaikščioti, einu kalnų takais.

Šiandien sutikau būrį jaunuolių, kiek egzaltuotu ir pedantišku elgesiu primenančių skautus; jie tiesė ant pievelės audinius, sudarydami geometrines figūras.

– Ar čia ženklai lėktuvams? – paklausiau.

– Skraidančioms lėkštėms, – atsakė jie. – Mes stebime neatpažintus objektus. Šioje vietoje jie dažnai praskrenda, tai lyg koks oro koridorius, paskutiniu metu itin dažnai lankomas. Manoma,

kad kažkur netoliese gyvena rašytojas, ir kitų planetų gyventojai nori juo pasinaudoti kaip tarpininku.

– Kodėl jūs taip manote?

– Ogi todėl, kad jau kuris laikas šis rašytojas išgyvena krizę ir nebegali rašyti. Laikraščiai svarsto galimas priežastis. Mūsų skaičiavimais, rašyti jam neleidžia kitų planetų gyventojai, kad jis atsikratytų žemiškų suvaržymų ir taptų imlus.

– Tačiau kodėl būtent jis?

– Ateiviai negali kalbėti tiesiogiai. Jie turi pranešti apie save netiesiogiai, perkeltine prasme, pavyzdžiui, per pasakojimus, kurie sukeltų neįprastus jausmus. Šiam rašytojui, atrodo, būdinga gera technika ir tam tikras minčių lankstumas.

– O jo knygų ar esate skaitę?

– Tai, ką jis iki šiol parašė, mums nerūpi. Pranešimas iš kosmoso gali būti toje knygoje, kurią jis parašys pasibaigus krizei.

– Kaip pranešimas bus perduotas?

– Mintimis. Jis to neturėtų net pastebėti. Manys, kad rašo įkvėptas savo talento; tačiau pranešimas, ateinąs iš kosmoso bangomis, kurias pagauna jo smegenys, įsiskverbtų į tai, ką jis rašo.

– Ir jūs sugebėtumėte iššifruoti pranešimą?

Jie neatsakė.

Kai pagalvoju, kad šių jaunuolių tarpplanetinis laukimas bus nuviltas, jaučiu kaži kokį apmaudą. Savo būsimoje knygoje visai galėčiau slapčia įpinti ką nors tokio, kas jiems atrodytų kosminės tiesos atsivėrimas. Dabar nesugalvoju, ką galėčiau sukurti, bet jei imsiu rašyti, sumanymų atsiras.

O jei būtų taip, kaip jie sako? Jei manysiu, kad taip rašau tyčia, o iš tikrųjų tai, ką rašau, bus padiktuota ateivių?

Gera proga laukti žvaigždžių pasaulių atsivėrimo: mano romanas – nė iš vietos. Jeigu staiga vėl pradėčiau vieną po kito marginti lapus, būtų ženklas, kad galaktika siunčia man savo pranešimus.

Tačiau vienintelis dalykas, kurį įstengiu rašyti, – tai šis dienoraštis: jaunos moters, skaitančios man nežinomą knygą, stebėjimas. Ar ateivių pranešimas slypi mano dienoraštyje? Ar jos knygoje?

Manęs aplankyti atėjo mergina, rašanti pranešimą apie mano romanus labai svarbiam seminarui universitete. Matau, kad mano kūrinys jai idealiai tinka įrodyti savo teorijoms, ir tai neabejotinai teigiamas faktas, tik nežinau, romanams ar jos teorijoms. Iš itin nuodugnių jos kalbų susidariau nuomonę, kad ji rimtai žiūri į darbą: tačiau mano knygos, pamatytos jos akimis, tampa man nebeatpažįstamos. Neabejoju, kad toji Lotarija (toks jos vardas) jas perskaitė sąžiningai, bet manau, jog skaitė tik norėdama rasti tai, kuo buvo įsitikinusi iš anksto.

Pabandžiau jai tai pasakyti. Ji atrėmė truputį įsižeidusi:

– Kodėl? Norėtumėt, kad jūsų knygose perskaityčiau tik tai, kuo esate įsitikinęs jūs?

Aš atsakiau:

– Ne visai taip. Tikiuosi, kad skaitytojai perskaitys mano knygose ką nors, ko aš nežinojau, tačiau šito galiu tikėtis tik iš tų, kurie tikisi perskaityti tai, ko jie nežinojo.

(Laimei, galiu pro žiūroną stebėti kitą skaitančią moterį ir įsitikinti, kad ne visi skaitytojai tokie kaip Lotarija.)

– Tai, ko jūs norite, būtų pasyvus, paviršutiniškas ir regresyvus skaitymo būdas, – pareiškė Lotarija. – Taip skaito mano sesuo. Matant, kaip ji, nesukdama sau galvos, ryja vieną po kito Silo Flanerio romanus, man šovė mintis panaudoti juos kaip savo pranešimo temą. Jei norite žinoti, būtent dėl to ir perskaičiau jūsų kūrinius,

pone Flaneri: kad parodyčiau savo seseriai Liudmilai, kaip skaitomas autorius. Net jeigu tai būtų Silas Flaneris.

– Ačiū už „net jeigu". O kodėl jūs neatsivedėte sesers?

– Liudmila įsitikinusi, kad geriau nepažinoti autoriaus asmeniškai, nes gyvas autorius niekada neatitinka įsivaizduojamojo, kurį susikuriame skaitydami knygas.

Sakyčiau, ta Liudmila galėtų būti ideali mano skaitytoja.

Vakar vakare įėjęs į savo darbo kambarį pamačiau kažkokio nepažįstamojo, bėgančio pro langą, šešėlį. Pabandžiau vytis, bet pamečiau pėdsakus. Dažnai man atrodo, jog girdžiu žmones, pasislėpusius krūmuose aplink namą, ypač naktį.

Kad ir kaip retai išeinu iš namų, man kyla įspūdis, kad kažkas kiša nagus prie mano popierių. Ne kartą esu aptikęs, kad iš rankraščių dingo lapai. Po keleto dienų rasdavau lapus savo vietose. Tačiau dažnai pasitaiko, kad nebeatpažįstu savo rankraščių, tarsi būčiau pamiršęs, ką esu parašęs, arba per keletą dienų būčiau taip pasikeitęs, kad nebeatpažinčiau savęs vakarykščio.

Pasiteiravau Lotarijos, ar jau perskaitė kai kurias mano knygas, kurias jai buvau paskolinęs. Atsakė, kad ne, nes čia neturinti elektroninio skaitytuvo.

Ji man paaiškino, kad atitinkamai užprogramuotas skaitytuvas gali perskaityti romaną per kelias minutes ir sudaryti sąrašą visų tekste esančių žodžių pagal jų vartojimo dažnumą.

– Tokiu būdu iškart turiu savo žinioje jau užbaigtą skaitymą, – dėsto Lotarija. – Laiko taupymo atžvilgiu tai neįkainojama. Išties, kas yra teksto skaitymas, jei ne tam tikrų pasikartojančių motyvų, tam tikrų vyraujančių formų ir reikšmių registravimas? Elektroninis skaitytuvas man pateikia dažnumų sąrašą, ir užtenka tik į jį

žvilgtelėti, kad galėčiau susidaryti nuomonę apie problemas, kurias knyga siūlo mano kritiniam pranešimui. Suprantama, sąrašo viršuje kaip dažniausiai vartojamos driekiasi artikelių, įvardžių, dalelyčių virtinės, bet mano dėmesys krypsta kitur. Aš tuojau nusitaikau į didesnį reikšminį krūvį turinčius žodžius, kurie man gali pateikti gana tikslų knygos vaizdą.

Lotarija atnešė man parodyti kai kuriuos romanus, perrašytus elektroniškai pagal žodžių dažnumą.

– Romane, kurio apimtis nuo penkiasdešimt iki šimto tūkstančių žodžių, – paaiškino ji, – siūlau iškart atkreipti dėmesį į žodžius, kurie kartojasi apie dvidešimt kartų. Štai, žiūrėkite. Žodžiai, kurie pasirodo devyniolika kartų:

atsako, dantys, darai, gyvenimas, kartu, kraujas, matęs, išnyksti, perpetė, sargybinis, staiga, tave, tavo, turi, vadas, voras...

Žodžiai, pasirodantys aštuoniolika kartų:

ateina, beretė, bulvės, einu, gana, gražus, kol, miręs, naujas, praeina, prancūzų, taškas, tie, vaikinai, vakaras, valgyti...

– Ar dar negalite tiksliai pasakyti, apie ką kalbama? – klausia Lotarija. – Nėra abejonės, kad tai romanas apie karą, vyrauja veiksmas, sausas stilius, tam tikra smurto dozė. Pasakojimas, galima sakyti, slysta paviršiumi; tačiau kad būtume tikri, visuomet verta patyrinėti sąrašą žodžių, kurie pasitaiko tik vieną kartą ir dėl to nėra mažiau svarbūs. Pavyzdžiui, tokia seka:

apatiniai, padugnės, palaiptė, paslapčia, pomiškis, požeminiai, požeminis, požemis, subtilūs, sutana, užkask, užkastas, užkasti...

– Ne, ši knyga neslysta paviršiumi kaip atrodė. Čia turi būti kas nors paslėpta; šia linkme galėsiu kreipti savo tyrimus.

Lotarija man parodo kitą sąrašų pluoštą.

– Čia visiškai kitoks romanas. Išsyk matyti. Pažiūrėkit į žodžius, kurie kartojasi apie penkiasdešimt kartų:

jo, mažai, Rikardas, sutuoktinis, turėjęs (51), atsakė, buvo, kas, priešais, stotis, turi (48), kambarys, kartais, Marijus, šiek tiek, visi, vos (47), atrodė, kuriam, nuėjo, rytas (46), turėjo (45), girdi, iki, ranka, turėtų (43), Čečina, Delija, kuris, mergina, metai, rankos, šeši, vakaras (42), beveik, langas, galėjo, grįžo, viena, vyras (41), mane, norėjo (40), gyvenimas (39)...

– Na, kaip jums atrodo? Intymus pasakojimas, subtilūs, vos ryškėjantys jausmai, santūri aplinka, provincijos gyvenimo kasdienybė... Patvirtinimui peržiūrėkime žodžių, vartojamų tik vieną kartą, registrą:

apgauta, inžinierius, išmanantis, klauptis, naivuolės, neteisybė, pavyduliauti, plėtė, prarijo, praryta, riebėjo, rijo, sužvarbęs, žemyn...

– Taigi jau susikūrėm vaizdą apie atmosferą, sielos būsenas, socialinį foną... Galime pereiti prie trečios knygos:

antras, Dievas, ypač, kartų, kūnas, nuėjo, pinigai, plaukai, sąskaita (39), atsargos, kažkas, lietus, miltai, priežastis, stovėti, vakaras, vynas, Vinčencas (38), jos, kiaušiniai, kojos, mirtis, saldus, taigi, žalia (36), audiniai, baltas, daro, diena, galva, juodi, krūtinė, likau mašina, na, netgi, stovi, turėsime, vaikai (35)...

Čia, sakyčiau, turime kūnišką, kraujuojančią, kietai suręstą, šiurkštoką istoriją su tiesmukai, be jokių užuolankų, išreikštu juslingumu ir liaudiška erotika. Ir šįkart pereikime prie sąrašo žodžių, pavartotų vieną kartą. Na, pavyzdžiui:

mergelės, gėda, gėdydamasis, gėdijausi, gėdijiesi, gėdijosi, gėdijuosi, gėdysimės, gėdyti, gėdytis, gėdytųsi, pasitvirtinti, susigėdusi, vermutas, žalumynai...[17]

[17] Žodžių sąrašai paimti iš leidinių *Elektroninė šiuolaikinės italų literatūros apžvalga (aut. past.).*

– Matėt? Tai gražus ir geras kaltės jausmas! Jis svarbus atramos taškas: nuo čia galima pradėti kritinę analizę, siūlyti savo darbo hipotezes... O ką aš jums sakiau?! Argi tai ne greita ir veiksminga sistema?!

Mintis, kad Lotarija tokiu būdu skaito mano knygas, man kelia rūpesčių. Dabar kiekvieną savo rašomą žodį matau jau pervarytą per elektronines smegenis, įdėtą į dažnumų sąrašą šalia kitų žodžių, nors aš nežinau, kokie tai žodžiai, ir klausiu savęs, kiek kartų jį pavartojau, rašydamas jaučiu atsakomybę, kuri visu savo svoriu užgula tuos atskirus skiemenis, bandau įsivaizduoti, kokias išvadas galima padaryti iš fakto, kad pavartojau tą žodį vieną ar penkiasdešimt kartų. Gal bus geriau, jei ištrinsiu... Tačiau kad ir kokiu kitu žodžiu mėginčiau jį pakeisti, man vis atrodo, kad jis neatlaikys išbandymo... Galbūt vietoj knygos galėčiau rašyti žodžių sąrašus abėcėlės tvarka, griūtis iš atskirų žodžių, išreiškiančių tą tikrovę, kurios dar nepažįstu, iš kurių elektroninis knygų skaitytuvas, apversdamas aukštyn kojom savo programą, gautų knygą, mano knygą.

Prisistatė gyva tos Lotarijos, kuri rašo apie mane pranešimą, sesuo. Ji atėjo nepranešusi iš anksto, tarytum atsitiktinai būtų ėjusi pro šalį.

– Aš Liudmila. Perskaičiau visus jūsų romanus, – pasakė.

Žinodamas, kad ji nenori pažinti autorių asmeniškai, nusistebėjau ją matydamas. Pasakė, kad jos sesers požiūris visuomet buvo šališkas; todėl, kai Lotarija jai papasakojo apie mūsų susitikimus, ji panoro asmeniškai įsitikinti, kad aš atitinku jos rašytojo idealą, ir tuo tarsi patvirtino mano egzistavimą.

Šis idealus modelis, jos žodžiais tariant, – tai autorius, kuris rašo knygas, „kaip cukinijos augalas mezga vaisius“. Ji pavarto-

jo ir daugiau metaforų, susijusių su nenutrūkstamai vykstančiais gamtiniais procesais: kaip vėjas gludina kalnus, kaip susidaro nuosėdos jūrų dugne, kaip medžio kamiene atsiranda metinės rievės; tačiau šios metaforos apibūdino literatūrinę kūrybą apskritai, tuo tarpu cukinijos įvaizdis buvo tiesiogiai skirtas man.

–Ar su savo seserimi tai aptariate? – paklausiau, jos kalboje išgirdęs polemines intonacijas žmogaus, įpratusio ginti savo nuomonę prieš kitus.

– Ne, su kai kuo kitu, ką jūs, beje, irgi pažįstate, – atsakė.

Per daug nesivargindamas sugebėjau išsiaiškinti jos vizito užkulisius. Liudmila yra draugė ar buvusi draugė to vertėjo Maranos, kuriam literatūra juo vertingesnė, juo daugiau joje keistos painiavos, juo labiau ji sudaro painią sutapimų, triukų, spąstų sampyną.

– O aš, jūsų nuomone, darau kažką kitaip?

– Visada maniau, kad jūs rašote panašiai kaip gyvūnai rausia urvus ar krauna skruzdėlynus, lipdo korius.

– Negaliu sakyti, kad tai, ką jūs kalbate, labai mane pamalonintų, – atrėžiau. – Šiaip ar taip, dabar jūs mane matote ir, tikiuosi, nenusivylėte. Ar atitinku jūsų įsivaizduotą Silo Flanerio paveikslą?

– Nenusivyliau, atvirkščiai. Bet ne todėl, kad atitiktumėte kokį nors paveikslą. Tiesiog jūs – žmogus kaip ir visi. Kaip tik to aš ir tikėjausi.

– Ar perskaičiusi mano romanus, jūs susidarėt įspūdį, kad autorius – žmogus kaip ir visi?

– Ne, matot... Silo Flanerio romanuose taip tiksliai pagauta... atrodo, kad jie jau buvo anksčiau, nei jūs parašėte, ir su visomis smulkmenomis... Atrodo, lyg jie būtų perėję per jus, pasinaudodami jumis kaip mokančiu rašyti – juk kas nors turi juos užrašyti... Norėčiau stebėti jus rašantį, kad įsitikinčiau, ar tikrai taip ir yra...

Jaučiu, kaip mane nusmelkia aštrus skausmas. Šiai moteriai aš esu viso labo beasmenė grafinė energija, galinti į rašto kalbą perkelti neišreikštą vaizduotės pasaulį, egzistuojantį nepriklausomai nuo manęs. Kas būtų, jei ji žinotų, kad man nebelieka nieko iš to, ko ji tikisi: nei išraiškos galios, nei ko nors, ką galėčiau išreikšti.

– Ką tikitės pamatyti? Aš nesugebu rašyti, kai į mane žiūrima... – paprieštarauju.

Ji aiškina mananti, kad suprato, jog literatūrinė tiesa remiasi tik fiziniu rašymo aktu.

„Fizinis aktas" – šie žodžiai ima sūkuriuoti galvoje, šliejasi prie vaizdinių, kuriuos veltui stengiuosi ginti šalin.

– Fizinis egzistavimo pagrindas, – murmu, – štai, matote, aš esu čia, esu egzistuojantis žmogus, priešais jus, priešais jūsų fizinį pavidalą... – ir mane apima geliantis pavydas, ne kitiems žmonėms, bet anam sau pačiam, susidedančiam iš rašalo ir taškų, ir kablelių, parašiusiam romanus, kurių daugiau neparašysiu, autoriui, ir toliau palaikančiam artimus ryšius su šia jauna moterim, tuo tarpu aš, aš čia ir dabar, su savo fizine energija, kurią jaučiu kylant daug nenumaldomiau nei kūrybinį protrūkį, esu atskirtas nuo jos per milžinišką klaviatūros ir balto lapo ant volelio nuotolį.

– Bendravimas gali vykti įvairiais lygmenimis... – imu dėstyti artėdamas prie jos aiškiai kiek pagreitintais judesiais, tačiau mano galvoje sūkuriuoja regimieji ir liečiamieji vaizdiniai, verčiantys mane pašalinti bet kokią kliūtį ir negaišti laiko.

Liudmila nepasiduoda, išsisuka:

– Ką jūs, pone Flaneri! Ne tai svarbiausia! Jūs klystat!

Žinoma, galėjau sužaisti šiek tiek stilingiau, tačiau dabar jau per vėlu taisytis: telieka eiti iki galo: vėl imu vaikytis ją aplink stalą laidydamas frazes, kurių visišką absurdiškumą pripažįstu ir pats. Pavyzdžiui:

– Gal manot, kad aš jau per senas, bet žinokit...

– Tai tikras nesusipratimas, pone Flaneri, – priešinasi Liudmila ir sustoja, užtvėrusi kelią didžiuoju Vebsterio žodynu, – aš puikiausiai galėčiau su jumis pasimylėti; jūs malonus, patrauklios išvaizdos ponas. Tačiau tai nė kiek nepadėtų išspręsti problemos, apie kurią kalbėjome... Neturėtumėte jokio ryšio su autoriumi Silu Flaneriu, kurio romanus skaitau... Kaip jau aiškinau, jūs – du skirtingi asmenys, negalintys susitikti tarpusavyje... Neabejoju, kad jūs būtent šis asmuo, o ne kitas, nors ir labai panašus į daugybę vyrų, kuriuos man teko pažinti, tačiau tas, kuris man rūpėjo, buvo kitas, tas Silas Flaneris, egzistuojantis Silo Flanerio kūriniuose, nepriklausomai nuo jūsų, esančio štai čia...

Nusišluostau nuo kaktos prakaitą. Atsisėdu. Kažkas manyje susitraukė: gal „aš"; gal „aš" turinys. Bet argi ne to norėjau? Argi netroškau nusiasmeninimo?

Galbūt Marana ir Liudmila atėjo man pasakyti to paties, tik aš nežinau, ar tai išlaisvinimas ar įkalinimas. Kodėl jie ateina ieškoti kaip tik manęs ir tokią akimirką, kai jaučiuosi labiau prirakintas prie savęs nei būčiau kalėjime?

Vos tik Liudmila išėjo, nubėgau prie žiūrono, kad atgaučiau pusiausvyrą žiūrėdamas į moterį šezlonge. Jos nebuvo. Man kilo įtarimas: o jeigu ten ta pati, kuri buvo atėjusi pas mane? Gal tik ji viena kalta dėl visų mano nelaimių. Gal tai sąmokslas, kuriuo siekiama neleisti man rašyti, o jį surengė visi: Liudmila, jos sesuo ir vertėjas.

– Labiausiai mane žavi romanai, – tarė Liudmila, – kuriantys skaidrumo iliuziją aplink žmogiškų santykių mazgą, sukaupusį savyje tai, kas tamsiausia, žiauriausia, labiausiai iškreipta.

Nesuprantu, ar ji tai pasakė, norėdama paaiškinti, kas mano romanuose ją žavi, ar ką juose norėtų rasti, bet neranda.

Man atrodo, Liudmilos būdingas bruožas – nepasitenkinimas: ryt poryt jos skonis greičiausiai pasikeis, o šiandien jį diktuoja vien jos nerimas. (Tačiau kai vėl pas mane apsilankė, atrodė pamiršusi viską, kas buvo vakar.)

– Pro savo žiūroną galiu stebėti moterį, skaitančią terasoje slėnio gilumoje, – papasakojau jai. – Įdomu, kokias knygas ji skaito: raminamas ar keliančias nerimą.

– Kokia toji moteris atrodo jums? Rami ar nerami?

– Rami.

– Tada ji skaito nerimą keliančias knygas.

Papasakojau Liudmilai keistas mintis, susijusias su mano rankraščiais: kad jie dingsta, kad vėl atsiranda, kad jau nebe tokie, kokie buvo. Ji man patarė būti labai atsargiam: tai apokrifų sąmokslas, plintantis į visas puses. Paklausiau, gal sąmokslui vadovaująs jos buvęs draugas?

– Sąmokslai visada išslysta iš jų vadų rankų, – išsisuko ji nuo tiesaus atsakymo.

Apokrifas (iš graikų k. *apókryphos* „slaptas, įslaptintas"): 1) pirmiausia taip buvo vadinamos septynių vienuolių „slaptos knygos"; vėliau religijose, turinčiose savo šventraščius, taip vadinami nekanonizuoti tekstai; 2) tekstas, neteisingai priskiriamas kuriai nors epochai ar autoriui.

Taip rašo žodynai. Gal tikrasis mano pašaukimas – būti apokrifų autoriumi, turint galvoje visas šio žodžio reikšmes: rašyti visada reiškia ką nors nuslėpti, kad vėliau tai būtų atskleista; tiesa, galinti išsilieti po mano plunksna, – tarsi skeveldra, atskilusi nuo riedulio po galingo smūgio ir nublokšta į tolį; be klastojimo nėra tikrumo.

Norėčiau vėl sutikti Hermį Maraną, pasiūlyti jam susivienyti ir užversti pasaulį apokrifais. Bet kur dabar Marana? Ar grįžo į Japoniją? Bandau paskatinti Liudmilą kalbėti apie jį, tikėdamasis, kad ji pasakys man ką nors konkretaus. Anot jos, klastotojas dėl savo veiklos ypatumų turėtų slapstytis tose vietose, kur yra daug ir produktyvių romanistų, kad galėtų pamėgdžioti jų rašymo vingrybes, maišydamas jas su sodria autentiška žaliava.

– Vadinasi, jis grįžo į Japoniją?

Tačiau Liudmila, rodos, nemato jokio ryšio tarp Japonijos ir to vyriškio. Apgaviko vertėjo slaptą klastojimo bazę ji nukelia į kitą žemės rutulio pusę. Sprendžiant iš jo paskutinių pranešimų, Hermis turėtų būti sumėtęs pėdas netoli Andų grandinių. Šiaip ar taip, Liudmilai rūpi tik vienas dalykas: kad jis būtų toli. Ji pasitraukė į šiuos kalnus, norėdama nuo jo pabėgti; dabar, būdama tikra, kad jo nesutiks, gali grįžti namo.

– Nori pasakyti, kad išvyksti? – paklausiu.

– Rytoj rytą, – praneša ji.

Ši naujiena mane labai nuliūdina. Netikėtai pasijuntu vienišas.

Vėl kalbėjausi su skraidančių lėkščių stebėtojais. Šįkart jie atėjo manęs ieškoti, norėdami patikrinti, ar kartais neparašiau knygos, padiktuotos ateivių.

– Ne, bet žinau, kur šią knygą galima surasti, – pasakiau, artindamasis prie žiūrono. Jau senokai man buvo atėjusi mintis, kad kosminė knyga galėtų būti ta, kurią skaito moteris šezlonge.

Įprastoje terasoje moters nebuvo. Nusiminęs naršiau žiūronu po slėnį, kai pamačiau miestietiškai apsirengusį vyriškį, sėdintį ant uolos keteros ir skaitantį knygą. Sutapimas pasitaikė taip laiku, kad ne nuodėmė būtų buvę pagalvoti ir apie ateivių įsikišimą.

– Štai knyga, kurios ieškote, – tariau tiems jaunuoliams, perleisdamas jiems žiūroną, nukreiptą į nepažįstamąjį.

Visi paeiliui prikišo akį prie lęšio, paskui susižvalgė tarpusavyje, padėkojo man ir išėjo.

Mane aplankė vienas Skaitytojas – panoro išsiaiškinti su manim rūpimą klausimą: jis rado du mano knygos... *linijų tinkle* egzempliorius, kurie iš išorės vienodi, tačiau viduje spausdinami du skirtingi romanai. Vienas apie dėstytoją, negalintį pakęsti telefono skambučio, kitas – milijardieriaus, kolekcionuojančio kaleidoskopus, istorija. Gaila, jis negalėjo nei pasakoti daugiau, nei parodyti knygų, mat nespėjus perskaityti abi jos buvo pavogtos, antroji – mažiau nei už kilometro nuo čia.

Dėl šio keisto nutikimo jis vis dar buvo baisiai susijaudinęs; papasakojo, kad prieš pasirodydamas mano namuose norėjo įsitikinti, jog aš tikrai namie, ir tuo pačiu paskaityti daugiau knygos, kad galėtų apie ją šnekėtis su manimi argumentuotai; tad sėdėjo su knyga rankose ant uolos keteros, nuo kurios galėjo akylai stebėti mano trobelę. Vienu metu jį netikėtai apsupo gauja kažkokių tipų ir puolė jo knygą. Aplink ją tie pamišėliai surengė savotišką ritualą: vienas laikė iškėlęs knygą, kiti žiūrėjo į ją su didžia pagarba. Nekreipdami dėmesio į jo protestus, jie nubėgo į mišką nusinešdami ir knygą.

– Šiuose slėniuose knibždėte knibžda keistų žmogystų, – pasakiau norėdamas jį nuraminti. – Negalvokit, pone, daugiau apie tą knygą; jūs nepraradote nieko svarbaus: tai buvo klastotė, pagaminta Japonijoje. Viena japonų firma, savavališkai pasinaudodama mano romanų pasauline sėkme, nesivaržydama platina knygas su mano pavarde ant viršelio, kurios iš tikrųjų yra mažai žinomų japonų autorių plagiatai, kažkada nesulaukę sėkmės ir nukeliavę į makulatūrą. Po daugelio tyrinėjimų pagaliau atskleidžiau šį melą, kurio auka tapau ir aš, ir nuplagijuoti autoriai.

– Tiesą sakant, tas romanas, kurį skaičiau, man visai patiko, – prisipažįsta Skaitytojas, – ir gailiuosi negalėdamas perskaityti istorijos iki galo.

– Jeigu tik tiek, galiu išduoti jums šaltinį: čia turimas omenyje japonų romanas, negrabiai adaptuotas pridedant vakarietiškus veikėjų vardus ir vietų pavadinimus, *Ant mėnulio apšviestų lapų kilimo*, parašytas Takakumio Ikokos, autoriaus, beje, nusipelniusio daugiau nei pagarbos. Galiu duoti jums anglišką vertimą, taip atlygindamas patirtą nuostolį.

Paėmiau vieną knygą, gulinčią ant mano stalo, ir atidaviau jam, prieš tai įdėjęs į popierinį maišelį, kad nekiltų pagunda pasklaidyti ir įsitikinti, jog ši knyga neturi nieko bendra nei su *Susikertančių linijų tinkle*, nei su kokiu nors kitu mano romanu, apokrifu ar autentišku.

– Žinojau, kad klaidžioja suklastoti Flanerio romanai, – pasakė Skaitytojas, – ir jau buvau įsitikinęs, kad bent vienas iš tų dviejų bus klastotė. Tačiau ką galite pasakyti apie šitą?

Gal neteisinga būtų toliau painioti šį žmogų į savo reikalus, ir aš pamėginau išsisukti pajuokaudamas:

– Savomis laikau tik tas knygas, kurias man dar reikia parašyti.

Skaitytojas tik atlaidžiai šyptelėjo, paskui vėl surimtėjęs pasakė:

– Pone Flaneri, aš žinau, kas yra visos šios istorijos kaltininkas: japonai čia niekuo dėti; tai toks Hermis Marana, kuris visą šitą košę užvirė iš pavydo dėl jūsų pažįstamos merginos Liudmilos Vipiteno.

– Kodėl tada atėjote pas mane? – atkirtau. – Keliaukit pas tą poną ir aiškinkitės, kas ir kaip.

Aš ėmiau įtarti, kad tarp Skaitytojo ir Liudmilos gali būti koks nors ryšys, ir to pakako, kad mano balse pasigirstų priešiškumo gaidelės.

– Nieko kito man ir nelieka, – pritarė Skaitytojas. – Kaip tik darbo reikalais vyksiu į tas vietas, kur jis apsistojęs, į Pietų Ameriką, ir naudodamasis proga paieškosiu jo ten.

Aš nesiteikiau jam pranešti, kad, mano žiniomis, Hermis Marana dirbąs japonams ir turįs Japonijoje savo klastojimo bazę. Man buvo svarbiausia, kad šis akilanda atsidurtų kuo toliau nuo Liudmilos. Tad padrąsinau jį vykti į kelionę ir kuo nuodugniau patyrinėti šį reikalą, kol suras tą vaiduoklį vertėją.

Skaitytoją persekioja paslaptingi sutapimai. Jis man papasakojo, kad jau kuris laikas dėl įvairiausių priežasčių jam tenka pertraukti romanų skaitymą po keleto puslapių.

– Gal nusibosta, – tariau aš, kaip visada linkęs į pesimizmą.

– Atvirkščiai, būnu priverstas pertraukti skaitymą prasidėjus pačiam įdomumui. Nekantrauju skaityti toliau, tačiau kai tikiuosi, kad vėl atverčiu knygą, kurią buvau pradėjęs, prieš akis išvystu visiškai skirtingą knygą.

– ... kuri pasirodo be galo nuobodi... – neatlyžtu.

– Ne, dar įdomesnė. Tačiau ir šios nesugebu užbaigti. Ir taip visą laiką.

– Jūsų atvejis man įkvepia vilties, – tariau jam. – Man vis dažniau pasitaiko laikyti rankose ką tik išleistą romaną ir suvokti, kad skaitau tą pačią šimtąkart skaitytą knygą.

Permąsčiau savo paskutinį pokalbį su tuo Skaitytoju. Galbūt jo skaitymo intensyvumas toks, kad visą romano esmę jis sugeria pradžioje, todėl tęsiniui jos nebelieka. Man taip atsitinka rašant: jau kurį laiką kiekvienas romanas, kurį pradedu rašyti, išsenka tuoj po pradžios, tarsi joje jau būčiau pasakęs viską, ką turėjau pasakyti.

Man kilo mintis parašyti romaną, sudarytą vien iš romano pradžių. Pagrindinis veikėjas galėtų būti Skaitytojas, nuolat pertraukiamas. Skaitytojas įsigyja naują romaną A, parašytą autoriaus Ž. Tačiau jam pakliūva brokuotas egzempliorius, ir jis gali perskaityti tik pradžią... Sugrįžta į knygyną pasikeisti knygos...

Galėčiau jį visą parašyti antruoju asmeniu: tu, Skaitytojau... Taip pat galėčiau įvesti Skaitytoją moterį, vertėją Klastotoją, seną Rašytoją, turintį dienoraštį kaip šitas...

Tačiau nenorėčiau, kad bėgdama nuo Klastotojo Skaitytoja atsidurtų Skaitytojo glėbyje. Padarysiu taip, kad Skaitytojas išvyktų sekdamas Klastotojo pėdomis į kokią nors labai atokią šalį, kurioje šis slepiasi, ir Rašytojas galėtų likti vienudu su Skaitytoja.

Žinoma, be moteriškos lyties veikėjos, Skaitytojo kelionė netektų gyvybingumo: reikia, kad savo kelyje jis sutiktų kokią kitą moterį. Skaitytoja galėtų turėti seserį...

Iš tiesų, atrodo, kad Skaitytojas ketina išvykti. Pasiims su savimi Takakumio Ikokos *Ant mėnulio apšviestų lapų kilimo*, kad galėtų skaityti kelionėje.

ANT MĖNULIO APŠVIESTŲ LAPŲ KILIMO

Ginkmedžio lapai tarytum dulksna krito nuo šakų ir geltonais taškais margino pievą. Vaikštinėjau su ponu Okeda nugludintų akmenų taku. Pasakiau, kad norėčiau atskirti pojūtį, kurį sukelia kiekvienas pavienis ginkmedžio lapas, nuo pojūčio, kurį sukelia visi kiti, tačiau nežinojau, ar tai įmanoma. Ponas Okeda patvirtino, kad įmanoma. Prielaidos, kuriomis rėmiausi ir kurios ponui Okedai atrodė pakankamai rimtos, buvo tokios. Jeigu nuo ginkmedžio krinta vienas geltonas lapelis ir nutupia ant pievos, žiūrėdamas į jį pajunti vieną geltoną lapelį. Jeigu nuo medžio leidžiasi du lapeliai, akis seka du vėjy plevenančius lapelius, kurie čia nutolsta, čia priartėja kaip du žaidžiantys drugeliai, kad galiausiai nusklęstų vienas šen, kitas ten ant žolės. Tas pats su trimis, keturiais ir net penkiais; jeigu ore plevenančių lapų skaičius dar didėja, pojūčiai, atitinkantys kiekvieną iš jų, sumuojasi užleisdami vietą sudėtingam pojūčiui, panašiam į tylaus lietaus ir, jeigu tik vėjo dvelktelėjimas pristabdo lapų leidimąsi, į ore sustingusių sparnų, o paskui, žvilgsniui nusileidus ant pievos, – į pabirusių šviečiančių dėmelių pojūtį. Tačiau aš, nors ir nenuskurdindamas šių malonių sudėtingų pojūčių, norėčiau išsaugoti atskirą, nesupainiotą su kitais, ypatingą kiekvieno lapo vaizdą nuo tos akimirkos, kai jis patenka į regėjimo lauką, ir sekti akimis, kaip jis šoka ore, kaip

nutupia ant žolės stiebelių. Pono Okedos pritarimas drąsino mane laikytis savo sumanymo. Galbūt, – pridūriau stebėdamas ginkmedžio lapų formą, mažytę, garbiniais apkraštuotą geltoną vėduoklę, – net įstengčiau kiekvieno lapo pojūtyje išskirti kiekvienos lapo skilties pojūtį. Į tai ponas Okeda nieko neatsakė; jau anksčiau jo tyla man buvo kaip įspėjimas nesileisti į skubotas spėliones, praleidžiant keletą nepatikrintų ėjimų. Itin brangindamas šią pamoką, ėmiau telkti dėmesį, norėdamas užfiksuoti subtiliausius pojūčius tuo metu, kai jie išryškėja, kol jų grynumas dar nepavirtęs išsklaidytų įspūdžių pluoštu.

Makiko, kuklios laikysenos ir dar šiek tiek vaikiškai grakšti jauniausioji pono Okedos dukra, atnešė mums arbatos. Kai ji lankstėsi, ant nuogo sprando po aukštai suimtais plaukais pamačiau plonytį juodą plauką, regis, nutįsusį išilgai stuburo. Stebėjau jį susikaupęs, kai pajutau į save įsmeigtą tiriantį pono Okedos vyzdį. Jis tikriausiai suprato, kad ant jo dukters sprando lavinu savo gebėjimą atskirti pojūčius. Aš neatitraukiau žvilgsnio: gal kad tų minkštų plaukelių, vinguriuojančių ant šviesios odos įspūdis valdingai mane pasiglemžė, gal kad ponas Okeda kokia nors fraze būtų galėjęs lengvai nukreipti mano dėmesį kitur, tačiau to nepadarė. Kita vertus, Makiko netrukus baigė pilstyti arbatą ir vėl pakilo. Aš įsmeigiau akis į apgamą virš jos lūpos, kairėje pusėje, ir vėl patyriau jausmą, panašų į buvusį, tik silpnesnį. Makiko iškart pažvelgė į mane sunerimusi, paskui nuleido akis.

Popiet atsitiko tai, ko lengvai nepamiršiu, nors suvokiu, kad papasakojus tai atrodys menkniekis. Vaikštinėjome šiauriniu ežeriuko krantu su ponia Mijagi ir Makiko. Ponas Okeda ėjo vienas pirma mūsų, remdamasis ilga lazda iš baltojo klevo medienos. Ežeriuko viduryje buvo prasiskleidę du kuplūs rudenininiai lelijos žiedai, ir ponia Mijagi pareiškė norą juos nuskinti, vieną jai, vieną dukrai. Ponia Mijagi atrodė kaip visada apsiniaukusi ir truputį

pavargusi, tačiau buvo justi tas nepalaužiamas užsispyrimas, leidžiantis įtarti, kad ilgoje jos nesutarimų su vyru istorijoje, apie kurią buvo tiek šnabždulių, jos vaidmuo – ne tik aukos; ir tikrai, iš vienos pusės – ledinis pono Okedos šaltumas, iš kitos – atkaklus jos ryžtas; nežinau, katram nuo to buvo geriau. Tuo tarpu Makiko visuomet atrodė linksmai nusiteikusi ir nerūpestinga – taip vaikai, užaugę tarp aršių šeimyninių rietenų, stengiasi apsiginti nuo aplinkos; tokią gynybą ji atsinešė iš vaikystės ir dabar taip priešinosi svetimųjų pasauliui, tarsi prisidengdama lengvabūdiškos ir trumpalaikės linksmybės skydu.

Atsiklaupęs ant pakrantės uolos, palinkau prie ežero, kol sučiupau arčiausiai plūduriuojančią lelijos šaką ir švelniai, stengdamasis nenuplėšti, truktelėjau ją, norėdamas atplukdyti prie kranto visą augalą. Ponia Mijagi ir jos dukra taip pat atsiklaupė ir ištiesė rankas į vandenį, pasirengusios nustverti žiedus, kai tik jie priartės tinkamu atstumu. Ežeriuko krantas buvo žemas ir nuolaidus; norėdamos pasilenkti ne per daug neatsargiai, dvi moterys laikėsi už mano pečių tiesdamos rankas viena iš vienos pusės, kita iš kitos. Vienu metu pajutau prisilietimą tiksliai tarp rankos ir nugaros, pirmųjų šonkaulių aukštyje; maža to, net du skirtingus prisilietimus, iš kairės ir iš dešinės. Iš panelės Makiko pusės – standų ir tarsi tvinkčiojantį dūrį, o iš ponios Mijagi – meilų, įtaigaujantį spaudimą. Supratau, kad man teko reta malonė būti vienu metu liečiamam dukros kairiojo spenelio ir motinos dešiniojo ir kad turiu sukaupti visas jėgas, jog neprarasčiau šio laimingo prisilietimo ir įvertinčiau du vienalaikius jutimus, atskirdamas ir palygindamas jų poveikius.

– Stumkit lapus tolyn, – tarė ponas Okeda, – ir gėlių kotas nulinks į jūsų rankas. – Jis stovėjo virš mūsų trijulės, siekiančios lelijų. Rankoje turėjo ilgą lazdą, su kuria būtų lengvai galėjęs pa-

stūmėti vandens augalą prie kranto; tačiau jis tik patarė dviems moterims atlikti tokį judesį, kuris leido joms savo kūnais ilgiau spausti manąjį.

Dvi lelijos beveik pasiekė Mijagi ir Makiko rankas. Skubiai apskaičiavau, kad jeigu paskutinio grybšnio metu būčiau kilstelėjęs dešinę alkūnę ir paskui staigiai priglaudęs ją prie šono, būčiau galėjęs paspausti po pažastimi visą mažą ir standžią Makiko krūtį. Tačiau lelijų pagriebimo triumfas išardė mūsų judesių tvarką, todėl mano dešinioji ranka mostelėjo ore, o kairioji paleidusi šaką krisdama atgal nusileido į sterblę poniai Mijagi, kuri, regėjosi, buvo nusiteikusi ją mielai priimti ir net sulaikyti, švelniai krūptelėjusi ir sujaudinusi mane iki sielos gelmių. Šią akimirką buvo kažkas pralošta, ir to žaidimo padarinių, kaip vėliau papasakosiu, buvo neįmanoma apskaičiuoti.

Mums vėl einant po ginkmedžiu, ponui Okedai pasakiau, kad esminis dalykas stebint lapų kritimą – pajusti ne tiek kiekvieną lapą, kiek atstumą nuo vieno iki kito, juos skiriančią tuštumą. Man atrodė, kad būsiu supratęs štai ką: ilgas pojūčių nebuvimas jutimų lauke yra būtina sąlyga, kad juslumas susitelktų reikiamoje vietoje reikiamu laiku, kaip muzikoje būtina foninė tyla, kad joje išsiskirtų gaidos.

Ponas Okeda pritarė, kad tai, be abejonės, teisinga lytėjimo atžvilgiu: labai nustebau dėl tokio jo atsakymo, nes perteikdamas jam savo lapų stebėjimo įspūdžius iš tikrųjų galvojau apie jo dukros ir žmonos kūnų prisilietimą. Ponas Okeda toliau kalbėjo apie lytėjimo pojūčius taip laisvai, lyg būtų savaime suprantama, kad ši pokalbių tema man tėra vienintelė.

Norėdamas pakreipti pokalbį kita linkme, pabandžiau tai palyginti su romano skaitymu, kai labai ramus pasakojimo ritmas, visąlaik vienodas prislopintas tonas leidžia atrasti subtilių ir

tikslių pojūčių, į kuriuos norima atkreipti skaitytojo dėmesį; tačiau romano atveju reikia turėti omenyje tai, kad sakinių grandinėje vienu metu galimas tik vienas pojūtis, nesvarbu, vienalypis ar daugialypis, o regos ir klausos laukų plotis leidžia vienu metu registruoti daug gausesnę ir sudėtingesnę visumą. Skaitytojo imlumas, lyginant su pojūčių visuma, kurią romanas siekia perteikti, pasirodo esąs labai ribotas visų pirma dėl to, kad skaitydamas, dažnai paskubomis ir neatidžiai, jis nepastebi ar praleidžia kažkiek ženklų ir reikšmių, iš tiesų esančių tekste, o antra, visuomet yra kas nors esminga už parašyto sakinio, ir kaip tik tų dalykų, kurių romanas nepasako, būtinai yra daugiau, negu tų, kuriuos pasako, ir tik ypatingas teksto atšvaitas gali teikti iliuziją, kad skaitoma tai, kas slypi už teksto. Ponas Okeda tylėdamas išklausė mano apmąstymus kaip visada, kai per daug įsišneku ir galiausiai nebežinau, kaip išsikapstyti iš svarstymų painiavos.

Kitomis dienomis man labai dažnai pasitaikydavo būti namuose tik su dviem moterimis, nes ponas Okeda nusprendė pats rinkti medžiagą bibliotekoje, nors iki šiol tai buvo mano pagrindinė užduotis, ir pageidavo, kad aš likčiau jo darbo kambaryje tvarkyti milžiniškos kartotekos. Pagrįstai bijojau, kad ponas Okeda galėjo suuosti apie mano pokalbius su profesorium Kavasakiu ir nujausti mano ketinimą atsiplėšti nuo jo mokyklos ir šlietis prie akademinės aplinkos, kuri man užtikrintų perspektyvią ateitį. Žinoma, per ilgai užsibūti pono Okedos mokslinėje globoje man buvo žalinga: tai jaučiau iš sarkastiškų pastabų, kurias mano atžvilgiu laidė profesoriaus Kavasakio asistentai, mat jie nebuvo atkirsti nuo sąlyčio su bet kokiomis kitomis srovėmis, kaip mano kurso draugai. Be jokių abejonių, ponas Okeda norėtų kiaurą dieną laikyti mane savo namuose, kad sukliudytų man pakelti sparnus ir pažabotų mano minties laisvę, kaip tai padarė su kitais savo mokiniais, kurie taip

nusirito, kad ėmė vienas kitą sekti ir pranešinėti apie mažiausius nusižengimus absoliučiai mokytojo valdžiai. Reikėjo kuo skubiau pasiryžti atsisveikinti su ponu Okeda; aš neišvažiavau vien todėl, kad tos rytinės valandos, kai jo nebūdavo namuose, žadindavo malonų jaudulį, nors tai ir nelabai buvo naudinga.

Išties dažnai dirbdavau išsiblaškęs; ieškodavau pasiteisinimų, kad galėčiau nueiti į kitus kambarius, kur būčiau galėjęs sutikti Makiko, užklupti ją intymioje aplinkoje įvairiose dienos situacijose. Tačiau dažniau savo kelyje sutikdavau ponią Mijagi ir šnekteldavau su ja, nes su motina progų pokalbiams – taip pat ir piktiems juokams, dažnai net su kartėlio gaidele, – pasitaikydavo dažniau nei su dukra.

Vakare, kai susėsdavom aplink verdantį sukijakį, ponas Okeda skvarbydavo mūsų veidus taip, tarytum juose būtų išrašytos dienos paslaptys, ypatingų, tačiau tarpusavyje susijusių troškimų tinklas, į kurį aš jaučiausi suvyniotas ir iš kurio nebūčiau norėjęs išsivaduoti, kol visų iki vieno nepatenkinsiu. Taip atidėliojau nuo vienos savaitės iki kitos sprendimą atsisveikinti su juo ir su nepelningu, neperspektyviu darbu, suvokdamas, kad tas mane laikantis tinklas buvo jis, ponas Okeda, kuris kuo toliau, tuo labiau mane veržė.

Buvo tykus ruduo; artėjant lapkričio pilnačiai, vieną popietę mudu su Makiko ginčijomės dėl vietos, tinkamiausios stebėti mėnulį pro medžių šakas. Aš tvirtai laikiausi nuomonės, kad atspindys ant nukritusių lapų kilimo pievelėje po ginkmedžiu išsklaidys mėnulio šviesą ir pavers neaiškios kilmės švytėjimu. Taip kalbėdamas turėjau aiškų ketinimą: pasiūlyti Makiko tą naktį susitikti po ginkmedžiu. Mergina atsakė, kad geriau būtų ežeriukas, nes rudeninis mėnulis šaltu ir sausu metų laiku vandenyje atsispindi ryškiau nei vasarinis, dažnai gaubiamas garų aureolės.

– Sutinku, – tariau paskubomis, – nekantraudamas lauksiu susitikimo su tavimi ant kranto tekant mėnuliui. – Juo labiau – pridūriau, – kad ežeriukas man žadina mielus prisiminimus.

Galbūt tariant tą frazę atmintyje perdėm gyvai iškilo Makiko krūties prisilietimas, ir mano balse pasigirdo jaudulys, kurio jinai pabūgo. Šiaip ar taip, Makiko suraukė antakius ir valandėlę patylėjo. Nenorėjau, kad šis nesmagumas drumstų meilės nuotykį, į kurį leidausi, todėl, norėdamas jį išsklaidyti, burna padariau vieną neapgalvotą grimasą: išsišiepiau ir sukandau dantis lyg norėdamas įkąsti. Makiko instinktyviai bloškėsi atgal ir netikėtai skausmingai susiraukė, tarytum jai kas iš tiesų būtų įkandęs į jautrią vietą. Ji tuoj pat susitvardė ir išėjo iš kambario. Aš puoliau iš paskos.

Ponia Mijagi gretimame kambaryje sėdėdama ant demblio, patiesto ant žemės, ketino merkti į vazą rudenines gėles ir šakas. Judėdamas kaip nakviša, nežinia kaip staiga pajaučiau ją tupint prie savo kojų ir vos spėjau sustoti, kad neužlipčiau ant jos ir paspyręs kojomis neapversčiau šakų. Makiko poelgis sužadino manyje netikėtą susijaudinimą, ir ši mano būsena tikriausiai neliko ponios Mijagi nepastebėta, jeigu jau šitaip neapsižiūrėjau, kad vos ant jos neužgriuvau. Kad ir kaip ten buvo, ponia nepakeldama akių mostelėjo priešais mane kamelijos žiedu, kurį merkė į vazą, tarsi būtų norėjusi sušerti man ar atstumti tą mano dalį, kuri pakibo virš jos, o gal net pasijuokti, paerzinti, pakurstyti plakimu glamone. Nuleidau rankas bandydamas išgelbėti nuo subyrėjimo lapų ir gėlių kompoziciją; tuo metu ji irgi laviravo tarp šakų palinkusi į priekį; ir taip atsitiko, kad kaip tik tuo momentu viena mano ranka netyčia įniro tarp kimono ir ponios Mijagi nuogos odos ir pajuto gniaužianti minkštą ir šiltą pailgos formos krūtį, tuo tarpu viena ponios ranka tarp kejaki (Europoje vadinamos Kaukazo

guoba[18]) šakų pasiekė mano draugužį ir laikė jį suėmusi atvirai ir stipriai ištrauktą iš apatinių, tarsi paruoštą apipjaustymui.

Tai, kas mane traukė ponios Mijagi krūtyje, buvo iškilių gumburėlių vainikas, stambesni ar smulkesni grūdeliai, išsibarstę po nemažą aureolės paviršių, tankesni pakraščiuose, tačiau kur ne kur kyšantys tarsi sargybos bokšteliai iki pat viršūnės. Tikėtina, jog nuo šių gumburėlių priklausė kiekvienas aštresnis ar ne toks aštrus pojūtis ponios Mijagi jautrumo paletėje, reiškinys, kurį lengvai galėjau patikrinti duodamas jiems paskaityti kuo tikslesnių spūsčiojimų, pasikartojančių maždaug kas sekundę, ir stebėdamas tiesiogines reakcijas ant spenelio ir netiesiogines visame ponios elgesyje, kaip ir savo reakcijas, mat tarp jos ir mano juslumo atsirado savotiškas abipusis ryšys. Šį subtilų tyrinėjimą atlikau ne vien pirštų pagalvėlėmis, bet ir vairuodamas savo draugužį, kad šis kuo tinkamesniu būdu sklęstų virš jos krūties, švelniai priglusdamas ir sukdamas ratus, jeigu jau padėtis, kurioje buvome atsidūrę, skatino susitikti šias dvi mūsų skirtingas erogenines zonas, o ir ji pati rodė pritarimą, atitarė ir autoritetingai vadovavo šiems manevrams. Mano odoje per visą draugužio ilgį ir ypač jo viršūnės išgauboje taip pat pasitaiko taškų ir ruožų, kuriems būdingas ypatingas jautrumas, nuo neapsakomo malonumo iki pasitenkinimo, kylančio perštėjimo, skausmo, kaip pasitaiko ir nejautrių ar kurčių taškų ir ruožų. Atsitiktinis ar numatytas skirtingų jautrių ar ypač jautrių mano ir jos galūnių susitikimas sukeldavo gamą įvairiausių reakcijų, o jų atpasakojimas vėliau turėjo būti kaip niekad sudėtingas darbas.

Buvome įsitraukę į šias pratybas, kai slankiojančių durų kiaurymėje pasirodė Makiko figūra. Mergina akivaizdžiai tikėjosi, kad

[18] Vertėjo, knygos personažo, pastaba.

ją vysiuosi, ir dabar atėjo pasižiūrėti, kas galėjo mane sulaikyti. Ji iškart viską suprato ir dingo, bet ne taip greitai, kad nespėčiau pastebėti, jog kažkas jos apdaruose pasikeitė: vietoj prigludusio megztuko vilkėjo šilkinį kimono, kuris, rodos, buvo specialiai sujuostas taip, kad atsilapotų nuo kūpančio joje vidinio spaudulio, kad nuslystų jos lygia oda, vos tiktai kils nenumaldomas lytėjimo godulys, kurio jos lygi oda niekaip negalėjo neprovokuoti.

– Makiko! – šūktelėjau, norėdamas jai paaiškinti (nors iš tiesų būčiau nežinojęs, nuo ko pradėti), kad padėtis, kurioje ji mane užklupo su savo motina, buvo sąlygota vien tik atsitiktinio aplinkybių sutapimo, paskatinusio išklysti iš kelio mano geismą, neabejotinai nukreiptą tik į ją, Makiko. Geismą, kurį dabar tas prasiskleidęs ar laukiantis, kol bus praskleistas, kimono vėl užkaitino ir pamalonino kaip nedviprasmiškas pasiūlymas, juolab kad pasirodžius Makiko ir poniai Mijagi liečiant odą mane buvo beužplūstąs gašlumas.

Ponia Mijagi tikrai turėjo tai pastebėti, nes įsikibusi į pečius nutempė mane įkandin savęs ant demblio ir krūpčiodama visu kūnu pabruko savo drėgną ir goslią lytį po manąja ir čia pat ją be pasipriešinimo įsiurbė vidun kaip čiulptuvas, o tuo metu jos liesos nuogos kojos veržė man šonus. Tikras vijurkas ta ponia Mijagi: jos pėdos, apautos baltomis medvilninėmis kojinėmis, kryžiavosi man ant kryžkaulio spausdamos tarsi replės.

Mano šūksnis Makiko neliko be atsako. Už popierinės slankiojančių durų pertvaros išryškėjo merginos profilis: pamačiau, kaip ji klaupiasi ant demblio, tiesia kaklą, ir štai pro staktą jau kyšo gilaus alsavimo iškreiptas veidas; ji praveria lūpas, išplečia akis, su pasimėgavimu ir pasibjaurėjimu seka savo motinos ir mano judesius. Tačiau ji ne viena: koridoriaus gale, kitose duryse nejudėdama stovi vyro figūra. Nežinau, kiek jau laiko ponas Okeda ten.

Žiūri įsistebeilijęs, ne į savo žmoną ir mane, o į mus stebinčią savo dukrą. Jo šaltame vyzdyje, jo kietai sučiauptose lūpose atsispindi ponios Mijagi traukuliai, atsispindintys jo dukters žvilgsnyje.

Jis pamato, kad jį matau. Tačiau nė krust. Tą akimirką suprantu, kad jis man nesukliudys ir neišmes iš namų, kad niekada neužsimins nei apie šį, nei apie kitus nutikimus, kurie galėtų būti ir kartotis; taip pat suprantu, kad šis nuolaidžiavimas nei suteiks man kokių galių prieš jį, nei palengvins mano tarnystę. Tai paslaptis, kuri mane sieja su juo, bet ne jį su manimi: niekad negalėčiau atskleisti to, kad jis žiūrėjo į mane ir netapo niekingu mano bendrininku.

Ką gi dabar galėjau daryti? Buvau priverstas vis labiau įsivelti į nesusipratimų pinkles, nes jau ir Makiko mane laikė vienu iš daugelio motinos meilužių, ir Mijagi žinojo, kad mačiau ją tik dukters akimis, ir abi mane už tai žiauriai nubaudė, o akademinėje aplinkoje taip greitai sklindančios apkalbos, kurstomos niekšelių mano moksladraugių, pasirengusių net ir tokiu būdu įsiteikti dėstytojui, mano uolumui Okedos namuose būtų metę negarbės šešėlį, nuvertindamos mane akyse tų universiteto dėstytojų, kurių paramos, norėdamas pakeisti savo padėtį, labiausiai tikėjausi.

Kad ir kaip varžomas šių aplinkybių, įstengiau susikaupti ir išskaidyti bendrą savo lyties, suspaustos ponios Mijagi lyties, pojūtį į fragmentiškus pojūčius atskirų savo ir jos taškų, nuolat veikiamų mano slystančio judesio ir josios konvulsiškų susitraukimų. Šis susitelkimas man, be kita ko, padėjo pratęsti būseną, reikalingą pačiam stebėjimui, nes vilkino baigiamąjį akordą, atskleisdamas nejautrumo arba dalinio jautrumo akimirkas, kurios savo ruožtu netikėtai prasiverždavo gašliu meldimu, be jokios tvarkos išsklaidytu erdvėje ir laike. „Makiko! Makiko!" – dejavau poniai Mijagi į ausį, karštligiškai siedamas šias superjautrumo

akimirkas su jos dukters paveikslu ir su nepalyginamai skirtinga pojūčių gama, kurią, kaip įsivaizdavau, ji galėtų man sukelti. Ir, norėdamas vis taip pat valdyti savo reakcijas, galvojau, kaip tą patį vakarą jas būčiau apibūdinęs ponui Okedai: ginkmedžio lapelių lietui būdinga tai, kad, palyginti su kitais, kiekvieną akimirką kiekvienas krintantis lapas yra skirtingame aukštyje, todėl tuščia ir nejautri erdvė, kurioje išsidėsto regimieji pojūčiai, gali būti padalyta į nuoseklius lygmenis, kurių kiekviename plevena vienas vienintelis lapelis.

IX

Prisisegi diržą. Lėktuvas leidžiasi. Skrydis – tai kelionės priešingybė: perskrodi erdvės netolydumą, dingsti tuštumoje, sutinki nebūti jokioje vietoje tam tikrą laiko tarpą, kuris taip pat yra savotiška tuštuma laike; paskui vėl atsirandi tam tikroje vietoje ir tam tikru momentu, nesusijusiu su kur ir kada, kuriuose tu dingai. Ir ką gi tuo metu veiki? Kaip užpildai šitą savo nebuvimą pasauliui ir pasaulio nebuvimą tau? Skaitai; neatitrauki nuo knygos akių nuo vieno oro uosto iki kito, nes už puslapio veriasi tuštuma, anoniminis lėktuvo trapas, metalinės įsčios, kurios tave išlaiko ir maitina, nuolat besikeičianti ir visuomet vienoda keleivių minia. Juo labiau verta užsisklęsti toje kitoje kelio abstrakcijoje, sudarytoje iš beasmenių spaustuvės ženklų: juose slypi galia prikelti daiktų vardus, kurie įtikintų tave, kad skrendi virš kažko, o ne virš nieko. Suvoki, kad turi būti gerokai nesąmoningas, jog pasikliautum nepatikimais, apgraibom valdomais prietaisais; arba galbūt tai įrodo, kad esi stipriai linkęs į pasyvumą, regresiją, infantilią priklausomybę. (Bet apie ką tu čia samprotauji: apie kelionę lėktuvu ar apie skaitymą?)

Lėktuvas leidžiasi: nesugebėjai baigti Takakumio Ikokos romano *Ant mėnulio apšviestų lapų kilimo.* Toliau skaitai leisdamasis laiptukais, autobuse, kertančiame aikštę, eilėje prie pasų kontrolės

ir muitinės. Slenki pirmyn laikydamas atverstą knygą prieš akis, kai kažkas ištraukia tau ją iš rankos, ir tarsi kylant uždangai matai prieš save išsirikiavusius policininkus, pabalnotus odinėmis portupėjomis, pakaustytus automatiniais ginklais, paauksuotus ereliais ir antpečiais.

– Bet mano knyga... – suvapi, tiesdamas kaip kūdikis bejėgę ranką į tą neįveikiamą blizgančių sagų ir šaunamųjų ginklų užtvarą.

– Konfiskuota, pone. Ta knyga į Atagvitaniją negali patekti. Tai uždrausta knyga.

– Bet ar tai įmanoma?.. Knyga apie rudeninius lapus?.. Kokią turi teisę?..

– Ji įtraukta į konfiskuojamų knygų sąrašą. Toks mūsų įstatymas. Atvykot mūsų mokyti? – Greitai, žodis po žodžio, skiemuo po skiemens, tonas iš formalaus virsta šiurkščiu, iš šiurkštaus – grasiu, iš grasaus – grėsmingu.

– Bet aš... Dar truputį ir būčiau baigęs...

– Nusiramink, – šnibžda balsas tau už nugaros. – Neprasidėk su šitais. Dėl knygos nesijaudink, aš irgi turiu jos kopiją, pašnekėsim vėliau...

Keleivės išvaizda kelia pasitikėjimą: kelnėta ilgakojė, su akiniais, apsikrovusi nešuliais, kontrolės punktus ji pereina įpratusio žmogaus mina. Pažįsti ją? Net jei tau ir atrodo, kad pažįsti, neišsiduok: kalbėdama su tavimi, ji, žinoma, nenori atkreipti į save dėmesio. Linktelėjo tau sekti iš paskos: nepamesk jos iš akių. Išėjusi iš oro uosto, ji sėda į taksi ir linkteli, kad sėstum į kitą ir važiuotum iš paskos. Plyname lauke jos taksi sustoja, ji išlipa su visais nešuliais ir persėda į tavąjį. Jeigu ne trumputėliai plaukai ir gremėzdiški akiniai, sakytum, kad ji panaši į Lotariją.

Mėgini klausti:

– Ar tu ne...?

– Korina, vadink mane Korina.

Pasiraususi savo krepšiuose, Korina ištraukia knygą ir duoda tau.

– Bet čia ne ta, – sakai, matydamas ant viršelio nepažįstamą pavadinimą ir autoriaus pavardę: Kalikstas Bandera, *Aplink tuščią duobę*. – Iš manęs atėmė Ikokos knygą!

– Štai, duodu ją tau. Atagvitanijoje knygos gali būti platinamos tik netikrais pavadinimais.

Kol taksi visu greičiu skrieja dulkėtais priemiesčiais, tu negali susilaikyti nuo pagundos atsiversti knygą ir patikrinti, ar Korina sakė tiesą. Kas gi čia? Šią knygą tu matai pirmą kartą, ir ji tikrai niekuo neprimena japonų romano: prasideda pasakojimu, kaip vyras joja plokštikalne tarp agavų ir mato skraidančius plėšriuosius paukščius, vadinamus *zopilotes*.

– Jeigu viršelis netikras, – sakai, – tai netikras bus ir tekstas.

– O ko tu tikėjaisi? – dėsto Korina. – Kartą užsuktas klastojimo mechanizmas niekada nesustoja. Mes šalyje, kurioje suklastota visa, ką galima suklastoti: muziejų paveikslai, aukso luitai, autobusų bilietai. Kontrrevoliucija ir revoliucija kaunasi tarpusavyje klastočių smūgiais; galiausiai niekas negali būti tikras, kur tiesa, o kur melas, valstybinė policija vaidina revoliucinius veiksmus, o revoliucionieriai persirengia policininkais.

– Ir kas pagaliau laimi?

– Dar anksti sakyti. Reikia pažiūrėti, kas geriau moka pasinaudoti savo ir kitų klastotėmis: policija ar mūsų organizacija.

Taksi vairuotojas pastato ausis. Duodi ženklą Korinai, tarsi norėdamas sulaikyti ją, kad ko neišsitartų.

– Nebijok. Tai netikras taksi. Šiuo metu man labiau kelia nerimą tai, kad mus seka kitas taksi.

– Netikras ar tikras?

– Žinoma, netikras, tik nežinau kieno – policijos ar mūsiškių.

Pašnairuoji atsisukęs atgal į kelią.

– O! – šūkteli. – Yra dar ir trečias taksi, kuris seka antrąjį...

– Galbūt tai mūsiškiai, kontroliuojantys policijos veiksmus, tačiau gali būti ir policija, sekanti mūsiškius...

Antrasis taksi jus aplenkia, sustoja, iš jo iššoka ginkluoti vyrai ir priverčia jus išlipti.

– Policija! Jūs sulaikyti! – Visiems trims uždedami antrankiai ir liepiama lipti į antrąjį taksi: tau, Korinai ir jūsų vairuotojui.

Korina ramiai šypsodamasi pasisveikina pareigūnus:

– Aš Gertrūda. Čia draugas. Pristatykite mus vyresnybei.

Netekai žado? Korina-Gertrūda tau šnabžda tavo kalba:

– Nebijok. Čia netikri policininkai: iš tiesų jie mūsiškiai.

Vos tik jums pajudėjus, trečiasis taksi užtveria kelią antrajam. Iš jo iššoka kiti ginkluoti vyrai kaukėtais veidais; jie nuginkluoja policininkus, nuima tau ir Korinai-Gertrūdai antrankius, surakina jais policininkus, sugrūda visus į savo taksi.

Korina-Gertrūda, regis, nesijaudina:

– Ačiū, draugai, – sako. – Aš Ingrida, o čia vienas iš mūsų. Vežate mus į štabą?

– Užsičiaupk! – atrėžia vienas, panašus į vadą. – Nemanykit, kad vedžiosit mus už nosies. Dabar mes jus surišime. Jūs mūsų įkaitai.

Nebežinai nė ką galvoti; o ir Koriną-Gertrūdą-Ingridą jie nusiveža kitu taksi. Kai tau leidžiama vėl naudotis galūnėmis ir akimis, tu jau policijos nuovadoje ar kareivinėse. Uniformuoti puskarininkiai tave fotografuoja iš priekio ir iš šono, paima pirštų atspaudus. Karininkas šūkteli:

– Alfonsina!

Ir kas gi įeina? Ogi Gertrūda-Ingrida-Korina, irgi uniformuota,

ji paduoda karininkui aplanką su dokumentais, kuriuos reikia pasirašyti.

Tuo tarpu tu, eidamas nuo vieno rašomojo stalo prie kito, atsiduodi rutinai: vienas agentas paima saugoti tavo dokumentus, kitas – pinigus, trečias – drabužius, vietoj jų gauni kalinio uniformą.

– Kokie čia dar spąstai? – įsidrąsinęs klausi Ingridos-Gertrūdos-Alfonsinos, kuri priėjo prie tavęs tą akimirką, kai nusisuko sargybiniai.

– Tarp revoliucionierių yra infiltruotų kontrrevoliucionierių, dėl kurių kaltės mes patekom į policijos pasalą. Tačiau, laimei, policijoje daug infiltruotų revoliucionierių – jie apsimetė, kad laiko mane šio štabo pareigūne. O tu būsi nuvežtas į netikrą kalėjimą, o gal į tikrą valstybinį kalėjimą, kurį vis tiek kontroliuoja ne jie, o mes.

O tu vis galvoji apie Maraną. Kas dar būtų galėjęs sugalvoti tokias suktybes?

– Atrodo, aš atpažįstu jūsų vado stilių, – sakai Alfonsinai.

– Visai nesvarbu, kas vadas. Tai galėtų būti netikras vadas, apsimetantis, jog dirba revoliucijos labui, tačiau turintis vienintelį tikslą – remti kontrrevoliuciją, arba atvirai dirbantis kontrrevoliucijos labui, įsitikinęs, kad tokiu būdu atvers kelią revoliucijai.

– O tu bendradarbiauji su juo?

– Mano atvejis kitoks. Aš žvalgė, tikra revoliucionierė, infiltruota į netikrų revoliucionierių stovyklą. Tačiau nenorėdama, kad mane atpažintų, turiu vaidinti kontrrevoliucionierę, infiltruotą į tikrų revoliucionierių tarpą. Iš tiesų aš tokia ir esu, nes vykdau policijos įsakymus; tačiau ne tikros policijos, nes priklausau nuo revoliucionierių, infiltruotų į kontrrevoliucionierių infiltruotojų gretas.

– Jei gerai suprantu, čia visi infiltruoti: ir į policiją, ir į revoliuciją. Tačiau kaip jūs vieni kitus atskiriate?

– Kiekvienu atveju reikia žiūrėti, kas yra to žmogaus infiltruotojai. Tik prieš tai reikia žinoti, kas infiltravo infiltruotojus.

– Ir jūs tęsite kovą iki paskutinio kraujo lašo, žinodami, kad nė vienas nėra tas, kas sakosi esąs?

– Na ir kas? Kiekvienas turi vaidinti savo vaidmenį iki galo.

– O kokį vaidmenį turėčiau vaidinti aš?

– Būk ramus ir lauk. Skaityk toliau savo knygą.

– Po galais! Aš ją pamečiau, kai buvau išlaisvintas, ne, suimtas...

– Nesvarbu. Kalėjimas, į kurį būsi nugabentas, yra pavyzdinis, jo biblioteka aprūpinama naujausiomis knygomis.

– Net ir uždraustomis?

– O kur daugiau jų ieškoti, tų uždraustų knygų, jei ne kalėjime?

(Medžiodamas romanų klastotoją atsibastei iki šios vietos Atagvitanijoje ir tapai sistemos, kurioje kiekvienas gyvenimo faktas yra melagingas, kaliniu. Arba: buvai pasiryžęs leistis į miškingas Andų plokštikalnes tyrinėtojo Maranos pėdsakais, kuris pasiklydo ieškodamas versmių, maitinančių romanus-upes, ir štai tu atsimuši į kalėjimų visuomenės grotas, kurios juosia visą planetą, įsprausdamos nuotykį į savo niekingus, visuomet vienodus koridorius... Ar tai vis dar tavo istorija, Skaitytojau? Kelias, kuriuo pasukai iš meilės Liudmilai, tave nuvedė taip toli, kad pametei ją iš akių: jeigu ji tavęs daugiau neveda, tau nieko kito nelieka, kaip pasikliauti jos veidrodiniu atspindžiu Lotarija...

Bet ar iš tiesų ši mergina Lotarija? „Nežinau, apie ką tu kalbi. Tie vardai man negirdėti“, – atsakydavo ji kaskart, kai mėgindavai užsiminti apie buvusius įvykius. Gal ji turi paklusti pogrin-

džio įstatymui? Tiesą sakant, nesi visiškai tikras, ar ją atpažinai... Netikra Korina ar netikra Lotarija? Tik neabejoji, kad jos vaidmuo tavo istorijoje panašus į Lotarijos, taigi jai tinka Lotarijos vardas ir tu negalėtum jos vadinti kitaip.

– Nori pasakyti, kad neturi sesers?

– Seserį aš turiu, bet nesuprantu, kuo ji čia dėta.

– Seserį, mėgstančią romanus, kuriuose veikia neramios, sudėtingo charakterio asmenybės.

– Mano sesuo visada sako, kad jai patinka romanai, kuriuose jaučiama pradinė, pirmykštė, telūrinė jėga. Ji taip ir sako: telūrinė.)

– Jūs pateikėte skundą kalėjimo bibliotekai dėl nepilno egzemplioriaus, – kreipiasi aukštas pareigūnas, sėdintis už aukšto rašomojo stalo.

Tu lengviau atsikvėpi. Po to, kai sargybinis atėjo į kamerą kviesti tavęs ir privertė tave pereiti koridoriais, nulipti laiptais, bėgti požeminiais perėjimais, vėl pakilti laiptukais, kirsti laukiamuosius ir kabinetus, iš baugulio tave čia imdavo krėsti drebulys, čia užplūsdavo karščio bangos. O jie tiesiog norėjo atsakyti į tavo skundą dėl Kaliksto Banderos *Aplink tuščią duobę*! Baimę išstumia vėl kylantis apmaudas, kurį pajutai išvydęs rankoje nuluptą viršelį, kurio viduje buvo keletas nudriskusių, apiplyšusių sąsiuvinių.

– Žinoma, pateikiau skundą! – atsakai. – Taip giriatės pavyzdinio kalėjimo pavyzdine biblioteka, o kai paprašai knygos, tvarkingai įtrauktos į katalogą, gauni krūvelę palaidų lapų! Aš klausiu, kaip ketinate perauklėti nuteistuosius, jei čia tokia netvarka!

Žmogus prie rašomojo stalo lėtai nusiima akinius. Liūdnai papurto galvą.

– Jūsų skundas ne tuo adresu. Tai ne mano žinioje. Nors glaudžiai bendradarbiaujame ir su kalėjimais, ir su bibliotekomis,

mūsų įstaiga užsiima svarbesnėmis problemomis. Žinodami, kad mėgstate skaityti romanus, liepėme jus pakviesti, nes mums reikia konsultacijos. Įstatymo saugotojai – kariuomenė, policija, teismo pareigūnai – visuomet susidurdavo su sunkumais, kai reikėdavo nuspręsti, ar romaną uždrausti, ar leisti: trūksta laiko viską perskaityti, nėra aiškių estetinių ir filosofinių kriterijų, kuriais remiantis galima būtų vertinti... Nebijokit, mes nenorime jūsų įpareigoti dalyvauti mūsų cenzūros darbe. Naudodamiesi šiuolaikinėmis technologijomis netrukus galėsime atlikti šias užduotis skubiai ir veiksmingai. Turime mašinų, galinčių skaityti, analizuoti, vertinti bet kokį parašytą tekstą. Tačiau mums būtina kontroliuoti prietaisų patikimumą. Mūsų kartotekose jūs atitinkate vidutinio skaitytojo tipą, tai reiškia, kad perskaitėte, bent iš dalies, Kaliksto Banderos *Aplink tuščią duobę*. Mums atrodo, kad vertėtų palyginti jūsų skaitymo įspūdžius su skaitymo mašinos išvadomis.

Jis tave nuveda į prietaisų salę.

– Susipažinkite, čia mūsų programuotoja Šeila.

Prieš tave – baltais iki pat kaklo susagstytais marškiniais Korina-Gertrūda-Alfonsina, prižiūrinti žvilgantį metalinį aparatą, panašų į indaplovę.

– Štai čia atminties blokai, kuriuose saugomas visas *Aplink tuščią duobę* tekstas. Paskutinysis – spausdinimo blokas, galintis, kaip matot, atkurti romaną žodis žodin nuo pradžios iki galo, – aiškina pareigūnas. Sakytum iš kokios rašomosios mašinėlės išsivynioja ilgas lapas, kurį ši tratindama kaip kulkosvaidis užpildo šaltomis didžiosiomis raidėmis.

– Tuomet, jei leisite, naudodamasis proga pasiimsiu skyrius, kuriuos man liko perskaityti, – sakai, virpančiu delnu švelniai liesdamas tirštą raidžių upę, kurioje atpažįsti prozą, praskaidrinusią tavo kalėjimo valandas.

– Kam skubėti, – nuramina pareigūnas, – paliksiu jus su Šeila, ji įjungs mums reikalingą programą.

Skaitytojau, tu radai knygą, kurios ieškojai; dabar galėsi sugriebti nutraukto siūlo galą; į tavo lūpas vėl grįžta šypsena. Bet negi tau atrodo, kad ši istorija gali ir toliau taip tęstis? Ne, ne romano, tavo istorija! Kiek dar nesipriešindamas leisiesi tąsomas siužeto? Tu stačia galva pasinėrei į veiksmą, kupiną nuotykių įtampos. O toliau? Tavo vaidmuo netrukus ėmė tenkintis situacijomis, kurias sukuria kiti, tu tapai teisėju, įtrauktu į tau nepavaldžius įvykius. Tai kam tada tau reikalingas tavo, kaip pagrindinio veikėjo, vaidmuo? Jei ir toliau dalyvausi šiame žaidime, vadinasi, tu taip pat esi šios visuotinės mistifikacijos bendrininkas.

Sugriebi merginai už riešo.

– Gana persirenginėti, Lotarija! Kiek dar leisiesi manipuliuojama policinio režimo?

Šįkart Šeila-Ingrida-Korina neįstengia paslėpti šiokio tokio nerimo. Išvaduoja riešą iš tavo gniaužtų.

– Nesuprantu, ką tu kaltini, nieko nežinau apie tavo nuotykius. Aš laikausi labai aiškios strategijos. Priešiška jėga turi įsiterpti į jėgos struktūras, kad galėtų jas sugriauti.

– O paskui vėl atkurti tokią pat! Veltui dangstaisi, Lotarija! Jeigu prasegi vieną uniformą, po ja visada yra kita!

Šeila žiūri į tave iššaukiamai.

– Prasegti...? Pabandyk...

Šį kartą jau nusprendei kovoti, daugiau negali trauktis. Drebančia ranka atsegioji baltus programuotojos Šeilos marškinius ir pamatai policijos agentės Alfonsinos uniformą, nuplėši auksines Alfonsinos sagas ir randi Korinos striukę, patrauki Korinos užtrauktuką ir išvysti Ingridos antsiuvus...

Likusius drabužius ji nusiplėšia pati: išnyra dvi stangrios tarsi melionai krūtys, vos vos įdubęs skrandis, įtraukta bamba, kiek išgaubtas pilvukas, du pilni kaip netikros džiūsnos šonai, karšta papilvė, dvi tvirtos ilgos šlaunys.

– O čia kas? Ar čia tau uniforma? – sušunka Šeila.

Tu sutrikęs.

– Ne, čia ne... – murmi.

– Deja, taip! – plyšauja ji. – Kūnas yra uniforma! Kūnas yra ginkluota kariuomenė! Kūnas yra smurtas! Kūnas reikalauja valdžios! Kūnas kariauja! Kūnas įsitvirtina kaip subjektas! Kūnas yra tikslas, o ne priemonė! Kūnas išraiškingas! Jis kalba! Šaukia! Prieštarauja! Griauna!

Taip kalbėdama Šeila-Alfonsina-Gertrūda šoka ant tavęs, nuplėšia kalinio drabužius, ir jūsų nuogos galūnės susipina po elektroninės atminties spintomis.

Ką tu darai, Skaitytojau? Nesipriešini? Nebėgi? Ak, dalyvauji... Ak, tu taip pat šoki... Gerai, tu esi šios knygos pagrindinis veikėjas, bet negi manai, kad tai suteikia tau teisę leistis į kūniškus santykius su visais moteriškos lyties personažais? Tiesiog taip, be jokio pasirengimo... Ar tavo istorijos su Liudmila negana, kad intriga įgautų meilės romanui būdingos šilumos ir grakštumo? Kam tau reikėjo susidėti dar ir su jos seserimi (ar su kažkuo, ką tu tapatini su jos seserimi), su šita Lotarija-Korina-Šeila, kuriai, gerai pagalvojus, tu niekada nejautei net simpatijos?.. Suprantama, kad tu, šitiek puslapių nuolankiai ir pasyviai stebėjęs įvykius, nori atsigriebti, bet ar toks būdas tau atrodo tinkamas? Gal sakysi, kad ir į šią situaciją esi įtrauktas ne savo valia? Gerai žinai, kad ši mergina viską daro su galva: tai, apie ką galvoja teoriškai, pritaiko praktiškai, kad ir kokios būtų pasekmės... Ji nori tau pademonstruoti savo ideologiją, ne daugiau... Kodėl gi šįkart

tu iškart leidaisi įtikinamas jos argumentų? Būk atsargus, Skaitytojau, čia viskas ne taip, kaip atrodo, viskas veidmainiška...

Blykstės šviesa ir pasikartojantis fotoaparato spragtelėjimas suryja jūsų trūkčiojančių, susiplojusių nuogybių baltumą.

– Dar kartą, kapitone Aleksandra, tu leidiesi užklumpama nuoga nusikaltėlio glėbyje! – įsakinėja nematomas fotografas. – Šios momentinės nuotraukos papuoš tavo asmens bylą... – Ir pašaipus balsas nutolsta.

Afonsina-Šeila-Aleksandra atsikelia, abejingai prisidengia.

– Niekaip negali palikti manęs ramybėje, – irzteli ji, – štai dėl ko negerai tuo pat metu dirbti dviem tarpusavy kovojančioms tarnyboms: abi stengiasi tave nuolat šantažuoti.

Tu irgi bandai pasikelti ir matai, kad esi apsivyniojęs iš spausdintuvo išėjusio popieriaus ritiniais: romano pradžia drykso ant žemės kaip žaisti norintis katinas. Nuotykiai, kuriuos išgyveni, nutrūks per pačią kulminaciją: gal dabar tau bus leista užbaigti pradėtus skaityti romanus...

Aleksandra-Šeila-Korina ima toliau atsainiai spaudinėti mygtukus. Ji vėl tapo kukli mergina, visiškai atsidavusi savo darbui.

– Kažkas čia ne taip, – murma ji, – iki šio laiko turėjo būti viskas išspausdinta... Kas atsitiko?

Tu irgi jau buvai tai pastebėjęs: šiandien Gertrūdai-Alfonsinai truputį nervinga diena; kažkuriuo metu tikriausiai bus paspaudusi ne tą mygtuką. Kaliksto Banderos teksto žodžių tvarka, saugoma elektroninėje atmintyje, kad bet kuriuo momentu galėtų išvysti dienos šviesą, buvo ištrinta akimirksniui išsimagnetinus elektros grandinei. Įvairiaspalviai laidai dabar plaka palaidų žodžių dulkeles: ir ir ir ir, o o o o, be be be be, kad kad kad kad, sugrupuotas pagal sąlyginį dažnumą. Knyga yra sutrupinta, ištirpdyta, nebeatkuriama kaip vėjo nupūsta smėlio kopa.

APLINK TUŠČIĄ DUOBĘ

Kai pakyla juodieji grifai, tai ženklas, kad tuojau baigsis naktis, kadaise man sakė tėvas. Ir aš girdėjau, kaip plaka jų sunkūs sparnai tamsiame danguje, ir mačiau jų šešėlį, užstojantį žalias žvaigždes. Tai buvo varginantis skrydis, sunkiai atsiplėšus nuo žemės, nuo krūmų šešėlių, tarsi tik skrendant plunksnos būtų patikėjusios esančios plunksnos, o ne dygliuoti lapai. Plėšrūnams paukščiams išsisklaidžius, vėl pasirodė žvaigždės, jos buvo pilkos, o dangus žalias. Aušo, o aš jojau tuščiais keliais Okvedalio kaimo link.

– Načai, – sakė man tėvas, – kai tik numirsiu, paimk mano arklį, mano karabiną, maisto atsargų trejetui dienų, ir pakilk išdžiūvusia upės vaga į San Irenėjo kalną, kol pamatysi dūmus, kylančius virš Okvedalio stogų.

– Kodėl Okvedalio? – paklausiau jo.– Kas yra Okvedalyje? Ko turėčiau ieškoti?

Mano tėvo balsas vis silpo, kalba lėtėjo ir veidas vis labiau mėlo.

– Turiu atskleisti tau paslaptį, kurią saugojau daugel metų... Tai ilga istorija...

Mano tėvas, tardamas šiuos žodžius, jau skaičiavo paskutiniuosius savo agonijos atodūsius, ir aš, žinodamas jo polinkį

kiekvieną kalbą išplėsti, prikaišioti nukrypimų, skliaustelių, prisiminimų, bijojau, kad nebepasakys man to, kas svarbiausia.

– Greičiau, tėve, sakyk man vardą žmogaus, kurio turiu ieškoti atvykęs į Okvedalį...

– Tavo motina... Tavo motina, kurios nepažįsti, gyvena Okvedalyje... Tavo motina, nemačiusi tavęs nuo tada, kai buvai vystykluose...

Žinojau, kad prieš mirdamas jis man kalbės apie motiną. Turėjo tai padaryti po to, kai privertė mane visą vaikystę ir paauglystę išgyventi nežinant, nei kaip atrodo, nei kokiu vardu vadinasi mane pagimdžiusi moteris, nei kodėl jis atplėšė mane nuo jos krūtinės, kai dar žindau jos pieną, kad nusitemptų į savo, klajūno ir bėglio, gyvenimą.

– Kas mano motina? Pasakyk jos vardą!

Apie motiną jis man buvo pripasakojęs daugybę istorijų dar tada, kai aš nepavargdavau jo apie tai klausinėti, bet tai buvo istorijos, vienas kitam prieštaraujantys išsigalvojimai: čia ji buvo vargšė elgeta, čia svetimšalė ponia, keliaujanti raudonu automobiliu, čia atsiskyrėlė vienuolė, čia cirko jojikė, čia ji mirė mane gimdydama, čia dingo per žemės drebėjimą. Taigi vieną dieną nusprendžiau daugiau neklausinėti ir laukti, kol jis pats prašneks. Man buvo neseniai suėję šešiolika metų, kai tėvą pakirto geltonoji karštligė.

– Leisk man pasakoti nuo pradžių, – spyrėsi jis. – Kai atvyksi į Okvedalį ir ištarsi: „Aš esu Načas, dono Anastasijaus Samoros sūnus", tau teks daug išklausyti, vis apie mane, išklausyti nebūtų dalykų, melo, šmeižto. Noriu, kad žinotum...

– Vardą, sakyk mano motinos vardą, greičiau!

– Dabar. Atėjo laikas tau sužinoti...

Ne, tas laikas neatėjo. Tuščiomis įžangomis perkrautą mano tėvo iškalbą užgožė gargaliavimas ir jis nutilo amžiams. Jaunuolis,

kuris šiuo metu tamsoje jojo stačiais keliais į San Irenėjo kalną, kaip ir anksčiau nežinojo, kokias savo ištakas pasieks.

Pasukau keliu, vingiuojančiu palei išdžiūvusią upės vagą virš gilaus tarpeklio. Aušra, pakibususi virš raižytų girios kontūrų, rodės, atveria man ne naują, bet tokią dieną, kuri išaušo anksčiau už visas kitas, naują laiko požiūriu, kai dar dienos buvo naujos, kaip ta pirmoji diena, kada žmonės suvokė, kas yra diena.

Ir kai prašvito tiek, kad buvo galima įžiūrėti kitą krantą, pamačiau ten irgi vingiuojantį kelią ir raitą vyriškį, jojantį lygiagrečiai su manimi ta pačia kryptimi, su ilgavamzdžiu karišku šautuvu ant peties.

– Ei! – sušukau. – Ar dar toli Okvedalis?

Jis nė galvos nepasuko, arba veikiau atsitiko dar blogiau, nes mano balsas privertė jį akimirkai grįžtelėti (antraip būčiau pamanęs, kad jis kurčias), bet tuojau pat jis vėl įsmeigė žvilgsnį priešais ir jojo toliau, nesiteikęs nei atsakyti į mano klausimą, nei linktelint pasisveikinti.

– Ei! Tau sakau! Ar apkurtai? Liežuvį prarijai? – šūkavau, tuo tarpu jis toliau lingavo balne pagal savo juočkio arklio žingsnių taktą.

Nežinia, kiek jau laiko jojome naktį greta, vienas nuo kito atskirti gilaus upės tarpeklio. Tai, ką aš palaikiau nedarniu mano kumelės kanopų aidu, atsimušančiu į nelygias kalkakmenio uolas kitame krante, iš tikrųjų buvo mane lydinčių žingsnių kaukšėjimas.

Tai buvo plačiapetis, tvirto sprando jaunuolis su apibrizgusia šiaudine skrybėle. Įsižeidęs dėl jo priešiškumo, paraginau kumelę, norėdamas palikti jį už nugaros ir daugiau nematyti. Vos tik jį aplenkiau, kaži kokia nuojauta privertė mane atsigręžti. Jis buvo nusiėmęs šautuvą nuo peties ir lėtai kėlė jį taip, tarsi taikytųsi į mane.

Mikliai nuleidau ranką prie karabino buožės, įkištos į balno dėklą. Jis vėl užsimetė šautuvą ant peties, tarsi nieko nebūtų įvykę. Nuo tos akimirkos jojome į priekį vienodu žingsniu, priešinguose krantuose, nepaleisdami vienas kito iš akių, saugodamiesi, kad neatsuktume vienas kitam nugaros. Ir mano kumelė, tarsi suprasdama, priderino žingsnį prie juočkio arklio.

Ir pasakojimas derina savo žingsnį prie lėtos kaustytų kanopų žinginės įkalniais takeliais, vedančiais ten, kur saugoma praeities ir ateities paslaptis, kur saugomas laikas, apsivijęs aplink save tarsi ant balno užnerta kilpa. Žinoma, suprantu, kad ilgas kelias, vedantis mane į Okvedalį, bus trumpesnis nei tas, kurį man dar teks nukeliauti, kai jau būsiu pasiekęs tą paskutinį kaimą žmonių pasaulio pakraštyje, mano gyvenimo laiko pakraštyje.

– Aš esu Načas, dono Anastasijaus Samoros sūnus, – tariau senam indėnui, susirietusiam prie bažnyčios sienos. – Kur jo namas?

„Galbūt jis žino", – pamaniau.

Senis pakėlė raudonus rauplėtus kaip kalakuto vokus. Pirštas – sausas kaip šakalys ugniai įkurti – išlindo iš po pončo ir dūrė Alvarado rūmų pusėn, vienintelių rūmų šiame sukrekėjusio purvo sąvartyne, kuris ir vadinasi Okvedalis: barokinis fasadas, regis, atsiradęs čia lyg per klaidą, tarytum apleisto teatro dekoracijų liekana. Kažkas prieš daugel amžių, matyt, tikėjosi, kad čia būsiąs aukso kraštas; ir kai suprato klydęs, vos pastatytus rūmus apniko lėta griuvėsių lemtis.

Sekdamas paskui tarną, kuris paėmė saugoti mano arklį, pereinu keletą vietų, kurios turėtų būti vis uždaresnės, o aš vis labiau atsiduriu lauke, einu iš vieno kiemo į kitą, lyg visi vartai šiuose rūmuose būtų skirti tik išeiti ir niekada neįeiti vidun. Pasakojimas

turėtų daryti įspūdį, kad man atšiaurios tos vietos, kurias regiu pirmąkart, ir kad jos atminty paliko ne prisiminimą, o tuštumą. Dabar vaizdai bando užpildyti tas tuštumas, tačiau ir jiems tepavyksta nusidažyti spalva sapnų, užmirštų tą pat akimirksnį, kai tik pasirodė.

Po vieno kiemo, kuriame ištiesti kilimai dulkinti (vaikštau ieškodamas savo atmintyje prisiminimų apie lopšį prabangiame būste), yra antras kiemas, užverstas maišais su liucerna (bandau atgaivinti ankstyvos vaikystės prisiminimus apie žemės ūkio bendrovę), paskui trečias kiemas, kuriame stovi arklidės (ar aš gimiau tvarte?). Turėtų būti pats vidudienis, tačiau pasakojimą siaustantys šešėliai nežada sklaidytis, nesiunčia ženklų, kuriuos regimoji vaizduotė galėtų paversti raiškiomis figūromis, neperduoda pasakytų žodžių: vien tik neaiškius balsus, prislopintas giesmes.

Pojūčiai pradeda įgauti pavidalą trečiajame kieme. Pirmiausia atsklinda kvapai, skoniai, paskui ugnis apšviečia nenusakomo amžiaus indėnų veidus, susirinkusius erdvioje Anakletos Igueras virtuvėje, jų glotnią odą, kuri galėtų būti labai sena arba paaugliška, gal jie jau tada buvo senoliai, kai dar mano tėvas čia gyveno, gal jie yra jo bendraamžių sūnūs, kurie dabar žiūri į jo sūnų kaip jų tėvai žiūrėjo į jį, svetimšalį, vieną rytą atjojusį su savo arkliu ir savo karabinu.

Juodo židinio ir ugnies fone išsiskiria aukštas profilis moters, susisupusios į antklodę, dryžuotą ochros ir rožine spalvomis. Anakleta Igueras man paruošia aštraus skonio maltinukų.

– Valgyk, sūneli. Šešiolika metų klaidžiojai, kol atradai kelią namo, – sako ji, ir aš svarstau, ar „sūneli“ yra šaukinys, kuriuo pagyvenusios moterys visuomet kreipiasi į jaunuolį, ar ji tą žodį

vartoja tiesiogine prasme. Ir man dega lūpos nuo aštrių prieskonių, kuriais Anakleta pagardino savo patiekalą, tarytum tas skonis apimtų visus skonius, išgrynintus kiek tik įmanoma, skonius, kurių aš nesugebu nei atskirti, nei įvardyti, ir kurie dabar maišosi man ant gomurio kaip liepsnos liežuviai. Perkratau visus skonius, kuriuos gyvenime ragavau, norėdamas atpažinti šį daugialypį skonį, ir pasiekiu tolimiausią, bet galbūt labiausiai tinkantį, kaip motinos pienas tinka naujagimiui: pirmąjį skonį, apimantį visus skonius.

Žiūriu į Anakletos veidą, į gražius indėniškus bruožus, kuriuos amžius tik sutirštino, neįrėždamas nė vienos raukšlelės, žiūriu į stambų, antklodėn susuptą kūną ir klausiu savęs, ar ant šios aukštos, dabar jau smengančios, jos krūtinės terasos aš ropščiausi būdamas vaikas.

–Taigi, Anakleta, tu pažinojai mano tėvą?

– Geriau jau būčiau jo nepažinusi, Načai. Nelaba buvo ta diena, kai jis įkėlė koją į Okvedalį...

– Kodėl gi, Anakleta?

– Jis atnešė tik blogį indėnams... o ir baltiesiems neatnešė nieko gera... Paskui prapuolė... Bet ir jo išvykimo iš Okvedalio diena nebuvo gera...

Visos indėnų akys įsistebeilijusios į mane, akys, vaikiškai žiūrinčios į amžiną nekviestą svečią.

Amaranta – Anakletos Igueras duktė. Jos akys gerokai įkypos, nosis smaili ir ištęsta ties šnervėmis, lūpos plonos ir banguotos. Mano akys panašios į jos, nosis tokia pati, lūpos vienodos.

– Argi mes nepanašūs, aš ir Amaranta? – klausiu Anakletos.

– Visi gimusieji Okvedalyje panašūs. Mūsų nuošaliame kalnų kaimelyje šeimų nedaug. Nuo amžių tuokiamės tik tarpusavyje.

– Mano tėvas buvo atvykėlis.

– Būtent. Jei mes nemylim svetimšalių, tai žinom dėl ko.

Indėnų burnos lėtai prasiveria atsidūsėdamos, burnos su retais dantimis, be dantenų, sugraužtos senatvės, pavirtusios griaučiais.

Čia yra portretas, kurį mačiau pereidamas į antrąjį kiemą, alyvinės spalvos jaunuolio nuotrauka, papuošta gėlių vainikėliais ir apšviesta žibaline lempa.

– Tas mirusysis nuotraukoje taip pat turi šeimos bruožų... – sakau Anakletai.

– Tai Faustinas Igueras, telydi jį Viešpaties šlovė ir garbė per amžius!– atsiliepia Anakleta, ir tarp indėnų pasigirsta maldų murmesys.

– Ar jis buvo tavo vyras, Anakleta? – pasiteirauju.

– Brolis man buvo, mūsų namų ir mūsų žmonių skydas ir kalavijas, kol priešas pastojo jam kelią...

– Mūsų akys vienodos, – sakau Amarantai, pasivydamas ją tarp maišų antrajame kieme.

– Ne, maniškės didesnės, – atkerta jinai.

– Ką gi, teks pasimatuoti, – ir priglaudžiu savo veidą prie jos taip, kad antakių lankai sutaptų, paskui, spausdamas savo antakį prie josios, pakreipiu veidą, kad susiliestų smilkiniai, žandai ir skruostikauliai. – Matai, mūsų akių kampučiai baigiasi tame pačiame taške.

– Aš nieko nematau, – spiriasi Amaranta, bet veido neatitraukia.

– O dabar nosys, – tęsiu, prikišdamas savo nosį prie jos, truputį pakreipęs, stengdamasis sutapatinti mūsų profilius, – o dabar lūpos... – mykiu neprasižiodamas, nes dabar ir mūsų lūpos sulipusios, tiksliau, pusė mano burnos ir pusė josios.

– Man skauda! – inkščia Amaranta, kai spaudžiu ją visu kūnu ant maišų ir jaučiu atsikišusius krūtų spenelius ir pilvo trūkčiojimą.

– Bjaurybė! Gyvulys! Štai ko atvykai į Okvedalį! Koks tėvas, toks ir sūnus! – griaudėja Anakletos balsas mano ausyse, o jos rankos sugriebia man už plaukų ir sviedžia į piliastrus, o Amaranta, gavusi antausį, rauda užsikniaubusi ant maišų. – Tu mano dukters nepalietei ir nepaliesi niekada gyvenime!

– Kodėl niekada gyvenime? Kas man gali sutrukdyti? – prieštarauju. – Aš esu vyras, o ji moteris... Jei bus lemta, kad mes vienas kitam patiksime, gal ne šiandien, gal kada nors, kas žino, kodėl negalėčiau jai pasipiršti?

– Prakeikimas! – šaukia Anakleta. – Negalima! Negalima apie tai net pagalvoti, ar tu supranti?

„Tai gal ji mano sesuo? – svarstau. – Kodėl tada neprisipažįsta esanti mano motina?" ir sakau jai:

– Ko taip šūkauji, Anakleta? Gal mus sieja kraujo ryšys?

– Kraujo? – Anakleta nurimsta, antklodės kraštai pakyla, kol uždengia jos akis. – Tavo tėvas atvyko iš toli... Koks kraujo ryšys gali mus sieti?

– Tačiau aš gimiau Okvedalyje... iš vietinės moters...

– Savo kraujo ryšių pasieškok kitur, ne tarp mūsų, vargšų indėnų... Ar šito tau tėvas nesakė?

– Prisiekiu, Anakleta, jis man niekada nieko nesakė. Aš nežinau, kas mano motina...

Anakleta pakelia ranką ir mosteli pirmojo kiemo link.

– Kodėl šeimininkė nepanoro tavęs priimti? Kodėl ji apgyvendino tave čia, apačioje su tarnais? Juk pas ją tave atsiuntė tėvas, ne pas mus. Eik ir prisistatyk donjai Chasminai, sakyk: „Aš esu Načas Samora i Alvaradas, tėvas atsiuntė mane prie tavo kojų".

Čia pasakojimas turėtų atskleisti tarsi audros sukrėstą mano sielą, sužinojus, kad pusė mano pavardės, kuri buvo nuo manęs slepiama, tokia pati kaip ir Okvedalio ponų ir kad didžiuliai kaip provincijos dvarai priklausė mano giminei. Tačiau atrodo, lyg mano kelionė atgal į praeitį tik įsuka mane į tamsų verpetą, kuriame tolesni Alvarado rūmų kiemai, regis, įsprausti vienas į kitą, vienodai artimi ir svetimi mano išsekusioje atmintyje. Pirmą į galvą atėjusią mintį paskelbiu Anakletai, nutverdamas už kasos jos dukrą:

– Vadinasi, aš esu jūsų šeimininkas, tavo dukters šeimininkas, ir ji bus mano, kai tik panorėsiu!

– Ne! – šaukia Anakleta. – Aš jus nužudysiu pirma, nei tu paliesi Amarantą! – ir Amaranta atsitraukia išsiviepdama taip, kad matosi jos dantys, ir aš nežinau, tai rauda ar šypsena.

Alvaradų valgomasis blausiai apšviestas kandeliabrais, padengtais metų metais varvėjusiu vašku, gal kad nekristų į akis atsilupinėjęs tinkas ir apspurę užuolaidų mezginiai. Šeimininkė mane pakvietė vakarienės. Donjos Chasminos veidas padengtas pudros sluoksniu, kuris, rodos, tuoj tuoj atsiskirs ir nukris į lėkštę. Po vario spalva dažytais ir žnyplėmis sugarbanotais plaukais ji taip pat indėnė. Su kiekvienu šaukšto kilstelėjimu žybsi sunkios apyrankės. Jos dukra Chasinta buvo koledžo auklėtinė ir vilki baltus teniso marškinėlius, tačiau žvilgsniais ir gestais nesiskiria nuo indėnų merginų.

– Šioje svetainėje anuomet buvo žaidimų stalai, – pasakoja donja Chasmina. – Tokiu laiku prasidėdavo lošimas ir tęsdavosi visą naktį. Buvo tokių, kurie pralošdavo visą savo dvarą. Donas Anastasijus Samora apsistojo čia ne dėl ko kito, o dėl lošimo. Jis visada laimėdavo, ir tarp mūsų pasklido gandas, esą jis sukčius.

– Tačiau jis niekada nelaimėjo jokio dvaro, – jaučiu pareigą patikslinti.

– Tavo tėvas buvo žmogus, kuris ką pernakt laimėjęs, auštant jau būdavo pralošęs. Be to, dėl visų tų nemalonumų su moterimis jis nesistengė išnaudoti to trupučio, kas jam liko.

– Ar šiuose namuose jis turėjo nuotykių, nuotykių su moterimis?.. – išdrįstu paklausti.

– Toliau, toliau, kitame kieme, ten jis eidavo jų ieškoti, naktį... – pasakoja donja Chasmina, rodydama į indėnų būstus.

Chasinta pratrūksta juoku rankomis prisidengdama burną. Tą akimirką suvokiu, kad ji tokia pat kaip Amaranta, nors apsirengusi ir susišukavusi visai kitaip.

– Okvedalyje visi vienas į kitą panašūs, – sakau. – Antrajame kieme yra portretas, kuris galėtų būti visų portretas.

Jos žvelgia į mane truputį sunerimusios. Motina prataria:

– Tai Faustinas Igueras... Jo kraujas buvo tik perpus indėniškas, kita pusė buvo baltojo. Tačiau visa siela jis buvo indėnas. Gyveno su jais, užstojo juos... ir galvą padėjo.

– Iš tėvo ar iš motinos pusės buvo baltasis?

– Nori daug žinoti...

– Ar visos Okvedalio istorijos tokios? – klausiu. – Baltieji susitikinėja su indėnėmis... Indėnai susitikinėja su baltosiomis...

– Baltieji ir indėnai Okvedalyje panašūs. Kraujas maišėsi nuo pat Užkariavimo laikų. Tačiau ponai neturi susidėti su tarnais. Galime daryti, ką panorėję, su bet kuo iš mūsų, bet šito tai jau ne, niekados... Donas Anastasijus gimė dvarininkų šeimoje, nors ir buvo didesnis bepinigis už valkatą.

– Kuo čia dėtas mano tėvas?

– Paprašyk, kad tau paaiškintų dainą, kurią dainuoja indėnai: Kur praeina Samora... Sąskaita suvesta... Kūdikis lopšyje... ir numirėlis duobėje...

– Girdėjai, ką sakė tavo motina? – tariu Chasintai, vos tik galime pasikalbėti vienudu. – Aš ir tu galime daryti viską, ką panorėsim.

– Jei panorėtume. Bet nenorime.

– Aš galėčiau kai ko norėti.

– Ko gi?

– Tave kandžioti.

– Už tai galiu nučiulpti tave kaip kaulą, – ir parodo dantis.

Kambaryje stovi lova su baltom paklodėm, neaišku, suversta ar paklota nakčiai, apgaubta tankiu tinklu nuo uodų, karančiu nuo baldakimo. Spraudžiu Chasintą tarp dangalo klosčių, ir neaišku, priešinasi ji ar tempia mane paskui save; mėginu užversti jos sijonus; ji ginasi plėšdama man sagtis ir sagas.

– O, ir tu čia turi apgamą! Toj pačioj vietoj kaip aš! Žiūrėk!

Tą akimirką smūgių kruša pasipila man ant galvos ir pečių ir mane kaip pasiutusi užsipuola donja Chasmina:

– Atstokit, dėl Dievo meilės, vienas nuo kito! Nedarykit to, jūs negalit! Atstokit! Jūs nežinote, ką darot! Tu toks pat judošius kaip ir tavo tėvas!

Kiek galėdamas ramesniu balsu jos klausiu:

– Kodėl, donja Chasmina? Ką jūs norite pasakyti? Su kuo mano tėvas taip darė? Su jumis?

– Niekdary! Tavo vieta su tarnais! Dink mums iš akių! Eik pas tarnaites, kaip tavo tėvas! Grįžk pas savo motušę, eik!

– Kas mano motina?

– Anakleta Igueras, nors po Faustino mirties nenori to pripažinti.

•

Naktį Okvedalio namai prisispaudžia prie žemės, tarsi juos slėgtų žemai pakibusio, nesveikais garais apsiausto mėnulio našta.

– Ką reiškia ta daina, kurioje minimas mano tėvas, Anakleta? – klausiu moters, sustingusios durų kiaurymėje kaip statula bažnyčios nišoje. – Joje kalbama apie numirėlį, apie duobę...

Anakleta nukabina žibintą. Einame drauge kukurūzų laukais.

– Šiame lauke tavo tėvas ir Faustinas Igueras susikirto, – porina Anakleta. – Tada nusprendė, kad vienas iš dviejų šiame pasaulyje nereikalingas, ir kartu iškasė duobę. Nuo to momento, kai nusprendė mirtinai susikauti, atrodė, tarsi tarpusavio neapykanta būtų užgesusi: ir duobę kasdami dirbo su meile, sutartinai. Paskui atsistojo vienas vienoj duobės pusėj, kitas kitoj, kiekvienas dešinės rankos kumštyje spausdamas peilį, o kairiąją apsimūturiavęs ponču. Ir paeiliui vienas iš jų šokdavo per duobę ir smūgiuodavo kitam peiliu, o šis gindavosi ponču ir stengdavosi įstumti priešą į duobę. Taip jie kovėsi iki aušros, ir žemė aplinkui duobę jau nedulkėjo – taip buvo prisigėrusi kraujo. Visi Okvedalio indėnai buvo ratu apstoję tuščią duobę ir du sunkiai alsuojančius, krauju apsipylusius jaunuolius, ir stovėjo nebylūs, sustingę, kad nesukliudytų Dievo teismui, nuo kurio priklausė visų jų, ne tik Faustino Iguero ir Načo Samoros, lemtis.

– Bet... Načas Samora esu aš...

– Tuo metu tavo tėvą irgi vadino Naču.

– Ir kas gi laimėjo, Anakleta?

– Kaip gali manęs to klausti, vaikine? Samora laimėjo: niekas negali abejoti Viešpaties valia. Faustinas buvo palaidotas toje pačioje žemėje. Tačiau tavo tėvui tai buvo karti pergalė, teisybė, tą pačią naktį jis išvyko ir niekas daugiau Okvedalyje jo neregėjo.

– Ką tu sakai, Anakleta? Ši duobė tuščia!

– Po kelių dienų aplinkinių ir tolimesnių kaimų indėnų procesija atėjo prie Faustino Iguero kapo. Jie ėjo į revoliuciją ir prašė manęs relikvijų, kurias galėtų mūšio metu nešiotis auksinėje dėžutėje

savo dalinių priešakyje: plaukų sruogos, pončo skverno, kraujo krešuliuko iš žaizdos. Tada mes nusprendėm atkasti duobę ir išimti lavoną. Bet Faustino ten nebuvo, jo kapas buvo tuščias. Nuo tos dienos gimė daugybė legendų: vieni sako matę, kaip jis šuoliuoja naktį per kalnus ant savo juodo žirgo ir saugo indėnų miegą; kiti sako, kad jis vėl pasirodys tik tuomet, kai indėnai nusileis į lygumą, ir jos kolonų priešaky...

„Vadinasi, tai buvo jis! Aš jį mačiau!" – norėčiau sušukti, bet esu pernelyg sukrėstas, kad galėčiau išlementi nors žodį.

Tyliai prisiartina indėnai su deglais ir štai jau stovi ratu aplinkui iškastą duobę.

Pro juos prasibrauna ilgakaklis jaunuolis su šiaudine skrybėle apspurusiais kraštais ant galvos, panašių bruožų kaip ir daugelis čia, Okvedalyje, turiu galvoje, akių pjūvį, nosies liniją, panašių į maniškes lūpų piešinį.

– Kas tau leido, Načai Samora, paliesti mano seserį? – ištaria, ir jo dešinėje sužvilga geležtė. Ponču apmūturiuotas kairysis dilbis, o skvernas krinta iki pat žemės.

Iš indėnų burnų prasiveržia garsas, bet ne murmesys, veikiau nutrauktas atodūsis.

– Kas tu?

– Aš esu Faustinas Igueras. Ginkis.

Atsistoju kitoje duobės pusėje, apsimūturiuoju ponču kairiąją ranką, suspaudžiu kumštyje peilį.

X

Tu geri arbatą su su Arkadianu Porfyričium, vienu iš protingiausių Irkanijos žmonių, pelnytai einančiu Valstybės policijos archyvo generalinio direktoriaus pareigas. Būtent su juo buvo liepta susitikti pirmiausia, vos atvykus į Irkaniją su misija, kurią tau patikėjo aukšti Atagvitanijos valdininkai. Jis priėmė tave jaukioje savo įstaigos bibliotekoje, kuri – jis iškart pasakė, – „turtingiausia ir geriausiai aprūpinama Irkanijoje, kur konfiskuotos knygos klasifikuojamos, kataloguojamos, įrašomos į mikrofilmus ir saugomos, nesvarbu, ar tie darbai spausdinti, ar kopijuoti, rašyti mašinėle ar ranka".

Kai tave įkalinusi Atagvitanijos valdžia pažadėjo išleisti su sąlyga, kad sutiksi atlikti misiją tolimoje šalyje („ne tik oficialią misiją su slaptais ketinimais, bet ir slaptą misiją su oficialiais ketinimais"), tavo pirmasis atsakas buvo neigiamas. Nenoras įsipareigoti valstybei, slaptojo agento profesinio pašaukimo stoka, miglota ir sukta kalba, kuria tau buvo išdėstytos vykdytinos užduotys, buvo svarios priežastys rinktis pavyzdinio kalėjimo celę, o ne kelionės nepatogumus Irkanijos šiaurės tundrose. Tačiau mintis, kad likdamas jų rankose galėjai tikėtis blogiausia, susidomėjimas užduotimi, „kuri, manome, galėtų patraukti jus kaip skaitytoją", viltis, kad turi galimybę apsimesti sutinkąs jiems dirbti ir paleisti vėjais jų ketinimus, tave įtikino priimti pasiūlymą.

Generalinis direktorius Arkadianas Porfyričius, kuris, atrodo, puikiai suprantąs tavo padėtį taip pat ir iš psichologinės pusės, kalba drąsinamu ir pamokomu tonu:

– Svarbiausia, negalime išleisti iš akių štai ko: policija – didžiulė jungianti jėga pasaulyje, kuris kitu atveju būtų pasmerktas suirutei. Suprantama, kad skirtingų ir net priešiškų režimų policijos turi bendrų interesų, dėl kurių gali bendradarbiauti. Knygų platinimo srityje...

– Galiausiai bus suvienodintos skirtingų režimų cenzūros priemonės?

– Ne suvienodintos, o bus sukurta sistema, pagal kurią jos viena kitą atsvers ir parems.

Generalinis direktorius siūlo panagrinėti ant sienos kabantį pasaulio žemėlapį. Skirtingos spalvos vaizduoja:

šalis, kuriose visos knygos nuolatos konfiskuojamos;

šalis, kuriose gali būti platinamos tik Valstybės spausdintos ar aprobuotos knygos;

šalis, kuriose cenzūra negrabi, be taisyklių ir neprognozuojama;

šalis, kuriose cenzūra subtili, moksliška, atsižvelgianti į potekstes ir užuominas, vadovaujama smulkmeniškų ir klastingų intelektualų;

šalis, kuriose egzistuoja du platinimo tinklai: legalus ir slaptas;

šalis, kuriose nėra cenzūros, nes nėra knygų, bet yra daug potencialių skaitytojų;

šalis, kuriose nėra knygų ir niekas nesiskundžia jų trūkumu;

galiausiai šalis, kuriose kasdien kepamos knygos, atitinkančios įvairiausią skonį ir pažiūras, bet vyrauja visuotinis abejingumas.

– Šiais laikais niekas taip nevertina spausdinto žodžio kaip policiniai režimai, – sako Arkadianas Porfyričius. – Pagal kokį

požymį galime išskirti tautas, kuriose literatūra iš tiesų gerbiama labiau nei sumos, skiriamos jai kontroliuoti ir užgniaužti? Ten, kur yra tokio dėmesio objektas, literatūra įgija nepaprastą galią, nė neįsivaizduojamą šalyse, kur ji paliekama vegetuoti kaip nekalta, pavojaus nekelianti pramoga. Žinoma, priespauda taip pat turi leisti atsikvėpti, retkarčiais užsimerkti, būti tai griežtesnė, tai atlaidesnė, priimti netikėtus sprendimus, nes jei nėra ko gniaužti, visa sistema rūdyja ir dyla. Kalbėkim atvirai: kiekvienas režimas, net ir labiausiai autoritarinis, laikosi, kai padėtis nestabili, nes turi nuolat pateisinti savo priespaudos aparato buvimą, kitaip tariant, kažką spausti. Noras rašyti tai, kas piktina esamą valdžią, yra viena iš būtinų stabilumo išlaikymo sąlygų. Todėl remdamiesi slapta sutartimi su šalimis, kuriose socialinis režimas priešiškas mūsiškiui, sukūrėme bendrą organizaciją, su kuria jus maloniai kviečiame bendradarbiauti – eksportuoti čia uždraustas ir importuoti ten uždraustas knygas.

– Tai reikštų, kad knygos, kurios draudžiamos čionai, ten leidžiamos, ir atvirkščiai...

– Nė iš tolo. Knygos, draudžiamos čia, ten yra griežtai draudžiamos, o knygos, draudžiamos ten, ypač griežtai draudžiamos čia. Tačiau eksportuodamas į priešiško režimo šalis savas draudžiamas knygas ir importuodamas jų knygas, kiekvienas režimas gauna mažiausiai dvigubą naudą: padrąsina režimo priešininkus ir skatina policijos tarnybas naudingai keistis patirtimi.

– Man patikėta užduotis, – skubi patikslinti, – apsiriboja ryšiais su irkaniečių policijos pareigūnais, nes tik jūsų kanalais opozicijos veikėjų raštai gali pakliūti į mūsų rankas.

(Labai saugausi prasitarti, kad vienas iš mano misijos tikslų – taip pat tiesioginiai ryšiai su slaptų opozicijos veikėjų tinklu ir

kad aš, atsižvelgdamas į aplinkybes, galiu pakreipti savo žaidimą vienų ar kitų naudai.)

– Mūsų archyvas jūsų paslaugoms, – sako generalinis direktorius. – Galėčiau parodyti jums labai retų rankraščių, originalus kūrinių, kurie buvo išleisti tik perėję keturių ar penkių cenzūros komisijų filtrą, ir kaskart buvo karpomi, taisomi, skiedžiami ir galiausiai spausdinami tokie sudarkyti, nuglaistyti, neatpažįstami. Norint iš tikrųjų skaityti, brangus pone, reikia ateiti čionai.

– O jūs skaitote?

– Norit paklausti, ar skaitau ne tik iš profesinės pareigos? Taip, sakyčiau, kiekvieną šio archyvo knygą, kiekvieną dokumentą, kiekvieną nusikaltimo sudėtį skaitau du kartus, abu kartus visiškai skirtingai. Pirmąjį skaitau paskubomis, žiūrėdamas, kas svarbiausia, kad žinočiau, kurioje spintoje laikyti mikrofilmą, kokiame skyriuje jį kataloguoti. Paskui, vakare (vakaroju čia, po darbo valandų: aplinka rami, neįpareigojanti, pats matot) išsitiesiu ant šitos sofos, įdedu į mikroskaitytuvą kokio reto egzemplioriaus, slaptos bylos juostelę ir leidžiu sau prabangą mėgautis juo vien savo malonumui.

Arkadianas Porfyričius sukryžiuoja auliniais apautas kojas, perveda pirštu tarp kaklo ir puošnios uniformos apykaklės. Po to priduria:

– Nežinau, pone, ar jūs tikite Dvasia. Aš tikiu. Tikiu, kad Dvasia nenutrūkstamai kalbasi pati su savim. Ir jaučiu, kad šis dialogas vyksta per mano žvilgsnį, ryjantį uždraustus puslapius. Policija taip pat yra Dvasia, ir Valstybė, kuriai tarnauju, ir Cenzūra, kaip ir tekstai, kuriems mes diktuojame savo valią. Kad Dvasią pagautų įkvėpimas, nereikia didelės minios, jis skleidžiasi šešėlyje, tamsiame ryšyje, kuris amžiams užsimezga tarp sąmokslininkų paslapties ir Policijos paslapties. Pažadinti jį užtenka mano ne-

suinteresuoto skaitymo, kuris vis dėlto dėmesingas visoms leistinoms ir neleistinoms užuominoms, šitos lempos šviesai didžiuliuose ištuštėjusiuose šios įstaigos rūmuose, kai tik galiu atsisegioti valdininko uniforminį švarką ir leisti lankytis uždraustųjų vaiduokliams, kuriuos dienos valandomis privalau griežtai laikyti atokiai...

Turi pripažinti, kad generalinio direktoriaus žodžiai tave maloniai nuteikia. Jei šis žmogus vis dar jaučia potraukį ir jam įdomu skaityti, vadinasi, platinamuose prirašytuose popieriuose dar yra kai ko, ko neperdirbo ar nesuvaldė visagalė biurokratija, kad anapus šių įstaigų egzistuoja dar vienas anapus...

– O su apokrifų sąmokslu, – klausi, mėgindamas nutaisyti šaltą profesionalo toną, – ar esate susipažinę?

– Be abejo. Šiuo klausimu esu gavęs nemažai pranešimų. Kurį laiką tikėjomės, kad galėsime laikyti vadžias savo rankose. Aukščiausių struktūrų slaptosios tarnybos iš kailio nėrėsi, norėdamos užimti šią organizaciją, kuri atrodė apraizgiusi viską... Tačiau sąmokslo smegenys, didysis Klastotojas, visada išsisukdavo... Ne dėl to, kad būtų buvęs nežinomas: savo kartotekoje turėjome visus jo duomenis, jau senokai buvo manoma, kad jis sukčius ir apgavikas vertėjas; tačiau tikrosios jo veiklos priežastys tebebuvo neaiškios. Jis lyg ir nebepalaikė ryšių su įvairiomis grupėmis, į kurias suskilo jo įkurta draugija, tačiau vis dar turėjo netiesioginės įtakos jų kėslams... Ir kai galų gale prispaudėme jam uodegą, supratome, kad bus nelengva palenkti jį mūsų pusėn... Jo variklis buvo ne pinigai, ne valdžia, ne užgaidos. Atrodo, kad viską darė dėl moters. Ar norėdamas ją atsikariauti, ar galbūt tik keršaudamas, norėdamas laimėti su ja lažybas. Kad galėtume numatyti mūsų didžiojo Klastotojo veiksmus, mums reikėjo suprasti tą moterį. Bet kas toji moteris, mes taip ir nesužinojom. Ir tik dedukcijos

metodu įstengiau sužinoti apie ją daugelį dalykų, tokių, kurių negalėčiau išdėstyti jokiame oficialiame pranešime: mūsų vadovaujantys organai negali permanyti kai kurių subtilybių...

– Šiai moteriai, – tęsia Arkadianas Porfyričius, matydamas, kaip tu gaudyte gaudai kiekvieną jo žodį, – skaityti reiškia atsikratyti bet kokių išankstinių nuostatų, bet kokių pažiūrų, kad būtų pasirengusi išgirsti balsą, kuris pasigirsta, kai mažiausiai tikiesi, balsą, kuris ateina nežinia iš kur, iš kažkur, kas yra anapus knygos, anapus autoriaus, anapus rašymo taisyklių: iš to, kas nepasakyta, ko pasaulis dar nepasakęs apie save ir dar neturi žodžių pasakyti. O jis norėjo jai parodyti, kad už parašyto puslapio nėra nieko; pasaulis egzistuojąs tik kaip pramanas, apgaulė, nesusipratimas, melas. Jei ne tai, mes būtume galėję mielai suteikti jam priemones pademonstruoti viską, ko jis nori; sakydamas mes, turiu galvoje savo kolegas iš įvairių šalių ir įvairių režimų, juolab kad mūsų, galinčių pasiūlyti jam bendradarbiavimą, buvo daug. Ir jis nesipriešino, atvirkščiai... Tačiau negalėjome suprasti, ar jis priima mūsų žaidimą, ar mes esame figūros jo partijoje... O jei tartume, kad jis paprasčiausiai beprotis? Aš vienintelis sugebėjau prisikasti iki jo paslapties rakto: įsakiau mūsų agentams jį pagrobti, atgabenti čia, laikyti savaitę mūsų vienutėse, paskui pats jį apklausiau. Ne; tai nebuvo beprotystė; gal tik neviltis; lažybas su moterimi jis jau buvo seniai pralaimėjęs; ji nugalėjo, ji visuomet skaitė susidomėjusi, visuomet buvo nepasotinama, gebanti atrasti paslėptas tiesas juodžiausiame mele ir nepateisinamą melą žodžiuose, kurie dedasi esą patys teisingiausi. Kas liko mūsų iliuzionistui? Nors ir nenutraukdamas paskutinės juos siejančios gijos, jis toliau sėjo painiavą tarp pavadinimų, autorių pavardžių, slapyvardžių, kalbų, vertimų, leidimų, viršelių, titulinių puslapių, skyrių, pradžių, pabaigų, kad ji būtų priversta atpažinti šiuos jo egzistavimo ženklus, šį jo

pasveikinimą nesitikint sulaukti atsako. „Supratau savo ribas, – tarė jis man. – Skaitant nutinka kažkas tokio, ko negaliu valdyti." Būčiau galėjęs jam pasakyti, kad tai riba, kurios net visureigė policija negali peržengti. Galime uždrausti skaityti, tačiau įsakyme, draudžiančiame skaitymą, vis dėlto bus perskaitoma kokia nors dalis tiesos, o mes nenorėtume, kad ji kada nors būtų perskaityta...

– Kas jam nutiko vėliau? – klausi susirūpinęs, šįkart jau ne iš priešiškumo, bet iš tarpusavio supratimo.

– Jis buvo žmogus be ateities; galėjome daryti su juo ką panorėję: išsiųsti į priverstinius darbus ar duoti jam nuobodžią užduotį mūsų specialiose tarnybose. Tačiau...

– Tačiau...

– Leidau jam pabėgti. Tariamas pabėgimas, tariamas slaptas ekspatrijavimas, ir jis vėl sumėtė pėdas. Manau, kartais atpažįstu jo braižą medžiagoje, kuri pakliūva man į rankas... Jis tobulėja... Dabar klastoja dėl paties klastojimo... Mūsų galia jau nebeturi už ko nusitverti. Laimei...

– Laimei?

– Juk turi likti kas nors, kas išslysta mums iš rankų... Kad valdžia turėtų objektą pratyboms, kad būtų kur parodyti savo galią... Kol žinau, kad pasaulyje yra kažkas, žaidžiantis rimtus žaidimus vien dėl pomėgio žaisti, kol žinau, kad yra moteris, mėgstanti skaityti dėl skaitymo, galiu patikėti, kad pasaulis tęsiasi... Ir kiekvieną vakarą aš, kaip ir ta tolima nepažįstama Skaitytoja, pasineriu į skaitymą...

Skubiai išrauni iš galvos neteisingą generalinio direktoriaus ir Liudmilos priešpriešą, kad pasimėgautum Skaitytojos liaupsinimu, spindulinga vizija, iškylančia iš Klastotoją nuvainikuojančių Arkadiano Porfyričiaus žodžių, ir pasigardžiuotum tikrumu, patvirtintu visažinio direktoriaus, kad tarp jos ir tavęs daugiau

nebėra kliūčių nei paslapčių, o iš tavo varžovo, didžiojo Klastotojo, telieka vis labiau tolstantis graudus šešėlis...

Tačiau tu negali būti visiškai patenkintas, kol nebus išsklaidyti burtai nuo nebaigtų skaitinių. Šia tema taip pat stengiesi pasišnekėti su Arkadianu Porfyričium:

– Kaip dovaną jūsų kolekcijai norėjome pasiūlyti vieną iš labiausiai pageidaujamų draudžiamų knygų Atagvitanijoje – Kalioksto Banderos *Aplink tuščią duobę*, tačiau perdėtai stropi mūsų policija visą tiražą atidavė į makulatūrą. Bet pasirodo, kad vertimas į irkaniečių kalbą, padaugintas kopijavimo aparatu, jūsų šalyje eina iš rankų į rankas. Ar jūs apie tai ką nors žinote?

Arkadianas Porfyričius atsistoja, norėdamas pasižiūrėti į kartoteką.

– Sakėte, Kalikstas Bandera? Štai: kaip tik šiandien nėra. Bet jei turėsite kantrybės palaukti savaitę, daugiausiai dvi, specialiai jums laikau ypatingą staigmeną. Vienas iš pagrindinių mūsų draudžiamų autorių Anatolis Anatolinas, kaip praneša informatoriai, jau kuris laikas perrašinėja Banderos romaną, perkeldamas jį į irkanišką aplinką. Iš kitų šaltinių žinome, kad Anatolinas tuojau baigs naują romaną, pavadintą *Kokia šios istorijos pabaiga?*, kurį jau numatėme konfiskuoti netikėta policijos operacija, siekdami užkirsti kelią knygai patekti į slaptą platinimo tinklą. Kai tik turėsime ją savo rankose, aš kuo skubiausiai padarysiu jums kopiją ir pats galėsit įsitikinti, ar čia ta pati knyga, kurios jūs ieškote.

Ir tu žaibiškai sukuri planą. Su Anatoliu Anatolinu gali susisiekti tiesiogiai; turi sugebėti aplenkti Arkadiano Porfyričiaus agentus, gauti rankraštį pirma jų, išgelbėti jį nuo konfiskavimo, išvaduoti rašytoją ir išsivaduoti pats ir nuo irkaniečių, ir nuo atagvitaniečių policijos...

Tąnakt sapnavai sapną. Važiuoji traukiniu, ilgu traukiniu, kertančiu Irkaniją. Visi keleiviai skaito storas įrištas knygas: taip dažniau nei kitur atsitinka tose šalyse, kur laikraščiai ir žurnalai nėra itin patrauklūs. Tau ateina į galvą mintis, kad kažkuris keleivis, o gal visi, skaito vieną iš romanų, kurį buvai priverstas nutraukti, maža to, kad visi tie romanai yra čia, šioje kupė, išversti į tau nežinomą kalbą. Mėgini įskaityti, kas parašyta ant nugarėlių, nors ir žinai, kad veltui, nes raštas tau nesuprantamas.

Vienas keleivis išeina į koridorių ir palieka knygą su žymekliu tarp puslapių, kad niekas neužimtų jo vietos. Vos jam išėjus, tiesi rankas prie knygos, vartai ją, įsitikini, kad čia toji, kurios ieškai. Tą akimirką pastebi, kad visi kiti keleiviai atsisuko į tave grėsmingais žvilgsniais, nepritariančiais tavo netinkamam elgesiui.

Norėdamas paslėpti sutrikimą, atsistoji, iškiši galvą pro langą, nepaleisdamas iš rankų knygos. Traukinys stovi tarp bėgių ir eismo ženklų, tikriausiai prie kokios nors dingusios stoties iešmo. Rūkas ir sniegas, nieko nesimato. Gretimame kelyje sustojo kitas traukinys, riedantis priešinga kryptimi, jo langai visi aprasoję. Tiesiai priešais tave pirštinėta ranka sukamaisiais judesiais grąžina langui šiek tiek skaidrumo: už jo, įsisupusi į kailinius tarsi į debesį, šmėsteli moters figūra.

– Liudmila... – šūkteli jai, – Liudmila, knyga, – bandai pasakyti labiau gestais nei balsu, – knyga, kurios ieškai, aš ją radau, štai ji... – ir įsirėžęs bandai nuleisti langą, norėdamas perduoti ją tarp varveklių, storu klodu dengiančių traukinį.

– Aš ieškau knygos, – prabyla neryški figūra, taip pat tiesianti knygą, panašią į tavąją, – kuri atstoja pasaulį po pasaulio pabaigos, leidžia pajusti, kad pasaulis – visko, kas pasaulyje yra, pabaiga, kad vienintelis pasaulyje esantis dalykas – tai jo pabaiga.

– Tai netiesa, – šauki ir ieškai nesuprantamoje knygoje sakinio, galinčio paneigti Liudmilos žodžius. Tačiau du traukiniai pajuda, nutolsta priešingomis kryptimis.

Ledinis vėjas šluoja Irkanijos sostinės parkus. Sėdi ant suoliuko laukdamas Anatolio Anatolino, turinčio įteikti tau savo naujojo romano *Kokia šios istorijos pabaiga?* rankraštį. Šalia prisėda jaunuolis ilga šviesia barzda, vilkintis ilgu juodu paltu, su ceratine berete.

– Sėdėk lyg niekur nieko. Parkai visuomet akylai stebimi.

Nuo pašalinių akių jus saugo tvora. Nedidelis lapų pluoštelis iš vidinės Anatolio ilgo palto kišenės nuslysta į vidinę tavo puspalčio kišenę. Anatolis Anatolinas traukia iš vidinės švarko kišenės kitus lapus.

– Turėjau išdalyti puslapius į skirtingas kišenes, kad išsipūtusios nekristų į akis, – sako traukdamas puslapių ritinėlį iš vidinės liemenės kišenės. Pakilęs vėjas išplėšia jam iš pirštų vieną puslapį; jis puola gaudyti. Jau tuoj trauks kitą šūsnį puslapių iš užpakalinės kelnių kišenės, tačiau iš už tvoros iššoka du neuniformuoti agentai ir jį suima.

KOKIA ŠIOS ISTORIJOS PABAIGA?

Eidamas didžiuoju mūsų miesto Prospektu, mintyse ištrinu detales, kurių nusprendžiau nepaisyti. Praeinu šalia ministerijos rūmų, kurių fasadas užgriozdintas kariatidžių, kolonų, baliustradų, plintų, konsolių, metopų, ir jaučiu poreikį išlyginti jį į glotnų vertikalų paviršių, į matinio stiklo plokštę, į diafragmą, kuri atitvertų erdvę nekrisdama į akis. Tačiau net taip supaprastinti tie rūmai ir toliau mane gniuždo ir slegia: nusprendžiu juos visiškai panaikinti: toje vietoje virš plikos žemės atsiveria pieno baltumo dangus. Taip pat ištrinu ir kitas penkias ministerijas, tris bankus ir porą svarbioms bendrovėms priklausančių dangoraižių. Pasaulis toks sudėtingas, painus ir perkrautas, kad, norint jį truputį praskaidrinti, būtina retinti, retinti.

Vaikštinėdamas Prospektu nuolat sutinku žmonių, kuriuos dėl įvairių priežasčių man nemalonu matyti: savo vyresnybę, nes primena mano, valdinio, padėtį, savo valdinius, nes nekenčiu valdžios jausmo, man ji atrodo niekinga, kaip niekingi pavydas, nusižeminimas ir pagieža, kuriuos ji sukelia. Nedvejodamas ištrinu ir vienus, ir kitus; akies krašteliu matau, kaip jie plonėja ir išnyksta, pavirtę lengva miglele.

Atlikdamas šį veiksmą, turiu būti atsargus, kad nekliudyčiau praeivių, pašaliečių, nepažįstamų žmonių, kurie niekada manęs

neerzino: atvirkščiai, kai kurių iš jų veidai, stebint visai nešališkai, man atrodo verti nuoširdaus susidomėjimo. Tačiau jeigu iš mane supančio pasaulio beliks svetimžmogių minia, netrukus pajusiu vienatvę ir susvetimėjimą, tad verčiau vienu kartu ištrinsiu ir juos ir daugiau apie tai negalvosiu.

Supaprastintame pasaulyje turiu daugiau galimybių sutikti tuos keletą žmonių, kuriuos sutikti man malonu, pavyzdžiui, Fransiską. Fransiska – draugė, kurią pasitaikius sutikti labai apsidžiaugiu. Kalbame vienas kitam visokius juokus, kvatojame, pasakojame bet ką, ko kitiems greičiausiai nepasakotume ir kas kalbantis mudviem tampa įdomu abiem, ir prieš atsisveikindami sakome vienas kitam, kad būtinai turim kuo greičiau vėl pasimatyti. Paskui praeina keli mėnesiai, kol dar kartą pasitaiko netyčia susitikti gatvėje; džiaugsmingi sveikinimo šūksniai, juokai, pažadai susitikti, bet nei aš, nei ji niekada nieko nedarome, kad susitikimas įvyktų; galbūt žinodami, kad tai jau nebūtų tas pats. Taigi supaprastintame ir sumažintame pasaulyje, kuriame dar nieko nenumatyta ir dažnesni pasimatymai su Fransiska tik suteiktų mūsų santykiams aiškumo – galbūt mes susituoktume ar tiesiog pradėtume gyventi kartu, įtraukdami į šį gyvenimą mūsų šeimas, protėvių ir palikuonių giminystes, brolystes ir pusbrolystes, mus supančius draugus ir pažįstamus, sudėdami krūvon savo pajamas bei paveldimą turtą – dingus visoms šioms sąlygoms, kurios patyliukais skrajoja virš mūsų dialogų ir ragina juos neužtrukti ilgiau nei keletą minučių, sutikti Fransiską turėtų būti dar puikiau ir maloniau. Visai suprantama, kad aš stengiuosi sukurti kuo palankesnes sąlygas mūsų keliams susieiti, todėl naikinu visas jaunas moteris, nešiojančias šviesius kailinius, kaip tie, kuriuos paskutinįkart vilkėjo jinai, kad matydamas ją iš tolo galėčiau būti tikras, jog tai ji, nerizikuodamas apsirikti ir nusivilti, ir

šluoju visus vyrukus, kurie, sprendžiant iš išvaizdos, galėtų būti Fransiskos draugai ir, kas be ko, galbūt jie sąmoningai stengiasi ją sutikti ir sulaikyti maloniam pokalbiui kaip tik tuo metu, kai aš turėčiau ją sutikti netyčia.

Nukrypau į asmeninio pobūdžio smulkmenas, tačiau tai nereiškia, kad viską trindamas siekiu vien tiesioginės naudos sau, nes iš tikrųjų stengiuosi, kad būtų geriau visumai (taigi ir man pačiam, bet netiesiogiai). Jeigu – pradėsiu nuo to – pradanginčiau visas viešąsias įstaigas, atsidūrusias mano taikiklyje, ir ne tik pastatus su laipteliais ir kolonomis puoštais įėjimais ir koridoriais, ir fojė, ir katalogais, potvarkiais, bylomis, bet ir skyrių vadovus, generalinius direktorius, inspektorių pavaduotojus, laikinai einančiuosius, etatinius ir neetatinius darbuotojus, tai padaryčiau todėl, kad manau, jog jų buvimas žalingas arba nereikalingas visumos harmonijai.

Atėjo valanda, kai tarnautojų minia palieka perkaitintas įstaigas, užsisagsto paltus dirbtinio kailio apykaklėmis ir susigrūda į autobusus. Klapteliu vokais – ir jie jau dingę: tik tolumoje vos įžiūrimi juda reti praeiviai ištuštėjusiose gatvėse, iš kurių jau anksčiau pasirūpinau pašalinti automobilius, sunkvežimius ir autobusus. Man patinka matyti gatvių pagrindą tuščią ir lygų kaip boulingo takelis.

Paskui išnaikinu kareivines, sargybos būstines, komisariatus; visi uniformuoti žmonės išnyksta, lyg jų išvis nebūtų buvę. Gal ir per daug užsimojau; apsižiūriu, kad tas pats likimas ištiko gaisrininkus, paštininkus, gatvės šlavėjus ir kitas kategorijas, kurie pelnytai galėjo tikėtis kitokio įvertinimo; bet kas jau padaryta, padaryta: negalima dabar stovėti ir galvoti apie smulkmenas. Kad nesukelčiau nepatogumų, skubu panaikinti gaisrus, šiukšles, ir net paštą, nuo kurio, šiaip ar taip, – vieni nervai, daugiau nieko.

Patikrinu, kad nebūtų likusių ligoninių, klinikų, prieglaudų: ištrinti gydytojus, slaugytojus, ligonius man atrodo vienintelis galimas sprendimas. Paskui teismus kartu su teisingumo atstovais, advokatais, kaltinamaisiais ir nukentėjusiaisiais; kalėjimus su juose esančiais kaliniais ir sargybiniais. Paskui ištrinu universitetą su visu akademiniu sluoksniu, literatūros ir meno institutus, muziejų, biblioteką, bent kiek iškilesnius paminklus, teatrą, kiną, televiziją, laikraščius. Jei jie mano, kad mane sulaikys pagarba kultūrai, klysta.

Paskui ateina eilė ekonominėms struktūroms, kurios, jau perdėm ilgai nevaldomos, kėsinasi reguliuoti mūsų gyvenimus. Ko jos tikisi? Vieną po kitos išsklaidau parduotuves, pradėdamas nuo prekiaujančių pirmo būtinumo prekėmis ir baigdamas prabangos ir nebūtinų prekių parduotuvėmis: pirmiausia nušluoju prekių vitrinas, paskui ištrinu prekystalius, lentynas, pardavėjas, kasininkes, skyrių vedėjus. Pirkėjų minia akimirksnį sutrinka, tiesdama rankas į tuštumą, matydama, kaip išgaruoja vežimėliai; paskui ir ją praryja niekas. Nuo vartojimo pereinu prie gamybos: išnaikinu pramonę, lengvąją ir sunkiąją, pradanginu žaliavas ir energijos šaltinius. O žemės ūkis? Šalin ir jį! Ir kad niekas nesakytų, jog noriu grąžinti pirmykštę bendruomenę, taip pat panaikinu medžioklę ir žvejybą.

Gamta... Ak, ak, tik nemanykit, kad nesupratau, jog visas tas gražumynas irgi yra paprasčiausias akių dūmimas: šalin gamtą! Gana, kad mums lieka pakankamai tvirtas žemės plutos sluoksnis po kojomis ir tuštuma aplinkui.

Toliau žingsniuoju Prospektu, kuris dabar nesiskiria nuo tuščios apledėjusios bekraštės lygumos. Kiek akys užmato, nėra daugiau sienų, nėra net kalnų ar kalvų; nei upės, nei ežero, nei jūros, tik plokščia ir pilka dykra, padengta kietu kaip bazaltas

ledu. Atsisakyti daiktų nėra taip sunku, kaip atrodo: tereikia pradėti. Jei vieną kartą sugebėjai atsikratyti ko nors, ką laikei esminiu dalyku, pamatai, kad gali apsieiti ir dar be ko nors, paskui ir dar be daugelio dalykų. Štai dabar aš ir einu šiuo tuščiu paviršiumi, kuris yra pasaulis. Vėjas, dumiantis pažeme kartu su krušos gūsiais, draiko paskutinius dingusio pasaulio likučius: prinokusių vynuogių kekę, kuri atrodo ką tik nuskinta nuo krūmo, vilnonį kūdikio batuką, gerai suteptą universalųjį lankstą, puslapį, veikiausiai išplėštą iš ispanų kalba parašyto romano su moters vardu: Amaranta. Kada viskas liovėsi egzistuoti – prieš kelias sekundes ar prieš kelis šimtmečius? Aš jau praradau laiko nuovoką.

Ten, pačiame ilgos nieko juostos, kurią tebevadinu Prospektu, gale matau artinantis laibą siluetą su šviesiais puskailiniais: tai Fransiska! Atpažįstu grakščią eigastį ir aukštakulnius aulinius, manierą laikyti sukišus į movą rankas, plevėsuojantį ilgą dryžuotą šaliką. Šaltame ore ir ištuštėjusioje žemėje tikrai gerai matyti, bet veltui skėsčioju rankomis ją šaukdamas: ji negali manęs atpažinti, mudu per toli vienas nuo kito. Dideliais žingsniais einu į priekį, bent jau manau einąs, bet man stinga atskaitos taškų. Štai vienoje linijoje tarp manęs ir Fransiskos išryškėja kažkokie šešėliai: tai vyrai, vyrai su paltais ir skrybėlėmis. Jie manęs laukia. Kas jie tokie?

Priėjęs gana arti, atpažįstu juos. Čia tie iš Skyriaus D. Kaip jie galėjo pasilikti? Ką jie ten veikia? Maniau juos sunaikinęs, kai ištryniau visų įstaigų darbuotojus. Kodėl jie įsiterpia tarp manęs ir Fransiskos? „Dabar juos ištrinsiu!" – pamanau susikaupdamas. Bet, deja, jie vis dar stovi ten pat.

– Sveikas gyvas, – pasisveikina. – Tai tu irgi mūsiškis? Bravo! Pagelbėjai mums kaip reikiant, ir dabar visur švaru.

– Ką jūs sakot?! – sušunku. – Jūs taip pat trinate?

Dabar supratau, kodėl man atrodė, kad šįkart perlenkiau lazdą praktikuodamasis naikinti mane supantį pasaulį.

– Bet, sakykite, ar ne jūs vis kalbėjote, kad reikia plėsti, stiprinti, dauginti...

– Na ir kas? Čia nėra jokio prieštaravimo... Viskas logiškai pateisinama... Plėtros linija prasideda nuo nulio... Tu taip pat suvokei, kad padėtis tapo beviltiška ir vis blogėjo... Neliko nieko kita, kaip pradėti iš naujo... Dažnai tai, kas šiuo metu atrodo neveiksminga, po daugelio metų gali virsti sprogimu.

– Bet aš neturėjau tokių ketinimų kaip jūs... Mano tikslas buvo kitas... Aš trinu kitaip...

Aš prieštarauju ir mąstau: „Jei jie tikisi įtraukti mane į savo planus, tai apsirinka!“

Nekantraudamas laukiu, kada galėsiu žengti žingsnį atgal, sugrąžinti pasaulio daiktus, po vieną ar visus iškart, įvairią ir kūnišką jų substanciją pastatyti kaip neįveikiamą sieną prieš jų sumanymus išnaikinti viską aplinkui. Užsimerkiu ir vėl atsimerkiu, įsitikinęs, kad atsidursiu Prospekte, knibždančiame nuo mašinų, su šiuo metu tikriausiai uždegtais žibintais ir naujausiais laikraščiais ant kioskų prekystalių. Deja, nieko: aplinkui vis tuštesnė tuštuma, Fransiskos siluetas horizonte slenka į priekį taip iš lėto, tarsi jam reikėtų užkopti žemės rutulio gūbriu. Nejau gyvi išlikome tik mes? Su didėjančiu siaubu imu suvokti tiesą: pasaulis, kurį maniau ištrynęs savo proto sprendimu, kurį galėjau bet kada atšaukti, baigėsi iš tiesų.

– Būkime realistai, – sako pareigūnai iš Skyriaus D. – Tik reikia apsidairyti aplinkui. Visoje visatoje... kaip čia pasakius, na, vyksta pokyčiai... – ir parodo į dangų, kur žvaigždynai jau nebeatpažįstami, čia susispietę, ten išretėję, žvaigždėlapis sujauktas viena po kitos sproginėjančių žvaigždžių, o kitos paskutinįkart

sublyksi ir užgęsta. – Svarbu, kad dabar, kai ateina naujieji, jie rastų Skyrių D. puikiai dirbantį, su visomis užimtomis darbo vietomis, su veikiančiomis funkcinėmis struktūromis...

– O kas tie „naujieji"? Ką jie daro? Ko nori? – klausiu ir apledėjusiame paviršiuje, skiriančiame mane nuo Fransiskos, matau siaurutį plyšelį, besidriekiantį it paslaptingos žabangos.

– Apie tai anksti kalbėti. Kalbėti mums, mūsų terminais. Kol kas negalime net jų matyti. Tikrai žinome, kad jie yra, beje, mes buvome iš anksto informuoti apie jų atvykimą... Bet mes taip pat esame čia, ir jie negali to nežinoti, mes, vieninteliai išsaugoję ryšį su tuo, kas buvo anksčiau... Jiems reikia mūsų, jiems nieko kita nelieka, tik kreiptis į mus, patikėti mums praktiškai valdyti tai, kas liko... Taigi pasaulis prasidės iš naujo taip, kaip mes norime...

Ne, manau sau, pasaulis, koks, mano galva, turėtų vėl prasidėti aplink mane ir Fransiską, negali būti jūsų; bandau susikaupęs su visomis smulkmenomis įsivaizduoti vietą, aplinką, kurioje šiuo metu norėčiau būti su Fransiska, pavyzdžiui, kavinę su daugybe veidrodžių ir juose atsispindinčius krištolinius sietynus, valsus grojantį orkestrą ir smuikų garsus, sklindančius virš marmurinių staliukų, garuojančių puodelių ir patiekalų su grietinėle. O lauke, anapus aprasojusių stiklų, žmonių ir daiktų pilnas pasaulis leistų pajusti jo buvimą: buvimą draugiško ir priešiško pasaulio, daiktų, kuriais reikia džiaugtis ar su kuriais kovoti... Tai įsivaizduoju sutelkęs visas jėgas, tačiau jau žinau, kad jų neužteks, jog visa tai įsikūnytų: niekas stipresnis, jis užėmė visą žemę.

– Užmegzti su jais santykius nebus lengva, – toliau aiškina anie iš Skyriaus D. – reikia stengtis nepadaryti klaidų, kad mes nebūtume išmesti iš žaidimo. Mes pagalvojom apie tave, tu galėtum įgyti jų pasitikėjimą. Neblogai pasirodei likvidavimo etape ir

esi mažiausiai iš visų susijęs su senąja valdžia. Tau reikės prisistatyti, paaiškinti, kas yra skyrius ir kaip jie galėtų jį panaudoti neatidėliotinoms, skubioms užduotims... Na, tu pats pamatysi, kaip viską kuo geriau pateikti...

– Tai aš jau einu, einu jų ieškoti... – nekantrauju, suvokdamas, kad jei nepabėgsiu dabar, jei tuojau pat nepasivysiu ir neišvaduosiu Fransiskos, po minutės jau bus vėlu, spąstai užsitrenks. Pasileidžiu bėgte, kol tie iš Skyriaus D. nesustabdė manęs, nepradėjo klausinėti ir nurodinėti; skubu apledėjusia pluta prie Fransiskos. Pasaulis susitraukė į popieriaus lapą, kuriame įmanoma užrašyti tik abstrakčius žodžius, tarytum visi konkretūs daiktavardžiai būtų pasibaigę; užtektų sugebėti parašyti žodį „stiklainis", kad būtų galima parašyti ir „puodas", „padažas", „dūmtraukis", tačiau to neleidžia stilistinis teksto atspalvis.

Žemėje, kuri mane skiria nuo Fransiskos, matau atsiveriančius plyšius, vagas, sprogymes; mano koją bet kada gali praryti spąstai: šie tarpai plečiasi, greitai tarp manęs ir Fransiskos įsiterps skardis, praraja! Šoku nuo vieno kranto į kitą, ir apačioje nematau jokio dugno, tik nieką, kuris smenga žemyn iki begalybės; lekiu per pasaulio atplaišas, išmėtytas tuštumoje; pasaulis aižėja... Anie iš Skyriaus D. šaukia mane, beviltiškai gestikuliuoja, kad grįžčiau atgal ir nesibraučiau toliau... Fransiska! štai, paskutinis šuolis, ir aš pas tave!

Ji čia, priešais mane, šypsosi, akyse aukso kibirkštėlės, mažas veidelis raustelėjęs nuo šalčio.

– Ak, čia ir vėl tu! Kaskart eidama Prospektu tave sutinku! Tik nesakyk, kad kiauras dienas vaikštinėji! Klausyk, žinau, čia už kampo yra kavinė su daugybe veidrodžių ir orkestru, grojančiu valsus. Pakviesi?

XI

Skaitytojau, atėjo laikas tavo bangų blaškomam laivui pasiekti krantą. Koks uostas galėtų tau būti saugesnis už didelę biblioteką? Tokia tikrai yra mieste, iš kurio išvykai ir į kurį sugrįžai iš kelionės aplink pasaulį nuo vienos knygos prie kitos. Tau dar lieka viltis, kad dešimtį romanų, kurie išgaravo tau iš rankų vos pradėjus skaityti, rasi šioje bibliotekoje.

Pagaliau tau prieš akis laisva ir rami diena; eini į biblioteką, pasižiūri į katalogą; vos gali sulaikyti džiaugsmo šūksnį, net dešimt šūksnių; visi tavo ieškomi autoriai ir pavadinimai yra kataloge, gražiausiai suregistruoti.

Užpildai lapelį ir atiduodi; tau pranešama, kad kataloge greičiausiai įsivėlusi numeravimo klaida; knygos nesą; šiaip ar taip, jie paieškosią. Iškart paprašai kitos; sako, kad ji šiuo metu skaitoma, tačiau negalima išsiaiškinti, kas ją užsakė ir kada. Trečia tavo prašoma knyga esanti knygrišykloje; po mėnesio bus grąžinta. Ketvirtoji saugoma bibliotekos priestate, kuris dabar remontuojamas. Toliau pildai užsakymo lapelius; dėl vienos ar kitos priežasties nė vienos iš prašomų knygų negali gauti.

Kol darbuotojai tęsia paieškas, tu kantriai lauki sėdėdamas prie stalo kartu su kitais, laimingesniais už tave skaitytojais, įsikniaubusiais į savo knygas. Tįsteli kaklą į kairę ir į dešinę norėdamas

užmesti akį į kitų knygas: gal kuris iš jų skaito vieną iš tavo ieškomų knygų.

Priešais sėdinčio skaitytojo žvilgsnis, užuot smigęs į knygą, atverstą tarp rankų, klaidžioja ore. Tačiau jos, tos akys, nėra išsiblaškiusios; žydrų rainelių judesiai itin skvarbūs. Kartkartėm jūsų žvilgsniai susitinka. Vienu metu jis ima tau berti žodžius, arba veikiau kalba tarsi į tuštumą, nors kreipiasi tikrai į tave:

– Nesistebėkite, matydamas, kad mano akys visą laiką klajoja. Aš taip skaitau, ir tik šitoks skaitymas man duoda naudos. Jei knyga mane iš tiesų domina, sugebu perskaityti vos keletą eilučių ir mano protas, pagavęs teksto siūlomą mintį ar jausmą, klausimą, vaizdą, čia prisiliečia prie jų, čia atitrūksta ir pradeda šokinėti nuo vienos minties prie kitos, nuo vieno vaizdo prie kito tais apmąstymų ir fantazijų keliais, kuriuos jaučiu turįs nueiti iki galo toldamas nuo knygos, kol pametu ją iš akių. Skaitymo, esminio skaitymo akstinas man būtinas, nors kiekvienos knygos sugebu perskaityti ne daugiau nei keletą puslapių. Tačiau ir tie keli puslapiai atveria man ištisus pasaulius, kurių nepajėgiu aprėpti.

– Puikiai jus suprantu, – įsiterpia kitas skaitytojas, pakeldamas vaškinį veidą ir paraudusias akis nuo savo knygos puslapių. Skaitymas – tai neištisinis, fragmentiškas procesas. Arba dar tiksliau: skaitymo objektas – netvari, į dulkes panaši medžiaga. Tyvuliuojančiame rašmenų lauke skaitytojo dėmesys išskiria mažiausius segmentus, žodžių sugretinimus, metaforas, sintaksinius ryšius, minties šuolius, leksikos vingrybes, atskleidžiančias ypatingai koncentruotą reikšmės tankį. Tai tarsi elementariosios dalelės, sudarančios kūrinio branduolį, apie kurį sukasi visa kita. Arba kaip tuštuma verpeto viduryje, įtraukianti ir praryjanti sroves. Būtent šiomis spiralėmis vos pastebimais blykstelėjimais ir išreiškiama tiesa, kurią knyga gali teigti, jos esminis turinys. Mitai ir

paslaptys susideda iš neapčiuopiamų dalelyčių, kaip žiedadulkės, liekančios ant drugelių kojų; tik tas, kas šitai suprato, gali tikėtis atradimų ir praregėjimų. Dėl šios priežasties mano dėmesys, priešingai, nei jūs, pone, sakėte, negali nė akimirką atitrūkti nuo parašytų eilučių. Negaliu blaškytis, jei nenoriu praleisti kokios nors svarbios nuorodos. Kaskart, kai aptinku šiuos reikšmių telkinius, turiu toliau kasinėti aplinkui, kad išsiaiškinčiau, ar grynuolis pereina į gyslą. Dėl to mano skaitymui nėra galo: skaitau ir skaitau, kas kartą sakinių vingiuose ieškodamas naujo atradimo patvirtinimo.

– Aš irgi jaučiu poreikį dar kartą skaityti jau perskaitytas knygas, – prabyla trečiasis skaitytojas. – Tačiau man vis atrodo, kad pirmąsyk skaitau naują knygą. Gal tai aš nuolat keičiuosi ir matau naujus dalykus, kurių anksčiau nepastebėjau? O gal skaitymas – darinys, įgyjantis formą sudėjus draugėn daugybę variantų ir negalintis du kartus pasikartoti pagal tą patį planą? Kiekvieną kartą, kai skaitydamas siekiu vėl išgyventi tą patį jausmą, patiriu kitokius, netikėtus įspūdžius, ir neatrandu ankstesnių. Kai kada man atrodo, kad tarp vieno ir kito skaitymo yra kažkoks progresas tuo požiūriu, kad aš geriau pagaunu teksto dvasią arba sugebu kritiškiau į jį pažvelgti. O kai kada atrodo atvirkščiai, kad tos pačios knygos skaitymų prisiminimus, džiaugsmingus, šaltus ar nemalonius, išsibarsčiusius laike be tvarkos ir nesusietus tarpusavy aš saugau vieną šalia kito. Ir prieinu išvadą, kad skaitymas neturi objekto; arba kad jo tikrasis objektas – pats skaitymas. Knyga yra tik papildoma priemonė ar tiesiog dingstis.

Įsiterpia ketvirtasis skaitytojas:

– Jei norite atkakliai tvirtinti, kad skaitymas subjektyvus, galiu jums pritarti, tačiau nesutinku, kai sakote, kad jis veikiąs centrifugos principu. Kiekviena nauja knyga, kurią skaitau, tampa dalimi tos sudėtinės, jungtinės knygos, kuri yra mano skaitymų

suma. Tai reikalauja pastangų: norint sudėti tą bendrą knygą, kiekviena atskira knyga turi pasikeisti, susibičiuliauti su mano anksčiau skaitytomis knygomis, jas apibendrinti, plėsti, neigti, aiškinti ar siūlyti. Tiek metų lankausi šioje bibliotekoje ir tyrinėju ją po knygą, po lentyną, tačiau galėčiau jums įrodyti, kad nieko kita nenuveikiau, tik skaičiau vieną vienintelę knygą.

– Man taip pat visos skaitomos knygos galop virsta vienintele knyga, – sako penktasis skaitytojas, išlįsdamas iš už krūvos įrištų tomų, – tačiau ta knyga laiko atžvilgiu pirmesnė, miglotai išplaukianti iš mano prisiminimų. Tai pasakojimas, kuris man pirmesnis už visus, ir man rodosi, kad kiti skaitomi pasakojimai yra tik atgarsis, kuris čia pat išnyksta. Kad ir ką skaityčiau, vis ieškau anos vaikystėje skaitytos knygos, tačiau to, ką iš jos prisimenu, per mažai, kad galėčiau ją vėl surasti.

Prie stalo prisiartina šeštasis skaitytojas, kuris stovėjo ir užvertęs galvą apžiūrinėjo lentynas.

– O man svarbiausia, kas vyksta prieš skaitymą. Kartais gana pavadinimo, kad įsigeisčiau kokios nors knygos, kurios galbūt nėra. Kartais tai knygos pradžia, pirmi sakiniai... Apskritai jums reikia visiškai nedaug vaizduotei sužadinti, o man dar mažiau: tik skaitymo pažado.

– Man, priešingai, svarbiausia pabaiga, – prabyla septintasis, – bet tikra pabaiga, paskutinė, slypinti tamsoje, galinis taškas, į kurį knyga nori tave atvesti. Skaitydamas aš irgi ieškau spiralių, – sako linkteldamas į vyrą paraudusiomis akimis, – tačiau mano žvilgsnis naršo tarp žodžių stengdamasis įžvelgti, kas ryškėja ten, tolumoje, erdvėse, plytinčiose anapus žodžio „pabaiga".

Atėjo laikas ir tau tarti žodį.

– Ponai, iškart pasakysiu, kad man patinka knygose skaityti tik tai, kas parašyta; ir jungti dedales į visumą; ir kai kuriuos teks-

tus laikyti baigtiniais; ir patinka kiekvieną knygą vertinti atskirai už tai, kas joje kitoniška ir nauja; o labiausiai mėgstu knygas, kurias galima skaityti nuo pradžios iki galo. Bet jau kurį laiką čia man nesiseka: atrodo, kad pasaulyje jau liko tik istorijos, kurios nutrūksta ir pasiklysta kelyje.

Tau pritaria penktasis skaitytojas:

– Aš irgi gerai prisimenu pradžią tos istorijos, apie kurią jums pasakojau, bet pamiršau visa kita. Tai galėtų būti pasakojimas iš *Tūkstančio ir vienos nakties*. Lyginu įvairius leidimus, vertimus į visas kalbas. Panašių istorijų yra daugybė, su daugybe variantų, tačiau nė viena nėra tikroji. Nejau būsiu susapnavęs? Šiaip ar taip, žinau, kad nenurimsiu, kol ją surasiu ir sužinosiu, kaip baigiasi.

– Kalifas Harunas al Rašidas,– taip prasideda istorija, kurią, matydamas tavo susidomėjimą, jis sutinka papasakoti, – vieną naktį, kankinamas nemigos, persirengia pirkliu ir išeina į Bagdado gatves. Valtis jį nuplukdo Tigro upe iki vieno sodo vartelių. Graži kaip mėnuo mergelė dainuoja ant baseino krašto pritardama liutnia. Vergė įleidžia Haruną į rūmus ir apgaubia jį šafrano spalvos apsiaustu. Sode dainavusi mergelė dabar sėdi sidabro krėslė. Aplinkui ją ant pagalvių įsitaisę septyni jaunikaičiai, apsigaubę šafrano spalvos apsiaustais. „Laukėme tik tavęs, – sako mergelė, – vėluoji. – Ir pakviečia jį sėstis ant pagalvės šalia jos. – Kilnieji ponai, prisiekėte man aklai paklusti. Išmušė valanda, kai turėsite tai įrodyti, – ir mergelė nusisega nuo kaklo perlų vėrinį. – Šiame vėrinyje yra septyni balti perlai ir vienas juodas. Dabar aš pertrauksiu siūlą ir subersiu perlus į onikso taurę. Kam bus lemta ištraukti juodą perlą, tas turės nužudyti kalifą Haruną al Rašidą ir atnešti man jo galvą. Už tai jis galės mane vesti. Bet jeigu atsisakys nužudyti kalifą, bus nužudytas kitų septynių, kurie vėl trauks juodąjį perlą". Virpėdamas Harunas al Rašidas atgniaužia delną,

išvysta juodąjį perlą ir kreipdamasis į mergelę: „Paklusiu likimo ir tavo įsakymams su sąlyga, kad papasakosi man, kokiu įžeidimu kalifas sukėlė tau tokią neapykantą", – jis klausia, nekantraudamas išgirsti pasakojimą.

Ši vaikiškų skaitinių nuotrupa irgi turėtų užimti vietą tavo nebaigtų knygų sąraše. Tačiau koks jos pavadinimas?

– Jei ir buvo pavadinimas, aš jį taip pat užmiršau. Kaip nors pavadinkite jį pats.

Žodžiai, po kurių pasakojimas nutrūksta, tavo galva, gerai atspindi *Tūkstančio ir vienos nakties* dvasią. Tad *Jis klausia, nekantraudamas išgirsti pasakojimą* įrašai į pavadinimų, kurių veltui prašei bibliotekoje, sąrašą.

– Ar galite man parodyti? – paprašo šeštasis skaitytojas, paima pavadinimų sąrašą, nusiima trumparegio akinius, įsideda dėklan, atidaro kitą dėklą, užsideda toliaregio akinius ir ima garsiai skaityti:

Jeigu keleivis žiemos naktį, netoli Malborko viensėdijos, palinkęs prie stataus šlaito krašto, nebijodamas vėjo ir svaigulio, žvelgia žemyn į tirštėjančias sutemas, susimazgiusių linijų tinkle, susikertančių linijų tinkle ant mėnulio apšviestų lapų kilimo aplink tuščią duobę, – Kokia šios istorijos pabaiga? – jis klausia, nekantraudamas išgirsti pasakojimą.

Skaitytojas kilsteli akinius ant kaktos.

– Taip, galėčiau prisiekti, kad esu skaitęs romaną, kuris prasideda šitaip... – sako. – Jūs turite tik šią pradžią ir norėtumėte surasti tęsinį, juk taip? Viena bėda, kad tie romanai kadaise taip prasidėdavo visi. Kas nors eidavo nuošaliu keliu ir pamatydavo ką nors, kas patraukdavo jo dėmesį, ką nors, kas, atrodė, slepia paslaptį ar pranašingą ženklą; tada jis prašydavo paaiškinti, ir jam būdavo papasakojama ilga istorija...

– Bet, matot, tai dviprasmybė, – bandai užbėgti už akių, – čia ne tekstas... čia tik pavadinimai... *Keleivis*...

– O, keleivis pasirodydavo tik pirmuosiuose puslapiuose ir paskui apie jį daugiau nebuvo kalbama, jis savo vaidmenį būdavo atlikęs... Romanas nebūdavo istorija apie jį...

– Bet aš norėčiau sužinoti ne šios istorijos pabaigą...

Tave pertaria septintasis skaitytojas:

– Jūs manote, kad kiekviena istorija turi turėti pradžią ir pabaigą? Senovėje pasakojimas galėjo baigtis dviem būdais: perėję visus išbandymus, herojus ir herojė susituokdavo arba mirdavo. Galutinė išvada, kurią skelbia visi pasakojimai, turi dvi puses: gyvenimas tęsiasi, mirtis neišvengiama.

Kurį laiką tu apmąstai šiuos žodžius. Paskui žaibiškai nusprendi, kad nori vesti Liudmilą.

XII

Dabar, Skaitytojau ir Skaitytoja, judu esate vyras ir žmona. Jūs gulite vienas šalia kito didžiulėje vedybinėje lovoje ir skaitote kiekvienas savo knygą.

Liudmila užverčia savąją, išjungia lempą, nuleidžia galvą ant pagalvės ir taria:

– Išjunk ir tu. Nepavargai skaityti?

– Dar minutėlę, – sakai. – Baigiu skaityti Italo Kalvino *Jeigu keleivis žiemos naktį*.

APIE AUTORIŲ IR JO KNYGĄ

Lietuvių skaitytojams dar menkai pažįstamas Italo Calvino Italijoje buvo pripažintas geriausiu XX a. italų rašytoju. Tiesiog nuostabu, kad praeito amžiaus viduryje ir antrojoje pusėje rašęs autorius vis dar toks pat populiarus, jo knygų tiražai kartojami ir kartojami, jis vis iš naujo atrandamas, nes užauga dar viena skaitytojų karta, gyvai diskutuojanti interneto svetainėse, kurie jo romanai, ankstyvieji ar vėlyvieji, geresni. Galima tikėtis, kad jis dar ilgai nebus nurašytas į klasikus, kurių vieta – dulkėti knygų lentynose.

Italo Calvino gimė 1923 m. italų išeivių šeimoje Kuboje, Santiago de las Vegaso mieste. Po dvejų metų tėvai sugrįžta į Italiją ir apsigyvena tuo metu labai kosmpolitiškame San Remo miestelyje, Ligurijos regione, ten, iš kur buvo kilę jų protėviai. Rašytojo tėvai, kaip ir seneliai, buvo mokslo žmonės: tėvas – agronomas, turėjęs nuosavą eksperimentinę dekoratyvinių augalų laboratoriją (floristikos stotį), motina buvo baigusi gamtos mokslų studijas ir dirbo mokslinį darbą Turino universitete. Pagarba mokslui, gamtos meile ir laisvamaniškomis pažiūromis jie išsiskyrė ne tik savame miestelyje, bet ir visoje to meto Italijoje. Tai buvo tokios stiprios asmenybės, kad sūnui, jei nenorėjo būti sugniuždytas jų įtakos,

vienintelė išeitis buvo rinktis kitą gyvenimo kelią. Taip ir atsitiko. Kaip sako pats rašytojas, jis tapo balta varna savo giminėje, – vienintelis literatas. Tiesa, iš pradžių jis bandė žengti tėvų pramintu taku, buvo pasirinkęs agronomo studijas, tačiau 1947 m. baigė literatūros mokslus Turino universitete.

Didžiausią įtaką I. Calvino asmenybės formavimuisi turėjo neilgas, bet labai intensyvus periodas, kai būdamas dvidešimtmetis jis kartu su šešiolikmečiu savo broliu dalyvavo Pasipriešinimo judėjime prieš fašistinį Mussolini'o režimą. Per tuos dvidešimt pavojų ir išbandymų, akistatų su mirtimi kupinų mėnesių jis susikrovė patirties ir dvasinės stiprybės kraitį visam gyvenimui. Žavėjimasis kovotojų drąsa, ryžtu, vienybe turbūt ir lėmė tai, kad 1945 m. I. Calvino tapo Italijos komunistų partijos nariu. Nors save, kaip ir tėvas, laikė labiau anarchistu ir neaukštino komunistinių idėjų kultūrinėje ir filosofinėje plotmėje, politikoje komunistus jis pasirinko todėl, kad tuo metu jam atrodė svarbiausia veikti, o komunistai buvo aktyviausia ir geriausiai organizuota jėga, kovojanti už žmogaus teises ir laisvę. Politinėje veikloje jis dalyvavo daugiausia kaip rašytojas, išspausdinęs nemažai straipsnių, esė. 1951 m. I. Calvino porą mėnesių viešėjo Sovietų Sąjungoje. Tačiau laikui bėgant jo anarchistinės ir liberalistinės pažiūros tik stiprėjo, straipsniuose atsirado vis daugiau kritikos. Galutinai komunistinėmis idėjomis rašytojas nusivilia po Poznanės ir Budapešto įvykių ir 1956 m. palieka partiją.

Nepaisant literatūros studijų universitete, I. Calvino laiko save rašytoju savamoksliu: „Mane subrandino karas". Pažintis su tuomet jau gerai žinomu literatūros pasaulyje Cesare Pavese padėjo peržengti redakcijų ir leidyklų slenkstį. Pavese jam tapo ne tik bičiuliu, mokytoju, bet ir idealiu skaitytoju. Kai 1950 m. Pavese nusižudė, rašytojas labai skaudžiai išgyveno šią netektį. Jo ilgamečiai

draugai dar buvo politinis veikėjas ir dienraščio *La Repubblica* įkūrėjas Eugenio Scalfari ir rašytojas Elio Vittorini.

1946 m. pirmieji spaudoje gausiai pasirodę Calvino apsakymai 1949 m. buvo išspausdinti rinktinėje *Paskiausiai atskrenda varnas* (*Ultimo viene il corvo*). 1946 metais Pavese's paragintas Calvino imasi romano ir 1947 m. išleidžiama pirmoji jo knyga *Voro lizdų takas* (*Il sentiero dei nidi di ragno*). Taip prasideda turtinga rašytojo kūrybinė biografija. Išties sunku būtų rasti kitą rašytoją, kurio kūryboje taip puikiai derėtų ir talentas, ir produktyvumas, ir įvairiapusiškumas (arti trisdešimties romanų, apysakų, apsakymų ir esė rinkinių, kelionių įspūdžių, teorinių darbų ir t. t.). Daugelį metų (nuo 1947 iki 1961 m.) I. Calvino dirbo „Einaudi" leidykloje, jos užsakymu surinko ir parengė 200 pasakų rinkinį *Italų pasakos* (*Fiabe italiane*, 1956 m.) ir ne kartą prie pasakų grįžo, rašydamas įvadus garsių pasakininkų knygų leidimams (brolių Grimmų, Perrault ir kt.). Rašytojas bendradarbiavo Italijos laikraščiuose ir žurnaluose (*Unità, Cultura e realtà, Contemporaneo, Corriere della Serra, La Repubblica* ir net itališkajame *Playboy*), rašė kritikos straipsnius, politikos ir kultūros apžvalgas, savo kūrybos komentarus (beje, jis laikomas vienu geriausių savo kūrybos aiškintojų), vertė iš prancūzų kalbos (Raymond Queneau).

I. Calvino daug keliavo. „Ligurai yra arba labai prisirišę prie namų ir niekur nė kojos neiškelia, arba tokie, kurių namai yra visas pasaulis ir jie visur gerai jaučiasi. Tačiau net ir pastarieji, o aš – vienas jų, nuolat grįžta į savo gimtinę ir myli ją ne mažiau nei pirmieji." Be jau minėtos kelionės į Sovietų Sąjungą, 1959 m. rašytojas lankėsi JAV ir vėliau išleido įspūdžių knygą *Optimistas Amerikoje*. Jau išgarsėjęs rašytojas buvo kviečiamas susitikti su skaitytojais, dalyvauti konferencijose, skaityti paskaitas studentams. Jis keliavo ne tik po Europą, bet pasiekė ir Kubą (buvo susitikęs su

Ernesto Che Guevara), Argentiną, Meksiką, Japoniją. Keletą mėnesių I. Calvino dirbo RAI korespondentu Irane. Net ir žinant šiuos biografijos faktus, mintis, jog rašytojas pats galėjo matyti kūrinyje (pvz., *Jeigu keleivis žiemos naktį*) aprašomus vaizdus, uosti kvapus, čiupinėti egzotiškas detales, atrodo stulbinanti.

Vis dėlto daugiausiai laiko jis praleido Prancūzijoje. Paryžiuje I. Calvino sutinka savo būsimą žmoną, argentinietę vertėją Esther'ą Judith Singer, vadinamą Chichita, su kuria 1964 m. susituokia Havanoje. Po metų Romoje jie susilaukia dukters Giovannos. 1967 m. rašytojas su šeima persikelia į Paryžių ir čia išgyvena iki 1980 m., dažnai sugrįždamas į Italiją. Paryžiuje jis domisi semiotika, dalyvauja dviejuose Roland'o Barthes'o seminaruose Sorbonos universitete ir semiotinių studijų savaitėje Urbino universitete, kur dalyvavo ir Algirdas Julius Greimas, bendrauja su R. Queneau, Claude'u Levi-Straussu, įsitraukia į *OULIPO* (*Ouvroir de litterature potentielle*) draugijos veiklą, 1983 m. skaito paskaitą A. J. Greimo vadovaujamame seminare (beje, A. J. Greimas savo knygoje *Apie netobulumą* analizuoja vieną I. Calvino novelę iš rinkinio *Palomaras*). Paskutinis jo darbas – šešios paskaitos, kurias turėjo skaityti Harvardo universitete, JAV (*Lezioni americani*[1]).

Per savo gyvenimą I. Calvino yra pelnęs daugybę premijų ir apdovanojimų tėvynėje ir užsienyje, buvo pripažintas Amerikos akademijos garbės nariu, gavo Austrijos valstybės Europos literatūros apdovanojimą. Vienas garbingiausių įvertinimų – Prancūzijos vyriausybės Garbės legiono ordinas.

Mirė nuo insulto 1985 m. Sienoje.

[1] Paskaita „Greitumas" (vert. Linas Rybelis) spausdinta žurnale *Metai*, 2004, Nr. 7.

Į literatūrą I. Calvino įplaukia su neorealizmo srove, kilusia italų kultūroje po Antrojo pasaulinio karo ir labiausiai pasireiškusia literatūroje (Elio Vittorini, Cesare Pavese, Alberto Moravia) bei kine (Roberto Rossellini, Vittorio de Sicca, Luchino Visconti). Pirmojo rinkinio *Paskiausiai atskrenda varnas* apsakymuose ir romane *Voro lizdų takas* autorius, remdamasis savo patirtimi, vaizduoja nepagražintą, neheroizuotą, tačiau ir ne sumenkintą karo metų tikrovę. Jau pirmajame romane jis pritaiko pasakos logikos rėmus, kurie, kaip ir vėlesniuose kūriniuose, jam būtini norint suprasti tikrovę. Kūrybos kelio pradžioje taip pat išryškėja vienas svarbiausių jo, kaip rašytojo, išskirtinių bruožų – teksto dvilypumas (arba dviplaniškumas): paprastas, lengvai net ir neišprususiam skaitytojui suprantamas pasakojimo lygmuo ir tik intelektualiam skaitytojui pasiekiamas alegorinis-simbolinis lygmuo, kuris ypač sustiprėja antrajame I. Calvino kūrybos periode, dar vadinamame fantastiniu. Jam priklauso trys šeštajame dešimtmetyje parašyti romanai, kurie vėliau sudarys trilogiją *Mūsų protėviai* (*nostri antenati*): *Perskeltas vikontas* (*Il visconte dimezzato*) (1952 m.), *Baronas medyje*[2] (*Il barone rampante*) (1957 m.) ir *Kavalierius, kurio nėra* (*Il cavaliere inesistente*) (1959 m.) . Atrodo neįtikėtina, kad šiuolaikinio žmogaus santykius su visuomene rašytojas analizuoja pasitelkdamas pasakas, kuriose veiksmas vyksta žiloje senovėje, su kavalieriais, karaliais, pilimis, damomis. Vikontas Medardas grįžta į tėvynę patrankos sviedinio perskeltas pusiau: viena dalis gera, kita bloga. Baronas Kozimas, susipykęs su tėvu, apsigyvena medžiuose. O uolusis kavalierius Agilulfas išvis neegzistuoja, egzistuoja tik jo noras įvykdyti savo pareigą. I. Calvino žmogus netobulas, suskilęs, pats sau priešas. Kadaise buvusio harmoningo

2 1975 m. į lietuvių kalbą išvertė Algimantas Vaišnoras.

žmogaus jau nebėra, siekiama naujos pilnatvės, kitokio savęs įprasminimo, ir autorius pateikia tris susidūrimo su tikrove būdus. Pesimizmo gaidos vis stipresnės, autorius jau nebetiki literatūros politine reikšme.

Šiam kūrybos periodui priklauso 1963 m. išėjęs apsakymų rinkinys *Markovaldas, arba metų laikai mieste*[3]. Jame su graudžios ironijos, o kartais ir absurdo elementais vaizduojamas „mažo žmogaus", darbininko, tarnautojo, gyvenimas susvetimėjusiame, šiuolaikinės civilizacijos atributų užgožtame pasaulyje, kuriame gamtai ir žmogui lemta arba prisitaikyti, arba išnykti.

Domėjimasis įvairiomis mokslo sritimis atsispindi *Juokingose kosminėse istorijose* (*Le cosmicomiche*) (1965 m.) – jų rinkinį naujomis istorijomis rašytojas papildydavo iki gyvenimo pabaigos, taip pat, kaip ir rinkinį *T su nuliu* (*Ti con zero*) (1967 m.). Šiuose kūriniuose I. Calvino svarsto, kaip protas ir mokslo atradimai gali paveikti egzistencinius žmogaus ieškojimus.

Maždaug 7-ajame dešimtmetyje I. Calvino pasuka nauja linkme. Kūrybos centre atsiduria pats rašymo mechanizmas, siekiama parodyti pasakojimo struktūrą ir taip pakelti skaitytojo sąmoningumo lygį. Calvino įsitikinęs, kad lingvistinis pasaulis literatūroje jau išstūmė tikrovę, ir romaną supranta kaip meistrišką žaidimą galimomis žodžių kombinacijomis. Nors šia samprata jis priartėja prie neoavangardistų (Umberto Eco), tačiau skiriasi nuo jų savo stiliumi ir itin aiškia, suprantama kalba. Šiems pokyčiams neabejotinai turėjo įtakos jo gyvenimas Prancūzijoje ir pažintis su struktūralizmu, semiotika, teorinėmis disciplinomis, kurios netikėtai tampa rašytojo įkvėpimo šaltiniu. Kritikai šio periodo Calvino kūryboje įžvelgia ir Jorge Luiso Borgeso „labirintinio" rašymo įtaką.

[3] Apsakymų iš šio rinkinio spausdinta *Šiaurės Atėnuose*, vertė Asta Žūkaitė.

Romane *Pilis, kur susikerta likimai* (*Il castello dei destini incrociati*) (1969 m.) veiksmas vyksta senoje pilyje. Čia susirinkę keliautojai turėtų ką papasakoti vienas kitam, tačiau jie prarado kalbą ir savo nuotykius pasakoja naudodamiesi taroko kortomis, kurios tampa jiems savotiška ženklų sistema. Vėlesniame romane *Nematomi miestai*[4] (*Le città invisibili*) (1972 m.) pasakojimo kūrimo mechanizmas dar labiau apnuoginamas, dažnai vartojama metakalba.

Tačiau toliausiai metakalbos kryptimi pažengęs romanas – *Jeigu keleivis žiemos naktį* (*Se una notte d'inverno un viaggiatore*) (1979 m.). Pradžioje rašytojas tėvišku tonu kreipiasi į skaitytoją, patardamas, kaip reikėtų šią knygą skaityti, vėliau jo irgi neužmiršta nuolat įterpdamas paaiškinimus, kad skaitytojas lengviau suprastų knygą, kuri, šiaip ar taip, vis tiek lieka atvira įvairioms interpretacijoms.

Pats autorius šį romaną vadina „hiperromanu". Jį sudaro dešimties romanų pradžios (*incipit*), tiksliau, dešimt mikroromanų, kuriuos įrėmina dar vienas – Skaitytojo ir Skaitytojos romanas. Šio intriga nesudėtinga, primenanti detektyvą: Skaitytojas nusiperka brokuotą egzempliorių ir eina į knygyną apkeisti, čia sutinka Skaitytoją. Beieškodamas vieno romano pabaigos, jis susiduria su vis naujais romanais, kurie galiausiai pasirodo irgi neturį pabaigų. Galiausiai Skaitytojas išsiaiškina, kad dėl visko kaltas paslaptingas vertėjas Hermis Marana, kuris smaginasi užviręs šią košę. Nors Skaitytojui taip ir nepavyksta pabaigti nė vieno romano, jo romanas neapvilia skaitytojų lūkesčių ir baigiasi laimingai – vedybomis su Skaitytoja.

[4] Italo Calvino, *Nematomi miestai*, iš italų k. vertė Violeta Tauragienė, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006.

Vis nutrūkstantys romanai (ir paprastai kulminaciniame taške, panašiai kaip žurnaluose spausdinami tęstiniai romanai ar eilinė „muilo operos" serija) – tai ne tik stiliaus pratybos, nors čia turbūt akivaizdžiausiai autorius įrodo savo sugebėjimą keistis ir patvirtina dar kūrybos pradžioje C. Pavese's jam priklijuotą „plunksnos voverės" etiketę. Jie sudaro ir savotišką šiuolaikinio romano biblioteką: įvairių pasakojimo būdų, romano žanrų pavyzdžių rinkinį nuo neorealistinio iki neoavangardinio, nuo egzistencialistinio iki fantastinio siurrealistinio.

„Labiau stengiausi susitapatinti ne su kiekvienu iš dešimties romanų autorių, o su Skaitytoju, norėjau sutelkti dėmesį į literatūros skaitymo malonumą labiau nei į patį tekstą. Vis dėlto buvo momentų, kai jaučiausi tarsi persmelktas šių neegzistuojančių rašytojų kūrybinės energijos. Tačiau svarbiausia man buvo parodyti, kad kiekviena knyga atsiranda veikiama kitų knygų", – teigia rašytojas vienoje iš paskaitų apie savo kūrybą.

Romanas sulaukė didelio pasisekimo Italijoje ir užsienyje, ypač JAV, kur buvo iškart pradėtas vadinti postmodernios literatūros pavyzdžiu.

„I. Calvino toli pralenkė savo amžininkus Amerikoje ir Anglijoje. Kol jie kaip vorai tebeieško vietų savo lizdams, Calvino ne tik susirado vietą, bet ir išmoko megzti fantastiškus prozos tinklus, kuriais gali gaudyti viską" (amerikiečių rašytojas Gore'as Vidalas).

Asta Žūkaitė

TURINYS

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Laisvės pr. 115a–54, LT-06119 Vilnius
http://www.baltoslankos.lt
leidykla@baltoslankos.lt
Spausdino UAB „Logotipas“,
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius

Kaip gerai rašyčiau, jei manęs nebūtų! Jei tarp balto lapo ir kunkuliuojančių žodžių bei istorijų, kurios susikuria ir išnyksta niekieno neužrašytos, nebūtų tos nepatogios pertvaros – mano asmens! Tas stilius, skonis, savá filosofija, subjektyvumas, kultūrinis išprusimas, įgyta patirtis, psichologija, talentas, amato gudrybės – visi šie elementai, padarantys mano kūrybą atpažįstamą, man rodosi tarytum narvas, ribojantis mano galimybes. Jeigu būčiau tik ranka, nukirsta ranka, kuri suspaudžia plunksną ir rašo...

Italo Calvino